

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONYA İLİ
YALIHÜYÜK İLÇESİ'NDE SOSYAL VE DİNİ HAYAT

Mustafa TOKÖZ

Danışman
Doç. Dr. Aydın IŞIK

İZMİR – 2013

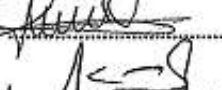
YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2005800397

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : MUSTAFA TOKÖZ
Tez Başlığı : Konya İli Yalıhüyük İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat

Savunma Tarihi : 29.03.2012
Danışmanı : Doç.Dr.Aydın IŞIK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Aydın IŞIK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.İsa KUYUCUOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Abdülkadir PALABIYIK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ()

MUSTAFA TOKÖZ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Konya İli Yalıhüyük İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ **Konya İli Yalınhüyük İlçesi’nde Sosyal ve Dini Hayat**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

//2013

Mustafa TOKÖZ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Konya İli Yalhhüyük İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat
Mustafa TOKÖZ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Yalhhüyük İlçesi'nde yaşayan halkın dini hayatına yönelik tutum ve davranışlarını; dindarlığın inanç, ibadet, bilgi, tecrübe ve etkileme boyutunun söz konusu çevre dâhilinde özellikle nesnel verilerle ortaya çıkarılmasının katkıda bulunmayı hedefleyen bu araştırma bir giriş üç bölüm, değerlendirme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünün de araştırmanın konusu, amacı, kapsamı sınırları, yöntem ve varsayımları hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölüm, "Din ve Toplum" adını taşımaktadır. Alt başlıklarında din kavramının mahiyeti ve tanımlanabilirliği problemi, dindarlık tanımlamaları, dindarlık boyutları, tipolojileri ve din-toplum ilişkileri tek tek ele alınmıştır.

İkinci bölümde tezimizin uygulama alanı olan Yalhhüyük İlçesi'nde sosyal hayatla ilgili bulgular tahlil edilmiştir. Öncelikle yöremizin genel özellikleri hakkında bilgi verilmiş, daha sonra araştırmamıza katılanların olgusal durumları tespit edilerek, onların toplumsal ilişkilerle ilgili tutumları, kitle iletişim ve boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları ile ilgili bulgular saptanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm ise, araştırmamızın asıl uygulama kısmını oluşturmaktadır. Burada dindarlığın inanç, ibadet, tecrübe, bilgi ve etkileme boyutları farklı değişkenlerle ele alınarak; kişilerin dini inançlara bağlılıkları, dini pratikleri yerine getirme durumları, dini bilgi düzeyleri bakımından dinin toplumsal hayata etkisi ile ilgili bulgular incelenmiş, böylece ilgili örneklem grubunun dini hayatı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise araştırmamızın evrenini oluşturan Yalılıyük İlçesi'nde, yörenin dini hayata yönelik tutum ve davranışlarında görülen farklılaşmaların ülkemizde farklı nitelik ve şekillerde devam eden modernleşme, kentleşme ve sosyokültürel değişme süreçlerinden etkilendiğı, fakat yapı olarak bir başkalaşım söz konusu olmadığı ve dini hayata yönelik tutum ve davranışlar üzerinde hala geleneksel yapının büyük oranda belirleyiciliğini devam ettirmesine rağmen, çeşitli faktörlere bağılı olarak değişme özellikleri de gösterdiği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimler: Din, Toplum, Dindarlık, Dini Hayat

ABSTRACT
Master Thesis
Social and Religious Life in the County of Yalhäyäk/ Konya
Mustafa TOKÖZ

Dokuz Eylöl University
Gradeate School of Social Sciences
Department of Philosophy & Religion Sciences
Philosophy and Religion Sciences

The research which aims to contribute to determine with objective criteria the religious life, behaviors and attitudes of people who live in the township Yalhäyäk and the dimensions of belief, worship, knowledge, experience and impress of piety in this area consists an introduction and three part/chapter and a conclusion. It is given information about its subject, purpose, methods and the hypothesis of thesis/research in the introduction.

The first part is titled “Religion and Society”. In the subtitle, the nature of the concept of religion and the problem of its description, descriptions of piety, dimensions of piety or typologies of piety and relations religion-society were discussed one by one.

In the second part, discoveries of social life on the county of Yalhäyäk where our thesis focused on were analyzed. Firstly, information about the general characteristic of our region was given; then factual situations of participators in our research were determined and their attitudes on social relations, the data on practice of mass media and practice of their free time were being tried to determine.

The third part is the main application of our research. There, dimensions belief, worship, experience, knowledge and influence of piety were discussed with different variables; the related data of faithfulness to religious beliefs, attitudes of religious practice and the data about effects of religion on social life in terms of levels religious knowledge were analyzed. Thus, the religious life of model group was clarified.

In the epilogue/conclusion, the county of Yalhäyäk which is scope of our research, it was said that different attitudes and behaviors concerned with religious beliefs at the vicinity were affected from modernization which has ongoing different features and forms in our country and the urbanization and the social-cultural change. But it was showed that this situation is still continuing largely in the traditions structure concerned with attitudes and behaviors of religious life; in addition to this, it was expressed that it is still changing the traditional structure relative to various factors.

Keywords: Religion, Society, Piety, Religious Life.

KONYA İLİ YALIHÜYÜK İLÇESİ'NDE SOSYAL VE DİNİ HAYAT İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	xii
EK LİSTESİ	xvi

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM DİN VE TOPLUM

1.1. DİNİN MAHİYETİ VE TANIMLANMASI PROBLEMİ	13
1.1.1. Substansiyel (Özsel, Asli) Tanımlar	20
1.1.2. İşlevsel Tanımlar	21
1.2. DİNDARLIK TANIMLAMASI, BOYUTLAR VE TİPOLOJİLERİ	22
1.2.1. Tanımlanması	22
1.2.2. Dindarlığın Boyutları	25
1.2.3. Dindarlık Tipolojileri	27
1.3. DİN-TOPLUM İLİŞKİLERİ	30
1.3.1. Dinin Toplum Üzerine Etkisi	31
1.3.2. Toplumun Dine Etkisi	36

İKİNCİ BÖLÜM YALIHÜYÜK İLÇESİNDE SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

2.1. ARAŞTIRMA YAPILAN YÖRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ	39
2.1.1. Coğrafi Durumu ve Sınırları	39

2.1.2. Tarihi Durum	39
2.1.3. Demografik Ve Kültürel Durum	43
2.1.4. Sosyo-Ekonomik Durum	44
2.2. SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR	46
2.2.1. Araştırmamıza Katılanların Kişisel Özellikleri	46
2.2.1.1. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım	46
2.2.1.2. Eğitim Durumuna Göre Dağılım	47
2.2.1.3. Ailevi ve Medeni Duruma Göre Dağılım	48
2.2.1.4. Mesleki Statüleri Göre Dağılım	50
2.2.2. Araştırmaya Katılanların Ekonomik Durumu	51
2.2.2.1. Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım	51
2.2.2.2. Yaşanılan Mekan Konfor Durumuna göre Dağılım	52
2.2.2.3. Tüketim Araçlarına Sahip Olma Durumuna Göre	52
2.2.3. Araştırmaya Katılanların Toplumsal İlişkilerle İlgili Bulgular	53
2.2.3.1. Aile İle İlgili Düşünceler	53
2.2.4. Araştırmamıza Katılanların Kitle İletişim Araşları Ve Boş Zaman Değerlendime Alışkanlıklarıyla İlgili Bulgular	55
2.2.4.1. Kitle İletişim Araçları ve En Çok İzlenen Programlar İle İlgili Tutumlar	55
2.2.4.2. Boş Zaman Değerlendirme İle İlgili Davranışlar	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YALIHÜYÜK ÇEVRESİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ BULGULAR

3.1. İNANÇ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	60
3.1.1. Allah İnancı	63
3.1.2. Allah İnancına Ulaşmadaki Etkenler	65
3.1.3. Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma	68
3.1.4. Kutsal Kitaplara Ve Meleklerle İnanma	69
3.1.5. Ahiret, Kaza Ve Kader İnancı	74
3.1.6. Partikülerizm Boyutu	79
3.1.7. Manevi Halk İnançları Ve Batıl İnançlar.	83

3.2. İBADET BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	87
3.2.1 Namaz Kılma Durumu	92
3.2.2. Ramazan Ayı Ve Oruç Tutma	98
3.2.3. Hac	102
3.2.4. Zekat ve Kurban	105
3.2.5. Dualar, Kuran Okuma Ve Kabir Ziyareti	108
3.3. DİNİ BİLGİ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	115
3.3.1. Dini Bilgi Düzeyi	115
3.3.2. Dini Bilgi Kaynakları	117
3.3.3. Dini Bir Konuda Danışma Çevresi	118
3.3.4. Evlerde Bulunan Dini Kitaplar	120
3.4. DİNİ TECRÜBE BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR	121
3.5. ETKİLEME BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR.	124
3.5.1. Din-Aile İlişkileri	125
3.5.1.1. Aile ve Evlilikle İlgili Kanaatler	129
3.5.1.1.2. Eş Seçimi	134
3.5.1.1.3. Dini Nikah	137
3.5.1.1.4. Mirasla İlgili Düşünceler	139
3.5.2. Din -Eğitim İlişkisi	141
3.5.2.1. Din Eğitimi	141
3.5.2.2 Din Görevlilerine Olan İhtiyaç	147
3.5.3. Din ve Ekonomi İlişkisi	150
3.5.3.1. Din ve Zenginlik	153
3.5.3.2. Faiz İle İlgili Düşünceler	155
3.5.4. Dindarlık Durumu Ve Dindarlığa Verilen Önem	159
3.5.4.1. Dindarlık Durum	159
3.5.4.2. Dindarlığa Verilen Önem	164
3.5.5. Din ve Siyasi Tercihler	166
SONUÇ	170
KAYNAKÇA	179
EK	

KISALTMALAR

as.	Aleyhisselam
a.y.	Aynı
bkz.	Bakınız
byy.	Basım Yeri Yok
çev.	Çeviren
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
nak.	Nakleden
s.	Sayfa No
ss.	Sayfalar Arası
sav.	Sallallahü aleyhi ve sellem
vd.	Ve devamı
vb.	Ve benzeri

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 : Cinsiyete Göre Dağılım	s.46
Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım	s.46
Tablo 3: Eğitim Durumuna Göre Dağılım	s.47
Tablo 4: Eğitim Durumu / Cinsiyet	s.47
Tablo 5: Ailedeki Kişi Sayısına Göre Dağılım	s.48
Tablo 6 : Birlikte Oturulan Kişilere Göre Dağılım	s.49
Tablo 7 : Medeni Duruma Göre Dağılım	s.49
Tablo 8: Mesleki Statülere Göre Dağılım	s.50
Tablo 9: Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım	s.51
Tablo 10 : Oturulan Evin Konfor Durumu	s.52
Tablo 11 : Sizce Aile Nedir?	s.53
Tablo 12 : Komşularla İlişki Düzeyi	s.54
Tablo 13 : Boş Zaman Değerlendirme İle İlgili Davranışlar	s.59
Tablo 14 : Dini İnanç Ve Değerlere Karşı Tutumlar.	s.62
Tablo 15: Allah İnancıyla İlgili Tutumlar	s.63
Tablo 16 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler	s.65
Tablo 17 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler/Cinsiyet	s.66
Tablo 18 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler/Eğitim.	s.66
Tablo 19 : Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma	s.68
Tablo 20 : Kuran-ı Kerim'in Allah'ın Kelamı Olup Hiçbir Değişikliğe Uğramadan Günümüze Kadar Ulaştığına İnanma	s.69
Tablo 21 : Kuran'da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir.	s.70
Tablo 22 : Kuran'da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir/Cinsiyet	s.71
Tablo 23 : Kuran'da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir ve Her Devirde Geçerlidir./ Yaş	s.71
Tablo 24 : Kuran'da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir / Eğitim	s.72
Tablo 25: Meleklerle İnançla İlgili Tutumlar	s.73

Tablo 26 : Mutlak Bir Adaletin Gerçekleşeceği Sonsuz Ahiret Hayatına İnanma Durumu	s.75
Tablo 27 : İnsan Doğumdan Ölene Kadar, Alnına Yazılanı Görür.	s.76
Tablo 28 : Alın Yazısı / Cinsiyet.	s.76
Tablo 29 : Alın Yazısı / Yaş	s.77
Tablo 30 : Alın Yazısı / Eğitim	s.77
Tablo 31 : Kişilerin Başına Gelen Felaketlerden Dolayı (Kahpe Kader, Felek Vurdu Bizi vb.) Sözlerle Sızlanmalarına Karşı Tutumlar	s.78
Tablo 32: Allah'ın Affına Kavuşabilmek İçin Müslüman (İslam) Olmak	s.80
Gerekli midir?	s.80
Tablo 33 : Cennete Girmek İçin Mutlaka Müslüman Olmak Gerekli midir?	s.81
Tablo 34 : Cennete Girmek İçin Mutlaka Müslüman Olmak Gerekli midir?/ Eğitim	s. 82
Tablo 35 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu	s.89
Tablo 36 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu / Yaş	s.90
Tablo 37 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu / Eğitim	s.91
Tablo 38 : Namaz Kılma Durumu	s.92
Tablo 39 : Namaz Kılma Durumu / Cinsiyet.	s.93
Tablo 40 : Namaz Kılma Durumu / Yaş .	s.94
Tablo 41 : Namaz Kılma Durumu / Eğitim	s.95
Tablo 42 : Nafile Namaz Kılma Durumu	s.96
Tablo 43 : Teravih Namazı Kılma Durumu	s.97
Tablo 44: Oruç İbadetine Katılım Durumu	s.99
Tablo 45: Oruç İbadetine Katılım Durumu / Cinsiyet	s.100
Tablo 49: Oruç İbadetine Katılım Durumu / Yaş	s.100
Tablo 47: Oruç İbadetine Katılım Durumu/Eğitim	s.101
Tablo 48: Hacla İlgili Tutumlar.	s.103
Tablo 49: Hacla İlgili Tutumlar/ Gelir Grupları.	s.104
Tablo 50: Zekat Verme İle İlgili Tutumlar.	s.105

Tablo 51: Zekât Verme İle İlgili Tutumlar/ Gelir Grupları	s.106
Tablo 52: Kurban Kesme İle İlgili Tutumlar	s.107
Tablo 53: Allaha Ne Zaman Dua Edersiniz İle İlgili Tutumlar	s.109
Tablo 54: Kuran Okuma Sıklığı İle İlgili Tutumlar	s.111
Tablo 55: Kuranın Türkçesini Okuma Durumu	s.112
Tablo 56: Kuranın Türkçesini Okuma Durumu/ Cinsiyet	s.113
Tablo 57: Kuranın Türkçesini Okuma / Yaş	s.113
Tablo 58: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu	s.116
Tablo 59: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu/ Cinsiyet	s.116
Tablo 60: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu/ Yaş	s.117
Tablo 61: Dini Bilgilerin Nereden Öğrenildiğine Göre Dağılım	s.118
Tablo 62: Dini Bir problemle Karşılaştığınızda Öncelikle Kime Sorarsınız?	s.119
Tablo 63 : Evlerde Bulunan Dini Kitaplara Göre Dağılım	s.120
Tablo 64: İbadet Esasına Veya Günlük İşleri Yaparken Allah’a Yakınlık Durumu	s.122
Tablo 65: Allah Yakınlık/ Cinsiyet	s.122
Tablo 66: Allah’a Yakınlık/ Yaş	s.123
Tablo 67: Allaha Yakınlık/ Eğitim	s.123
Tablo 68 : “Dine Bağlılık İnsanın Hayatında Başka Türlü Sahip Olamayacağı Bir Anlam Ve Amaç (Gaye) Kazandırır” Görüşüne Katılıyor Musunuz?	s.124
Tablo 69 : Flört Hakkındaki Düşünceler	s.130
Tablo 70 : Flört Hakkındaki Düşünceler / Cinsiyet	s.131
Tablo 71 : Flört/Yaş	s.132
Tablo 72 : Eş seçiminde En Çok Önem Verilen Özellik	s.134
Tablo 73 : Eşinizin Nasıl Giyinmesini İstersiniz? İle İlgili Görüşler	s.136
Tablo 74 : Dini Nikah Konusundaki Tutumlar	s.138
Tablo 75 : Miras Taksimiyle İlgili Düşünceler	s.140
Tablo 76 : Okullarda (İlköğretim ve Lise) Verilen Dini Bilgileri Yeterli Bulma	s.144
Tablo 77 : Dini Bilgileri En İyi Nereden Öğrenilebileceği ile İlgili Görüşle	s.145
Tablo 78 : Dini İnanç Tutum ve Davranışların Şekillenmesinde Din Görevlilerinin Etkileri	s.148

Tablo 79 :Dini İnanç, Tutum ve Davranışların Şekillenmesinde Din Görevlilerinin Etki Derecesi	s.150
Tablo 80 :Zengin Olma Yolları ile İlgili Tutumlar	s.154
Tablo 81 : Faizle İlgili Düşünceler.	s.156
Tablo 82 : Faiz Almakla İlgili Tutumlar	s.157
Tablo 83 : Faiz Almakla İlgili Tutumlar / Cinsiyet.	s.157
Tablo 84 : Faiz Almakla İlgili Tutumlar / Eğitim	s.158
Tablo 85 : Dindarlık Düzeyi Bakımından Kişinin Kendisini Algılama Durumu.	s.159
Tablo 86 : Dindarlık Düzeyi / Cinsiyet	s.160
Tablo 87 : Dindarlık Düzeyi / Yaş	s.161
Tablo 88 : Dindarlık Düzeyi / Eğitim.	s.162
Tablo 89 : İlçemizde ve Ülkemizde Dindarlıkta Artışla İlgili Düşünceler	s.163
Tablo 90 : Arkadaş Seçimi / Dindarlık İlişkisi	s.164
Tablo 91 : Arkadaş Seçimi / Eğitim .	s.165
Tablo 92 : Oy Verilen Partinin Dinle İlgili Tutumu.	s.167
Tablo 93 : Oy verilen Partinin Dinle ilgili tutumu / Cinsiyet.	s.168
Tablo 94 : Oy Verenlerin Partinin Dinle İlgili Durumu / Yaş	s.169

EK LİSTESİ

EK 1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

ek s.1

GİRİŞ

Sosyoloji; XIX yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında felsefi görüşlerden kurtulmuş ve belirli olayları kendi metodolojisiyle inceleyen bağımsız bir bilim dalı olmuştur. Sosyolojinin alt bir bilim dalı olan "Din sosyolojisi" ise daha yakın bir geçmişe sahiptir. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki, sosyoloji ve din sosyolojisinin yakın bir geçmişe sahip oluşları, onların gerisinde tarihsel bir evveliyatlarının olmadığı ya da onları yeni icat edilmiş bilim dalları olarak düşünmemizi gerektirmez. Çünkü bu iki bilim dalının sistematik bir biçimde ortaya çıkışı yeni olmakla birlikte çok derinlere uzanan tarihsel bir geçmişi vardır. Sistematik sosyoloji, özellikle de din sosyolojisi yeni birer bilim dalları olmalarına rağmen günümüzde batı ülkelerinde önemli bir ilerleme kat etmiş ve söz konusu bilim dalıyla ilgili çok zengin bir literatür meydana gelmiştir. Genç bir bilim dalı olan din sosyolojisinin de kendine has konuları ve problemleri vardır. Din sosyolojisi kendisine konu ve problem edindiği olay ya da olgulara yaklaşırken dini olduğu kadar, sosyolojik bakış açısına da yer vermek; belki de daha fazla sosyolojik bakış açısıyla yani sosyolojinin yöntem ve teknikleriyle dini olay ve olguları tahlil etmek zorundadır. Bir toplumun dini yaşamını, din-toplum ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan etki ve tepkileri, günün ve geçmişin dini gruplarını, sosyal, kültürel ve siyasal nitelikleri olan tabii grupla ilişkilerini konu edinen din sosyolojisi, en genel anlamıyla dinin toplumda, toplumun da dindeki etki ve tepkilerini ya da bunların yansımalarını olabildiğince bütüncül bir metodolojiyle incelemeye çalışır.

Sosyolojik bir araştırma konusu olarak dinin öneminin, yaşadığımız yıllarda bir hayli arttığını herkes takdir etmektedir. Bugün toplumsal olarak gerek dünya da gerekse Türkiye'de yaşanmakta olan birçok olayın merkezinde ve gerisinde dine ait problemler yatmaktadır. Çağımız hızla gelişen bilim ve teknolojinin neden olduğu köklü değişimlere sahne olmaktadır. Nitekim 21. yüzyılı yaşadığımız bugünlerde ülkemizin de bu değişimlerin dışında kalması elbette ki düşünülemez. Bu yüzden teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlerin etkisi altında, toplumsal ve dini hayatın hemen hemen her alanında geleneksel yapıdan modern yapıya doğru yönelme mevcuttur. Ancak bu etkiler Türkiye gibi geleneksellikten modernliğe yönelmiş fakat ne geleneksel kalabilen ne de tam olarak modernleşebilen ve bu ikisi arasında

kararsızlık yaşıyan "geçiş toplumlarının" hayat alanında derin yankılar uyandırmakta, çelişkiler, çatışmalar ve bunalımlara sebep olmaktadır.

Osmanlı'nın son dönemlerinden beri modernleşme ve batılılaşıma süreci içersindeki ülkemizde, modernleşmeyi sağlamak için ortaya konulan projelerde din, her zaman merkezi bir öneme sahip olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde ileri sürülen ve Cumhuriyetle birlikte daha fazla savunucusu bulunan bazı yaklaşımlarda dine gereken önem verilmemiş, hatta din, modernleşme ve batılılaşıma projelerinin önünde bir engel olarak görülmüştür. Bununla birlikte yine de söz konusu yaklaşımlarda bile dinden belli amaçlara ulaşabilme adına destekleyici bir araç olarak yararlanılmaya çalışılmıştır. Kısacası Cumhuriyet tarihimizde din toplumsal problemler için merkezi bir konuma sahip olmasına rağmen din-toplum münasebetlerine gereken önem verilmemiş ya da problemlere tek yönlü yaklaşılarak din görmezden gelinmiştir. Ancak son yıllarda ülkemizde sosyoloji ve din sosyolojisi bağlamında din-toplum ilişkilerini konu edinen veya dini hayatı araştıran çalışmalar giderek artmaktadır. Söz konusu araştırmalar gelecek için ümit verici olmakla birlikte hala yeterli bir seviyede gözükmemektedir. İşte bu bağlamda yani din-toplum ilişkilerini hayatın içinde ya da sahada araştırmayı konu edinen çalışmaların azlığından dolayı biz de İç Anadolu'da önemli bir konuma sahip olan Konya ilinin Yalılıyük ilçesi ve köylerinde sosyal ve dini hayatı tespit etmek; dinin topluma, toplumunda dine etki ve tepkileri, din sosyolojisi açısından incelemeyi ve bir tez çalışması olarak hazırlamayı düşündük. Mevcut tez teori var. Pratiğin bir bütün olarak sosyolojik bakış açısıyla harmanlanmasından müteşekkildir. Tezin saha çalışmasında anket, gözlem ve mülakatlar yapılmış; teorik kısımda ise, konuyla alakalı kaynaklar ve dokümanlardan da yararlanılarak sahadan elde edilen veriler din sosyolojisi ışığında analiz edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

a. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmamızın konusu, İç Anadolu'da önemli bir konuma sahip olan Konya ilinin en küçük ilçesi olan Yalılıyük köylerindeki sosyo-kültürel ve dini hayatın nasıllığıdır. İlçe merkezi ve köylerdeki sosyo-kültürel ve dini hayatı ortaya koymak amacıyla merkez ve 2 köyde de anket uygulanmış, elde edilen veriler, ankette

katılanların yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, medeni durumu da dikkate alınarak özellikle kişilerin dini inanç ve pratiklerle ilgili tutum ve davranışları çerçevesinde betimlenmeye çalışılmıştır.

Din sosyolojisi, XIX. yüzyılın başlarından itibaren ilmi ve tecrübî metotlarla bilim alanında kendini kabul ettirmiştir; sosyologların ortaya koyduğu başarılı çalışmaları da dinin toplumsal ve objektif yönünün önemini açıkça ortaya koymuştur.¹ Sistematik din sosyolojisinin kurucusu olarak bilinen Max Weber'le birlikte din olaylarının sosyolojik olarak incelenmesinin özel bir araştırma alanı oluştuğunu görmekteyiz.² Elbette din bir yönüyle sosyal bir fenomen olduğundan sosyologları ilgilendirecektir. Bu demektir ki din, ya sosyale tabi bir tezahürdür ya da en azından sosyal bir öneme sahiptir. Bundan dolayı din sosyolojisinin objesi, insanların dine dayalı sosyal davranışlarıdır ve din sosyolojisi konuya bu yönüyle yaklaşır.³

Her din bir toplum içerisinde hayatiyet bulduğuna göre, din ve toplum arasında karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimin bulunduğunu daima göz önünde bulundurmalıyız.⁴ Bundan dolayıdır ki, "din ve toplum" konusu din sosyolojisinin esas alanı ve aynı zamanda bu disiplinin en zor konusudur.⁵ Çünkü bir grup veya toplum içindeki bütün sosyal fenomenler bir birleriyle ilişkilidir. Dinin, toplum ve diğer sosyal fenomenlerle etkileşimi, karşılıklı dinamik bir ilişkidir. Din hem onları etkiler hem de onlardan etkilenir. Demek ki, din ve diğer sosyal fenomenlerin karşılıklı etkileşiminin gerektirdiği bu diyalektik ilke, din sosyolojisi çalışmalarında merkezi bir problem teşkil etmektedir.⁶

21. yüzyılda, bilimsel ve teknolojik gelişmeler baş döndürücü bir hız kazanarak bütün dünyada, daha önceki yüzyıllarda görülmeyen yoğunlukta bir değişim ve dönüşüm sürecine sebebiyet verdi.⁷ Hemen hemen her alanda olduğu gibi

¹ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 4. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001, (Din Sosyolojisi), s. 207.

² Ünver Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı Yayınları İstanbul 1999, (Dini Hayat) s. 26.

³ Günter Kehr, **Din Sosyolojisi**, çev. M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 17.

⁴ Günay, **Din Sosyolojisi**, s. 41.

⁵ Kehr, s. 70.

⁶ Ronald L. Jonstone, **Religion in Society**, New Jersey, 1992, s.1, aktaran, Hakkı Karaşahin, Gördes ve Çevresinde Dini Hayat, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006,(Gördes), s. 1

⁷ Erkan Perşembe, Modernlik ve Postmodernlikte Din Problemi, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 144, Samsun, 2003, s.159

dini yaşamda da bir değişim yaşadı ve yaşanmakta. Dini hayat insandan insana ve toplumdan topluma farklılaştığına göre her insan ve toplumun dini hayatı da farklı bir anlam ve görünüme sahiptir. Dolayısıyla her toplumun kendine özgü bir hayatı ve bu hayat içerisinde bir dini yaşantısı bulunmaktadır.⁸ Dini inanç ve pratiklere bağlılık da bu nedenden dolayı değişmektedir. Nitekim kasaba ve köyler gibi küçük kırsal topluluklarda dini inançlar ve gelenekler, toplumsal hayatın bütün alanlarında etkilidir.⁹ Ancak toplumsal ve dini değişimler şehirler kadar hızlı olmasa da kasaba ve köyleri de etkilemektedir; onların da sosyo-kültürel yaşamını değiştirmektedir.

Ülkemizde dinin toplumsal hayatın önemli ve ayrılmaz bir unsuru olduğu din sosyolojisi ile uğraşanların gözünden kaçırmaması gereken bir husustur.¹⁰ Dolayısıyla sosyologlar dinin özüyle değil, fakat din ve dini inançların tezahürlerini araştırmalıdır. Çünkü din sosyolojisinin amacı dinin, di

ni inançlar ve değerlerin, değer ve gerçekçiliği konusunda spekülasyon yapmak yerine, dini davranışların veya dinden kaynaklanan davranışların incelenmesi olmalıdır.¹¹ Bu yüzden toplumların dini hayatlarının bilinmesi, o toplumda dini hayatın ne anlama geldiği ve nasıl bir fonksiyon icra ettiğini bilmek açısından son derece önemlidir.¹²

Araştırma sahamızı oluşturan Konya ili Yalılıyük ilçesi, Konya'nın kendisiyle özdeşleşen geleneksel-muhafazakar kimliğini, değişen yeni durumlara karşı kısmen korumaya ve kısmen de yeni formlar ve tarzlarla dönüştürmeye çalışan özellikleriyle; ayrıca sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bazı modern göstergeler yansıtırken diğer yandan da kırsal yapı özellikleriyle, geleneksel anlayış ve ilişkileri muhafaza ederek değişik form ve tarzlarla sürdürmesiyle ilginç ve önemli sonuçlar verebilecek bir örneklik teşkil etmektedir. Bizde bu nedenden ötürü Konya ili Yalılıyük ilçesi ve köylerindeki sosyal ve dini hayatı inceleyerek, dinin toplum hayatı ve toplumsal kurumlarla etkileşimini ve dini inançlara, ibadetlere karşı toplumun tutum ve davranışlarını ortaya koymaya çalıştık. Böylece sosyal ilişkiler,

⁸ Ali Akdoğan, **Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama**, Dem Yayınları, İstanbul, 2008, s. 15.

⁹ Karaşahin, Gördes, s. 2

¹⁰ Ünver Günay, "İktisadi Ahlak ve Din", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:7, İstanbul, 1986, (Ahlak), s. 110.

¹¹ Ünver Günay, "Max Weber'in Din Sosyolojisindeki Yeri ve Önemi", **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 5, Kayseri, 1998, (Max Weber), s. 2.

¹² Akdoğan, s. 16.

dini inançlar, tutumlar ve davranışları inceleyerek dini hayatı ve toplumsal yapıyı daha derinlemesine anlamayı ve bu konuda yapılan "Din Sosyolojisi" çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçladık.

b. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlıkları

Her araştırma, özellikle de empirik araştırmalar, çeşitli zorluklar sebebiyle bazı kapsam ve sınırlar çevresinde yapılmaktadır. Çünkü araştırmacının bir konuyu bütün yönleriyle ele alması mümkün değildir. Bu yüzden "araştırmanın sonucunda yüzeysel ve genel sonuçlara ulaşmak yerine, araştırma konusu uygulanabilir sınırlar içinde tutularak, amaca yöneltici belirli, anlamlı ve kesin bilgiler elde etmeye çalışmalıdır,"¹³ anlayışından hareketle biz de araştırmamızın konusunu Konya ili Yalılıyük ilçesi ve köylerindeki sosyal ve dini hayatın, yaş, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum ve eğitim durumu gibi farklı değişkenlere göre sınırlandırdık. Ayrıca çalışma esnasında belirlediğimiz alanın tamamını incelememiz mümkün olmadığından dolayı kendimize yöreyi en iyi temsil edeceğini düşündüğümüz bir "örneklem" grubu seçtik ve bu örneklem vasıtasıyla genellemeler yapmaya çalıştık. Bu açıdan araştırmamız, belli bir evren üzerinde ve kısa zaman diliminde yapılacağı için araştırmada elde edilecek sonuçlarda bu anlamda kendi evreni ve yapılacağı zamanla sınırlı olacaktır.

c. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

c.1. Araştırmanın Evreni

"Herhangi bir araştırma veya gözlem alanına giren obje ve bireylerin tümüne evren denir. Evren tam olarak betimlenmiş bireyler ya da gözlemler grubudur."¹⁴ Bu yüzden "her araştırmanın kendine has evreni, belli değişkenlere, belli özelliklere göre sınıflandırılıp tanımlanır" diyen Karasar evreni ikiye ayırır. Birincisi "genel evren"

¹³ Birsen Gökçe, **Toplum Bilimlerde Araştırma**, 2. Basım, Savaş Yayınları, Ankara, 1992, (T.B. Araştırması), s.85.

¹⁴ Saim Kaptan, **Bilimsel Araştırma Teknikleri**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s. 145; Muzaffer Sencer, Yakut Irmak, **Toplumbilimlerde Yöntem**, 2. Basım, Say Yayınları, İstanbul, 1984, s. 24.

öteki ise "çalışma evreni"dir. Genel evren soyut bir kavramdır; tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç ve hatta çoğu zaman olanaksız bir bütündür. Çalışma evreni ise, araştırmacının ulaşabildiği, ya doğrudan ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş bildirebileceği evren olarak¹⁵ tanımlanır.

Bu tanımdan hareketle, araştırmamızın evrenini, Konya ili Yalınhüyük ilçe merkezinde iki mahallesi (Aşağı ve Yukarı Mahalle), Saray ve Arasöğüt köylerinde yaşayan 15 yaş üstü erkek ve kadınlardan oluşmaktadır.

c.2. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmamızın amacı, Yalınhüyük ilçe ve köylerinde sosyal ve dini hayatı tasvir ve keşfetme olsa da evrenin tamamına ulaşmak ya da onların hepsiyle anket, mülakat yapmak birçok sebepten dolayı gerekmediği gibi bu mümkün de değildir.¹⁶ Bu yüzden belirli bir "örneklem" grubu çalışmanın olabirliğine daha uygundur. Nitekim Bilgiseven'e göre, araştırılacak olan büyük grubun bütün vasıflarını temsil eden bir parçasını belirli kurallara uyulmak suretiyle seçilmesi işlemine "örnekleme" denir.¹⁷ Diğer bir ifadeyle evrenin küçültölmüş bir modelini oluşturan, bu model vasıtasıyla keşfetmeye çalışılır.¹⁸

Araştırmamızın örneklemini belirlerken, Yalınhüyük ilçe nüfus müdürlüğünün 2012 yılına ait nüfus miktarını göz önünde bulundurduk. Ancak Yalınhüyük ilçesinin Türkiye'nin en küçük ilçelerinden biri olması ve devamlı göç vermesi nedeniyle ilçe nüfusu gün geçtikçe düşmektedir. 2012 yılına ait nüfusu toplam olarak 2029 kişidir.¹⁹ Yalınhüyük ilçesinin küçük bir ilçe olmasından dolayı merkezde iki mahalle, Saray ve Arasöğüt köylerinde yaşayanlardan 152 kişilik bir örnek grubuna anketimizi uyguladık. Araştırma alanımızın nüfusunun tamamı düşünöldüğünde, ortalama her

¹⁵ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 16. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2006, s. 110.

¹⁶ Zeki Aslantürk, **Araştırma Metot ve Teknikleri**, 6. Baskı. Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2004, s. 102; Stephan Cole, **Sosyolojik Düşünme Yöntemi**, çev. Bekir Demirkol, Vadi Yayınları, Ankara, 1999, s. 88.

¹⁷ Amiran Kurtkan **Bilgiseven, Sosyal Bilimler Metodolojisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 203.

¹⁸ Arslantürk, s. 102.

¹⁹ Yalınhüyük Kaymakamlığı, İlçe Nüfus Müdürlüğü Verilerinden.

13 kişiden birinin örnekleme temsil ediliyor olduğunu söyleyebiliriz. Bu da evreni temsil etme gücünün (hacim olarak) oldukça yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

d. Yöntem

Bilim sadece olaylara uygun bir tasvir yapabilmek için ortaya atılmış araştırma ilke ve kurallarından ibaret değildir. Aynı zamanda bilim, sorun ve olaylara bakış tarzıdır.²⁰ Bu nedenle "bilim, bilgiden çok yöntem işidir."²¹ En geniş anlamıyla yöntem "bilinmeyen bir şeyi bulup meydana çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşüncelerin iyi bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır."²² Karasar ise bilimsel yöntemi, kanıtlanmış bilgi elde etmek için izlenen yol ya da genel bir anlatımla problem çözmek için izlenen düzenli yol şeklinde tanımlamaktadır.²³ Kısacası bilimsel yöntem "bizi gerçeğe götüren yoldur, zihinsel bir süreçtir."²⁴ Araştırmacının amacını gerçekleştirebilmek için kullandığı genel yaklaşımdır yöntem,²⁵ dolayısıyla bilimsel bir bakış açısıyla ne, hangi yöntemle ve nasıl doğru anlaşılabilir düşüncesiyle hareket etmektedir.²⁶

Sosyoloji de ise yöntem, konuyu ele alırken izlenen zihinsel tutum ve yaklaşımı ve bu amaçla oluşturulan araştırma planını ifade eder.²⁷ Din sosyolojisi araştırmalarında takip ettiği metotla ilgili meselesini onun iki temel dayanağı olan "Toplum Bilimleri" ve "Din Bilimleri" yani sosyoloji ve ilahiyatla paylaşmaktadır.²⁸ Diğer bir ifadeyle din sosyolojisi; insan bilimleriyle din bilimlerinin kesiştiği noktada yer alır.²⁹ Bu yüzden din sosyolojisi bu iki alanın yöntem ve tekniklerinden yararlanır.

²⁰ Orhan Türkdoğan, **Çağdaş Türk Sosyolojisi**, 2.Basım, Turan Yayınları, İstanbul, 1995, (Ç.T. Sosyolojisi), s.45.

²¹ Özer Ozankaya, **Toplumbilimine Giriş**, 5. Basım, S Yayınları, Ankara, 1984, s. 25.

²² Arslantürk, s. 63.

²³ Karasar, s. 13.

²⁴ Türkdoğan., s. 61.

²⁵ Türkdoğan, s. 32.

²⁶ Akdoğan, s. 23.

²⁷ Günay, Din Sosyolojisi, s. 63.

²⁸ Günay, Din Sosyolojisi, s. 61.

²⁹ İzzet Er, **Din Sosyolojisi**, Akçay Yayınları, Ankara, 1998, s. 12.

Le Bras'a göre, din sosyolojisinin problemlerinin genişlik ve çeşitliliği din sosyoloğunu araştırmalarında farklı yöntemlerden yararlanmaya götürmektedir.³⁰ Bu yüzden din sosyolojisinin metodundan değil, farklı metot ve tekniklerinden söz etmek gerekir.³¹ Zaten metot tartışmaları hala devam etmektedir.³²

Bu açıdan biz de yaptığımız araştırmada kullanacağımız yöntemi belirlerken alan araştırmasının yöremize daha uygun olacağını düşündük. "Bu tür uygulamalı araştırmalar bazı pratik sorunları çözmek için sosyolojik bilgiye muhtaç olan toplumdaki gruplara faydalı olacak hem betimsel ve hem de açıklayıcı bilgi sağlamak"³³ için yapılmaktadır.

Din sosyolojisinde de kullanılan bu metot, özellikle Amerikalı sosyologların II. Dünya Savaşı'ndan bu yana sık sık yararlandıkları "alan araştırması" denilen metottur.³⁴ Bu tür çalışmalarda bilgilerin toplanmasında yazılı kaynakların ve açık mülakatların yanı sıra tarama metodundan da yararlanılır.³⁵

Ampirik (uygulamalı) sosyal araştırmalarda tasvir metodunun özel bir şekli de olan "surver" (tarama) modelinde ise objelerin, olay ve olguların, kavramların ne oldukları açıklanmaya çalışılır. Surver modelinde, mevcut durumlar, şartlar ve özellikler olduğu gibi ortaya konulur.³⁶ Bu tür araştırmalarda ilişkiler, inanışlar, görüşler, davranışlar, uygulanmaktaki süreçler, etkiler ve gelişmekte olan yön ve eğilimler üzerinde durulur. Ayrıca tasvir araştırmaları mevcut olayların daha önceki olay ve şartlarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamaya çalışarak ortaya koyar.³⁷ "Surver metodu anket, mülakat, gözlem ve test teknikleri ile gerçekleştirilir. Özellikle anket ve mülakat tekniklerinin Surver araştırmalarında önemli bir yeri vardır."³⁸

"Anket, kişilerin çeşitli konulardaki düşünce, bilgi, yaşantı ve ilgilerini anlamak için uygun biçimde sorulacak yazılı sorulardır. Başka bir ifadeyle anket,

³⁰ Ünver Günay, "Le Bras'a Göre Din Sosyolojisinin Araştırma Alanı ve Yöntemleri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, Kayseri, 1988, (Le Bras), s. 23

³¹ Günay, Din Sosyolojisi, s. 61.

³² Günay, Din Sosyolojisi., s. a.y.

³³ Cole, s. 86.

³⁴ N. Şazi Kösemihal, "Sosyolojik Yöntem", **Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 21-22, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayınları, İstanbul, 1967-1968, (S.Yöntem) ss. 3-5.

³⁵ Günay, Din Sosyolojisi., s. 66.

³⁶ Arslantürk, s. 101; Karasar, s. 77.

³⁷ Kaptan, s. 175.

³⁸ Arslantürk, s. 101; Kaptan, s. 181.

kişinin, kalem-kâğıt yoluyla herhangi bir konuda bilgi vermesi şeklidir. Bir bakıma bu fikirler, inanışlar, bireysel yaşantılarla ilgili bilgilerin elde edilmesi için en uygun yol olarak görülmektedir. Anket formları şekil bakımından açık uçlu yani doldurmalı, kapalı uçlu yani seçmeli veya her iki çeşit soruların yer alması şeklinde düzenlenmiş olur."³⁹ Bu tekniğin en kuvvetli yönü, uygun durumlarda, geniş bir gruptan, çok miktarda veriyi kısa zamanda, kolayca ve ucuza toplama olanağı sağlamasıdır. Diğer kuvvetli yönü ise, herkese aynı şekilde sunularak bir örnekliğin sağlanması, özellikle kapalı uçlu sorularda yapılan anketlerde, cevapların belli sınırlar içinde toplanabilmesidir. Hepsinden ötesi, gizlilik garantisi daha inandırıcıdır.⁴⁰

Biz de dinin sosyal tezahürlerini öğrenmek amacıyla araştırmamızı hem teorik hem de uygulamalı usulle yapmaya karar verdik. Çünkü dini hayat çok yönlü, çok boyutlu bir anlam⁴¹ içeriğine sahip olduğu için onu en iyi anlamanın yolu ise hem teorik hem de sahaya yönelik olarak çalışmaktır. Aslında her iki araştırma da birbiriyle ilişki halinde olup biri diğerinden bağımsız değildir. Ancak araştırmacının konuya yönelik biçimine göre biri diğerinden daha belirgin şekilde öne çıkar.⁴²

Teorik çerçeveyi oluştururken daha önce yazılmış dokümanları, dokümantasyon metoduyla⁴³ sistematize edilerek değerlendirilmiştir. Uygulamalı bölümde ise, öncelikli olarak çerçeveyi araştırma sahamızda uygulayacağımız anket soruları belirlemiştir. Anket sorularının hazırlanmasında bu alanda yapılmış çeşitli araştırmalar da kullanılan sorulardan özellikle de Köktaş'ın İzmir hakkındaki araştırmada kullandığı sorular⁴⁴ ve Çelik'in Konya ili üzerine yapmış olduğu araştırmada uyguladığı sorulardan geniş ölçüde yararlanılmıştır.⁴⁵

Anket sorularının yazılışında tarafsızlık, kişileri herhangi bir şıkka yönlendirme ve kavramların yalınlığı gibi konulara ciddi bir şekilde dikkat edilmiştir. Zaten soru kâğıdının geçerli olabilmesi, sonuçlarının sosyal geçerliliği yansıtmasına

³⁹ Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, Sönmez Yayınları, Samsun, 1993, s. 41; M. Sencer, Y. Irmak, s. 125; Arslantürk, s. 110.

⁴⁰ Karasar, s. 182.

⁴¹ Akdoğan, s. 44.

⁴² Mustafa Aksoy, "**Türk Sosyolojisinde ve Sosyal Bilimlerinde Metodoloji Anlayışına İlişkin Bir Kritik**", Türkiye Günlüğü, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos, 1995, s. 129.

⁴³ Arslantürk, s. 80 ve devamı

⁴⁴ M. Emin Köktaş, **Türkiye'de Dini Hayat (İzmir Örneği)**, İşaret Yayınları İstanbul, 1993.(Dini Hayat)

⁴⁵ Celalettin Çelik, **Şehirleşme ve Din**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.(Şehirleşme)

bağlıdır.⁴⁶ Bunlara ek olarak mülakatlar yapılarak sonuçların güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma sahasına (yerinde) katılarak yaptığımız gözlemlerle⁴⁷ de sosyal ve dini hayat hakkında elde ettiğimiz bilgilerimiz pekiştirilmiştir.

Soru kâğıtlarının dağıtımında "tesadüfî örneklem"⁴⁸ tekniğine başvurulmuştur. Ancak soru kâğıtlarının dağıtılmasıyla iş bitmemiştir. Çünkü sosyal bilimlerde özellikle de sosyoloji ve din sosyolojisinde, din konusu oldukça hassas konulardan birisidir. Dinsel, siyasal, ekonomik ve cinsel olgular, hiç değilse kişilerin mahremiyeti⁴⁹ yani özeli olan konulardır. Kişiler bu konularda sorulan sorulara cevap vermek istememektedirler. Ancak araştırma alanımızda din görevlisi olmamız, ayrıca anketimizin niçin yapıldığını anketimize katılacaklara anlatmamız, onların güvenini kazanmamızda büyük bir faktör olmuştur. Ayrıca verdikleri cevapların, hiçbir kurum, kuruluş ve kişiye verilmeyeceğini ifade ettikten sonra, deneklerimizin zihinlerindeki problemler giderilmiştir. Buna ek olarak anketlere isim yazılmaması, katılanların sorularımıza daha objektif cevap verme imkânı sağlamıştır.

Araştırmamızda yapmış olduğumuz bu anketin yanı sıra, araştırma sahamızda yüz yüze görüşmelerimizde öğrendiklerimiz ve gözlemlerimizin de anketi değerlendirmemizde destekleyici unsurlar olmuştur.

e. Varsayımlar

Bütün bilim dalları gibi sosyal bilimlerde de olaylar hakkında bir takım değerlendirmeler yapma ve tahminlerde bulunma zarureti vardır. Bu değerlendirme ve tahminler bir takım genellemeleri de kapsayabilirler. Bunun için her araştırma bir amaca dayanarak yapılır ve çeşitli varsayımlar üzerine kurulur. "Varsayım; bizi gerçeğe götüren, doğru olduğu zihinsel olarak kabul ettiğimiz bir takım önermelerden ibarettir"⁵⁰ Bir başka tarife göre ise, "araştırmanın her evresinde elde edilecek bilginin niteliği ve bu bilginin nasıl düzenleneceğini gösteren bir kılavuzdur.

⁴⁶ Maurice Duverger, **Sosyal Bilimlere Giriş**, çev.: Ünsal Oskay, 2. Basım, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 216.

⁴⁷ Karasar, s. 156-165; Arslantürk, s. 119-125.

⁴⁸ Arslantürk, s. 103.

⁴⁹ Duverger, s. 94.

⁵⁰ Türkdoğan, Ç.T. Sosyolojisi, s.25

Tüm araştırmalar varsayım çevresinde gtlenmiştir. Bu nedenle bir araştırmanın kalkış noktası ya da ilk aşaması varsayımdır."⁵¹

Özetle varsayım “deneyle kanıtlanmamış olmakla birlikte, kanıtlanabileceği umulan kuramsal düşünüş”, ya da "varmış ve gerçekleşmiş gibi kabul edilerek bir şeyde dayanak olarak kullanılan”, bir olayı açıklamada yararlanılan ilke" olarak tanımlanabilir.⁵²

e.1. Ana Varsayımlar

1. Tarihin her döneminde bütün toplumların hayatında önemli konuma sahip olan "din olgusu" yöremizde de toplum hayatının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak modernleşme ile birlikte diğer kurumlarda olduğu gibi din kurumunda da bir değişim söz konusudur. Araştırma sahamızda, din kurumunda çok yavaşta olsa bir değişim olmakla birlikte, kişilerin tutum ve davranışlarının oluşmasında geleneksel dini öğeler hâkim durumdadır.

2. Dünyada görülen modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi süreçler Türkiye'yi de etkilemektedir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal değişmeler sosyo-kültürel yaşamı olduğu kadar, dini yaşamı da etkilemiştir. Bu durum araştırma sahamızda yaşayanların inanç, ibadet, tutum ve davranışlarında farklılaşmalar meydana getirmiştir.

3. Araştırmamıza katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki durum, ekonomik durum, eğitim durumu ve dindarlık algısı gibi değişkenlere göre dindarlık düzeyleri farklılaşmaktadır.

e.2. Yan Varsayımlar

1. Kadınlara göre erkeklerin eğitim düzeyleri daha yüksek olduğu varsayılmaktadır.

2. Evli ve dulların dindarlık düzeyi, bekârlara göre daha yüksek olduğu varsayılmaktadır.

3. Kadınların erkeklere göre ibadetleri yerine getirmesi daha yüksektir.

⁵¹ M. Sencer, Y. Irmak, s. 35.

⁵² Karasar, s. 72.

4. Yaş ilerledikçe geleneksel dindarlık algısı artmaktadır.
5. Evlilik öncesi kadın-erkek ilişkileri hoş karşılanmamaktadır.
6. Dini bilgi düzeyi açısından erkeklerin kadınlara göre daha fazla bilgili oldukları varsayılmaktadır.
7. Kişiler akraba ve komşularıyla sıkı bir ilişki içerisindeyler.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN VE TOPLUM

1.1. DİNİN MAHİYETİ VE TANIMLANMASI PROBLEMİ

Din, insanlık tarihi boyunca, insanlığın doğal akışında daima etkin olmuş; hatta bu akışa ciddi olarak damgasını vurmuştur. Yapılan araştırmalar tarihte bütünüyle dinden uzak bir toplumun mevcut olmadığını, toplumun olduğu her yerde mutlaka din olgusunun kendiliğinden var olduğunu ortaya koymuştur.⁵³

"Din olgusunun ortaya çıkması insan ile çevresi arasındaki ilişkiler içinde insanın açıklayamadığı, denetim altına alamadığı, tersine boyunduruğu altında kaldığı güçlere, doğaüstü, gizemli nitelikler bağlaması, bu güçleri kayırmasını elde etmesine yarayacağını umduğu türlü bağlanma (tapınma) biçimleri oluşturması ile gerçekleşmiştir."⁵⁴

"Din, insanlığın başlangıcından itibaren, hem insanın gönlünde, hem aklında ve hem de toplum hayatında yer etmiş bir gerçektir. Dün olduğu gibi, bu günde insanın duygularında ve düşüncelerinde silinmez bir şekilde yerini almış olan din, kendini insanoğluna daha hayatın başında duyurmuş olmaktadır."⁵⁵ Bu yüzden insanlık varlığının köklerine kadar işlemiş manevi bir olgu olarak din, insanların düşünce ve eylemleri üzerinde de çok derin ve köklü tesirleri vardır.⁵⁶

"Din, birey olarak insana, dünyadaki var oluşunun anlamı konusunda "bilim üstü" cevaplar vermekte; insan onun sayesinde evren ve dünya ile birlikte, bu varlık formları içinde kendi yerini anlamlandırmakta, temel değer ve ideallerinin önemli bir kısmını bu anlam çerçevesinden türetmektedir. Kısacası, bireysel bir tercih olarak din, hayatı yaşanabilir ve anlamlı kılan değerlerden birisidir."⁵⁷

⁵³ Hasan Onat, *Türkiye'de Din Anlayışında Değişim Süreci*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2003, s. 14.

⁵⁴ Ozankaya, s. 362.

⁵⁵ Kerim Yavuz, "Dini İncanın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:7, Aksiseda Matbaası, İstanbul, 1986, s. 130.

⁵⁶ Günay Tümer, "Çeşitli Yönleriyle Din", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXVIII, Ankara, 1986, (Ç.Y. Din), s.220

⁵⁷ Mustafa Erdoğan, "Sekülerleşme, Laiklik ve Din", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 3-4, Yaz-Güz Dönemi ,1995, s. 183.

Öte yandan din, insanoğlunun bu âlemdeki kimliği; varlığının gerçek anlamı veya gayesi sorusunun cevabıdır.⁵⁸ Din, "fertlerin kendilerini Allah'la, tabiatüstü bir dünya ile ve birbirleriyle münasebete getirdiği, yaşanan dünyadaki hadiseler hakkında hüküm verdirecek bir değerler sırası çıkardıkları, tutumlar, adetler, ayinler, merasimler ve inançlar sistemidir."⁵⁹

Nitekim toplumların yaşaması için en başta gelen sosyal olgu dindir. Din insanlığın temel problemi olarak her vakit var olagelen bir konudur.⁶⁰ Bu yüzden "din, en resmi ve yerleşik kurumlaşmış hiyerarşilerden, bireysel kişiliklerin en gizli ve mahrem köşelerine kadar uzanan heterojen bir gerçekliği temsil etmektedir. Ne kadar resmileşmiş, kurumlaşmış ve dışa aksettirilmiş olursa olsun din, aynı zamanda, insanın varoluş tecrübesinden ve sorunlarının en derin yönlerini içerir."⁶¹ Kısacası "din, temelde insanoğlunun varoluşu anlamlandırdığı, varoluşsal sorularına cevap bulduğu vazgeçilmez bir tecrübedir."⁶²

Bütün bunlar bize göstermektedir ki, insanoğlu hangi şart ve durumda olursa olsun dinsiz bir hayat yaşamamıştır.⁶³ Çünkü din insanoğlunun karşılaştığı en büyük realitedir.⁶⁴ Bu olguyu inceleme konusu edinen her disiplin önce "din nedir?" sorusuyla işe başlamış, kendi disiplinleri çerçevesinde din anlayışlarını belirtecek bir din tanımıyla yola çıkmışlardır.⁶⁵

Tarif işi, özellikle din mevzu bahis edildiğinde, araştırmacının başını ağrıtan en önemli bir problemdir. Yinger'in de ifade ettiği gibi "din konusundaki birçok araştırmacının takıldığı ilk engel tarif meselesidir".⁶⁶ Dinin tarifi ve mahiyeti üzerinde bilim adamları genel kabul görmüş bir tanıma ulaşmakta büyük güçlükler

⁵⁸ Tümer, Ç.Y. Din, s.220.

⁵⁹ Belma Özbağdar, **Din ve Tanrı İnancının Gelişimi**, Baha Matbaası, İstanbul, 1970, s. 5.

⁶⁰ Kamuran, Birand, "Din Kavramının İncelenmesi Hakkında", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: VIII, Ankara, 1961, (Din Kavramı) s. 15.

⁶¹ Elizabet Özdalga, "Din Din midir Yoksa Başka Bir Şey midir? Dinsel Fenomenleri İndirgeyici (Redüksiyonist) Yaklaşımların Bir Ön Eleştirisi", **İslami Araştırmalar Dergisi**, 2. Baskı, Cilt: 3, Sayı: 2, Nisan 1989, s. 36.

⁶² Daniel Belli, **Kutsalın Dönüşü**, çev.: Ali Köse, **Laik Ama Kutsal**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 65.

⁶³ Hans Freyer, **Din Sosyolojisi**, çev.: Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları /54, Ankara, 1964, (Din Sosyolojisi), s. 31

⁶⁴ Osman Pazarlı, **Din Psikolojisi**, 2. Basım, Remzi Kitabevi., İstanbul, 1972,s.34

⁶⁵ Mehmet, Bayyigit, **Gençlik ve Din**, 2. Baskı,Yediveren Kitap, Konya, 2011, s.30

⁶⁶ Yinger, **The Scientific Study of Religion**, New York, 1970, 3, nak., Ali Ulvi Mehmedoğlu, **Kişilik ve Din**, Dem Yayınları, İstanbul, 2004, s. 24.

çekmektedirler.⁶⁷ Dinin cihan şümul⁶⁸, çok yönlü ve karmaşık bir yapı olmasının yanında,⁶⁹ dinlerin çeşitliliği, dinlerdeki değer problemi ve dinin orijinal kaynağının bilinmemesi⁷⁰ gibi sebepler onun tam bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır.

M. Aydın'ın ifade ettiği gibi "bir değil, birçok din vardır ve çeşitli dinlere mensup insanların benimseyebilecekleri "efradını cami, ağyarını mani", bir tarif vermek mümkün değildir. "Din" kelimesi bir Budist ile bir Yahudi'nin zihninde aynı çağrışımı yapmaz. Hatta önemli ortak özelliklere sahip olan bir Müslüman ve Hristiyan'ın "din" den anladıkları şey önemli ölçüde birbirinden farklı olabilir."⁷¹ Dinin birçok tarifi yapılmıştır. Bu tanımlardan her biri gerçekte dinin belli bir yönüne veya bazı yönlerine dayanmıştır. Dolayısıyla bazı din tariflerinde dinin bilgi veren iddiaları bir başka deyişle "kognitif" yanı ağır basmakta, konunun psikolojik yönü ihmal edilmektedir. Bazı tariflerde ise, "kognitif " yanın aleyhinde olacak şekilde, ahlak ve duygu konusu ehemmiyet arz edebilmektedir; kısacası daha işin başında her disiplin kendi işine yarayan bir din tarifiyle yola çıkmaktadır.⁷²

Yukarıdaki işaret edilen tespitlere ilave olarak, dinin tanımlanmasında karşılaşılan güçlüklerin temelinde yatan şu faktörlerden de bahsedilebilir: Tarifin yapıldığı dönemin umumi havası veya o dönemde hâkim olan sosyal, siyasal, ekonomik eğilimler ve tanımı yapanın kişiliği. Bütün bunlara, din kelimesinin nasıl kullanılacağından çok, tanımın nasıl yapılacağı hususunda ki kapalılık da eklenebilir.⁷³

Dinin tanımlanmasındaki güçlüklerin dayandığı temellerin neler olduğu tahlil edildikten sonra en azından dinin daha iyi anlaşılabilmesi için onun kısa fakat özlü bir sözlük anlamının ortaya konulması gerekmektedir. Batı dillerinde dinin etimolojisi üzerinde görüşler farklıdır. Latince din, "Religio" sözcüğü ile anlatılır. Bunun iki kökü vardır. Çiçero "Tanrının Mahiyeti" adlı eserinde "Religio"un "Religere" kökünden geldiğini, bir işin tekrar tekrar ve dikkatlice yapılması

⁶⁷ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Haz.: Hüseyin Özel - Cemal Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara, 2000, ss. 463-464.

⁶⁸ Kehr, s. 1.9

⁶⁹ Hayati Hökelekli, **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 116, Ankara, 1998, s. 69.

⁷⁰ Thomas A. Idinopulos, "Din Nedir?", çev.: Temel Yeşilyurt, **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, V, Şanlıurfa, 1999, ss. 151-166.

⁷¹ Mehmet S. Aydın, **Din Felsefesi**, 8. Basım, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 1999, s.5

⁷² Aydın, s. 6.

⁷³ Recep Yaparel, "Dinin Tarifi Mümkün müdür?", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: IV, İzmir, 1987, s. 405

anlamında olduğunu söyler. Bu bakımdan dini kendini ibadete verme, tören ve ritüellere (yortulara) katılma anlamındadır. Hristiyan Çiçeron diye de bilinen Lactantius "Tanrısal Kurum" adlı eserinde "Religio"un, "Religare" kökünden geldiğini; onun da "bağlanmak" köküyle ilişkili olduğunu belirtir. Ona göre buradaki bağlanmada, insanın din yoluyla Tanrıya ve birbirlerine bağlılıkları vurgulanmaktadır.⁷⁴

"Smith'in belirttiğine göre, din (religion) kelimesi batı da modern anlamda XVI ve XVII yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Smith, önceleri basit ibadet ve ayin biçimleri anlamında kullanılan "religion" kelimesinin daha sonra, insanların kurduğu inanç sistemlerini ve aklın ürünü olan farklı dinleri de içerecek bir şekilde kullanıldığına işaret etmektedir."⁷⁵

Türkçemizde kullanılagelen "din" kelimesinin kökünün Arapça olduğu belirtilmektedir.⁷⁶ Eski Türkler de din kavramı sadedinde ruh ve beden, yani nefis nefis bilgisi ve terbiyesinin deyimi olarak "den, dın, ten, tın, tin" ve nihayet Oğuzların diliyle "din" kelimesini kullandıkları bilinmektedir.⁷⁷

"Etimolojik ve semantik bakımında Arapçada "din" kelimesinin "de-ye-ne" veya "dane" kökünden geldiği ve genellikle üç muhtelif kaynağa dayanan farklı manaları ifade ettiği anlaşılmaktadır.

a) Öz Arapçada din sözcüğü; "usul, adet, tutulan, yol, huy, örf" gibi anlamlara gelir.

b) Arami-İbrani dillerinden geldiği ifade edilen anlamı ile din sözcüğü; "mülk, idare etmek, hükmetmek, ceza, yargı, hesap, muhasebe ve mükâfat" manalarında kullanılmaktadır.

c) Farsça, Zend-Avesta'daki "daena" sözünden geldiği öne sürülen, din kelimesi, "inanmak, adet edinmek, din ve mezhep edinmek" manalarını ifade

⁷⁴ Mehmet Toplamacığlu, **Din Sosyolojisi**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Yayınları, Ankara, 1972, (Din Sosyolojisi) s. 49; Günay, **Din Sosyolojisi**, s. 193, Jean Chevalier, "Din Fenomeni", çev.: Mehmet Aydın, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C: XXVIII, Ank, 1986, s. 97.

⁷⁵ W. Cantwel Smith, **The Meaning and End of Religion**, Londra 1964, 15 ve devamı, aktaran, Mehmedoğlu, s. 14, Ejder Okumuş, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, (T. D. ve Din), s. 54.

⁷⁶ Tümer, **Ç.Y. Din**, s. 213.

⁷⁷ Cavit Sunar, "Din Nedir?", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: X, Ankara, 1963, s.67.

etmektedir. Buna göre din, "kişinin bağlandığı ve uyduğu nazarı ve ameli yol"dur ki bu anlam, bugün dinden anlaşılan manaya daha yakın gözükmektedir."⁷⁸

Kuran-ı Kerim'de "din" kökünden gelen kelimeler: taât, inkiyat, ibadet (Bakara 2/132, 193,206; Ali İmran 3/40), ceza (Fatiha 1/4), şeriat (Ali İmran 3/83); itaat (Tevbe 9/29), hükmetmek (Saffat 37/53) gibi anlamlara gelir.⁷⁹

Mevdudi, Kuran-ı Kerim'de "din" kelimesinin hangi anlam ya da anlamlarda kullanıldığı ile ilgili şunları söyler : "Kuran-ı Kerim'in "din" kelimesinin eksiksiz bir düzeni ifade ettiği görülür, söz konusu şu dört unsurdan meydana gelir: 1) Hâkimiyet ve yüce egemenlik, 2) Bu yüksek egemenlik ve hâkimiyete itaat edip boyun eğmek, 3) Bu hakimiyetin otoritesi altın da meydana gelen fikri ve ameli düzen, 4) Bu düzene uyma ve ihlasla bağlanma veya karşı gelmek suretiyle isyan etmekten dolayı yüksek otoriteye verilecek mükafat veya ceza: Buna göre Kuran-ı Kerim'de din her dört anlamda da kullanılmıştır."⁸⁰

Muhammed Hamidullah'a göre tarihi tekâmülü ne olursa olsun, "Kuran-ı Kerim'de hemen hemen yüz defa kullanılmış olan "din" kelimesinin çok sayıda manaları vardır: İnsanın gerek bu dünyadaki ve gerekse ahiretteki hayat düzeni ile alakalıdır. Lügat manası itibariyle bu kelime "teslimiyet" anlamındadır, yani ferdi veya kolektif tutum itibariyle ilahi iradeye tabi olmaktır".⁸¹

Anlaşılmaktadır ki, Arapçadaki "din" ile batı dillerindeki "religion" aynı anlam içeriğine sahip terimler değildirler. Arapçadaki "din" terimi hem genel anlamda bütün inanma ve bağlanmaları, hem de özel anlamda "İslam" dinini ifade ederken; Batı dillerindeki "religion" terimi daha dar anlamda kullanılmakta ve Hristiyanlığı ifade etmektedir.⁸² Bir başka ifadeyle, bir Müslüman için din, hayatın her yönünü içine aldığı halde, sıradan bir Avrupalı Hristiyan için "religion" hayatın

⁷⁸ Günay, Din Sosyolojisi, s. 193; Tümer, Ç.Y. Din, s. 214; Sunar, s. 66; Toplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, s. 50.

⁷⁹ Tümer, Ç.Y., Din, s. 215.

⁸⁰ El Mevdudi, **Kuran-ı Kerim'e Göre Dört Terim**, çev.: Osman Cilacı, İ. Kaya, İstanbul, 1982, ss. 109-122.

⁸¹ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev.: Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesinin Kültür Armağanı, Ankara, 2003, s. 885.

⁸² Okumuş, T.D. ve Din, s. 54.

ancak küçük bir bölümünü içine almaktadır.⁸³ Dinin sözlük anlamından sonra din hakkında yapılan tanımlara geçebiliriz.

Dinin tanımlanma problemine rağmen, diğer bilimlerde olduğu gibi din sosyolojisinde de dinin sayısız tanımı yapılmıştır. Nitekim M. Yinger bir kaç saat içinde yüzlerce "din" tanımını toplanabileceğini ifade etmektedir.⁸⁴ Burada şunu da ifade etmemiz gerekir ki, bu tanımlar mahiyeti itibariyle ne "doğru" ne de "yanlış"tır, sadece az veya çok kullanışlıdır.⁸⁵

İslam dünyasında yapılan tanımlara baktığımızda, İslam âlimlerinin dinin tarifi, mahiyeti ve sınıflandırmaları Batılı bilginlerden farklı bir yol takip ettiklerini görürüz. Bu tariflerin Kuran-ı Kerim ve İslam inançları göz önünde bulundurularak yaptıkları açıktır.⁸⁶ İslam kelimcileri dini, "Allah tarafından vahiy yoluyla ve peygamberleri aracılığıyla va'z edilen ve saliklerini dünya ve ahirette saadet ve necata götüren, itikad ve amellerden mürekkep bir müessese" olarak tarif etmişlerdir.⁸⁷

M. Hamdi Yazır'a göre din, "akıl sahiplerini hüsn-i ihtiyarlarıyla bizzat hayır ve nimete sevk eden bir vaz'ı ilahî, şariat ve millet, beşerin ihtiyari fiillerinin hayır ve saadet gayesine doğru cereyanını temin eden bir yol, bir kanun, bir amel-i manevî"⁸⁸dir şeklinde tarif ediyor. Tehaveni'nin din tarifi ise: "Din akıl sahiplerini kendi iradeleriyle şimdiki halde (dünyada) salaha, gelecekte (ahirette) felaha sevk eden, Allah tarafından konulmuş bir kanundur."⁸⁹ Modern Müslüman alimlerden Muhammed Abdüh'a göre din, "insanın kainattaki varlıkları müşahade ederek duyular üstü ilahi gerçekleri kavramasından ibarettir." Reşit Rıza ise dini kişinin kendi çabasıyla öğrenmediği, sadece vahiy kanalıyla elde edebildiği gerçekler bütünü olarak tarif eder.⁹⁰

⁸³ W. M. Watt, **Modern Dünyada İslam Vahyi**, çev.: Mehmet S. Aydın, Hülbe Yayınları, Ankara, 1982, s. 21.

⁸⁴ Kehrer, s. 19.

⁸⁵ Peter L. Berger, **Kutsal Şemsiye**, çev.: Ali Coşkun, 2. Baskı., Rağbet Yayınları, İstanbul, 2000, (Kutsal Ş.) s. 253.

⁸⁶ Tümer, Ç.Y. Din, s. 230.

⁸⁷ Günay, Din Sosyolojisi, s. 194.

⁸⁸ M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Cilt:1, Eser Neşriyat, b.y.y., 1979, s. 83.

⁸⁹ Günay Tümer, "**Din**", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 9, İstanbul, 1994,(İslam Ansiklopedisi), s. 314.

⁹⁰ Tümer, İslam Ansiklopedisi, s. 315.

M.S. Aydın semavi dinleri kapsayan din tanımı ise şöyledir. "Din ferdi ve içtima-i yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, inananlara, bir yaşama tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan bir kurumdur. O, bir değer koyma, değer biçme ve yaşama tarzıdır. Dini değerlendirme, derinlik, geniş kapsamlılık ve kutsallık arz eden bir değerlendirmedir. Müteal ve kutsal bir yaratıcıya isteyerek bağlanma, teslim olma, O'nun iradesine tabi olmadır."⁹¹

Batıda yapılan bazı din tarifleri ise şöyledir:

J. Marineaul'le göre "din, daima yaşayan bir tanrıya, yani ilahi bir şuur ve iradenin tezahürlerinin olduğunun kabulüdür." Diğer bir tarife göre ise "din, duyguyla yükselmiş, alevlenmiş, yanmış bir ahlak ilmidir." (Matthew Arnold), "Din, gerçekte bizim dindarlık dediğimiz, aklın kusursuz ve saygılı nizam veya çerçevesidir." şeklinde tarif eder Tiele.⁹² Kant dini, ödevlerimizin Tanrı buyruğu olarak kabul edilmesi, diye tarif ederken, Ficht'e ise, "aslı, mutlu ve iyi olan bir hayatın zorunlu gelişme gidişinin tanınmasıdır." Agust Comte'a göre din, "insanlık kültürü", Dilthey'a göre ise, "görünmeyenle münasebet"tir.⁹³ Vergote'ya göre din "tabiatüstü bir varlık (ya da) varlıklar ile ilişkili olan bir takım işaretlerin, davranışların, duyguların ve dilin bütünüdür".⁹⁴

Spencer'a göre din, "her şeyin bizim bilgimizin üstüne çıkan ve kudretin tezahürleri olduğunun kabulüdür." Frazer ise, "dinden ben netice olarak, tabiat nizamını ve beşer hayatını idare ve kontrol ettiğine inanılan, insan üstü kuvvetlerin bir yatıştırma ve uzlaştırmasını anlarım" diye tarif etmektedir.⁹⁵

Yukarıdaki bu tanımlara kesin "hakikatler" olarak yaklaşımdan ziyade "stratejiler" olarak yaklaşmak daha uygun gözükmektedir. İşte bu bağlamda din sosyologlarının da iki ana strateji kullandıkları, din sosyolojisi literatüründeki din tanımlarını "substantif (özel, asli) tanımlar" ve "işlevsel tanımlar" diye ikiye

⁹¹ Aydın, s. 6.

⁹² William P. Alston, Din, çev.: Günay Tümer, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVIII, Ankara, 1970, s. 163.

⁹³ Kamuran Birand, "Dinin Mahiyeti Üzerine", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: I-IV, Ankara, 1970,(Dinin Mahiyeti) s. 127.

⁹⁴ Mehmedoğlu, s. 23.

⁹⁵ Tümer, Ç.Y. Din., s. 223.

ayırdıkları açıktır.⁹⁶ "Substansiyel tanımlar, dinin ne olduğunu tespit etmeye çalışırken, işlevsel tanımlar dinin ne yaptığını tasvir etmeye çalışırlar."⁹⁷

1.1.1. Substansiyel (Özsel, Asli) Tanımlar

Özsel tanımlarda din, içerik olarak sahip olduğu kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü anlamı ve değer muhtevalarına bağlı olarak tanımlanır.⁹⁸ Bu yaklaşımı benimseyenler dinin özü veya esasını eksene alıp çalışırlar. Özsel tanımların en meşhuru Rudolf Otto'nun din tanımıdır. Otto ilk defa bütün dinleri içine alacak surette dinin mahiyetini tarife teşebbüs eden kişidir. Onun tarifine göre din, "kutsalın tecrübesi" ve insanın kutsalla ilişkisidir.⁹⁹ Kutsal olarak bilinen veya kabul edilen şey, öncelikle sadece dini alanda kendini gösteren öznel bir değerlendirmedir. Kutsallık noktası, dinin bütünüyle kendine özgülüğünü ifade eder ve bütün dinlerde ortaktır.¹⁰⁰ "Mezkûr tarif ilk bakışta çok şekli ve gayri vazih görüldüğü halde tamamen boşta değildir. Evvela ferdin bir kudsi olanı yaşayabilme kabiliyetinin mevcudiyetini ve hatta bu tecrübenin onun varlığı icabı bulunduğunu ifade eder. Diğer yandan bu suretle dinin daima önce tek tek fertlerin şuurunda yerleştiği hakikati anlatılmış olur."¹⁰¹

Bu yaklaşımı benimseyenlerden biri de E. Tylor'dur. O dini "ruhsal varlıklara inanç" olarak tarif etmiştir. Tylor'a göre, sanayileşmemiş birçok toplumda insanlar, Tanrı veya Tanrılarla ilgili olmamış veya az ilgili olmuş, ancak daha çok görünmeyen varlıklara inanmışlardır. Bu yüzden "ruhsal varlıklara inanç" ifadesi Tylor'a göre, tanrılara inanç ifadesinden daha geniş görünmektedir.¹⁰²

Diğer bir özsel din tanımı da Peter L. Berger'e aittir. Ona göre din "kendisiyle kutsal bir kozmosun kurulduğu insani bir girişimdir. Başka bir ifadeyle din, kutsal bir kalıp içerisinde kozmikleşmektir". Burada kutsaldan kasıt, tecrübe dâhilindeki, muayyen nesnelerde yerleştiğine inanılan, insanın dışında fakat yine de onunla ilişki

⁹⁶ Okumuş, T.D. ve Din., ss. 55-56.

⁹⁷ Okumuş, T.D. ve Din, a.y

⁹⁸ Köktaş, Dini Hayat, s. 24.

⁹⁹ Freyer, Din Sosyolojisi, ss. 31-32.

¹⁰⁰ Joachim Wach, **Din Sosyolojisi**, çev.: Ünver Günay, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, (Din Sosyolojisi) ss. 37-38

¹⁰¹ Freyer, Din Sosyolojisi, a.y.

¹⁰² Okumuş, T.D. ve Din, s. 57.

halinde olan esrarengiz ve korkutucu bir gücün niteliğidir.¹⁰³ Kısacası din, anlamı insanı hem aşan hem de içine alan bir düzene inanmaktır.¹⁰⁴

Görüldüğü gibi özsel tanımların referans noktası aşkın ya da insanüstü bir varlık, başka bir deyişle Tanrı'dır; öznel tanımlar din olgusunun evrensel olarak tanımlayamadıkları için minimal (dar)¹⁰⁵ tanımlar olarak değerlendirilmiştir.

1.1.2. İşlevsel Tanımlar

İşlevsel tanımlarda din, birey ve toplum hayatında hangi işlevi yerine getirdiğine bağlı olarak tanımlanır. Bu yaklaşımı benimseyenleri dinin özde ve temelde ne olduğu değil, ne yaptığı ilgilendirir. Yinger'e göre işlevsel tanımlar, dini daha geniş tanımlayabilme gücüne sahiptirler.¹⁰⁶

Din kavramını işlevsel olarak ele alan ve tanımlayan Emile Durkheim'e göre "bir din, kutsalla, yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlar ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir. Bu inançlar ve ameller, kendilerine inanan bütün insanları kilise/cemaat diye isimlendirilen tek manevi bir toplum halinde bir araya getirir." Bu ikinci unsur, benim tanımında birinci unsurdan daha az önemli değildir. Çünkü din fikrinin bir kilise/cemaat düşüncesinden ayrı düşünülmemeyeceği açık olduğundan burada dinin fazlasıyla ortak bir şey olduğunu da ifade etmiş oluruz.¹⁰⁷ Durkheim'in din tanımına göre, kutsal olan; yani çeşitli dinsel ve sembollerde ifade edilen, son tahlilde, toplumsal alanın ifadesinden başka bir şey değildir. Tüm kutsal sembollerin en temel işlevi, toplumun değişik üyeleri arasındaki dayanışmayı güçlendirmektir. Bu çözümlemeye göre, din, sosyal dayanışmanın incelmış bir anlatımı olmaktadır.¹⁰⁸

Bir başka işlevci tanımlama örneği olarak Antropolog Geretz'in tanımı verilebilir. O, dini kültürel boyutunun analiziyle tanımlar: "Din bir semboller sistemidir ki, insanlarda güçlü, kapsamlı ve uzun süreli ruh halleri ve güdülleri

¹⁰³ Berger, Kutsal Ş., s. 64.

¹⁰⁴ Peter L. Berger, "**Dini Kurumlar**", çev.: Adil Çiftçi, Toplumbilimi Yazıları, Der.: A. Çiftçi, Anadolu Yayınları, İzmir, 1999, (D. Kurumlar) s. 80.

¹⁰⁵ Kehrer, s. 19.

¹⁰⁶ Okumuş, T.D. ve Din, s. 59.

¹⁰⁷ Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev.: Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 67-68.

¹⁰⁸ Özdalga, s. 33.

oluşturur, bunu gerçekleştirebilmek için varlığın genel düzeni hakkında kavramlar üretir ve bu kavramlara öylesine gerçeklik havası giydirir ki, söz konusu ruh halleri ve güdüler eşsiz ve benzersiz gerçekliğe sahip görünür.”¹⁰⁹

T. Luckmann tanımı da işlevsel tanımlardandır. Ona göre din, insan organizmasının bir yeteneği olduğundan dolayı, insani olan aynı zamanda dinidir de. Böylece Luckmann'a göre insanın biyolojik doğası, ahlaki ve nesnel bağlantılı ve her şeyi kapsayan anlam dünyaları kurarak onu aşkınlaştırır. Böylece beşeri olan her şey aynı zamanda bilfiil dini de olmuş olur. Dinin genel toplumsal temel formu, insan toplumunda evrensel olup sosyal düzenin anlam alanından, yani bir toplumun dünya görüşünün iç formundan başka bir şey değildir. Bu yüzden Luckmann'ın tanımı işlevsel tanımların en geneli gibi görünmektedir.¹¹⁰ Berger'e göre de dini, onun toplumsal işlevselliği açısından tanımlamaya girişen en inandırıcı ve en kapsamlı girişim Thomas Luckmann'ındır.¹¹¹

İşlevsel tanımlar, özsel tanımlardan daha genişler. Bu tanımlarda Tanrı kavramına atıfta bulunulmayarak sosyal bütünleşmeyi sağlayan bireysel davranış yönelimini belirleyen ve değer kategorisi olarak görev yapan; kısacası bir anlam sistemi olan bütün düşünce ve davranış tarzları din olarak kabul edilmektedir.

1.2. DİNDARLIK TANIMLAMASI, BOYUTLAR VE TİPOLOJİLERİ

1.2.1. Tanımlanması

Dindarlık kuşkusuz izafi kavramdır ve din ile dini davranış tanımlamalarından bağımsız olarak ele alınmaz. Hatta din kavramı ile dini davranış tanımında ortaya çıkan çeşitlilik ve bunlardan kaynaklanan belirsizlik çoğu kez dindarlık kavramı için de geçerlidir.¹¹²

¹⁰⁹ Geertz, "Kültürel Bir Sistem Olarak Din" çev.: Y. Aktay, **Din Sosyolojisi**, Der; Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 179; Recep Şentürk, **Yeni Din Sosyolojileri**, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2003, s. 77.

¹¹⁰ Okumuş, T.D.ve Din, s. 61.

¹¹¹ Berger, Kutsal Ş. s. 255.

¹¹² Necdet Subaşı, **Gündelik Hayat ve Dinsellik**, İz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 97; Ian Thompson, **Odaktaki Sosyoloji Din Sosyolojisine Giriş**, çev. B. Zakir Çoban, Birey Yayınları, İstanbul, 2004, s. 9.

Sosyal bilimciler toplumsal konuları incelerken dindarlığa büyük bir önem atfederler. Fakat dindarlık kavramının nasıl tanımlanıp kullanılacağı hakkında tam bir mutabakat yoktur.¹¹³ Çünkü yapılan hiçbir tanım, sınıflama ve kavramsallaştırma dindarlığı tam olarak açıklayabilecek güçte değildir. Bu nedenle, araştırmacılar kendi ilgi alanlarına göre farklı tanımlar ve farklı kavramlar ortaya koymuşlardır.¹¹⁴

Birand'ın ifadesiyle, din hakkında doğru bilgi elde etmek ve bir tarife varmak için, yapılması gereken ilk şeyin dini hayatın şuurdaki aksini, yani şahsi deneme yoluyla elde edilmiş olan dindarlık kavramının tahlil edilmesi gerektiğini söylemiştir.¹¹⁵

Dindarlık tanımlamaları incelendiği zaman, tanımlardan çok dindarlığın tezahür ettiği inanç, ibadet ve bilgi gibi alanlardaki yansımalarına bakılarak anlaşılması ve değerlendirilmesi yoluna gidildiği görülür.¹¹⁶ Bu bağlamda dindarlık, "dinin insan hayatına nüfuz derecesi" şeklinde tanımlanabilir.¹¹⁷ Bu yüzden, bir kimsenin dindar olduğunun vurgulanması, onun dini içselleştirdiği; dini emir, tavsiye ve yasaklara bireysel düzlemde uyduğu; dini gündelik yaşamında toplumsal denetleyici olarak kabul ettiği ve hayatın bir göstergesi haline getirdiği anlamına gelir.¹¹⁸

"Kişinin dindarlığının oluşmasında içinde yaşadığı toplumun etkisi vardır. Çünkü kişinin içinde yaşadığı toplum ve tecrübe ettiği dini hayat iman sürecini başlatır ve bir iman yoluna girilmesine sebep olabilir. Fert, başlangıçta topluma katılıp dini kullanmakta ve daha sonra, kurumlara ve ibadetlere katılmak suretiyle doğmaları ve inanç önermelerini öğrenip şuurlu bir inanan haline gelebilmektedir. Çünkü içinde yaşanan toplum taklit seviyesinde ile olsa yapılan ibadetler fertte din duygusunun ortaya çıkmasında ve dindarlığın başlamasında önemli bir etken olmaktadır".¹¹⁹

¹¹³ Mehmedoğlu, s. 30.

¹¹⁴ Asım Yazıcı, "Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Doğmatik Dindarlık", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Adana, 2002, s. 77.

¹¹⁵ Birand, Dinin Mahiyeti, s. 130

¹¹⁶ Hüseyin Yılmaz, "Türk Müslümanlığı, Dindarlık Modernlik", **İslamiyât**, Cilt: V, Sayı: 4, Ankara, 2002, ss. 62-63.

¹¹⁷ Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 2, Bursa, 2009, s. 2.

¹¹⁸ Subaşı, s. 43.

¹¹⁹ Mehmedoğlu, s. 34.

Günümüz modern toplumlarında dindarlık probleminin önemi bir hayli artmıştır. Luckmann'a göre modern dindarlık "bireysel"dir, yani subjektifleşmiş, daha doğrusu kişiselleşmiştir. Böylece modern dindarlık özel olarak kurumsallaşamamış ve tamamıyla toplumsal olarak şekillenememiştir. Çünkü toplumsal bünye kişisel alana karşı ilgisizdir. Bu da dinin yeni sosyal formunun radikal olarak kişiselleşmesi anlamına gelir.¹²⁰ Berger'de dinin modern toplumda bireyselleşmesine dikkat çekmiş ve bu bireyselleşmenin dinin gerçek niteliğinin örtbas edilerek kamu hayatından çekilmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Ona göre, "böyle bir özel dindarlık biçiminin, onu benimseyen bireyler için "gerçek" olabilmesine rağmen dinin, içerisinde tüm toplumsal hayatın herkesi bağlayıcı yüce manalara sahip olduğu ortak bir dünyayı inşa etme şeklindeki klasik görevini yerine getirmekten uzaktır. Buna mukabil böyle bir dindarlık modern toplumun dünyevileşen alanlarından etkin bir biçimde ayırt edilebilen fakat toplumsal hayatın belirli bölgelerine sıkışıp kalan bir dindarlıktır. Dinin özel alana doğru bu tür bir çekilişi, modern ekonomik ve politik kurumların yüksek derecede rasyonel düzenlerinin korunması için tamamen "işlevsel", bir durumdur.¹²¹

Günümüz modern dünyasında dindarın tutumunu ibadethanelerle olan organik bütünlük içinde tanımlayan bir yaklaşımdan hareket edildiğinde, dindarlığın günümüz koşullarındaki görünümünün okunmasında bir çok ciddi hatalar yapılmış olur. Oysa dindarlığın günümüzdeki niteliği oldukça farklılaşmıştır. Nitekim dinin gelenekle bütünleşirken anlamları artık pek çok açıdan değişmiş, modernliğin kavramsal dünyasıyla ilişkilendirilen yeni bir dinsel haritası çok kere belirleyici olmaya başlamıştır.¹²²

Türk toplumu açısından dindarlığa baktığımızda, hızlı bir değişime maruz kalan ülkemiz bir yandan geleneksel din, dini kültür ve dindarlık formları belli bir sarsıntı geçirip yeni arayışlara sürüklemiş öte yandan da toplumsal değişme ve yeni arayışlar, geleneksel dindarlık biçimlerinin yerine yeni dindarlık biçimleri inşa

¹²⁰ Thomas Luckmann, "Modern Toplumda Din ve İnsan", çev: M. Emin Köktaş, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:5, İzmir, 1999, ss. 431-444.

¹²¹ Berger, Kutsal Ş., s. 203.

¹²² Subaşı, s. 61-62.

etmeye başlamıştır.¹²³ Bu açıdan dindarlığa baktığımızda, kültürel bağlamlar dikkate alındığında bariz farklılıklar ortaya çıktığı görülür.¹²⁴

1.2.2. Dindarlığın Boyutları

Batıda din ve dindarlıkla ilgili çalışmaların oluşturduğu literatür günümüzde oldukça geniş boyutlara ulaşmıştır. Fakat dinin ve buna bağlı olarak dindarlığın modern anlamda ele alınması yenidir. Din sosyolojisi araştırmalarında önemli meselelerden biri de, dindarlığın araştırılmasında hangi göstergelerin kullanılacağı meselesidir. Bugün dindarlığın boyutları meselesi olarak anılan bu tür göstergeler, bir toplum içinde yaşayan insanın dindarlığının nasıl tespit edileceği veya dinin insan hayatının hangi yönlerinde ve ne derece etkide bulunduğu meselesini tartışmaktan kaynaklanır.¹²⁵

"1930'ların başlarından itibaren dindarlık ve dini çevre çeşitliliği empirik olarak incelenmeye başlanmıştır. Dini grup üyeliği merkezli dindarlık tanımından hareket eden bu tür çalışmalarda bireysel ve toplumsal farklılaşması tek boyutlu olarak tanımlanmaya ve ölçülmeye çalışılmıştır.¹²⁶ Bu tür araştırmalar, yani dindarlığı tek boyutlu olarak ele alan çalışmalar eleştirilere konu olmuştur. Çünkü bir araştırmada dindarlığın göstergesi olarak sadece ibadet alınırsa ve bu göstergeye göre toplumun dindarlığı değerlendirilirse, elde edilen bulgular hiç de güvenilir değildir.¹²⁷

İlk defa Fichter, bireysel dindarlığın çeşitli boyutlarını tespit etmeyi ve bu boyutların empirik olarak araştırılmasının temelini ortaya koymayı dener.¹²⁸ Amerikalı sosyolog Glock'la birlikte dindarlığın boyutları sistemli bir bütünlüğe kavuşmuştur. Glock, kendisinden önceki araştırmaların yetersizliğini göz önünde bulundurarak, dindarlığı beş boyutta ele almıştır. Ona göre, dünya dinlerindeki farklılıklara rağmen, bu dinlerde dindarlığın kendini gösterdiği genel boyutlar

¹²³ Subaşı, s. 120.

¹²⁴ Subaşı, s. 95.

¹²⁵ Köktaş, Dini Hayat, ss. 49-50.

¹²⁶ Hakkı Kardeşahin, "Din Sosyolojisinde Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 49, Sayı:1, Ankara,2008, (Dindarlığın Ölçülmesi) s. 192.

¹²⁷ Thompson, s. 23.

¹²⁸ Köktaş, Dini Hayat, s.a.y.

bakımından bir uzlaşma bulunduğunu belirten Glock, her bir boyuta ilişkin açıklamalarda bulunur.¹²⁹

a) İnanç Boyutu: Bu boyut ile her din, inanç ilkelerinden bir sistem kurar ve mensuplarından bu ilkelere inanma ve kabulünü göstermelerini ister. Çünkü dindar insanı ilahi varlığa bağlayan ve onunla ilişkiye sokan bu inançlardır. Sahip olunan bu inançlar aynı zamanda dini hayatın çekirdeğini oluştururlar.

b) İbadet Boyutu: Bu boyut, bir dine inanan insanların yerine getirdikleri bütün dini pratikleri ifade eder. Dindarlık yaşantısının önemli bir tezahürü olan bu uygulamalar çok çeşitlidir. Dua, namaz, oruç, zikir, hac, ayin, kurban, vb. uygulamalar bu boyutun içinde yer alır.

c) Tecrübe (Duygu) Boyutu: Bu boyut ile hemen hemen bütün dinlerin, dindar insanın herhangi bir zamanda nihai gerçeklikle doğrudan temas ettiğini veya dini bir duyguyu tecrübe ettiğini kabul ettikleri düşünülür. Çeşitli dinler tarafından uygun olarak açıklandığı veya çeşitli bireyler tarafından gerçek olarak tecrübe edildiği gibi, bu duygu tarzı dikkate değer biçimde farklı olabilir. Bu duygu, korku veya vecd halinde, huşu veya mutluluk duygusunda, ruhsal huzur bulmada veya tanrısal olanla yoğun bir vuslatta ortaya çıkabilir. Her din, bireysel dindarlığın işareti olarak subjektif dini tecrübeye belli bir değer verir.

d) Bilgi Boyutu: Glock'a göre, bütün dinler inananlardan inançları hakkında bilgi sahibi olmalarını bekler. Bu boyutla, insanların inançları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, bu konudaki tutumları, dini bilgiye ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem, kutsal kitaplar ve diğer dini literatürün kendisiyle okunduğu eleştirel zihniyet araştırılabilir.

e) Etkileme Boyutu: Bu boyut anılan dört boyuttan farklıdır. Bu boyutu Fukuyam'nın incelemesine dayanarak ilave ettiğini belirten Glock'a göre bütün dinler, dini bağlılık ve imanın bazı sonuçları olduğu veya olması gerektiği konusunda birleşmektedirler. Bu sonuçlar, hem dindar olarak fertten ne beklendiğini, hem de bizzat onun ne yaptığıyla ilişkilidir. Dolayısıyla bu boyut insanın kendi dini bağlılığının sonucu ve etkisi olarak ne yapması gerektiğine ilişkin beklentileri, belli

¹²⁹ Charles Y. Glock, "**Dindarlığın Boyutları**", çev.: M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1988, s. 253.

davranış tarzlarından kaçınmayı ve diğer davranış tarzlarına aktif olarak katılmayı kapsar.¹³⁰

Türkiye'deki din sosyolojisi çalışmalarına baktığımız zaman, dindarlığın boyutları birer inceleme alanı olarak ele alındığında batı kaynaklı modellerin tercih edildiği görülür¹³¹ ve genellikle Glock'un modeli tercih edilmiştir. Mevcut çalışma sırasında dindarlıkla ilgili değişkenleri çeşitli sorularla bu beş boyutta ele alacak ve Glock'un modelini kullanacağız.

Dindarlığın boyutları ile ilgili bu açıklamalardan sonra, din sosyolojisinde, dini yaşayışların farklılıklarına göre insanları çeşitli tiplere¹³² ayırma denemelerini ele almak istiyoruz.

1.2.3. Dindarlık Tipolojileri

Dindarlık tipolojileri genel anlamda büyük bir çeşitlilik gösteren, dini hayatın tezahürlerini bazı benzerliklerden yola çıkarak özsel ve nitelendirici anlayışlar şeklinde tasnif etmeye ve belli kavramlar altında toplamaya çalışır. Birincisi anlayış, dindarlıktan ve din farklılığından hareket eder, ikincisi ise, somut dindarlık şekillerinin analizinde kullanılmak üzere kavramsal bir vasıta geliştirmek gayesiyle yapılır.¹³³

Din sosyolojisinin tarihsel gelişiminde dindarlık tipolojilerinin ilk örneklerini Weber'in çalışmalarında görürüz. Onun toplumsal gruplar temelinde yaptığı ayırmada dini yaşama biçimleri; çiftçi dindarlığı, proleter dindarlığı, bürokrasi, burjuvazi, esnaf dindarlığı ve feodal dindarlığı; büyüsel, ayinci dindarlık, derviş dindarlığı, şehir ve kır dindarlığı¹³⁴ gibi "ideal tiplere"¹³⁵ ayırır.

¹³⁰ Bkz. Glock, s. 253-273; Köktaş, Dini Hayat, s. 53-54; Murat Yıldız, "Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma", **Tabula Rasa**, Sayı: 1, Ocak-Nisan, 2001, ss. 29-30.

¹³¹ Erdoğan Fırat, **Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1977; Münir Kostaş, **Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995; Köktaş, Dini Hayat, İstanbul, 1993.

¹³² Tipoloji için bkz. Adil Çiftçi, **Nasıl Bir Sosyal Bilim**, Kitabiyat, Ankara, 2003, ss. 41-45.

¹³³ Köktaş, Dini Hayat, s. 48.

¹³⁴ Celalettin Çelik, "Dindarlık Tipolojilerine Metodolojik Bir Bakış", **İslamiyât**, Cilt: 8, Sayı: 2, Ankara, 2005, (Dindarlık Tipolojileri) s. 76.

¹³⁵ İdeal tip için bkz., Çiftçi, ss. 21-42, Doğan Özlem, **Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji**, 2. Basım, Küresel Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 199-241.

Gabriel Le Bras insan-din ilişkisi çerçevesinde dindarlığı dört kategoride değerlendirmektedir. Birinci tipte olanlar: Dini hayata yabancı olanlar, dinden ayrılmış olanlar, bölünenler, dinden kopmuş olanlar ve bir dine bağlı olmayanlar; İkinci tip: dini kabul edenler, belirli zamanlarda dini kabul edenler, dine ilgisiz olanlar; Üçüncü tipte: Dini yaşayanlar, düzenli olarak dini yaşayışı olanlar, dine saygı duyanlar ve uyanlar, düzen olarak dine uyanlar yer alır. Dördüncü tipte ise, sofular, dindar, muttaki şeklinde tiplendirmektedir. Ayrıca Le Bras dini davranışlar itibariyle de dindarlığı dört tipe ayırmaktadır. Birinci kategoride, herhangi bir dini davranışı olmayanlar; ikinci kategoride, hayatın belirli dönemlerine (doğum, ölüm, evlenme, vaftiz) veya (Noel, Paskalya gibi) senenin muayyen zamanlarına ait davranışlar; üçüncü kategoride, haftalık (pazar ayini) veya senelik (paskalya, günah çıkarma) şeklinde tekrarlanan periyodik davranışlar ve son olarak istisnai veya tekrarlanan davranışlar.¹³⁶

C.G. Jung dini şahsiyetleri yönünden dindarlığı ikiye ayırmıştır. Birincisi dışa dönük; ikincisi içe dönük dindarlık: İçe dönük dindarlık, "mistikler, şiddetli günahkârlık ve suçluluk korkusu içinde olanlar, duygulu tipler, hayal gücü yoğun olanlar, kötümserler; dışa dönük: Akla önem veren, iyimser, dünya ile dini hayatını birlikte yürüten tipler" şeklinde tanımlamaktadır.¹³⁷

Mensching'te sosyal grup ve sınıfları esas aldığı ayırımında, köylü dindarlığı, göçebe dindarlığı, burjuvazi dindarlığı ve asalet dindarlığı şeklinde sınıflandırmaktadır.¹³⁸ J. Fichter'e göre ise dindarlık, "gerçek dindar", "şekilci", "kenarda ve kapalı (gizli saklı)" dindar şeklinde tiplendirmektedir.¹³⁹

Türkiye'de yapılan bazı araştırmalarda da çeşitli dindarlık tipolojileri ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki Taplamacıoğlu'nun "yaşlara göre dini yaşayışın şiddet ve kesafeti" adlı uygulamasında gördüğümüz dindarlık tipolojisi beş temel kategoriden oluşur. Bunlar "gayri amil, idare-i maslahatçı, dini bütün, sofı, softa veya yobaz."¹⁴⁰

¹³⁶ H. Dersroche, "Morfolojik Sosyolojiden Tipolojik Sosyolojiye", çev.: İzzet Er, **Din Sosyolojisi**, Der: İzzet Er, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, ss. 77-78.

¹³⁷ Peker, s. 86.

¹³⁸ Gustav Mensching, **Dini Sosyoloji**, çev.: Mehmet Aydın, Tekin Kit., Konya, 1994, ss. 253-259.

¹³⁹ Köktaş, Dini Hayat, s. 50.

¹⁴⁰ Mehmet Taplamacıoğlu, "Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: IX, Ankara, 1963, (Dini yaşayış) ss. 141-151.

Peker dini şahsiyet tipleri altında tanımladığı kategorilerde altı başlık altında toplamaktadır. A) İnançla ilgili esasları kabul etmeyen, dinin gereksiz olduğunu savunan, ona karşı olanlar. B) Dinde inancı esas alan, ibadeti önemsemeyenler. C) Dinin özünden ziyade dini pratiklere ve şekle daha çok önem verenler. D) Mutasavvıflar ki, bunlar istek ve arzularını frenleyip daha çok zikre önem verirler. E) İnanç ve ibadetin birlikte olması gerektiğini savunanlar. F) İnanmadıkları halde inanmış gibi hareket edenler.¹⁴¹

Ü. Günay Erzurum çalışmasında empirik verilerden hareketle yeni bir tipoloji geliştirmiştir. Onun tipolojisinde dindarlık aidiyet düzeyi temelinde ele almaktadır. Bu bağlamda Günay dindarlığı, bir dini yaşayış tipolojisi olarak tasvir etmektedir. Dindarlık Günay tarafından ya dini yaşayışın şiddeti üzerinden (azlık ve çokluk) ya da biçimi üzerinden tipleştirilmektedir. Günay, dini yaşayışın şiddetinin azlığı ve çokluğuna göre dindarlığı beş boyutta tipleştirmektedir.

"Ateşli dindarlık (sofu, softa ve grupçu), alaca dindarlık, mevsimine göre dindarlık, beynamaz (iş dindarlığı), ilgisiz (soğuk) dindarlık. Ayrıca Günay dindarlığı dinsel yaşayışın toplumsal boyutunda ki biçimlerine göre kategorilendirmektedir. Biçimine göre dini yaşayışın kategorisinde ise O, dindarlığı dört ayrı tipiyle birbirinden ayırt etmektedir: "Geleneksel halk dindarlığı, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık ve transisyonel (geçişli) dindarlık" şeklindedir.¹⁴²

Dini tutumun sosyo-kognitif yönünü dikkate alan bir başka tipolojide, dindarlığın zihinsel görüntüleri ve bunların davranışlara yansımaları, yani dinin etki boyutundan hareketle dört farklı dindarlık tipinden bahsedilebilir. Bunlar "liberal, muhafazakâr, dogmatik ve fanatik" dindarlık şeklinde sınıflandırılabilir.¹⁴³

Dindarlığı mensubu olunan dinden hareketle tipleştirmekte mümkündür. Bu bağlamda, İslam, Hristiyan, Yahudi, Budist, Hindu vb. gibi tipler halinde ele almak mümkün olabildiği gibi her dinin kendi içinde mezheplere göre de çeşitli dindarlıklar ayırt edilebilir. Yanı sıra dindarlık, sufi dindarlığı, fıkhi dindarlığı ya da şehirli, köylü dindarlığı geleneksel dindarlık ve modern dindarlık; avam dindarlığı, havas

¹⁴¹ Peker, s. 86.

¹⁴² Günay, Dini Hayat, s. 260-264.

¹⁴³ Yapıcı, s. 100-116.

dindarlığı, halk dindarlığı ve seçkinlerin dindarlığı; ferdi dindarlık ve cemaat dindarlığı gibi dindarlık tiplerinden söz edilebilir.¹⁴⁴

1.3. DİN-TOPLUM İLİŞKİLERİ

Başlangıcı insanlık tarihi kadar eskilere uzanan din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli kurumlarda birisi olmuştur. Öyle ki, ne kadar eskiye gidilirse gidilsin, insanın var olduğu her yerde her hangi bir dine mensup olmayan insanlara rastlanmakla birlikte,¹⁴⁵ dini olmayan bir toplumu bugüne kadar göremiyoruz.¹⁴⁶ Bergson'un ifade ettiği gibi, “geçmişte olduğu gibi, günümüzde de, ilimsiz, sanatsız, felsefesiz insan toplumları vardır, fakat hiçbir zaman dinsiz bir toplum mevcut olmamıştır.”¹⁴⁷

Din, insanlık tarihinde çok önemli bir faktör olmuş ve bugün de aynı önemini korumaktadır.¹⁴⁸ Dünya nüfusunun neredeyse tamamına yakını belli bir dini sisteme mensup olduğu görünmektedir.¹⁴⁹ Dün olduğu gibi, bugünde din, milletlerarası münasebetlerde etkili olmakta ve hatta merkezi bir rol oynadığı sosyolojik bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁰ Nitekim din uğrunda tartışmalar, anlaşmazlıklar ve hatta savaşlar yapılabilmektedir.¹⁵¹ İnsanın ferdi ve sosyal, özel ve kamusal özellikleri bulunduğuna göre, insanla sıkı bir yakınlığı olan, daha doğrusu insanın hayatını yönlendirmek için var olan ve insanın mutluluğunu hedef edinen dinin de, doğal olarak insanla hem bireysel hem sosyal ve hem özel hem de kamusal yönleri itibariyle ilişkileri olacaktır.¹⁵² Bir başka ifadeyle din, sadece ferdi değil, aynı zamanda sosyal bir gerçekliktir.¹⁵³

¹⁴⁴ Ejder Okumuş, **Gösterişçi Dindarlık**, Ark Kitabevi., İstanbul, 2002, (G. Dindarlık) ss. 41-42; Subaşı, s. 102.

¹⁴⁵ Mustafa Keskin, "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Cilt: IV, Sayı: 2, 2004, s. 7.

¹⁴⁶ Tümer, Ç. Y. Din, s. 246.

¹⁴⁷ Henry Bergson, **Ahlak'ın ve Dinin İki Kaynağı**, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2004, s. 91.

¹⁴⁸ Bünyamin Solmaz, "Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri", **Selçuklu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 6, Konya, 1995, s.128

¹⁴⁹ Bayyığıt, s. 42.

¹⁵⁰ Solmaz, s. 130.

¹⁵¹ N. Voltan Acar ve diğerleri, "Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısında İncelemesi", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı.12, 1996, s.55

¹⁵² Okumuş, T.D. ve Din, s. 97.

¹⁵³ Pazarlı, s. 32.

Her din bir toplum içinde ortaya çıkar ve gelişir. Bilinen bütün insan toplulukları içerisinde din sosyal bir realitedir, fakat bununla birlikte, sosyal bir olay olmak sebebiyle sorunların, olayların ve çatışmaların bulunmadığı bir din de yoktur. Çünkü dinin objektifleşip sosyalleşmesi yani bir topluma mal olması, bir cemaati ortaya çıkarması demek, dini olayların da belli ölçülerde ve karşılıklı olarak öteki sosyal, kültürel ve coğrafi değişkenlere bağlı bulunması demektir ki; bu durum bizi din ve toplum ilişkilerini araştırmaya götürür.¹⁵⁴ Nitekim din fenomeni sosyolojik açıdan ele alınıp değerlendirilirken çağdaş sosyolog ve antropologlar insan toplumunda öyle evrensel, devamlı ve nüfuz eden bir fenomen olan dini, hakkıyla anlaşılmadığı taktirde; toplum fenomeninin de doğru olarak kavranılamayacağı hususunu vurgulamışlardır.¹⁵⁵ Kısacası dinler, sosyolojik düzlemde "toplumların kendilerini tanıma ve tanıtmaya aracı" dırlar.¹⁵⁶

Din sosyolojisinin merkezi konusu olan din-toplum ilişkileri, din ile toplumun karşılıklı ilişkilerini, etkileşimlerini ifade eder. Din ile toplumun karşılıklı ilişkilerini incelemek, başka bir ifadeyle dini hem bağımlı hem de bağımsız değişken olarak yani hem etkilenen hem de etkileyen olarak incelemeyi ifade eder.¹⁵⁷

Bu demektir ki, din ile toplum arasındaki ilişkiler tek yönlü değil, karşılıklı etki esasına dayanır. Dolayısıyla din-toplum ilişkileri etkileşimsel ilişkiler olup din-toplumu toplumun kültürünü, toplumsal kuramları, toplumsal norm ve değerleri etkilediği gibi onlar da dini etkilerler.¹⁵⁸

1.3.1. Dinin Toplum Üzerine Etkisi

Wach'a göre din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişki yakından ve sistematik bir şekilde incelenecek olursa, dinin toplum üzerindeki etkisinin birinci derecede var olduğunun görüleceği açıktır.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Günay, Din Sosyolojisi, s. 211-212.

¹⁵⁵ Baykan Sezer, **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 214.

¹⁵⁶ Sezer, s. 34.

¹⁵⁷ Okumuş, T.D. ve Din, s. 101.

¹⁵⁸ Okumuş, T.D.ve Din, s. 98.

¹⁵⁹ Joachim Wach, **Din Sosyolojisine Giriş**, çev.: Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987, (D.S. Giriş) s. 17.

İnsan yaşamını kontrol eden bir güç olarak din,¹⁶⁰ "ferdi şahsiyetin en derin tabakalarına kadar nüfuz eder. Öyle ki ferdin, mutlak suretle bütün mevcudiyeti ile iştirak ettiği bir vakia mevcut ise o da dindir" denilebilir.¹⁶¹ Bu yüzden dinin fonksiyonlarından birincisi fert üzerine olanıdır.¹⁶² Çünkü her din, öncelikle tek tek fertlere nüfuz eder, onlarda yerleşerek kök salar. Bu bakımdan din, öncelikle tek bir ferdi alakadar eden bir mesele ve hatta deruni bir husustur. Fakat şüphe götürmez bir gerçektir ki, ferdin tecrübelerinin ve bilhassa bunlardan çok tesirli ve ehemmiyetli olanların sadece ferde inhisar etmesi mümkün değildir. Ferdin bu tip tecrübeleri, pratiğe dönüşüp diğer şahıslarca da bilinir hale gelince, ferdi aşarak diğer şahıslara da sirayet eder ve onlar üzerinde de tesirler husule getirir. Böylece bir dine ait inanç ve davranışları paylaşan fertler arasında yakınlaşma ve bütünleşme meydana getirirler ve nihayet bir "cemaat" teşkiline sebep olurlar.¹⁶³

Dinin en temel fonksiyonlarının başında, toplumlara belli bir "zihniyet" kazandırma veya "yeni bir dünya kurma vizyonu" sağlaması gelmektedir.¹⁶⁴ Berger'in ifadesiyle: "Hayata anlam ve gaye kazandıran din, insanın dünya girişiminde stratejik bir rol oynamaktadır. Bir başka ifadeyle din, evrenin tamamını insan açısından manidar bir varlık olarak kavramanın cüretkâr bir girişimidir."¹⁶⁵ Her dinin özellikle de yüksek dinlerin, dinin özü ile ilgili olan hususlar dışında hayatın hemen hemen bütün meselleri hakkında hükümlerle, tüm ehemmiyetli dünyevi hadiselerle karşı takınılan tavırların toplamından ibaret bulunan gayet zengin bir fikri muhtevası bulunmaktadır. Bu anlamda her din, belli bir "ruh" ve "zihniyet"i de beraberinde getirmektedir.¹⁶⁶ "Kısacası din, hayatın bir sürü ehemmiyetli meseleleri ile alakalı hal tarzları, insanları ilgilendiren çeşitli hususlar ve problemlere karşı tutum ve davranışları ihtiva eder."¹⁶⁷ Bir dine has zihniyetin, o dine inanan bireyler arasında paylaşılması ve yayılması neticesinde, inananlar günlük işlerini görürken ve hatta tabiatı seyrederken dahi bu zihniyetin tesiri altında kalırlar. Onlar; dünyaya

¹⁶⁰ N. Şazi Kösemihal, **Sosyoloji Tarihi**, 7. Baskı., Remzi Kitabevi., İstanbul, 2002, (S. Tarihi), s. 297.

¹⁶¹ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 29.

¹⁶² Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, 17. Baskı., İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 62

¹⁶³ Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 31-31; Solmaz, s. 127.

¹⁶⁴ Keskin, s. 11.

¹⁶⁵ Berger, Kutsal Ş., ss. 61-67.

¹⁶⁶ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 230.

¹⁶⁷ Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 71.

karşı takındıkları tavrın, dinden ileri geldiğinin şuurunda olsunlar veya olmasınlar, harici âlemi daima dinlerinin ışığı altında görürler.¹⁶⁸ Mardin'in diliyle söylersek din, bu zihniyet sayesinde "insanlara çevrelerindeki dünyayı "gözlüklerle" görmeyi sağlayacak kavramsal görüş imkânları sağlar."¹⁶⁹

Dinin ikinci fonksiyonu kültür katındadır.¹⁷⁰ Kişinin toplum tarafından çizilen çevresi demek olan kültür, aynı zamanda toplumsal bünyenin onsuz var olamayacağı bir yapı şartıdır.¹⁷¹ Dinin, insanların zihniyetlerini oluşturmalarının en önemli uzantısı, toplumların kültürleri üzerinde kendini göstermektedir. Bu yüzdendir ki, din, toplum yapısına yön veren bir üst sistem olarak, özellikle kültürü etkileyerek şekillenir.¹⁷² Freyer "eski Yunanlı, Romalı ve Mısırlı ile Sümer ve Hititlerin çok tanrılı inançları bu kavimlerin kültürleri üzerinde fevkalade tesirli olmuştur." demektedir. Dahası O, "bunların hiçbir bayramı yoktur ki, aynı zamanda dini bir mana ifade etmesin, hiç bir mukaveleleri mevcut değildir ki, tanrılar adına akdedilmiş olmasın ve gene hiç bir spor yarışması yoktur ki, kendisine dini bir ayin refakat etmesin" derken bu gerçeği ifade eder. Netice itibarıyla din, "kültürün kendisinden ayrılması veya tecrid edilmesi kabil olan bir cüzü değildir. Belki o, zihniyetiyle bütün kültür sahalarına nüfuz etmiş bulunmaktadır. Sırf dünyevi davranışlarından dahi bir kimsenin dindar olup olmadığı, hatta hangi dine mensup olduğunu anlamak kabildir."¹⁷³

Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından biri de, toplum da sembolik bütünleşmeyi sağlamasıdır. Çünkü "din, insanlarda uzun süreli, geniş kapsamlı, güçlü güdüler yerleştirmeye çalışan bir semboller sistemidir."¹⁷⁴ Berger'in ifadesiyle: "İnsanın bütün toplumsal ilişkileri şu veya bu şekilde sembollere bağlıdır. Durkheim bunlara "ortak temsiller" adını verir. Din; bütün sembollere anlamını veren kuşatıcı mutlak sembollerin kaynağıdır. Bu manada din, kutsal semboller ağının üzerini kaplayan, o olmadığı zaman yoksun kalacağı bir "istikrar" ve "doğruluk" görüntüsü veren bir kubbedir. Dinin sembolik bütünleştirici işlevi en bariz şekilde ayinlerde

¹⁶⁸ Freyer, Din Sosyolojisi, a.y.

¹⁶⁹ Mardin, s. 63.

¹⁷⁰ Mardin, a.y.

¹⁷¹ Günay, Din Sosyolojisi, s. 373.

¹⁷² Yümnü Sezen, **Sosyolojik Açıdan Din**, 3. Basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, (S.A. Din) ss. 105-106.

¹⁷³ Freyer, Din Sosyolojisi, ss. 31-75.

¹⁷⁴ Mardin, s. 37.

görülür. Burada, toplumun yaşamsal sorunları açık bir şekilde sembolik olarak kutsalın sahasına yükseltilir. Bu şekilde, dinsel işlevler toplumsal kurumlara nüfuz eder ve de devamlılıklarını sağlar."¹⁷⁵

Din, herhangi bir toplumda yayılıp yerleştiği ve kökleştiği andan itibaren, orada çeşitli inançlar, müesseseler, normlar, değerler, adetler, tavır ve davranış modelleri aracılığı ile hayatıyet bulmakta ve bu şekilde o, toplumun sosyal varlığı ile kaynaşarak, toplumun fertleri arasında dini ve sosyo-kültürel bütünleştirici bir fonksiyon icra etmektedir.¹⁷⁶ Ancak dinin toplumda birleştirici ve bütünleştirici rolünün yanı sıra bazı durumlarda da parçalayıcı ya da farklılıkları derinleştirici bir işleve de sahip olduğu bilinmektedir. Berger'in ifadesiyle, dinin tarihte "hem dünya idame ettirici" hem de "dünya sarsıcı" bir güç olarak tezahür ettiği söylenebilir. Söz konusu her iki görünümde de o hem yabancılaştırıcı hem de yabancılaşmadan uzaklaştırıcı bir işlev görebilir.¹⁷⁷ Diğer bir ifadeyle, dinin sosyal birlik ve bütünlüğü sağlayıcı rolü, parçalayıcı rolünü kat kat aşmakta olup, ondan çok daha güçlüdür.¹⁷⁸ Bundan dolayıdır ki, dinin bu birleştirici gücünü F. Bacon "din cemiyetin en kuvvetli zinciridir" şeklinde ifade eder."¹⁷⁹

Dinin diğer bir fonksiyonu da "toplumsal kontrol" yani insanları toplum kuralları çizgisinde tutmaya yardım eden yönüdür. Berger'e göre din, bu kontrolü, "iç" ve "dış" olmak üzere iki şekilde gerçekleştirmektedir. Dış kontrol meselesinde din, M. Weber'in "meşrulaştırma" diye adlandırdığı şeyi yerine getirir. Bu toplumda dinin, gücün kullanımını haklı göstermesi "açıklaması" ve "rasyonalize etmesi" demektir. Bunun örneklerini sosyo-politik sistemlerde görmek mümkündür. Öyle ki, eski krallık kurumuna kutsallık atfeden sözde krallık ideolojileri; modern mutlakiyetçi devlette krallarının ilahı bazı hakları olduğunun savunuyor olması, hatta son derece yeni demokratik kavramların dahi Tanrı vergisi tabii haklarla ilişkilendirilmeleri bunların bazı örneklerindendir. Bununla beraber, sosyal kontrol temsilcilerine itaatin dinsel vazife, itaatsizliğin ise günah olarak yorumlandığı anda dini meşrulaştırma işlevi zaten verilmiş olur.

¹⁷⁵ Berger, D. Kurumlar, s. 83.

¹⁷⁶ Günay, Din Sosyolojisi, s. 314.

¹⁷⁷ Berger, Kutsal Ş., s. 160.

¹⁷⁸ Günay, Din Sosyolojisi, s. 294.

¹⁷⁹ Freyer, Din Sosyolojisi, s. 37.

Toplumsal kontrol diğer yönüyle kişinin bilincinde "içselleşerek" "vicdan" denilen bir mekanizmayı işleve koyar. "Gerçekten de, kurallar kişinin vicdanında köklü bir yer edinmedikçe, dıştan gelen kontrolün etkili olması düşünülemez. Bu süreçte dinin nasıl etkide bulunduğunu kolayca görebiliriz. Dinin, toplumsal hayatta hoş karşılanmayan işlerden uzak tutacak şekilde insan bilincini şekillendirebilmesi onun en belirgin; herkesçe arzu edilen ve bilinen en "açık" etkilerinden veya işlevlerinden birisidir."¹⁸⁰

Dinin en önemli fonksiyonlarından birisi de toplumu "yapılandırma" ve "düzenlemek" amacıyla belirli kurallar ve normlar ihdas etmesidir. "Din sık sık kutsal kökeni olmayan yapıları meşrulaştırır. Fakat toplumun belirgin farklı kategorilerini dinsel açıklamalar içine oturtabilmek için din, bazen de, birfiil bu yapılanma temellerini sağlar. Geleneksel Hint kast sistemi buna örnektir. Bazı sosyologların iddialarına göre, bizim (Hristiyan) toplumumuzdaki üç ana dinsel grubun bütüncül cemaatler haline geldiklerine ve sonunda ferdin konumunu belirlemekte kullanılan eski sınıf ve etnik arka plan ölçütlerinden daha önemli hale gelebilecek işaretler vardır. Bu tür durumlar meşrulaştırma açısından tahlil edilebilirse de, dinin sadece meşrulaştırıcı değil, aynı zamanda toplumsal yapılarda farklılık yaratan ölçütleri de sağlama imkân ve ihtimalini göstermesi açısından önemlidir. Tarihte bunun birçok örneğini görebiliriz. Eski ve ilkel toplumlarda yapılanma ve meşrulaştırma işlevleri neredeyse iç içe girmiştir."¹⁸¹ Nitekim Wach'a göre teoride toplum hayatını düzenleyici değerler koyan din, pratik de ise öteden beri var olan toplumun içine nüfuz etmek suretiyle onu bir dereceye kadar yeniden düzenler.¹⁸²

Dinin sosyal değişme ile de yakından ilişki vardır. Nitekim dinin en temel işlevlerinden birisi de bizzat sosyal değişmenin bir aracı olmasıdır. Esasen din, "kutsal metinlere, geleneğe, sembollere bağlılık, özellikle gelenekselleşmiş ve müesseseleşmiş bir dini, eşyanın mevcut düzenini muhafazaya götürmekte ve böylece din, genelde, yeni değerlerin yaratıcısı olmaktan ziyade eski değerlerin

¹⁸⁰ Berger, D. Kurumlar, ss. 84-86.

¹⁸¹ Berger, D. Kurumlar, s. 87.

¹⁸² Wach, D.S. Giriş, ss. 33-37.

koruyucusu şeklinde algılanmakla¹⁸³ birlikte geleneksel bir toplumda ortaya çıkışı ve yerleşmesi bir toplumsal değişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Din, toplumların hem lehine hem de aleyhine etkin ve işlevsel olabilir. Din, bazen meşrulaştırma işlevi görerek sosyal düzeni sağlar, sapma ve anomi durumlarına engel olursa da bazen böyle bir işlev görmek yerine mevcut toplumsal düzeni değiştirmeye yönelik bir hareket oluşturarak anomi ve sapmaya neden olabilir ve yeni çıkmış bir dini hareketi meşrulaştırarak toplumda ayrımlaşmaya, saflaşmaya, göçe ve devrime yol açabilir. Dolayısıyla din, düzeni sağlayabildiği gibi düzensizliğe de neden olabilir."¹⁸⁴

Din-toplum ilişkileri açısından önemli bir husus da, dinin sosyal örgütler üzerine olan etkisidir. Wach'a göre din, kültürün ilkel basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi tabii birliklerle hep yakın ilişki içinde bulunmuş, bunların meydana gelmesinde, büyümesinde önemli bir yer tutmuştur.¹⁸⁵ Ayrıca, dinin sosyal örgütler üzerindeki etkisinin incelenebileceği yer toplumsal örgütlerin belki de en gelişmiş şekli olan devlet üzerindeki etkisidir. Nitekim Wach, bunu: "Din, çok çeşitli biçimlerde devleti hukuk, fiiliyat, şekil ve muhteva bakımından etkiler ve yönlendirir. İlkel kavimlerde hükümdar ilahlara, ruhani krallara, aziz liderlere tanık olmaktadır"¹⁸⁶ şeklinde ifade eder.

1.3.2. Toplumun Dine Etkisi

Din ve toplum arasındaki etkileşim, ikinci olarak topluluğun dine etkisinde görülür. Topluğun dine etkisi birçok alanda söz konusudur. Her din, belli toplumsal koşullar altında ortaya çıkmakta ve belli toplumsal gruplar tarafından yaşatılmaktadır. Dini grupların ciddi bir tetkiki yapıldığında öncelikli olarak dinlerin tarihi ve ortaya çıkışındaki kaynaklara göre birbirlerinden nasıl farklılaştıkları (eski avcı yahut çoban dinleri, kurucuları halktan veya aydın zümreden olan savaşçı kavimlerin dinleri gibi) ve daha sonra gelişim ve biçimlenme süreci içinde sosyolojik etkilerle köklü, kısmi, yahut tümüyle değişikliklere nasıl uğrandığını görmek

¹⁸³ Günay, Din Sosyolojisi, s. 335.

¹⁸⁴ Okumuş, T.D.ve Din, s. 125.

¹⁸⁵ Wach, D.S. Giriş, s. 17.

¹⁸⁶ Wach, D.S. Giriş, s.21.

mümkündür. Önemli olan, sosyolojik bakımdan farklı olan bir çevrede, dini grupta karakteristik bir değişikliğin meydana gelmesidir.¹⁸⁷ Ancak toplumun dine etkisi "objektif din" üzerinde görünmekte olup, doğrudan doğruya fertleri ilgilendiren "subjektif din"ın bundan etkilenmesi söz konusu değildir. Bu durumu Wach şöyle ifade etmektedir: Doğrudan doğruya ferdi ilgilendiren subjektif din toplumsal farklılaşmadan etkilenmediği içindir ki, aynı devir ve aynı medeniyet içinde yaşayan iki kişi sosyal mevki, meslek ve zenginlik bakımından farklıda olsalar, benzer dini tecrübelerle sahip olabilmektedirler.¹⁸⁸

Toplumun din üzerine etkisini ilkel çok tanrılı dinlerde görmek mümkündür. İlkel halk dinlerinde dini inançların ziyadesiyle maddi hayat şartları ve iktisadi, toplumsal amillerin tesirinde kalmaktadır. Nitekim çiftçilikle uğraşan kavimlerin tanrılarına "toprak ana", savaşçı kavimlerde ise, "savaş ve zafer" tanrılarına; denizci kavimlerde ise "koruyucu Tanrıya"; tüccar olan kavimlerde ise "eski yunan tanrısı Hermes" gibi ticaret tanrılarına rastlanmaktadır. Ayrıca ana erkil ailenin hâkim olduğu toplumlarda "kadın tanrıçalara", baba erkil ailelerin hakim olduğu toplumlarda ise, daha çok "erkek tanrılara" rastlanılmaktadır.¹⁸⁹ Hatta siyasal yapının dini pratikler ve şekilleniş üzerinde önemli etkileri olduğu söylenebilir. Nitekim eski çağ Grekler ve Roma'sında dinin bir devlet işlevi haline gelmiş olması bu durumun bir örneğidir.¹⁹⁰

İlkel kabile türü toplumlarda tanrı ile ilgili tasavvurlarında olduğu gibi, dini bayram ve törenlerde icra olunan ayinler üzerinde de maddi hayat şartlarının tesirleri müşahade edilmektedir. Toprağa bağlanıp çiftçilikle uğraşan kavimlerde ayin ve ibadetler özellikle tarlaların sürülmesi (ekin) ve mahsulün toplanması (hasat) zamanında; çobanlıkla geçinen kavimlerde, ehli hayvanların yavrulaması yahut koyun kırkma zamanının gelmesi münasebetiyle icra olunması bunun en çarpıcı örneklerindendir.¹⁹¹

Yüksek dinlerde de toplumsal özelliklerin etkili olduğuna dair pek çok örnek vardır. "Örneğin Amerika'da demokrasiye ve gönüllü kuruluşlara katılıma önem

¹⁸⁷ Wach, D.S. Giriş, ss. 31-33.

¹⁸⁸ Wach, Din Sosyolojisi, ss. 292-293.

¹⁸⁹ Freyer, Din Sosyolojisi, s. 66.

¹⁹⁰ Wach, D.S. Giriş, s. 38.

¹⁹¹ Freyer, Din Sosyolojisi, a.y.

verilmesi, bu ÷lkede Roma Katolik Kilisesini din adamı sınıfının dışındaki halkla daha büyük bir ilişki teşvikiyle ve liderlikte azalan güveni teminle şiddetli bir biçimde etkilemiştir. Benzer bir biçimde Amerika da hissedilen komünist tehdit bir kısım dinsel hareketleri bu tehdide muhalif yapmıştır."¹⁹²

¹⁹² H. Paul Chalfant, Robert E. Beckley-C. Eddie Palmer, **Reliigion In Contempaary Society**, 2. bsm, Mayfield Pupliching Company, California, 1987, s.5, nak., Okumuş, **T.D.ve Din**, s.100

İKİNCİ BÖLÜM

YALIHÜYÜK İLÇESİNDE SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

2.1. ARAŞTIRMA YAPILAN YÖRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Coğrafi Durumu ve Sınırları

Yalihüyük, Orta Anadolu bölgesinin güneyinde yer alan Konya iline bağlı, Türkiye'nin en küçük ilçelerinden biridir. İlçemizin dünya üzerindeki konumu 37 derece 02 dakika kuzey enlemi, 39 derece 09 dakika doğu boylamları üzerinde yer alır. Deniz seviyesinden 1100 m yükseklikte olup, Suğla gölünün kıyısında kurulmuştur.

İlçemiz, Konya'ya 126 km., kuzeyinde yer alan Seydişehir'e 31 km, doğusunda yer alan Bozkır'a 19 km, güneyinde yer alan Ahırlı'ya 6 km. uzaklıktadır. Ayrıca batısında Antalya ilinin Akseki ilçesi, güneybatısında ise Toros dağlarıyla çevrilidir. İlçemizin yerleşim alanının tamamı düz bir arazi de kurulmuş, yerleşim bölgesinin hemen kenarında tarım arazileri ve elma bahçeleri bulunmaktadır.

İklim yapısı, kara iklim özellikleri taşımakta olup, yazları sıcak ve kurak, kışları sert ve soğuktur. Yıllık ısı ortalaması 12 C°, yıllık yağış ortalaması 920 kg.'dır. İlçenin güneybatısında Toros dağları üzerinde gölcük yaylası bulunmakta olup, yöre halkı yazları genellikle burada yaşamaktadır. Ayrıca ormanlık arazide bulunmasından dolayı hayvancılığa ve dağ turizmine oldukça uygundur.

İlçe merkezinin yüz ölçümü 113 km², ilçeye bağlı Arasöğüt (Sandı) köyü 10 km², Saray Köyü 7 km² dir. İlçenin toplam yüzölçümü 130 km² dir. Sınırı da 59 km² dir.¹⁹³

2.1.2. Tarihi Durum

Konya iline bağlı Yalihüyük, daha önce Bozkır ilçesine bağlı bir belde belediyesi iken, son yapılan idari bölünme ile 1990 yılında ilçeye dönüştürülmüştür. Bozkır'a 19 km. uzaklıkta bulunan ilçemiz Suğla Gölü (Trgidis) kıyısında bulunan

¹⁹³ Yalihüyük Belediyesi Kayıtları

hüyükten ismini almıştır. Buraya en yakın yerleşim yeri, Yalılıhüyük-Seydişehir karayolunun sağında, Suğla gölünün tam karşısında bulunan eski saray yerleşim yeridir. Yalılıhüyüğün yazılı bir tarihi olmadığından, ilçemizin tarihi geçmişini ilçe olmadan önce bağlı olduğu Bozkır ilçesinin tarihinden takip edeceğiz. Bozkır ve çevresi antik kaynaklarda “isauria” olarak adlandırılan bir bölgedir. Antik İsaoria bölgesi coğrafi olarak Kilikia ile Lykaonia arasında ve Torosların kuzeyinde yer almaktadır. Bu bölgenin merkezi şimdi Bozkır ilçesine bağlı olan Ulupınar köyünün doğusunda yer alan “Zengibar” kalesidir.¹⁹⁴

Bölgemizdeki arkeolojik kazılarda ilk Tunç Çağından (M.Ö. 3000-M.Ö. 2000) itibaren yerleşme izlerini yansıtan çanak çömlek gibi bulgulara rastlanmaktadır.¹⁹⁵ M.Ö. 2200 yıllarında Orta Anadoluyu egemenlikleri altına alan Luwiler İsaoria bölgesine de hâkim olmuşlardır. Luwi etkisi İsaoria bölgesinde Helenistik ve Roma çağı içlerine kadar devam etmiştir.¹⁹⁶ M.Ö. 12. yüzyıl ile M.Ö. 8. yüzyılları arasında Frigler, Konya-Karaman sınırları arasında Kızıldağda “Hartapuş” krallığını kurmuş, krallığın sınırlarının güneyde Bozkır ve çevresine kadar uzandığı düşünülmektedir.¹⁹⁷ Persler, Anadolu M.Ö. 546 yılında “Lydia” Krallığına son verdikten sonra, Alexandros’un(Büyük İskender) M.Ö. 333 Issos seferinde kadar, Anadolu Pers egemenliği altına girmiştir. Bu tarihlerde İsaoria bölgesinde Kilicia sınırları içinde görülmektedir. Daha sonra Roma İmparatorluğunu huzursuz eden İsaorialılar üzerine M.Ö. 103 yılında bir sefer yapılmış ve hemen akabinde de M.Ö. 102 yılında “Kilikia provinciası”, kurulmuştur. M.Ö. 43 yılından sonra “Galatia”lılar hâkim olmuştur. Ancak Galatia Kralı Suğla çevresinde yaşayan(bugünkü Yalılıhüyük civarında) “Homanadlar” tarafından öldürülmüştür.

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış ve İsaoria bölgesi Doğu, yani Bizans sınırları içerisinde kalmıştır. İsaorialılar bu tarihten sonrada baş kaldırmalara devam edecekler, üstelik Bizans tahtınada göz dikeceklerdir. Nitekim aslen İsaorialı olan “Torasikodia” (sonradan Zenon adını alacaktır) M.S.474-491

¹⁹⁴ Hasan Bahar, “İsaoria Bölgesinin Antik Çağdaki Yerleşim Merkezleri”, **Anadolu Araştırmaları**, XIV, Prof. Dr. Afif Erzen’e Armağan, İstanbul, 1996, (İsaoria Bölgesi), s. 51.

¹⁹⁵ Hasan Bahar, “Erken Dönemlerde Bozkır ve Çevresinin Tarihi”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, (Bozkır ve Çevresinin Tarihi), s. 5.

¹⁹⁶ Mustafa Yılmaz, “Bozkır Çevresinde Tahrip Olan Kültür Varlıkları”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, s. 19.

¹⁹⁷ Bahar, Bozkır ve Çevresinin Tarihi, s.7.

yılları arasında Bizans İmparatorluğunu ele geçirecek ve Bizansı yönetecektir. Zenon Türk Hakanı Attila ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Zenon zamanında İsauria Bölgesinde büyük gelişmeler olur, kendi adıyla “Zenonpolis” kenti de kurulur. M.S. 491 yılında Bizans tahtından indirilir. M.S. 717-741 yılları arasında İsaerialı III.Leon Bizans tahtını zorla ele geçirmiştir.¹⁹⁸

M.S.7. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya Arap akınları başlamış, bu zamanda Bizans İmparatorluğu taht kavgalarıyla uğraşmaktadır. Emeviler ve Abbasiler döneminde Anadolu'nun fethi ve daha ziyade İstanbul'un fethi için Anadolu ve İstanbul üzerine akınlar düzenlemişlerdir. Konya bir çok defa İslam ordularının saldırılarına uğramış, Emevi hükümdarı Abdülmelik Konya'yı almış fakat hakimiyeti devamlı olmamış, aynı şekilde Abbasiler Devleti zamanında da Konya, İslam ordularının saldırılarına uğramıştır. Bu orduların büyük çoğunluğu Türklerden oluşmaktadır. Bu yüzden Selçuklular Anadolu'ya gelmeden öncede buralarda Türk varlığı görülmektedir.

Malazgirt Savaşından sonra Süleyman Şah ve Mansur Anadolu'ya gelmişlerdir. Süleyman Şah etrafındaki kuvvetlere Türkmenleri de katarak önce Konyayı, sonra İznik'i aldı, orayı kendine merkez yaptı ve Türkiye Selçuklu Devletinin temellerini attı (1075). Böylece Bozkır ve çevresinde ilk defa Türk hâkimiyetine girmiştir.¹⁹⁹ Bu şekilde başlayan Bozkırdaki Türk hâkimiyeti Karamanoğulları, Eşrefoğulları, Hamidoğulları ve Turgutoğullarıyla devam etmiştir. Bölge Osmanlıların eline ilk defa I.Murad zamanında geçtiyse de Osmanlı-Karamanoğulları çekişmesi nedeniyle sık sık el değiştirmiştir. Osmanlılar bu bölgeyi tam olarak Fatih zamanında ele geçirebilmişlerdir.

Osmanlıların idari düzenlemesiyle Bozkır bölgesi Beyşehir'e bağlanmıştır. Karaman eyaletinin Beyşehir Sancağı olarak yapılan düzenlemede, Sancak da iki kazaya ayrılarak, biri Beyşehir, diğeri de Seydişehir kazası diye düzenlenmiştir. Seydişehir kazası da, Suğla Gölü sınır olmak üzere kuzeybatı bölgesi Gurgurum nahiyesi, güneydoğusu da Bozkır nahiyesi olarak bölünmüştür.²⁰⁰

¹⁹⁸ M. Yılmaz, ss. 20,21,22, Bahar, Bozkır ve Çevresinin Tarihi, ss. 10,11.

¹⁹⁹ Naci Akan, “Türk Milli Tarihinde Bozkır ve Çevresindeki Türk Boylarının Etkinlik ve Özellikleri”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, ss. 44,45.

²⁰⁰ Muhittin Tuş, “Bozkır-Osmanlı Dönemi”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, s.61.

Bozkır nahiyesine bağlı köyler demografik açıdan incelendiğinde dikkati çeken en önemli husus, hem 1500 yılında hem de 1524 yılında köylerinin tamamında Müslümanların oturuyor olmasıdır. 1500 yılında 37 köyü, 1524 yılında da 43 köyü olan Bozkır nahiyesinin, en çok nüfusa sahip köyü sıralamasında Yalılıyük 68 hane 119 neferle ilk sırada gelmektedir. Bozkırın toplam nüfusu 1238 hane 1572 neferdir. 1524 yılında Bozkır nahiyesine bağlı 43karyede 1270 hane 1888 nefer vergi nüfusu vardır. Yalılıyük'ün 1524'teki nüfusu ise 104 hane 135 neferden oluşmaktadır.

Bozkır nahiyesinin geçim kaynağı, bir başka deyişle en önemli üretimi hububattır. Ziraatçılığa paralel olarak yapılan hayvancılık ikinci sırada yer almaktadır. Yalılıyükte 1500 ve 1524 yıllarında hububat, hayvancılığın yanında balıkçılığında ciddi bir geçim kaynağı olduğu görülmektedir.²⁰¹ 1500 ve 1524 yıllarındaki vergi gelirleri bunu göstermektedir.²⁰²

XVI. yüzyılda Belviran Kazası ve Alanya Sancağı ile hem hudut olan Bozkır nahiyesinin merkezi Siristad Köyüdür. Siristad köyünün Bozkır ismini alması Tanzimat'ın ilanından sonraki dönemde gerçekleşmiştir.²⁰³ 1400'lü yılların başında Yalılıyük ve çevresinde (Yazıkolu) yaşayan Bozkır Bey, Leontopolis'e (Bozkır) gelerek kendi adını vermiştir. Bozkırın 1400'lü yıllardan önceki ismi Leontopolis, ilk ismi İsauriadır. 16. ve 17. yüzyıllarda "Siristad" olarak anılmıştır.²⁰⁴

1840 yılında Bozkır Kazası Beyşehir Sancağına bağlı bulunmaktadır. Ancak Bozkır Kazası, bu dönemde hem kendisine bağlı yerleşim yerlerinin sayısı, hem de kaza toplam nüfusunun büyüklüğü açısından Beyşehir Sancağına bağlı kazalar arasında öne çıkmaktadır. Beyşehir Sancağına bağlı 7 kaza arasında en fazla yerleşme ve nüfusa sahip olan kazanın Bozkır Kazası olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihte kazaya bağlı 59 yerleşim yerinde yaklaşık 18.500 kişi yaşamaktadır. 1840 yılında Yalılıyük Köyünün nüfusu 560 kişiden oluşmaktadır.²⁰⁵ 1840 yılına ait kayıtlarda anlaşıldığına göre bu tarihlerde Bozkır Kazasında yaşayanların tamamına yakını Müslümandır. Söz konusu kayıtlara göre Bozkır Kazasında yaşayan

²⁰¹ Alaaddin Aköz, "XVI. Yüzyılın Başlarında Bozkır Nahiyesinde Yerleşme, Nüfus ve Üretim", **Bozkırın Dünü Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, ss. 70,71.

²⁰² Aköz, ss. 83,84.

²⁰³ Hüseyin, Muşmal, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bozkır Kazasının İdari Durumu, Nüfus Özellikleri ve Nüfusun Mesleki Yapılanması", **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, s. 88.

²⁰⁴ M. Yılmaz, ss. 26,27.

²⁰⁵ Muşmal, s. 95.

gayrimüslimler Siristad Kasabasında yaşamaktadır ve bunların miktarı 21 hanede 38 erkek ve yaklaşık 75 kişi ile sınırlıdır.²⁰⁶

1844 yılında Beyşehir'in sancak statüsüne son verilerek Konya Sancağına bağlanmıştır. Yalılıyük Köyü 1950 den sonra belediyelik olmuştur.

2.1.3. Demografik Ve Kültürel Durum

Konya ilinin en küçük ilçelerinden biri olan Yalılıyük, 1990'na kadar Bozkır ilçesine bağlı bir nahiye iken, 1990'da idari bölünme ile ilçe statüsü kazanmıştır.

D.İ.E. verilerine göre 1990 yılında toplam nüfusu 4248 kişidir. Bu nüfusun 3948 kişi ilçe merkezinde, 300 kişide köylerinde ikamet etmektedir. 2000 yılı genel nüfus sayımında Yalılıyük ilçesinin toplam nüfusu 5575 kişidir. Bu nüfusun 5330 kişi ilçe merkezinde, 245 kişi ise köylerde yaşamaktadır. 2000 yılında Yalılıyük ilçesinin nüfus artış hızı 27,18 kişi, m² düşen nüfus yoğunluğu 29 kişidir.²⁰⁷

2007 yılı Aralık ayında açıklanan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre ise Yalılıyük 1898 kişidir. 2010 yılında ise 1731 kişi olarak açıklanan Yalılıyük nüfusu, 2012 Ocak ayı itibariyle adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre toplam nüfusu 2029 kişi olarak açıklanmıştır. Bu nüfusun 1854 kişisi ilçe merkezinde, 140 kişi Arasöğüt (Sandı) köyünde, 35 kişi de Saray köyünde yaşamaktadır. Kadın-erkek dağılımına göre ise ilçe merkezinde 889 erkek, 965 kadın, Arasöğüt köyünde 67 erkek, 73 kadın, Saray köyünde ise 19 erkek, 16 kadın yaşamaktadır.²⁰⁸

Nüfus ile ilgili değerlendirmemiz sırasında bahsedilmesi gereken bir konu da göç olgusudur. Göçü, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre için bir yerleşim biriminden diğerinde yaşamak için yaptıkları bölgesel veya ulusal yer değiştirme olayı olarak tanımlarsak,²⁰⁹ onu, dış ve iç göç, mevsimlik veya daimi göç şeklinde tasnif edebiliriz. Yöremizdeki göçlere baktığımızda 1964'lerden itibaren yurt dışına

²⁰⁶ Muşmal, s. 89

²⁰⁷ D.İ.E. Konya İli Yalılıyük İlçesi Verileri, <http://www.tuik.gov.tr> (13.06.2012)

²⁰⁸ Yalılıyük Kaymakamlığı, Nüfus Müdürlüğü Kayıtları

²⁰⁹ Orhan Türkdöğen, **Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, 2. Basım, Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1997, (Köy Sosyolojisi), s. 66.

(özellikle Almanya'ya) işçi olarak, iç göç ise daha çok büyük şehirlere yapıldığı görülmektedir.

1964'ler de bölgemizde Suğla Gölü'nün taşması sonucu bir felaket yaşanmış, devlet bu yüzden burayı afet bölgesi ilan etmiştir. Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi bölgemizden de 1964'den itibaren yurtdışına (Almanya'ya) işçi talebi olmuş, bir çok ilçe sakini Almanya'ya işçi olarak çalışmaya gitmiştir.. Gözlemlerimiz sonucunda edindiğimiz bilgiye göre, ilk giden nesil emekli olduktan sonra, yurduna dönmüş, ancak orayla irtibatını hiçbir zaman koparmamış kışları orada yazları ise memleketinde geçirmektedirler. Diğer bir konu ise iç göçtür. Bu göç daha çok büyük şehirlere (İstanbul, Antalya, İzmir ve Konya) yapılmaktadır. İç göçlerin nedenlerine baktığımızda ise, tarım arazilerinde ekilebilir toprakların sınırına erişilmesi, tarımda makinalaşmanın çoğalması, kara ulaşım ağının artması, kırsal bölgelerde yüksek doğurganlığın güdülediği hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak kırsal kesimde görülen "gizli işsizliğin" yaygın olması,²¹⁰ ayrıca büyük şehirlerin "çekici"liğinin olması göçü tetikleyen nedenlerden sadece bir kaçıdır. Dolayısıyla kentlerdeki iş olanakları, yüksek ücret, eğitim, sağlık gibi konulardaki olanakların bulunuşu da bunda etkilidir.²¹¹

Bu da bize 2000 ile 2012 arasındaki nüfus oranı arasındaki farkı açıklamaktadır. Dolayısıyla Yalılıyük'teki genç nüfus göç etmekte ve bu da nüfusun durağan hale getirmektedir. Mülakatlarımızda edindiğimiz bilgiye göre Yalılıyük dışında, Yalılıyük'ü olan kişi sayısı 5000 ile 6000 civarında olduğu söylenmektedir. Takriben bu da 1000 haneye tekabül etmektedir.

2.1.4. Sosyo-Ekonomik Durum

İlçenin ekonomisi genel olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Halkın %80 tarım ve hayvancılıkla, %20'si ise ticarete uğraşanlar ve kamuda çalışanlar olarak sınıflandırılabilir. 122.230 hektarlık ilçe toprağının, 40.235 hektarı yani %33

²¹⁰ Orhan Tütengil, **100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı**, 4. Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1983, s. 165; Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, 23. Basım, Remzi Kit., 1999, s. 523, 550, 552; Türkdoğan, Köy Sosyolojisi, s. 77.

²¹¹ Kongar, s. 553.

tarım arazisi, 1.250 hektarı orman arazisi, 140 hektarı çayır, mera arazisi, 70.605 hektarı ise yerleşim ve kullanılmayan arazidir.²¹²

Tarım genel olarak hububat (Buğday 8.320 ton, Arpa 2100 ton), şeker pancarı 6750 ton, nohut 63 ton, kuru fasulye 30 ton, hayvanlara yem bitkisi olarak fiğ 63 ton, sebzelerden özellikle domates 190 ton civarında üretimi yapılmaktadır.

İlçemizde elma yetiştirme revaçta olup, üretimi 3210 hektar arazide 10.000 ton olarak üretilmektedir. Ayrıca armut, erik, kiraz ve vişne gibi meyvelerinde üretimi yapılmaktadır.²¹³ İlçemizde tarımsal faaliyetler tamamen modern usullerle ve makineli tarım şeklindedir.

İlçemizde hayvancılığa gelince, genel olarak sığır yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçemizde 226 hane hayvan beslemektedir. Yetiştirilen hayvan türüne göre dağılım ise şöyledir: Yerli sığır 37, kültür 724, melez ise 190 tane olmak üzere toplam 951 büyük baş hayvan vardır. Küçükbaş olarak ifade edilen koyun ve keçi yetiştirmeye ilçemiz uygun olmasına rağmen fazla yapılmamaktadır. Küçükbaş hayvan olarak 400 koyun ve keçi bulunmaktadır.²¹⁴

İlçemizde ki ticari faaliyetler, genel olarak birkaç küçük esnaf ve sanatkârın yapmış olduğu faaliyetler ile tarım ürünleri ve hayvan alım-satım gibi faaliyetlerden oluşmaktadır.

²¹² Yalılıyüyük İlçesi, 2011 Yılı Kaymakamlık Brifingi, s. 6.

²¹³ Kaymakamlık Birifingi, s. 8.

²¹⁴ Kaymakamlık Birifingi, s. 9.

2.2. SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

2.2.1. Araştırmamıza Katılanların Kişisel Özellikleri

2.2.1.1. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Erkek	84	55.3
Kadın	68	44.7
Toplam	152	100,0

Tablo 1 de görüldüğü gibi anketimize katılanların %55.3 erkeklerden, %44.7 ise kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların sayısının erkeklere göre nispeten az olmasının sebebi olarak yörenizin genel olarak muhafazakâr bir toplum yapısına sahip olması, dolayısıyla kadınlara ulaşmakta bir takım güçlüklerle karşılaşmamız ve kadınların ankete katılmakta erkeklere oranla biraz daha çekingen davranmaları gösterilebilir.

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
15 – 25	33	21.7
26 – 40	35	23.0
41-60	48	31.6
61 yukarısı	36	23.7
Toplam	152	100,0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Örneklemimizin yaş için alt sınırının 15 yaş ve üzeri olarak belirledik. Çünkü bu sınır yaklaşık olarak kişisel görüş sahibi olabilme ve dini düşüncelerin şekillenmeye başladığı bir dönemdir. Örneklemi 15 yaş ve üstü her yaş grubunu dâhil ederek, onun temsil gücünü artırmaya çalıştık Tablo'ya göre en yüksek katılım %31.6 oranla 41-60 yaş grubundan gelmiştir. En az katılım ise %21.7 bir oranla 15-25 yaş grubundan gelmiştir. 26-40 yaş grubunun oranı %23, 61 ve yukarısı yaş grubu oranı %23.7 dir.

2.2.1.2. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Tablo 3: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Okuma-yazma bilmiyorum	10	6.6
Okuma-yazma biliyorum	14	9.2
İlkokul mezunu	70	46.1
İlköğretim mezunu	7	4.6
Orta ve dengi okul mezunu	11	7.2
Lise ve dengi okul mezunu	25	16.4
Fakülte veya yüksek okul mezunu	15	9.9
Toplam	152	100,0

Araştırmamıza katılanların öğrenim durumuna baktığımızda %6.6'sı okuma-yazma bilmediği, %9.2'si okuma-yazma bildiğini, %46.1'i ilkokul mezunu, %4.6'i ilköğretim mezunu, %7.2'si orta ve dengi okul mezunu, %14.4'ü lise ve dengi okul mezunu, %9.9'u fakülte veya yüksek okul mezunu olduğunu görüyoruz. Buna göre örneklemimizin %93.4'ü okuma yazma bilmektedir. Eğitimin cinsiyetle ilişkili olduğunu düşünmekteyiz. Bu yüzden eğitim durumu /cinsiyet ilişkisini de inceledik.

Tablo 4: Eğitim Durumu / Cinsiyet

P= 0,057			Cinsiyet		Toplam
			Erkek	Kadın	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	1	9	10
		% Eğitim	10.0%	90.0%	100.0%
		% Cinsiyet	1.2%	13.2%	6.6%
	Okuma yazma var	F	6	8	14
		% Eğitim	42.9%	57.1%	100.0%
		% Cinsiyet	7.1%	11.8%	9.2%
	İlkokul	F	40	30	70
		% Eğitim	57.1%	42.9%	100.0%
		% Cinsiyet	47.6%	44.1%	46.1%
	İlköğretim	F	5	2	7
		% Eğitim	71.4%	28.6%	100.0%
		% Cinsiyet	6.0%	2.9%	4.6%
	Ortaokul	F	6	5	11
		% Eğitim	54.5%	45.5%	100.0%
		% Cinsiyet	7.1%	7.4%	7.2%
	Lise	F	15	10	25
		% Eğitim	60.0%	40.0%	100.0%
		% Cinsiyet	17.9%	14.7%	16.4%
Fakülte	F	11	4	15	
	% Eğitim	73.3%	26.7%	100.0%	
	% Cinsiyet	13.1%	5.9%	9.9%	
Toplam		F	84	68	152
		% Eğitim	55.3%	44.7%	100.0%
		% Cinsiyet	100.0%	100.0%	100.0%

Araştırmamıza katılanların eğitim durumu / cinsiyet ilişkisine baktığımızda erkeklerin %1,2 si okuma yazma bilmediğini, %7.1'i okuma yazma bildiğini, %47.6'sı ilkokul mezunu, %6'sı ilköğretim mezunu, %7.1'i ortaokul mezunu, %17.9'u lise mezunu, %13.1'i fakülte ve yüksek okul mezunu olduğunu belirtirken; Kadınların %13.2'si okuma yazma bilmediğini, %11.8'i okuma yazma bildiğini, %44.1'i ilkokul mezunun, %2.9'u ilköğretim mezunu, %7.4'ü ortaokul mezunu, %14.7'si lise mezunu, %5.9'u fakülte ve yüksek okul mezunu olduğunu belirtmektedir. Bütün bunlar bize şunu göstermektedir ki, erkeklere göre kadınların eğitim düzeyi daha düşüktür.

2.2.1.3. Ailevi ve Medeni Duruma Göre Dağılım

Tablo 5: Ailedeki Kişi Sayısına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
1	7	4.6
2	46	30.3
3	16	10.5
4	29	19.1
5	26	17.1
6	11	7.2
7	17	11.2
Toplam	152	100,0

Tablo 5 de görüldüğü gibi anketimize katılanların ailesindeki kişi sayısına göre dağılımı görülmektedir. Örneklemimizin %4,6'sı yalnız yaşamakta olduğunu, %30,3'ü 2 kişi olarak yaşadıklarını %10,5'i 3 kişi olarak yaşadıkları, %19,1'i 4 kişi yaşadıklarını, %17,1 ise 5 kişi yaşadıklarını, %7,2'si 6 kişi olarak yaşadıklarını, %11,2'si ise 7 ve yukarısı kişiden oluşan hanede yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, örneklemimizin büyük bir çoğunlu çekirdek ailede yaşamaktadır.

Tablo 6 : Birlikte Oturulan Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Anne babamla	28	18.4
Eşim ve çocuklarımla	57	37.5
Eşimle	46	30.3
Eşim, çocuklarım ve aile büyükleriyle	12	7.9
Yalnız	6	3.9
Diğer	3	2.0
Toplam	152	100,0

Tablo'ya göre örneklemimizin %18,4 anne babasıyla, %37,5'ü eşi ve çocuklarıyla, %30,3'ü eşiyle, %7,9'u eşi, çocukları ve aile büyükleriyle, %3.9 yalnız olarak yaşadıklarını ifade etmişlerdir. %2 ise diğer şıkkı işaretlemişlerdir. “Diğer” ıskını işaretleyenler daha çok dışarıda okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum bize örneklemimizin genel olarak çekirdek aile yapısına uygun bir yaşam sürdüğünü göstermektedir. Ancak geniş aile yapısına sahip ailelerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7 : Medeni Duruma Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Evli	112	74.7
Bekar	32	21.3
Dul	6	4.0
Toplam	150	100,0

Tablo 7'ye baktığımızda örneklemimizin büyük bir çoğunluğunun (%74.7) evli olduğu görülmektedir. Bekar olanların oranı %21.3, dul olanların oranı ise %4.0'dır. Bu çeşitlilik, örneklemimizin temsil yeteneğini artırmaktadır.

2.2.1.4. Mesleki Statülere Göre Dağılım

Tablo 8: Mesleki Statülere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Çiftçi	15	9.9
İşçi	11	7.2
Esnaf ve Zanaatkar	7	4.6
Memur	17	11.2
İşsiz	2	1.3
Emekli	21	13.8
Ev Hanımı	52	34.2
Diğer	27	17.8
Toplam	152	100,0

Tablo 8 incelendiğinde hemen hemen her meslek grubundan insanın örnekleme yansıdığı görülecektir. Çünkü mesleki durum bireyin iş-dışı hayatında önemli yansımaları olan bir değişkendir. Sosyalleşme sürecinin ilk ve yoğun belirleyici aşaması aile içinde geçerken, daha uzun olan ikinci aşama ise mesleki sosyalleşme süreci ile devam etmektedir. Bu yüzden meslek ve mesleki sosyalleşme bireyi ailesinden daha farklı bir aile hayatı sürdürmesine yol açabilmektedir.²¹⁵

Örnekleminizin %9.9'u çiftçi, %7.2'si işçi, %4.6'sı esnaf ve zanaatkar, %11.2'si memur, %1.3'ü işsiz, %13.8'i emekli, %34.2'si ev hanımı, %17.8'i ise belirtilen kategorilere girmeyen serbest meslek sahipleri ve öğrenciler tarafından işaretlendiğini tespit ettik. İşsizlik oranının bu kadar düşük çıkmasının sebebi yaz aylarında tarımda istihdam edilmesi, kış aylarında ise Antalya iline çalışmaya gitmeleri sebebiyledir.

²¹⁵ Çelik, Şehirleşme, s.174

2.2.2. Araştırmaya Katılanların Ekonomik Durumları

2.2.2.1. Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım

Tablo 9: Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
500 TL ve aşağısı	12	7.9
501 ve 750 TL arası	18	11.8
751 ve 1000 TL arası	32	21.1
1001 ve 1250 TL arası	25	16.4
1251 ve 1500 TL arası	11	7.2
1501 ve yukarısı	54	35.5
Toplam	152	100,0

İnsanların aylık gelir durumu, onların sosyal ve dini hayatlarını etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Bunun için anketimize katılanların aylık gelir durumlarını tespit etmeye çalıştık. Buna göre araştırmamıza katılanların %7.9'u 500 tl ve aşağısı, %11.8'i 501 ve 750 tl arasında, %21.1'i 751 ve 1000 tl arası, %16.4'ü 1001 ve 1250 tl arasında,%7.2'si 1251 ve 1500 tl arasında, %35.5'i, 1501 ve yukarısı aylık gelire sahip kişilerden oluşmaktadır.

Örnekleminizin gelir durumlarına göre tabakalaştırma ayrımı yaparsak, 500 TL'den 750 tl'ye kadar olan alt, 751 tl'den 1500 tl'ye kadar orta, 1501 ve yukarısı üst tabaka kabul edersek, araştırmamıza katılanların %19.7'si alt, %44.7'si orta ve %35.5'i de üst tabakaya dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan yöremiz orta ve üst tabakaya mensup olanların daha fazla olduğu açıktır.

2.2.2.2. Yaşanılan Mekan Konfor Durumuna göre Dağılım

Tablo 10 : Oturulan Evin Konfor Durumu

	Frekans	Yüzde
Oldukça lüks	4	2.6
Lüks	17	11.2
Orta	120	78.9
Ortanın altında	8	5.3
Konforsuz	3	2.0
Toplam	152	100,0

Yaşanılan mekânların konfor durumu, kişilerin gelir durumlarıyla doğrudan alakalı bir durumdur. Ancak yaşanılan mekânın konfor ve lükse sahip olup olmama durumu göreceli bir durumdur. Bazı kişiler için konforlu olan bir mekân bir diğeri için gayet sıradan yahut basit gelebilir. Bu yüzden bizde lüks ve konfor durumu için bir takım kriterler belirlemek yerine kişilerin yaşadığı mekânı nasıl gördüklerini sorduk. Yöremizde konut tipleriyle ilgili yaptığımız gözlemlerde kişilerin genel olarak tek katlı müstakil evlerde veya iki, üç katlı evlerde oturduklarını gözlemledik. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, Almanya’da işçi olarak çalışıp, emekli olanlar yöremizde iki üç katlı evler yaptırıp, katın bir veya ikisini kiraya vermektedirler. Bu durumu da hatırdaki tutarak sorumuza verilen cevaplara baktığımızda, örneklemimizin %2,6’sı oturduğu mekânı oldukça lüks, %11,2’si lüks, %78,9’u orta, %5,3’ü. ortanın altında, %2’si ise konforsuz olduğunu belirtmektedirler. Buna göre araştırmamıza katılanların büyük çoğunlu yaşadığı mekânı ortak ve ortanın altında olduğunu ifade etmişlerdir.

2.2.2.3. Tüketim Araçlarına Sahip Olma Durumuna Göre

Günümüzün modern toplumunda tüketim araçlarına sahip olma kişilerin ekonomik imkânları, kültürel koşulları toplumda yaygınlaşan kanaatler ve kişilerin tercihleri doğrultusunda değişmektedir.

Araştırmamıza katılanların %98’i televizyon, %98,7’si buzdolabı, %55,9’u fırın, %52,5’i. çamaşır makinesi, %9,9’u bulaşık makinesi, %38,2’si koltuk takımı, %40,1’i otomobil veya traktör, %23’ü sabit telefonu evlerin de bulunduğunu belirtmişlerdir. Örneklemimizin %13,2’si “diğer” şikkını işaretlemiştir. Diğer şikkın

da kişilerin bunların dışında sahip oldukları tüketim araçlarını yazmalarını istedik. Verilen cevaplarda yemek masası takımı, klima, dondurucu, kamera gibi tüketim araçlarını yazmışlardır. Burada dayanıklı tüketim malları kategorisine giren televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın gibi eşyaların örneklemimizin genellikle çoğunlu tarafından edinilen tüketim unsurları haline geldiği anlaşılmaktadır. Ancak diğer taraftan bulaşık makinesi, koltuk takımı, yemek masası takımı, otomobil veya traktör ekonomik duruma, toplumda yaygınlaşan kanaatler ve kişilerin tercihlerine bağlı olarak edinilmektedir. Sabit telefonunu düşük çıkması ise cep telefonunun yaygınlık kazanmasından ileri gelmektedir.

2.2.3. Araştırmamıza Katılanların Toplumsal İlişkilerle İlgili Bulgular

2.2.3.1. Aile İle İlgili Düşünceler

Toplumsal yapının incelenmesi için toplumsal yapıyı oluşturan en küçük birim olarak aile hakkındaki düşüncelerinin öğrenilmesi gerekmektedir. Bu yüzden bizde anketimize katılanların “aile” ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için “sizce aile nedir” sorusunu sorduk. Verilen cevapları tablo 11 de görmemiz mümkündür.

Tablo 11 : Sizce Aile Nedir?

	Frekans	Yüzde
Anne baba ve çocuklardan oluşan bir gruptur	105	69.1
Anne, baba, çocuklar ve aile büyüklerinden oluşan bir gruptur.	42	27.6
Diğer	5	3.3
Toplam	152	100,0

Tablo 11 den anlaşıldığına göre örneklemimizin %69,1'i çekirdek aile tanımı, %27,6'sı ise geniş aile tanımı yapmışlardır. Bu iki tanımın dışında aileyi tanımlayanların oranı ise %3,3'tür. Daha önce ifade ettiğimiz gibi yöremizde çekirdek aileler çoğunlukta olmakla birlikte, geniş ailelerde olduğu görülmektedir.

2.2.3.2. Komşularla İlişkinin Düzeyi

Kişilerin toplumsal yaşamında, içerisinde yetiştiği ailenin büyük önemi kadar, sosyal çevrede onları etkilemektedir. Komşuluk ilişkileri de bu çevrenin bir parçasıdır. Çünkü komşular, insanların yaşamları içerisinde ilişkide bulundukları, hayatın mutluluk ve sıkıntılarını birlikte paylaştıkları ve karşılıklı etkileşimde bulundukları insanlardır. Ancak günümüzün modern koşullarının etkisiyle özellikle büyük şehirlerde komşuluk ilişkilerinde bir zayıflama olduğu da bariz bir gerçektir. Çünkü modern koşullar her şeyi değiştirdiği gibi komşuluk ilişkilerini de değiştirmiştir. Bu değişimin derecesi büyük şehirlerden, kırsal alanlara gidildikçe azalmaktadır. Yöremizde de komşuluk ilişkileri eskiye göre bir değişime maruz kalmasına rağmen, etkisini yitirmemiş olan sosyal ilişkilerden biridir. Hatta bazı durumlarda komşuluk ilişkilerinin (evlenme, ölüm gibi durumlarda) oldukça sıkı olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 12 : Komşularla İlişki Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Komşularımızla ziyaretleşir, yardımlaşırız	114	75.5
Komşularımızla sadece tanışıyoruz	13	8.6
Komşularımı hiç tanımam	1	0.7
Komşularım ailem kadar yakındır	23	15.2
Toplam	151	100,0

Örnekleminizin %75.5'si komşularıyla ziyaretleştiğini ve yardımlaştığını söylemekte, %8,6'sı komşularıyla sadece tanıştığını, %15,2'si komşularıyla ailesi kadar yakın olduğunu ifade etmektedir. Komşularını hiç tanımayanların oranı ise %0,7'dir. Bu da toplumsal ilişkiler konusunda yöre halkında daha çok samimi, sıcak ve yardımlaşmaya dayanan birincil ilişkilerin hâkim olduğunu göstermektedir.

Komşularla ilişki düzeyi / Eğitim ilişkisine baktığımızda; okuma yazma bilmeyenlerin %70'i komşularıyla ziyaretleşip, yardımlaştığını, %30'u komşularıyla ailem kadar yakın olduğunu; okuma yazma bilenlerin %71.4'ü komşularıyla ziyaretleşip yardımlaştığını, %28,6'sı komşularıyla ailem kadar yakın olduğunu; ilkökul mezunlarının %79.7 komşularıyla ziyaretleşip, yardımlaştığını, %2.9'u komşularıyla sadece tanıştığını, %17.4'u komşularıyla ailem kadar yakın olduğunu

belirtmektedir. İlköğretim mezunlarının %71,4'ü komşularıyla ailem kadar yakın olduğunu belirtmektedir. %28,6'sı ise komşularım sadece tanıştığını; ortaokul mezunlarının %90,9'u komşularımla ziyaretleşip yardımlaştığını, %9,1'i ise komşularıyla sadece tanıştığını; lise mezunlarının %76'sı komşularıyla ziyaretleşip, yardımlaştığını, %8'i komşularıyla sadece tanıştığını, %16'sı ise komşularıyla ailem kadar yakın olduğunu, fakülte ve yüksek okul mezunlarının %53,3'ü komşularıyla ziyaretleşip, yardımlaştığını, %40'ı komşularıyla sadece tanıştığını %6,7'si ise komşularını hiç tanımadığını ifade etmişlerdir.

Bu verilere baktığımızda örgün etiğim almayanların tamamının komşularıyla sıkı bir ilişki içerisinde oldukları, ilkokul, ilköğretim, ortaokul lise mezunlarının öncekilere göre biraz düşme görölmekle birlikte komşularıyla sıkı bir ilişki içerisinde oldukları göröölür. Fakölte mezunlarına baktığımızda ise yine komşuluk ilişkileri önemli bir yer tutmakla birlikte eğıitim düzeyi yükseldikçe komşuluk ilişkilerinde bir gerilemenin olduğı göröülecektir.

2.2.4. Araştırmamıza Katılanların Kitle İletişim Araçları Ve Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıklarıyla İlgili Bulgular

2.2.4.1. Kitle İletişim Araçları ve En Çok İzlenen Programlar İle İlgili Tutumlar

"Modernleşmenin temel göstergelerinden biri olan kitle iletişim araçlarının artan etkinliğı, sadece kapsamının genişlemesiyle değil, gündelik hayatı da dönüştürme özelliğı ile tartışma alanındadır."²¹⁶ Çağımızın sanayiye dayalı kent toplumu koşullarında bireyler, kümeler ve toplumlar arasındaki iletişim büyük ölçüde basın, radyo, televizyon, telefon, sinema, tiyatro vb. yığış araçlarıyla sağlanmaktadır. Son yarım yüzyılda ki sürede bu yığın iletişim araçlarında gerçekleşen olağan üstü hızlı gelişim ve etkileşme hala bütün hızıyla sürüyor ve nerede duracağını kestirmekte çok güçtür. Bu iletişim devriminin birey, küme ve toplum yaşamı bakımından doğurduğı ve doğuracağı sonuçları da henüz yeterince

²¹⁶ Çelik, Şehirleşme, s. 191

kestirilebilmiş değildir.²¹⁷ Gazete ve televizyon gibi araçlar, bizim yaşantımız ile kamuoyu üzerinde büyük bir etkide bulunmaktadır.²¹⁸ Günümüzde özellikle televizyon çok köklü bir etki gücüne sahip olup, televizyonun en ücra kırsal bölgelere kadar uzanan yaygınlığı, onu bu anlamda toplumsal etkileşimin ve değişimin en önemli araçlarından biri haline getirmiştir. Dünyamızın küresel bir köy haline geldiği çağımızda, kitle iletişim araçlarıyla adeta toplumsal farklılıklarından soyutlanmış bir "kitle toplumu"²¹⁹ haline getirildik. Biz de toplumsal değişim ve dönüşüm de önemli bir yeri olan kitle iletişim araçlarının, deneklerimizin ne oranda kullandığını araştırdık. Bununla ilgili verileri aşağıda görmemiz mümkündür.

Kitle iletişim araçları olarak belirlediğimiz, radyo-televizyon, bilgisayar, cep telefonu, uydu ve gazete dergi gibi araçlardan yararlanma oranlarına baktığımızda %97,4'ü radyo ve televizyondan yararlandığını görmekteyiz. Bu yüzden bizde örneklemimizin televizyon izler misiniz? diye sorduk. Çok izlerim, izlemeye düşkünüm, diyenlerin oranı %56,6 az izlerim diyenlerin oranı %12,5, orta seviyede izlerim diyenlerin oranı %27,6 dır. Hiç izlemem diyenlerin oranı ise %3,3'tür. Bu da bize örneklemimizin %96,7'si televizyon izlediklerini göstermektedir. En çok izlenen programlara baktığımızda haberlerin %.64,8 oranla en çok izlendiğini görmekteyiz. Bunu %57,9'la dini ve ahlaki programlar, %52 ile sinema ve diziler, %19,1 ile müzik ve eğlence programları, %16,4'le siyasi nitelikli programlar %17,1 ile spor programları, %9,9 belgeseller takip etmektedir. Diğer seçeninde ise yemek programları, magazin programları %1,3 oranın da izlendiğini görmekteyiz. Buradan hareketle örneklemimizin habere olan ilgisini fazla olduğunu söyleyebiliriz.

En çok izlenen TV kanallarına baktığımızda en çok izlenen kanalın %59,2 ile STV ve %53,3 ile Kanal7 olduğunu görmekteyiz. Yöre halkının muhafazakâr-dini programlara yönelik yayınlar yaptığını iddia eden televizyon kanallarını daha çok tercih ettiği ortaya çıkmaktadır.

Bu kanalları %41,4 ile ATV, %36,8 ile StarTV, %33,6 ile Kanal D, %32,2 ile Showtv, %27,6 ile Mesaj TV, Hilal TV, %21,1 ile TRT, %20,4 ile yerel kanallar,

²¹⁷ Ozankaya, s. 375.

²¹⁸ Giddens, s. 388.

²¹⁹ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev: Osman Akınsoy - Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s. 484.

%11,8 ile TGRT seyredilmektedir. %9,9 ise diğer seçeneği işaretlemiştir. Bunlar ise Meltem, sufiTv, Habertürk, Flaş Tv gibi kanallardır.

Cep telefonu %88,8 oranında kullanıma sahiptir. Eskiye göre cep telefonu kullanımı çok hızlı yaygınlaşmıştır. Bugün cep telefonu kitle iletişim aracı olmaktan çıkmış adeta bir gösteriş nesnesi haline dönüştüğünü ya da denetim gibi başka ihtiyaçlar bağlamında alındığını görmekteyiz. Nitekim bazı örneklemimiz ailesini ve çocuklarının nerede olduklarını cep telefonu vasıtasıyla öğrendiklerini belirtmektedirler. Aile fertleri arasında ekonomik bağımsızlığı olmayan çocukların bile edinebildiği cep telefonu, toplumu kuşatan bir tüketim kültürünün sembolü haline gelmiştir.

Yine kitle iletişim araçlarından gazete ve dergiye baktığımız zaman, araştırmamıza katılanların %17,8'i gazete ve dergi okuma imkânına sahip olduğunu belirtmektedirler. Nitekim gazete ve dergi okur musunuz? sorumuza örneklemimizin %57,3'ü okuduğunu, %42,7'si okumadığını, cevapsızlar tabloya dahil edilmemiştir. Daha çok gazete okuma şekilleri olarak “Kahveye gittiğimde okurum, bulduğum zaman okurum” diye ifade etmektedirler. Okuduğunun gazeteyi tercih etme sebeplerini sordüğümüzda ise örneklemimizin %34'ü “fiyatı uygun olduğu için”, %28,7'si “siyasi düşünceme uygun olduğu için”, %32,7'si “dini düşünceme uygun olduğu için”, %8,9'u “bulmacası olduğu için”, %5,9'u “entelektüel boyuta önem verdiği için”, %6,9'u magazine ağırlık verildiği için, %13,9'u “spora ağırlık verdiği için”, seçeneklerini işaretlemişlerdir.

Örneklemimizin %29,6'sı bilgisayar kullandığını belirtmektedir. Bilgisayar gibi eğitim amaçlı kullanmaya müsait bir aracı edinme eğiliminde, büyük oranda ekonomik yükünün fazla olmasından dolayı belirgin bir düşüklük olduğu görülmektedir. Ancak bu boşluğu yeni bir olgu olarak ortaya çıkan “İnternet Kafeler” kapatmaktadır.

Uydu ise %80,9'luk bir kullanıma sahiptir. Bunu kullananlar normal olarak bütün kanalları seyredemedikleri için kullandıklarını ifade etmektedirler.

2.2.4.2. Boş Zaman Değerlendirme İle İlgili Davranışlar

Boş zamanlar, insanın kendi anlayışı ve programı çerçevesinde kabul ettiği dolu zamanların dışındaki zamanlar, bugün için insanın kendi ve kendinde olabileceği, ferahlayabileceği, kendine sahip olabileceği, özgürce hareket edebileceği, kendine sahip olabileceği, özgürce hareket edebileceği, fikir üretebileceği, kendini ve etrafını düşünebileceği yegâne zamanlardır.²²⁰ Modernleşmenin bir armağanı olarak gündelik hayat gerçekliğimizin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.²²¹ Çünkü modern toplumda nüfus artışı, kentleşme, teknolojik ve sınıfl değişim, ekonomik değişim, çalışma saatlerinin azalması, aile ve ev hayatında değişim, dinlerin, dini kurum ve organizasyonların boş zamana önem vermeleri, eğitimin yaygınlık kazanması, tıbbi gelişmeler, kitle iletişim araçları, devlet anlayışlarındaki değişim ve değerler alanındaki değişimler boş zamanlar üzerinde etkili olmuş belli başlı toplumsal etkenleri oluşturulmuştur.²²² Boş zamanların kurumsallaşmadığı köy gibi küçük yerleşim birimlerinde görünmese de onların yerine buralarda başka şeylerin doldurduğu söylenebilir. Bu yüzden köylerde boş zamanları değerlendirilmesi kentten farklılık arz etmektedir.²²³

Bizde genel olarak geleneksel bir yapıya sahip olan yöremizde kişilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek için örneklemimizin bu konudaki davranışlarını ölçmeye çalıştık.

²²⁰ Ejder Okumuş, “Boş Zamanlar ve Din I”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: III, Sayı:2, Diyarbakır, 2001, (Boş Zamanlar I),s. 62.

²²¹ Okumuş, Boş Zamanlar I, s. 54.

²²² Okumuş, Boş Zamanlar I, s. 62

²²³ Okumuş,Boş Zamanlar I, s. 64

Tablo 13 : Boş Zaman Değerlendirme İle İlgili Davranışlar

	Frekans	Yüzde
Tarlada, bağda, bahçede çalışarak	50	32.9
TV video seyrederek yada teyp radyo dinleyerek	24	15.8
Hayvan otlatarak	6	3.9
El işi yaparak	25	16.4
Kahveye giderek	21	13.8
Spor yaparak	24	15.8
Kitap, dergi ve gazete okuyarak	25	16.4
Nafile ibadet yaparak	18	11.8
Dini sohbet ve toplantılara katılarak	22	14.5
Ailemle birlikte olarak	54	35.5
Komşuları ya da akrabaları ziyaret ederek	9	5.9
Gezerek	47	30.9

Tabloya göre %32,9'u boş zamanlarını tarlada, bağda ve bahçede çalışarak, %15,8'i Tv, video seyrederek, teyp radyo dinleyerek, %3,9'u hayvan otlatarak, %16,4'ü el işi yaparak, %13,8'i kahveye giderek, %15,8'i spor yaparak, %16,4'ü kitap, dergi ve gazete okuyarak, %11,8'i nafile ibadet yaparak, %14,5'i dini sohbet ve toplantılara katılarak, %35,5'i ailemle birlikte olarak, %5,9'u komşuları ve akrabaları ziyaret ederek, %30,9'u ise gezerek belirtmiştir.

Bu sonuçlara baktığımızda yöre halkının genel olarak geleneksel vakit geçirme yöntemiyle vakitlerini geçirdiklerini görmekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YALIHÜYÜK ÇEVRESİNDE DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ BULGULAR

3.1. İNANÇ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

İnanç, inanma, itikat, kesin kabulle bağlanılan şey, mutlak tasdik, bir hükme, bir şahsa, bir varlığa kesin bir şekilde, samimiyetle inanma ve doğrulama anlamlarına gelir ve dinlenir esasını oluşturur.²²⁴ Zaten "insanlık bugüne dek inançsız yaşayamamıştır, bundan sonra da onsuz edemeyecektir. Bu bakımdan inançları insanlık tarihinin en güçlü etmenlerinden biri saymak yerinde olur."²²⁵

"Her dinde dini inançlar, o dinin getirdiği teorinin özünü oluşturan bir inanç formülü içerisinde ifadesini bulur." Türkçemizde inanmak fiilinden türetilmiş olan inanç kelimesi bir kabul etme durumunu anlatır. İnanç kelimesi geniş anlamda ihtimalin bütün derecelerini içerisine almakta, daha özel ve dar bir manada ise şüpheden ayrılmış olarak tam bir kabul ve tasdiki belirtmektedir. İnanç insanın kendisi ve bütün kâinat üzerinde hâkimiyetini kabul ettiği, duyular üstü yüce kudret ve kuvvet sahibi varlık ve bu varlıkla insan arasındaki ilişkileri düzenleyen bir takım esaslarla ilgili ise buna dini inanç denir. Dini inanç dinle ilgili insanın kendi varlığının ve gücünün ötesinde bir dünya ile ilgili belirli bir inanç olması sayesinde diğerlerinden ayrılır.

Dolayısıyla dini inancın olabilmesi için tam bir teslimiyet ve kabul gerekir. Çünkü iman, kalbin gönül ferahlığı ile kabul ettiği şeydir. Bu yüzden dini inancın başlangıç noktası "tasdik ve kabul"dür. Böylece dince bildirilen esaslar kabul edilir, bunların doğru olduğuna inanılır.²²⁶ Ancak şunu da ifade etmeliyiz ki; inanç ve imanın günlük hayatta kullanıldıklarında aralarında herhangi bir ayırım yapılmaması, yani eş anlamlı olarak düşünölmeleri doğru değildir. Çünkü dini bir terim olarak düşünöldüklerinde iman ve inanç birbirlerinden mutlak ve kesin bir farklılığın bulunduğu dikkatten uzak tutulması gerekir.

"Birer dini terim olarak iman ve inanç birbirinden oldukça farklıdır. İnanç teolojik ve felsefi olduğu halde, iman dinidir. Bu bakımdan Pascal'ın da ifade ettiği

²²⁴ Bayyigit, s. 87

²²⁵ Kösemihal, Sosyoloji Tarihi, s. 298.

²²⁶ Peker, s. 35-47.

gibi, "filozofların tanrısı" söz konusu olduğunda inanç; İshak, Yakup ve İbrahim'in, yani dinin Tanrısı söz konusu olunca iman kullanılmaktadır." O halde, "inanç, insanın pratik hayatı üzerinde herhangi bir etki icra etsin veya etmesin, o, bir şeyi sadece fikren bir tasdiktir. Oysa iman, inananın bütün varlığına nüfuz eden ve hayatının her alanında onun düşünce ve fiiline şekil veren bir güçtür. İncanın iman haline gelebilmesi için, kendisini, sevk edici bir güç haline dönüştürmesi ve insanın hayat ve fiillerine yön vermesi gerekir. Çünkü inanç, inanç olarak yani sadece bir "fikri tasdik" olarak kaldığı sürece iman seviyesine ulaşamamakta ve insanın hayatında herhangi bir fark edilir etki göstermemektedir."²²⁷

Bir dindeki iman konuları, o dinin mensupları için ortak konular olsa bile, onlarla süje (inanan) arasında kurulacak ilişkide süjenin (inananın) aktifliği ön plana gelmekte ve ilişkinin türü ve gücü kişiden kişiye değişmektedir. O halde burada objenin (inanılan) önce olmasını, dinlerde inanılacak şeylerin süjeye sunulması, yani onları süjenin kendisinin icat etmemesi şeklinde anlamak gerekir. Çünkü iman hayatı ve inanma devamlı süjenin yani onları süjenin kendisinin kat etmesi şeklinde anlamak gerekir. Çünkü iman hayatı ve inanma devamlı süjenin (inananın) kontrolündedir. Bu yüzden imanın gerçek kontrolünü kişi, kendi vicdanıyla başbaşa kalmak suretiyle ancak kendisi yapabilmektedir. Nitekim inanan inanılanla ilgili doktrinleri bildiği için, inanılanı kendi anlayışına uygun görmeye ve yorumlamaya çalışır. Bu yüzden inanan, inanılan şeylerle ilgili bilgisine dayanarak imandaki, yani inanmadaki amacını kendisi belirler ve inanılan şeyleri de bu amaca göre yorumlar. Bu bakımdan inanç önermeleri, aynı ifadelerden oluşsa bile, onların dinlerde ifade ettikleri anlamlar farklılık göstermekte ve dolayısıyla fonksiyonları ve inanan üzerindeki etkileri de farklı olabilmektedir.

Suje (inanan) toplumsal bir varlıktır; toplumsal ve tarihsel süreçte yetişir. Dolayısıyla hiçbir zaman toplum içinde yaşamayan bir insanın inanan olması mümkün değildir. İman bir tekâmülden geçmekte, inanılan şeylerle ilgili bilgi ve yorumlar değiştikçe kişinin ilgisi ve inancı da değişmektedir. O halde, kişinin iman hayatı da her yaşta farklılık göstermektedir. Çünkü inananın içinde yaşadığı toplum ve tecrübe ettiği dini hayat iman sürecinde etkili olmakta, inanan başlangıçta topluma

²²⁷ Hanifi Özcan, **Epistemolojik Açıdan İman**, 2. Basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 91,92.

katılıp dini kullanmakta ve daha sonra, kurumlara ve ibadetlere katılmak suretiyle dogmaları ve inanç önermelerini öğrenip "şuurlu bir inanan" haline gelmektedir.²²⁸

İslam dini açısından düşünüldüğünde insanın dinin müntesibi olabilmesi için bir takım belirlenmiş ilkelere inanması gerekir ve bu ilkeler “amentü” diye meşrulaşan formülün içerisinde bulunurlar. Bu esaslar Kuran'ı Kerim'de; Allah'a, meleklerle, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe olmak üzere beş esas olarak bildirilmiş²²⁹, peygamberimiz de hayır ve şeriyle "kader" esasını bunlara ilave etmiştir.²³⁰ Bu esasları kişinin aynen kabul edip hayatına tatbik etmesi beklenmektedir. Biz de araştırmamızda öncelikle İslam'ın temel esaslarına bağlılık durumunu öğrenmeye çalıştık. Bu yüzden örneklemimizin dini inanç ve değerlere karşı tutumun ne olduğunun belirlemeyi amaçlayarak, bir soru sorup bu konuda ki kanaatlerini öğrenmek istedik.

Tablo 14 : Dini İnanç Ve Değerlere Karşı Tutumlar

	Frekans	Yüzde
İlgisizim	1	0.7
Din bana çağdışı gereksiz gibi geliyor	-	-
Şüphe ve tereddüt içindeyim	1	0.7
Genellikle benimsiyorum	63	41.4
Arzu ve istekle benimsiyorum	87	57.2
Toplam	152	100,0

Tabloya baktığımızda örneklemimizin çok büyük bir kısmının hayatın da dini inanç ve değerlerin önemli bir yeri vardır; şöyle ki araştırmamıza katılanların %57,2'si arzu ve istekle benimsiyorum, %41,4'ü genellikle benimsiyorum, %0,7'si ilgisizim; %0,7'si ise şüphe ve tereddüt içindeyim cevabını vermiştir. Bu sonuç bize dini inançlara bağlılığın %98,6 gibi çok yüksek seviyelerde olduğunu göstermektedir. Dini inançlara ilgisiz, şüphe ve tereddüt içinde olanlar ise azınlıkta kalmaktadır.

²²⁸ Özcan, ss. 24,27,28,31,32.

²²⁹ Bakara, 2/177, Nisa, 4/136

²³⁰ İbn Haceril Heysemi, **Menakıb-ı İmam-ı Azam**, çev: Ahmet Karadut, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 229.

3.1.1. Allah İnancı

Allah inancı, İslam'ın temelidir. İnanılması gereken ilk esas Allah'ın varlığı ve birliğidir. Kuran'ı Kerim'de belirtildiği gibi²³¹ Allah'ın varlığını kabul etmek, Ona inanmak ve kulluk etmek ergenlik çağına gelmiş ve akıllı olan her insana İslam'ın yüklediği bir görevdir. Zaten, İslam'a göre, insanın varoluş gayesi Allah'ın varlığını kabul etmek ve O'na ibadet etmektir. Bizde deneklerimizin bu temel akideye inanıp inanmadığını ve eğer inanıyorlarsa bunun delillerine sahip olup olmadıklarını öğrenmeyi hedefliyoruz.

Bu konudaki çeşitliliği Tablo 15 de görmek mümkündür.

Tablo 15: Allah İnancıyla İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Her şeyi yaratan, bilen her şeye gücü yeten bir “Allah’ın varlığına kesinlikle inanıyorum.	149	98.0
Kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra onlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	2	1.3
Allah’ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var.	1	0.7
Bazen inanıyorum	-	-
Allah’ın varlığıyla ve yokluğuyla ilgilenmiyorum	-	-
Neye inandığımdan emin değilim	-	-
Allah’ın varlığına inanmıyorum	-	-
Toplam	152	100,0

Tablo 15 de gördüğümüz gibi, her şeyi yaradan, bilen her şeye gücü yeten Allah’ın varlığına inanma oranı %98.0’dır. Allah’ın varlığına inanmakla birlikte şüpheleri olanların oranı %0,7 iken, kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanmakla beraber müdahale ettiğine inanmayanların oranı ise %1.3’tür. Diğer seçenekleri işaretleyen denek olmamıştır. Tabloya göre Allah’a inanıp inanmama açısından baktığımızda örneklemimizin %98’i Allah’a inandığı görülmektedir.

Bu bulgular yapılan diğer çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir. Nitekim, Köktaş’ın, İzmir’de dini hayatı incelediği çalışmasında, Allah’ın varlığına inandığını belirtenlerin oranı %93’tür.²³² Aynı şekilde Çelik’in Konya üzerine

²³¹ İhlas 112/1,4; Zümer 39/4; Müminun 23/91.

²³² Köktaş, Dini Hayat, s.78

yaptığı çalışmada Allah'ın varlığına inandığını belirtenlerin oranı %97.3'tür.²³³ Bayyigitin üniversite gençliği üzerine yaptığı çalışmada Allah'ın varlığına inananların oranı %95.4'tür.²³⁴ Tekin'in Çumra'da dini hayatı incelediği çalışmada Allah'ın varlığına inananların oranı %100'dür.²³⁵

Bulgularımızı sosyal değişkenlere göre incelediğimizde, erkeklerin %98.8'i her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına kesinlikle inanmakta, %1.2'si ise kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanmakla birlikte ona müdahale ettiğine inanmıyor; kadınların ise %97.1'i her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına kesinlikle inanmakta, %1.5'i kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanmakla birlikte ona müdahale ettiğine inanmıyor, %1.5'i ise Allah'ın varlığına inanmakla birlikte bazı şüpheleri olduğunu ifade etmektedir.

Eğitim düzeyi de Allah'a inanmayı etkileyen değişkenlerden birisidir. Buna göre birinci şıkta ifade edilen kesin inanma oranının okuma-yazma bilmeyenlerde %100, okuma yazma bilenlerde %100, ilkokul mezunlarında, %100, ilköğretim de %100, ortaokul mezunlarında %100 olduğunu görüyoruz. Lise mezunlarının %92'si kesin olarak inanmakta, fakülte ve yüksekokul mezunlarının ise %93,3 kesin olarak inanmakta; evrene müdahale etmeyen bir Allah inancının yaygın olduğu eğitim düzeyi %4 ile lise mezunları ve %6,7 ile fakülte mezunlarındadır. İnanmakla birlikte bazı şüphesi olduğunu ifade edenlerin oranı ise %4 ile lise mezunlarıdır. Bununla birlikte Allah'a kesin inanma bütün eğitim düzeylerinde en yüksek oranda olmasına rağmen eğitim düzeyi yükseldikçe inanma durumunda biraz azalma görülmektedir.

Medeni durumda Allah'a inanmayı etkileyen faktörlerdendir. Bu açıdan baktığımızda evli ve dul olanların tamamı kesin olarak inanırken, bekâr olanların %90,6'sı kesin olarak inanırken, %6,2'si Allah'ın evrene müdahale ettiğine inanmıyor, %3.1 ise inanmakla birlikte bazı şüpheleri olduğunu ifade etmektedir. Buna göre evli ve dul olanlar her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten bir Allah'a kesin olarak inanırken, bekârlarda bu durum biraz düşmektedir.

²³³ Çelik, Şehirleşme, s.199

²³⁴ Bayyigit, s.88

²³⁵ Hatice Vildan Tekin, **Çumra'da Sosyal ve Dini Hayat**, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1997, s.42

3.1.2. Allah İnancına Ulaşmadaki Etkenler

Allah inancına sahip olan insanların, Allah ile ilgili tasavvurları farklı olduğu gibi, bu inanca ulaşmadaki etkenler ve bunların yoğunluğu da farklıdır. Allah inancı ister entelektüel bir uğraş sonucu isterse kültürel bir miras olarak elde edilsin, aile, eğitim gibi sosyal kurular, içinde yaşanılan toplum ve gelişme çevresi gibi sosyal koşullar bu inanca ulaşmada etkilidirler.

Kısacası Allah inancı başta olmak üzere, diğer dini inanç ve tutumların oluşup, gelişmekte yahut da değişmesinde, kişinin ailesi, arkadaşları yakın çevresi, okul ve öğretmenleri, okudukları dini kurum ve kişiler, gruplar, radyo, tv vb. etkili faktörler olarak yerlerini alırlar. Kişinin dini kişiliği bunların etkisiyle oluşur.²³⁶ Bizde örneklemimize "Allah inancına ulaştıran etkenleri" sorarak onların bu konudaki tutumlarını öğrenmeye çalıştık.

Tablo 16 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler

	Frekans	Yüzde
Aldığım eğitim sayesinde inandım.	30	20.1
Ailem sayesinde inandım	108	72.5
Çevrenin etkisiyle inandım	1	0.7
Düşünüp yargılayarak inandım	10	6.7
Toplam	149	100,0

Bu tabloya göre araştırmamıza katılanların %72.5'i ailesi sayesinde Allah inancına ulaştığını belirtmiştir. Bu da bize Allah ile ilgili inanca ulaşmadaki en büyük etkenin evrensel bir kurum olan aile olduğunu göstermektedir. Anketimize katılanların %20.1'i aldığı eğitim sayesinde, %6,7'si düşünüp yargılayarak, %7'si ise çevrenin etkisiyle inandığını ifade etmişlerdir. Cevapsızlar tabloya dahil edilmemiştir. Araştırma alanımızda Allah inancının oluşmasında bağımsız düşünme ve süreçlerinin değil, daha çok sosyal faktörlerin etkili olduğu ve geleneksel kültürel bir inanma olayının geçerli olduğunu görüyoruz.

Şüphesiz bu etkenlerin yoğunluğu cinsiyet, eğitim gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Tablo 17 de cinsiyet faktörüne göre bu değişimin analizini yapmaya çalıştık.

²³⁶ Bayyigit, s. 98.

Tablo 17 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler/Cinsiyet

P=0,613			soru22				Toplam
			Eğitim ile	Aile	Çevre	Düşünerek	
Cinsiyet	Erkek	F	19	58	1	5	83
		% Cinsiyet	22.9%	69.9%	1.2%	6.0%	100.0%
		% soru22	63.3%	53.7%	100.0%	50.0%	55.7%
	Kadın	F	11	50	0	5	66
		% Cinsiyet	16.7%	75.8%	0.0%	7.6%	100.0%
		% soru22	36.7%	46.3%	0.0%	50.0%	44.3%
Toplam		F	30	108	1	10	149
		% Cinsiyet	20.1%	72.5%	0.7%	6.7%	100.0%
		% soru22	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre Allah inancının oluşmasındaki etkenlerin, yoğunluğunun cinsiyete göre değiştiği anlaşılmaktadır.

Buna göre Allah inancına aldığı eğitim sayesinde ulaşanların oranı erkeklerde %22.9 iken, kadınlarda %16.7'dir. Bu inanca ulaşmasındaki en büyük faktör olarak aileyi gösterenlerin oranı erkeklerde %69.9 iken, kadınlarda %75.8'dir. Allah inancına düşünüp yargılayarak ulaştığını ifade edenlerin oranı erkeklerde %6 iken kadınlarda %7'6'dır. Çevrenin etkisiyle inandığını, söyleyenlerin oranı ise erkeklerde %1,2'dir. Sonuç olarak erkeklerde aldığı eğitim sayesinde inanma kadınlardan biraz fazla iken, kadınlar daha çok ailesi sayesinde Allah inancına ulaştıklarını görüyoruz. Allah inancına ulaştıran faktörlerin eğitime bağlı olarak değişmektedir. Tablo 18 de eğitim durumu ile Allah inancına ulaştıran etkenlerin arasındaki ilişkiyi inceliyoruz.

Tablo 18 : Allah İnancına Ulaştıran Etkenler/Eğitim

P =0,026			soru22				Toplam
			Eğitim ile	Aile	Çevre	Düşünerek	
Eğitim	Okuma yazma yok	f	0	7	0	2	9
		% Eğitim	0.0%	77.8%	0.0%	22.2%	100.0%
		% soru22	0.0%	6.5%	0.0%	20.0%	6.0%
	Okuma yazma var	f	3	10	0	1	14
		% Eğitim	21.4%	71.4%	0.0%	7.1%	100.0%
		% soru22	10.0%	9.3%	0.0%	10.0%	9.4%
	İlkokul	f	12	55	0	2	69
		% Eğitim	17.4%	79.7%	0.0%	2.9%	100.0%
		% soru22	40.0%	50.9%	0.0%	20.0%	46.3%
	İlköğretim	f	0	6	0	0	6
		% Eğitim	0.0%	100.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru22	0.0%	5.6%	0.0%	0.0%	4.0%
	Ortaokul	f	4	7	0	0	11
		% Eğitim	36.4%	63.6%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru22	13.3%	6.5%	0.0%	0.0%	7.4%
	Lise	f	3	17	1	4	25
		% Eğitim	12.0%	68.0%	4.0%	16.0%	100.0%
		% soru22	10.0%	15.7%	100.0%	40.0%	16.8%
	Fakülte	f	8	6	0	1	15
		% Eğitim	53.3%	40.0%	0.0%	6.7%	100.0%
		% soru22	26.7%	5.6%	0.0%	10.0%	10.1%
Toplam		f	30	108	1	149	
		% Eğitim	20.1%	72.5%	0.7%	6.7%	100.0%
		% soru22	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda eğitim düzeyi yükseldikçe Allah inancına ulaşmada en etkili faktör olarak aldığı eğitimin sayesinde inanca ulaştığını söyleyenler artmaktadır. Buna göre okuma yazma bilenlerde aldığı eğitim sayesinde Allah inancına ulaştığını söyleyenler %21,4, ilkokul mezunlarında %17,4, ortaokul mezunlarında, %36,4, lise mezunlarında %12, fakülte ve yüksek okul mezunlarında bu oran %53,3'e çıkmaktadır. Allah inancına düşünüp yargılayarak ulaştığını ifade edenlerin okuma yazma bilmeyenlerde %22,2, okum yazma bilenlerde %7,1, ilkokul mezunlarında %2,9, lise mezunlarında %16, fakülte mezunlarında ise %6,7'dir. Eğitim seviyesi düştükçe, ailenin bu inanca ulaşmadaki etkisi artmaktadır. Buna göre fakülte mezunlarında ailenin sayesinde inandım diyenlerin oranı %40, lise mezunlarında %68, ortaokul mezunlarında %63,6, ilköğretim mezunlarında %100, ilkokul mezunlarında %79,7, okuma yazma bilenlerde %71,4, okuma yazma bilmeyenlerde ise bu oran %77,8'dir. Çevrenin etkisiyle Allah inancına ulaştığını ifade eden %4 ile lise mezunlarındadır.

Sonuç olarak aile kurumunun Allah inancına ulaşmada en önemli faktör olduğunu görmekteyiz. Bu inanca ulaşmada eğitim seviyesi ile orantılı olarak aldığı eğitim sayesinde ulaştığını ifade edenlerde artmaktadır.

Allah'a ulaştıran etkenlerin gelir gruplarına bağlı olarak da değişmektedir. Buna göre gelir düzeyi arttıkça aldığı eğitim sayesinde Allah inancına ulaşmada da artmaktadır. Bu açıdan 500 ve altı gelire sahip olanlarda bu oran %13,3 iken, 1501 ve yukarısı gelire sahip olanlarda bu oran %53,3 tür. Yine aile gelir gruplarında en önemli faktördür. 500 tl ve aşağı gelir olanlarda %6,5, 501 ve 750 tl gelire sahip olanlarda %12, 751-1000 tl gelire sahip olanlarda %25, 101-1250 tl gelire sahip olanlarda %17,6, 1251-1500 tl gelire sahip olanlarda %9,3, ve 1501 ve yukarısı gelirlere sahip olanlarda bu oran %29,6dır.

Düşünüp yargılayarak inandığını ifade edenler 500 tl ve aşağısından, 501 ve 750 tl de ve 1001-1250 tl'de gelire sahip olanlarda %10 iken, 751-1000 tl arası gelire sahip olanlarda %20, 1501 ve yukarı gelirlere sahip olanlarda ise bu oran %40'tır. Bu değişkende aile ve eğitim Allah inancına ulaşmada en önemli etkenlerdendir.

3.1.3. Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma

Amentüde toplanan iman esaslarından bir de Peygamberlere ve özellikle de Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna inanmaktır. İslam'da peygamber insanlara Allah'tan aldığı emirleri tebliğ eden, dinin ilke ve uygulamalarını hayatında bizzat tatbik ederek insanlara en güzel örnek olan²³⁷ ve Allah'ın insanların için seçerek onlara önder olarak gönderdiği kişidir. Bizde anketimize katılanların Hz. Muhammed(s.a.v) ile ilgili tutumlarını tablo 19'da görmemiz mümkündür.

Tablo 19 : Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma

	Frekans	Yüzde
Hız. Muhammed (s.a.s)in Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğuna inanıyorum ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum	148	98.0
Farklı özellikleri olmakla birlikte Hız. Muhammed'in sadece bir insan olduğuna inanıyorum	2	1.3
Hız. Muhammed'in (s.a.s) sadece çok yetenekli bir devlet adamı ve bir komutan olduğuna inanıyorum	1	0.7
Hız. Muhammed'in (s.a.s) peygamber olduğuna inanmıyorum	-	-
Diğer	-	-
Toplam	151	100,0

Tablo 19 da gördüğümüz gibi Hız. Muhammed'in Peygamberliğine şüphesiz inanların oranı %98'dir. Farklı özellikleri olmakla birlikte Hız. Muhammed'in sadece bir insan olduğuna inanların oranı %1,3'tür. Hız. Muhammed'in Peygamber olduğuna inanmıyorum şikkını işaretleyen denek tespit edilmemiştir.

Araştırma alanımızda yapmış olduğumuz gözlem ve mülakatlarda insanların Hız. Muhammed'e karşı derin bir sevgi ve saygı içerisinde olduklarını, adının anıldığı her yerde ona salâvat getirdikleri, onun sünneti olan şeyleri yapmasalar dahi büyük bir saygıyla karşıladıklarını ve onlara hürmet ettikleri müşahade ettik.

Konuyu cinsiyet bağlamında değerlendirdiğimizde, erkeklerin %98,8'i Hız. Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanmakta ve bu konuda şek ve şüphe duymamaktadır. Kadınların %97,1'i aynı düşünceye sahiptir. Bu konuda diğer işaretlenen seçenek ise erkeklerin %1,2'si kadınların %1,5'i farklı

²³⁷ Ahzab, 33/21; Bakara, 2/285; Yunus 10/47

özellikleri olmakla birlikte Hz. Muhammed'in sadece bir insan olduğuna inanıyorum seçeneğidir.

Konuyu eğitim açısından incelersek, eğitim seviyesi yükseldikçe Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanma düşmektedir. Nitekim okuma yazma bilmeyenlerin, okuma yazma bilenlerin, ilkokul mezunlarının, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının tamamı onun peygamberliğine şüphesiz inanmaktadır. Bu oran ise lise mezunlarında %91,7 iken, fakülte mezunlarında ise %93'3'tür. Lise mezunlarının %4,2'si, fakülte mezunlarının %9,7'si ise onun farklı özellikleri olmakla birlikte sadece bir insan olduğuna inanmaktadır.

3.1.4. Kutsal Kitaplara ve Meleklerle İnanma

İlahi dinlerin ortak özelliklerinden birisi de kutsal kitaplardır. Bu yüzden İslam dininde kitaplara inanç en önemli akidelerden olup, her Müslümanın Kuran'ı Kerim'e olduğu kadar ilahi kaynaklı olan bütün kutsal kitaplara da inanmakla mükellef kılınmıştır.²³⁸ İslam'a göre Kuran Allah'ın göndermiş olduğu son ve mükemmel kutsal kitaptır. O, tek bir harf bile değişmeden günümüze kadar ulaşmıştır.

Anketimize katılanların Kuran hakkındaki görüşlerini öğrenmek için iki soru sorulmuştur. Öncelikle “Kuran-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin değişmeden günümüze kadar ulaştığına inanıyor musunuz?” sorusun sorduk. Verilen cevapları tablo 20'de görmemiz mümkündür.

Tablo 20 : Kuran-ı Kerim'in Allah'ın Kelamı Olup Hiçbir Değişikliğe Uğramadan Günümüze Kadar Ulaştığına İnanma

	Frekans	Yüzde
Kesin olduğuna inanıyorum	150	98.7
Şüphe içindeyim	-	-
Hayır inanmıyorum	-	-
Fikrim yok	2	1.3
Toplam	152	100,0

²³⁸ Bakara, 2/285, Nisa, 4/136.

Bu sonuçlara baktığımızda, örneklemimizin %98,7'si Kuran-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin değişmeden günümüze ulaştığına inanmaktadır. %1,3'ü bu konuda herhangi bir fikri bulunmadığını ifade etmektedir.

Kuran'a inanmayla ilgili diğer bir problem ise, bu kutsal kitabın her çağda geçerli olup olmadığı meselesidir. Çünkü Kuran'da anlatılanların bazılarının tarihselliği akademik düzeyde tartışılabilir da çoğunlukla bunların her çağ ve devirde geçerliliğine inanılmaktadır. Örneklemimizin bu konudaki tutumları tablo 21 de inceliyoruz.

Tablo 21 : Kuran'da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	130	86.1
Katılıyorum	19	12.6
Şüpheliyim	2	1.3
Katılmıyorum	-	
Kesinlikle katılmıyorum	-	
Toplam	151	100,0

Tablo 21'de gördüğümüz gibi örneklemimizin %86,1'i Kuran'da anlatılanların her çağdaki insana doğruyu gösterdiği fikrine kesinlikle katılmakta, %12,6'sı ise bu görüşe katılmaktadır. Bu fikre katılma konusundaki toplam oran %98,7'si. Bu düşünceye katılmayarak şüphe içerisinde olanların oranı %1.3 tür. Cevapsızlar tabloya dahil edilmemiştir.

Sosyal değişkenlere göre değerlendirdiğimizde cinsiyet, yaş ve eğitim gibi faktörler etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 22 : Kuran’da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir/Cinsiyet

P=0,947			soru25			Toplam
			Kesinlikle katılıyor	Katılıyor	Şüpheli	
Cinsiyet	Erkek	f	73	10	1	84
		% Cinsiyet	86.9%	11.9%	1.2%	100.0%
		% soru25	56.2%	52.6%	50.0%	55.6%
	Kadın	f	57	9	1	67
		% Cinsiyet	85.1%	13.4%	1.5%	100.0%
		% soru25	43.8%	47.4%	50.0%	44.4%
Toplam		f	130	19	2	151
		% Cinsiyet	86.1%	12.6%	1.3%	100.0%
		% soru25	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 22’de cinsiyet ile Kuran’ın her devirde yaşayan insanlara doğruyu gösterir ve her devirde geçerli olduğu görüşü arasındaki ilişki görülmektedir. Erkeklerin %86,9’u bu görüşe kesinlikle katıldığını, %11,9’u katıldığını, %1,2 ise bu konuda şüphelerinin olduğunu belirtmektedir. Kadınların %85.1’i kesinlikle katıldığını, %13.4’ü katıldığını, %1,5’i bu konuda şüphelerinin olduğunu söylemektedir.

Tablo 23’de yaş grupları ile Kuran’ın her devirde geçerli olup olmadığı görüşü arasındaki ilişki görülmektedir.

Tablo 23 : Kuran’da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir ve Her Devirde Geçerlidir./ Yaş

P=0,176			soru25			Toplam
			Kesinlikle katılıyor	Katılıyor	Şüpheli	
Yaş	15-25	f	26	5	2	33
		% Yaş	78.8%	15.2%	6.1%	100.0%
		% soru25	20.0%	26.3%	100.0%	21.9%
	26-40	f	29	6	0	35
		% Yaş	82.9%	17.1%	0.0%	100.0%
		% soru25	22.3%	31.6%	0.0%	23.2%
	41-60	f	43	5	0	48
		% Yaş	89.6%	10.4%	0.0%	100.0%
		% soru25	33.1%	26.3%	0.0%	31.8%
	61 ve +	f	32	3	0	35
		% Yaş	91.4%	8.6%	0.0%	100.0%
		% soru25	24.6%	15.8%	0.0%	23.2%
Toplam		f	130	19	2	151
		% Yaş	86.1%	12.6%	1.3%	100.0%
		% soru25	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 23’de dikkat çeken husus yaş arttıkça Kuran’ın her çağda geçerli ve her devirde insana doğruyu gösterdiğine inanmanın arttığıdır. 15-25 yaş grubunda Kuran’ın her çağda geçerli olduğuna inanma %78,8 iken, 26-40 yaş grubunda %82,9,

41-60 yaş grubunda %89,6, 60 ve yukarısı ise %91,4 oranındadır. Bu konuda şüphesi, olanlar %6,1 oranında 15-25 yaş grubundadır.

Bu konuda eğitim düzeyi de önemli faktörlerden olduğunu düşünmekteyiz. Tablo 24’de bu ilişkiyi inceliyoruz.

Tablo 24 : Kuran’da Anlatılanlar Her Devirde Yaşayan İnsanlara Doğruyu Gösterir Ve Her Devirde Geçerlidir / Eğitim

P=0,371			soru25			Toplam
			Kesinlikle katılıyor	Katılıyor	Şüpheli	
Eğitim	Okuma yazma yok	f	8	1	0	9
		% Eğitim	88.9%	11.1%	0.0%	100.0%
		% soru25	6.2%	5.3%	0.0%	6.0%
	Okuma yazma var	f	13	1	0	14
		% Eğitim	92.9%	7.1%	0.0%	100.0%
		% soru25	10.0%	5.3%	0.0%	9.3%
	İlkokul	f	61	9	0	70
		% Eğitim	87.1%	12.9%	0.0%	100.0%
		% soru25	46.9%	47.4%	0.0%	46.4%
	İlköğretim	f	7	0	0	7
		% Eğitim	100.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru25	5.4%	0.0%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	f	9	2	0	11
		% Eğitim	81.8%	18.2%	0.0%	100.0%
		% soru25	6.9%	10.5%	0.0%	7.3%
	Lise	f	18	6	1	25
		% Eğitim	72.0%	24.0%	4.0%	100.0%
		% soru25	13.8%	31.6%	50.0%	16.6%
	Fakülte	f	14	0	1	15
		% Eğitim	93.3%	0.0%	6.7%	100.0%
		% soru25	10.8%	0.0%	50.0%	9.9%
Toplam		f	130	19	2	151
		% Eğitim	86.1%	12.6%	1.3%	100.0%
		% soru25	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda eğitim seviyesi yükseldikçe bu yargıya inanmama artmaktadır. Bu yargıya inanıp inanmama açısından tabloya bakarsak, okuma yazma bilmeyenlerin, okuma yazma bilenlerin, %100’ü ile ilkokul, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının %100’ü bu yargıya inanırken, lise mezunlarının %4’ü ile fakülte mezunlarının %6,7’si bu yargıyı şüphe ile karşılamaktadır.

Araştırma alanımızda yaptığımız mülakatlarda halkın Kuran’a Karşı derin bir saygı içinde olduğunu, evlerinde özellikle belden yukarı olacak yerlere koymakta ya da duvara asmaktadırlar. Yine örneklemimizin çoğunlukta vakit bulabildiklerinde okumaya çalıştıklarını söylemekte, bilmeyenler ise onu en kısa zamanda okumayı öğrenmek istediklerini, aynı zamanda da onu çocuklarına öğretmek hususunda ciddi gayret içinde olduklarını öğrendik. Ancak Kuran’ın asıl amacı olan onu okuyup

anlama konusunda çok büyük bir eksiklik olduğunu gördük. Şöyle ki insanların büyük bir kısmının okumayı bilmiyor, bilenler de anlamadan lafız olarak okuyorlar.

Yine mülakatlarımızda örneklemimizin “4 büyük kitap hangisidir” diye sorduğumuzda Kuran-ı Kerim, İncil ve Tevrat çoğunluk tarafından bilinmekte, Zebur ise en zor hatırlanan kutsal kitap olmuştur. İncil, Tevrat ve Zebur’un da kutsal kitaplar olduğunu ama zamanla tahrif edildiklerini, Kuran-ı Kerim’in tek bir harfinin dahi değişmeden günümüze kadar ulaştığını ifade etmektedirler.

Meleklerle İnanç: İslam’ın inanç esaslarından bir diğeri de "meleklerle" inançtır. Sözlükte "haberci, elçi, güç ve kuvvet" anlamlarına gelen melek, "Allah'ın emriyle çeşitli görevleri yerine getiren, gözle görülmeyen nurani ve ruhani varlıktır"²³⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Araştırmamıza katılanlara meleklerle inançla ilgili düşüncelerini sorduk.

Tablo 25: Meleklerle İnançla İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Meleklerin varlığına inanıyorum	148	98.7
Gözle görmediğim için şüphelerim var	2	1.3
İnanmıyorum	-	-

Araştırmamıza katılanların %98.7’si meleklerin varlığına inanmakta, %1,3’ü gözle görmediği için şüpheleri olduğunu ifade etmektedir. Cevap vermeyenler tabloya dahil edilmemiştir. Kişilerin tamamına yakını meleklerin varlığına inanmakla beraber, yaptığımız gözlem ve mülakatlarda meleklerin görev ve özellikleriyle ilgili çok fazla bir bilgilerinin olmadığını gördük. Halk içerisinde dört büyük melekten en çok bilinen meleğin “Azrail” olduğunu, bunun yanı sıra vahiy meleği olan “Cebrail” ve kıyamet günü Sur’u üfleyecek olan İsrail’de oldukça bilinmektedir. Ancak “Mikail” isimli meleğin ise bilenlerin sayısının oldukça az olduğunu gördük. Bu meleklerin tamamını bilenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerden oluşmaktadır.

Eğitim faktörüne göre ilişkisine baktığımızda, bu konuda tam bir inanma söz konusu iken, lise mezunlarında inanma %8’lik bir oranda şüpheye dönüşmektedir.

²³⁹ İlmihal (İman ve İbadetler), Cilt: I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s. 98

3.1.5. Ahiret, Kaza Ve Kader İnancı

Sözlükte "son, sonra olan ve son gün" gibi anlamlara gelen ahiret, İsrâfil'in (as) Allah'ın emriyle, kıyametin kopması için sura ilk defa üflemesiyle başlayacak olan ebedi hayata denir.²⁴⁰ Bütün ilahi dinlerde ve anlayışlarda ahiret inancının olduğu görülür. Ahiret hayatı, asıl olan, yani geçici olmayan bir hayat olarak nitelenir. İnsan, ebedi olmak sonsuza kadar yaşamak arzusundadır. Hiç kimse, ölüp yok olmak istemez. Ahiret inancı kişinin bu duygusunun tatmin için gereklidir. Yine insan başıboş ve gagesiz yaratılmamış Allah'ın halifesi olarak yeryüzüne düzen vermek en azından yeryüzünü tahrip etmemek onun görevlerindendir. İnsanların bu görevleri yerine getirmek için yaptığı çalışmalar, çektiği eziyet ve sıkıntılar dünya hayatında tam karşılık görmemektedir. Bu yüzden gerçek mükâfat ahiret yurdunda olacak ve güzel karşılıklar orada alınacaktır. Nitekim ahiret hayatı, Allah'ın adaletinin bir gereğidir.²⁴¹

Yaşarken her insanın karşılaştığı ölüm olgusu insanlarda ve toplumlarda farklı anlatımlarda da olsa bir ahiret inancının oluşmasına neden olmaktadır; çünkü insanlar ölümle değerlerin yok olmasını kabul etmemekte ve bu dünyada karşılığını alamadığını düşündüğü bazı durumların mutlaka bir anlamı olması gerektiğine inanmaktadır. Mesela bu bağlamda Kuran'ı Kerim insanların bu dünya hayatında yapmış oldukları iyilik ya da kötülüklerin karşılığının verileceğini; bu konuda hiçbir haksızlığın yapılmayacağını; o günü göreceklerini ve ahiret hayatının edebi olduğunu bildirmektedir.²⁴²

Biz örneklemimizin ahiret inancı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için “mutlak bir adaletin gerçekleştiği sonsuz bir ahiret hayatına inanıyor musunuz?” sorusunu sorarak onların ahiret inançlarını öğrenmeyi amaçladık.

²⁴⁰ İlmihal, s. 117.

²⁴¹ Tevfik Yücedoğru, "Varlığı Bilmek", **İslam'a Giriş**, (Ed. Hayati Hökelekli), 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 267-269.

²⁴² Zilzal, 99/7-8; Müminun 23/115,116, Duhan 41/56.

Tablo 26 : Mutlak Bir Adaletin Gerçekleşeceği Sonsuz Ahiret Hayatına İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	150	98.7
Hayır	-	-
Kısmen	1	0.7
Fikrim yok	1	0.7
Toplam	152	100,0

Tablo 26 da görüldüğü gibi örneklemimizin %98,7’si ahirette mutlak bir adaletin gerçekleşeceği sonsuz bir hayata inanmaktadır. Kısmen inanların ve fikri olmayanların oranı ise %0,7’dir.

Bu durum bize gerek bu dünyadaki eylemlerin ahirette bir karşılığının olduğuna inanışın gerekse ahiret inancına bağlılığın ciddi bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu açıdan ahiret inancının hayatın bütün olumsuzluk ve adaletsizliklerine karşı katlanma ve meşrulaştırma işlevi gördüğünü ifade edebiliriz.

Ahiret inancının dışında diğer tahlil etmeye çalıştığımız konu ise kaza ve kader inancı hususunda örnekleme grubumuzun ne düşündüğü idi. “Sözlükte “ölçü, miktar, bir şeyi belirli ölçüye göre yapmak ve belirlemek anlamlarına gelen kader , “Yüce Allah’ın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini özellik ve niteliklerini, ezeli ilmiyle bilip sınırlaması ve takdir etmesi demektir. Allah’ın ilim ve irade sıfatlarıyla ilgili bir kavram olan kader, evreni, evrendeki tüm varlık ve olayların belli bir nizam ve ölçüye göre düzenleyen ilahi kanunu ifade eder.” “Kaza ise, sözlükte “emir, hüküm, bitirme ve yaratma gibi anlamlara gelir. Cenab-ı Hakk’ın ezelde irade ettiği ve takdir buyurduğu şeylerin zamanı gelince, her birisini, ezeli ilim, irade ve takdirine uygun biçimde meydana getirmesi ve yaratmasıdır.”²⁴³

Biz de araştırmamıza katılanların kaza ve kader inancı ile ilgili tutumlarını öğrenmek için iki soru sorduk. Öncelikle “İnsan doğumundan ölene kadar alnına yazılanı görür?” görüşü hakkındaki düşünceleriniz nedir. Bu konudaki tutumlarını ölçmeye çalıştık. Bu konuyla ilgili dağılım tablo 27’de görmek mümkündür.

²⁴³ İlmihal, ss. 132-133.

Tablo 27 : İnsan Doğumdan Ölene Kadar, Alnına Yazılanı Görür

	Frekans	Yüzde
Doğru	116	76.3
Yanlış	20	13.2
Kısmen doğru	11	7.2
Kısmen yanlış	-	
Fikrim yok	5	3.3
Toplam	152	100,0

Tablo 27’de görüldüğü gibi örneklemimizin %76,3’ü insan doğumundan ölümüne kadar alnına yazılanı görür görüşüne inanmakta, %13.2’si bu görüşün yanlış olduğunu, %7.2’si ise kısmen doğru olduğunu ifade etmektedir. Fikri olmadığını belirtenlerin oranı ise %3.3’tür.

Konuyu sosyal değişkenlere göre değerlendirmemiz yerinde olur. Kuşkusuz bu etkenlerin yoğunluğu cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir gruplarına bağlı olarak değişmektedir. Tablo 28’de cinsiyet faktörüne göre bu değişimin analizi yapılacaktır.

Tablo 28: Alın Yazısı / Cinsiyet

P=0,103			soru32				Toplam
			Doğru	Yanlış	K. doğru	K. yanlış	
Cinsiyet	Erkek	f	61	16	5	2	84
		% Cinsiyet	72.6%	19.0%	6.0%	2.4%	100.0%
		% soru32	52.6%	80.0%	45.5%	40.0%	55.3%
	Kadın	f	55	4	6	3	68
		% Cinsiyet	80.9%	5.9%	8.8%	4.4%	100.0%
		% soru32	47.4%	20.0%	54.5%	60.0%	44.7%
Toplam		f	116	20	11	5	152
		% Cinsiyet	76.3%	13.2%	7.2%	3.3%	100.0%
		% soru32	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre alın yazısı ile ilgili olarak verdiğimiz yargıyı doğru bulan erkeklerin oranı %72,6, kısmen doğru bulanların oranı, %6, yanlış bulanların oranı %19, kısmen yanlış bulanların oranı ise %2,4’tür. Kadınlarda bu yargıyı doğru bulma oranı %80,9 ile artmaktadır. Kadınların %8.8’i kısmen doğru bulunurken, %5,9’u yanlış bulurken, %4,4’u kısmen yanlış bulmaktadır. Bu da bize kadınların bu yargıya daha fazla katılmakta olduklarını gösterir. Bu konuda ele alınması gereken diğer bir sosyal faktör yaştır. Tablo 29’da bu konu ele alıyoruz.

Tablo 29 : Alın Yazısı / Yaş

P=0,090			soru32				Toplam
			Doğru	Yanlış	K. doğru	K. yanlış	
Yaş	15-25	f	21	8	1	3	33
		% Yaş	63.6%	24.2%	3.0%	9.1%	100.0%
		% soru32	18.1%	40.0%	9.1%	60.0%	21.7%
	26-40	f	25	6	3	1	35
		% Yaş	71.4%	17.1%	8.6%	2.9%	100.0%
		% soru32	21.6%	30.0%	27.3%	20.0%	23.0%
	41-60	f	38	5	5	0	48
		% Yaş	79.2%	10.4%	10.4%	0.0%	100.0%
		% soru32	32.8%	25.0%	45.5%	0.0%	31.6%
	61 ve +	f	32	1	2	1	36
		% Yaş	88.9%	2.8%	5.6%	2.8%	100.0%
		% soru32	27.6%	5.0%	18.2%	20.0%	23.7%
Toplam		f	116	20	11	5	152
		% Yaş	76.3%	13.2%	7.2%	3.3%	100.0%
		% soru32	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda, yaş ilerledikçe verdiğimiz yargıyı doğru bulanların oranı da artmaktadır. Bu oran 15-25 yaş grubunda %63,6 iken, 26-40 yaş grubunda %71,4, 41-60 yaş grubunda %79,2 ve 61 ve yukarısında %88,9'dur. Bu da bize kişilerin yaş ilerledikçe daha kadenci bir tutum içine girdiklerini göstermektedir. Konuyu tablo 30'da eğitim açısından inceliyoruz.

Tablo 30 : Alın Yazısı / Eğitim

P=0,011			soru32				
			Doğru	Yanlış	K. doğru	K. yanlış	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	9	0	0	1	10
		% Eğitim	90.0%	0.0%	0.0%	10.0%	100.0%
		% soru32	7.8%	0.0%	0.0%	20.0%	6.6%
	Okuma yazma var	F	13	0	1	0	14
		% Eğitim	92.9%	0.0%	7.1%	0.0%	100.0%
		% soru32	11.2%	0.0%	9.1%	0.0%	9.2%
	İlkokul	F	56	6	7	1	70
		% Eğitim	80.0%	8.6%	10.0%	1.4%	100.0%
		% soru32	48.3%	30.0%	63.6%	20.0%	46.1%
	İlköğretim	F	5	1	0	1	7
		% Eğitim	71.4%	14.3%	0.0%	14.3%	100.0%
		% soru32	4.3%	5.0%	0.0%	20.0%	4.6%
	Ortaokul	F	4	4	3	0	11
		% Eğitim	36.4%	36.4%	27.3%	0.0%	100.0%
		% soru32	3.4%	20.0%	27.3%	0.0%	7.2%
	Lise	F	20	4	0	1	25
		% Eğitim	80.0%	16.0%	0.0%	4.0%	100.0%
		% soru32	17.2%	20.0%	0.0%	20.0%	16.4%
	Fakülte	F	9	5	0	1	15
		% Eğitim	60.0%	33.3%	0.0%	6.7%	100.0%
		% soru32	7.8%	25.0%	0.0%	20.0%	9.9%
Toplam		F	116	20	11	5	152
		% Eğitim	76.3%	13.2%	7.2%	3.3%	100.0%
		% soru32	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda eğitim düzeyi ile alın yazısı arasında bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %90 iken, okuma yazma bilenlerde %92 ile en yüksek orana çıkmaktadır. Bu yargıyı doğru bulanların en düşük oranı %36,4 ile ortaokul mezunlarından gelmektedir. Lise mezunlarında bu oran %80 iken fakülte mezunlarında %60'dır.

Gelir grupları açısından baktığımızda farklı tutumlar görülmektedir. 500 TL ve aşağısında bu yargıyı doğru bulanların oranı %83,3 iken, 501 – 750 tl gelire sahip olanlarda %72,2, 751-1000 tl gelire sahip olanlarda %81,2, 1001-125 tl gelire sahip olanlarda %72, 1251-1500 tl gelire sahip olanlarda %88,8 1501 ve yukarısında ise bu oran %74'dir. Bu yargıyı yanlış bulanların oranı 1501 ve yukarısında %3,7 iken, 1001 ve 1250 tl arasında %4 iken 751-100 arasında %3,1, 501 ve 750 tl arasında ise %5,6'dır. Bu ifadeyi yanlış bulanların oranı 500 ve aşağısında, 501-750 tl arasında, 1501 ve yukarısında %16,7 iken, 751-1000 tl arasında %62, 1001-1250 tl arasında %12, 1251-1500 tl arasında ise %9'dur. Görüldüğü gibi gelir düzeyi düştükçe yargıyı doğru bulma oranı artmaktadır.

Kaza ve kader inancıyla ilgili olarak örneklemimize “günlük yaşantınızda kişilerin başına gelen felaketlerden dolayı (kahpe kader, felek vurdu bizi vb.) sözlerle sızlanmalarına karşı tutumunuz nedir?” diye sorduk. Verilen cevapları tablo 31'de görmek mümkündür.

Tablo 31 : Kişilerin Başına Gelen Felaketlerden Dolayı (Kahpe Kader, Felek Vurdu Bizi vb.) Sözlerle Sızlanmalarına Karşı Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Allah'a isyandır	92	60.5
Sıkıntılı bir zamanda söylendiği için maruz görülebilir	24	15.8
Bu yaratıcısına karşı kişinin bir sitemidir.	9	5.9
Bu kişinin kendini rahatlatma yoludur	13	8.6
Bu kişinin sorumluluklarından kaçış yoludur.	14	9.2
Toplam	152	100,0

Tabloya baktığımızda, örneklemimizin %60,5'i bunu Allah'a isyan olduğu şeklinde, %15,8'i bu kişilerin sıkıntılı bir zamanda söyledikleri için mazur görülebileceğini, %5,9'u bunu kişinin yaratıcısına karşı bir sitemi olduğunu, %8,6'sı bunu kişinin kendini rahatlatma yolu olduğunu %9,2'si bunu kişinin sorumluluklarından kaçışı olduğu şeklindeki cevapları tercih etmişlerdir.

Sosyal değişkenlere göre değerlendirdiğimizde, erkeklerin %58,3 bunu Allah'a isyan olduğunu, %15,5 bunu kişinin sıkıntılı bir zamanda söylediği için mazur görülebileceğini, %9,5'i bunu kişinin yaratıcısına karşı bir sitemi olduğunu, %4,8'i kişinin kendini rahatlatma yolu olduğunu, %11,9'u ise bunu kişinin sorumluluklardan kaçış yolu olduğunu belirtirken, kadınların %63,2'si Allah'a isyan olarak değerlendirirken, %16,2'si kişinin sıkıntılı bir zamanda söylediği için mazur görülebileceğini, %1,5'i kişinin yaratıcısına bir sitemi olduğunu, %13,2'si bunu kişinin kendini rahatlatma yolu olarak gördüğünü, %5,9'u ise sorumluluklardan kaçış yolu olduğunu belirtmektedir.

Eğitim durumuna göre değerlendirdiğimizde, okuma yazma bilmeyenlerin %90'nı Allah'a isyan olduğunu, %10'u ise sorumluluklardan kaçış olduğunu ifade ederlerken, okuma yazma bilenlerin %78,6'sı Allah'a isyan olduğunu, %14,2'si bunu sıkıntılı bir zamanda söylediği için mazur görülebileceğini, %7,1'i ise sorumluluklardan kaçış olduğunu ifade ederken, ilkokul mezunlarının %64,3 ilköğretim mezunlarının %42,9'u ortaokul mezunlarının %45,5, lise mezunlarının %44'ü fakülte mezunlarının %53,3'ü Allah'a isyan olarak görmektedir. Buradan da eğitim seviyesi yükseldikçe bakış açısının değiştii ve daha ılımlı ve sorgulayıcı bir bakış açısına sahip olduğu sonucuna ulaşırız.

Konuyu yaşıa göre değerlendirirsek, yaşı arttıkça bunun Allah'a isyan olduğu şeklinde kesin ve katı tavırda artmaktadır. Çünkü 61 ve yukarı yaştakilerin %75'i bunu Allah'a isyan olarak nitelendirirken, 15-25 yaştakilerin %39,4 bunu Allah'a isyan olduğunu belirtmektedir.

3.1.6. Partikülarizm Boyutu

Partikülarizm, herhangi bir kimsinin kendi dininin ve inançlarının en doğru olduğuna inanması anlamına gelir. Bu boyut bir anlamda bir dine mensup olan kişilerin diğer dinler arasında kendi dinine vermiş olduğu değeri ve diğer dinlere karşı tutumunu ifade eder. Partikülarizm, dini tutumun meydana gelişı, dinler arasında diyalog, mensup olunan dinin dışındaki dinler hakkında sağlıklı bilgi, kendi

dinine bağlılığın derecesi ve kendi mensup olduğu dinin kuramsal olarak diğer dinlere bakışıyla yakından ilgili bir meseledir.²⁴⁴

Biz de araştırma sahamızda partikularizmin yaygın olup olmadığını tespit etmek amacıyla iki soru sorduk. Birinci sorumuz “sizce bir kimsenin Allah'ın affına kavuşabilmesi için mutlaka “Müslüman” (İslam) olması gerekli midir?” sorusudur. Soruya verilen cevabın tahlili aşağıda ele alınacaktır.

Tablo 32: Allah'ın Affına Kavuşabilmek İçin Müslüman (İslam) Olmak Gerekli midir?

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle gereklidir	117	77.0
Gerekli değildir	20	13.2
Yardımcı olabilir	15	9.9
Diğer	-	
Toplam	152	100,0

Tabloya baktığımızda örneklemimizin %77'si Allah'ın affına kavuşabilmek için mutlaka Müslüman olmanın gerekli olduğunu belirttiğini görüyoruz. %9,9'u Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmanın yardımcı olabileceğini, %13,2'si Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmanın gerekli olmadığını belirtmiştir.

Bu konudaki yaklaşımları Köktaş'ın ve Koştaş'ın çalışmalarındaki bulgularla karşılaştırdığımız da partikularizm yöremizde çok yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Köktaş'ın İzmir'de yapmış olduğu çalışmada aynı soruya verilen cevaplara baktığımızda, Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmayı kesinlikle gerekli görenlerin oranı %59.2 iken, Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmanın yardımcı olabilir diyenlerin oranı %16'dır. Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmak gerekli değildir diyenlerin oranı %23,1 'dir.²⁴⁵ Aynı şekilde Koştaş'ın üniversite öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışma da Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmayı kesinlikle gerekli görenlerin oranı %54, iken Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmanın yardımcı olabileceğini söyleyenlerin oranı %19, Allah'ın affına kavuşabilmek için Müslüman olmanın

²⁴⁴ Köktaş, Dini Hayat, s. 98, Koştaş, s. 46.

²⁴⁵ Köktaş, Dini Hayat, s.102

gerekli olmadığını belirtenlerin oranı ise %21'dir.²⁴⁶ Yöremizde Müslüman olmanın gerekli olduğunu görenler daha yüksektir.

Bu konuyla ilgili kullandığımız ikinci gösterge “cennete girebilmek için mutlaka Müslüman olmak gereklidir?”

Tablo 33 : Cennete Girmek İçin Mutlaka Müslüman Olmak Gereklidir?

	Frekans	Yüzde
Evet	133	87.5
Hayır	19	12.5
Toplam	152	100,0

Örnekleminizin bu konudaki tutumlarını daha kesin ve net olması için soruyu “evet” ve “hayır” şıkkıyla sınırlandırdık. Aldığımız cevapları incelediğimizde örnekleminizin %87.5'i cennete girmek için Müslüman olmanın gerekli olduğunu belirttiğini görüyoruz. %12.5'i cennete girmek için Müslüman olmanın gerekli olmadığını belirtmiştir. Bu verilere göre yöremizde partikülarizm oldukça yaygın, yani kendi dinini tek gerçek din olarak görmekte, diğer dinler ve mensuplarına karşı bir hoşgörüsüzlük olduğunu söylememiz mümkündür. Yöremizde diğer dinler ve mensuplarına karşı yaklaşım. İslam dışındakilerini “öteki, yabancı, kötü daha çok gavur” olduğu yönündedir. Şunu da ifade etmemiz gerekir ki örnekleminizin birçoğu yurt dışında (Almanya) işçi olarak çalışmalarına rağmen partikülarizmin bu kadar yüksek çıkması düşündürücüdür.

Konuyu sosyal değişkenlere göre ele alırsak en çok ilişkili olduğu değişkenin eğitim olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden tablo 34'te konuyu eğitime göre ele alıyoruz.

²⁴⁶ Koştaş, s.47

Tablo 34 : Cennete Girmek İçin Mutlaka Müslüman Olmak Gereklimidir?/Eğitim

P=0,069			soru70		Toplam
			Evet	Hayır	
Eğitim	Okuma yazma yok	f	9	1	10
		% Eğitim	90.0%	10.0%	100.0%
		% soru70	6.8%	5.3%	6.6%
	Okuma yazma var	f	13	1	14
		% Eğitim	92.9%	7.1%	100.0%
		% soru70	9.8%	5.3%	9.2%
	İlkokul	f	64	6	70
		% Eğitim	91.4%	8.6%	100.0%
		% soru70	48.1%	31.6%	46.1%
	İlköğretim	f	6	1	7
		% Eğitim	85.7%	14.3%	100.0%
		% soru70	4.5%	5.3%	4.6%
	Ortaokul	f	11	0	11
		% Eğitim	100.0%	0.0%	100.0%
		% soru70	8.3%	0.0%	7.2%
	Lise	f	17	8	25
		% Eğitim	68.0%	32.0%	100.0%
		% soru70	12.8%	42.1%	16.4%
	Fakülte	f	13	2	15
		% Eğitim	86.7%	13.3%	100.0%
		% soru70	9.8%	10.5%	9.9%
Toplam		f	133	19	152
		% Eğitim	87.5%	12.5%	100.0%
		% soru70	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre eğitime bağlı olarak partikularizm düşmektedir. En yüksek partikularizim %100 ile ortaokul mezunlarında %68 ile en düşük partikularizim lise mezunlarındadır. Yine cennete girmek için Müslüman olmayı şart görmeyenlerin oranı okuma yazma bilmeyenler de %10 iken, okuma yazma bilenlerde ise %1,1 ile en düşüktür. Cennete girmek için Müslüman olması şart görmeyenlerin lise mezunlarında %32'lik oranla en yüksektir.

Partikularizm ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerin %85,7'si cennete girmek için Müslüman olmayı şart görürken, kadınların %89,7'si aynı görüştedir. Bu verilere göre partikularizm erkeklere göre kadınlarda da yüksektir.

Partikularizm ile yaş arasındaki ilişkiye baktığımızda yaş ilerledikçe partikularizmin de arttığı görülmektedir. 15-25 yaş grubunun %72,7'si cennete girmek için Müslüman olmayı şart görürlerken, 61 ve üstü yaş grubunun %94,4'ü aynı görüştedir. Buna göre yaşa bağlı olarak partikularizm artmaktadır.

Mesleki statülerle partikularizm ilişkisine baktığımızda, cennete girmek için Müslüman olmayı şart görenlerin oranı işsizlerde %100 ile en yüksek, %74.1 ile diğer seçeneği işaretleyen serbest meslek sahipleri ve öğrencilerde en düşüktür. Yine cennete girmek için Müslüman olmayı şart görmeyenlerin oranı işsizlerde en düşük, Müslüman olmayı şart görmeyenlerin oranı %25,9 ile öğrenci ve serbest meslek

sahiplerinde en yüksektir. Buna göre öğrencilerde partikülarist olmadığı, dolayısıyla diğer dinlere hoşgörüyü baktıklarını söyleyebiliriz.

3.1.7. Manevi Halk İnançları Ve Batıl İnançlar

“Hurafe” sözlükte “bunamak, güz mevsimine girmek ve meyveleri devşirmek” anlamına gelir. İstilahta “akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz demektir.”²⁴⁷ Dolayısıyla hurafe mantıki bir tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan kuvvetler için kullanılmaktadır.²⁴⁸ Hemen her din ve kültür ortamında, özellikle de ilkel topluluklarda görülen hurafe evrensel bir olgudur. Bu olgu modern toplumda da bütün canlılığını hala devam ettirmektedir.²⁴⁹ Halk inançları, sadece eğitim seviyesi düşük topluluklar arasında görülen bir olgu değildir. Çağdaş kültürün en yüksek seviyelerine ulaşan batılı milletlerin halk topluluklarında bir nebze de olsa eski çağlara dayalı inanışların izlerini görmek mümkündür. Aslında bugünkü milletlerin hiçbirinin hurafelerden tam anlamıyla arınmış olduğunu söylemek neredeyse mümkün gözükmemektedir. Çünkü inanılan dini kuralların içerisine daha önceki dinlerden mutlaka bir takım inanış ve adetler girmiştir. Hurafe inanışları bir bulaşıcı hastalık gibi bir din ehlinden bir din ehline geçmekte ve girdiği yerde de izler bırakmaktadır.²⁵⁰

İslam dünyasında da hurafeler ve temelsiz inanışlar durağanlaşma, gelişme ve ilerlemenin önünü tıkayan en önemli nedenler olarak görülmektedirler. Bu anlayışlara göre, doğma ya da hurafeler zamanla akla egemen olmuş; mezhep taassubu ve çatışmaları artırmış, dolayısıyla da müspet bilimler ancak asgari bir düzeyde gelişme gösterebilmişlerdir. Bu yüzden Müslümanlar arasında bu dönemde büyüculük, muskacılık, okkültizm, astroloji, falcılık, mistisizm, spiritizm, kehanet, simya ve hurafelere inanç ve uygulamaların olduğu dönemde bilimsel gelişmelerde

²⁴⁷ M. Selim Arık, “Hurafe ve Batıl İnançlar Üzerine Bazı Düşünceler”, **Diyanet İlmi Dergi**, Cilt: 42, Sayı: 2, Nisan, Mayıs, Haziran, 2006, s. 126.

²⁴⁸ Ali Murat Yel, **"Hurafe" İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 18, İstanbul, 1998, s. 381.

²⁴⁹ Seyfettin Erşahin, “Hurafe İle Mücadelenin Niceliği ve Niteliği Üzerine”, **Diyanet İlmi Dergi**, Cilt: 42, Sayı: 1, Ocak, Şubat, Mart, 2006, s. 9.

²⁵⁰ Kemalettin Erdil, **Yaşayan Hurafeler**, 4. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 13.

durağanlaşmanın arttığı görülmektedir²⁵¹. Müslümanlar içerisinde de eski hurafelerin görülmesinin en önemli nedenlerinden biri farklı din ve kültür yapısına sahip kişilerin doğal olarak eski inanç ve kültürlerini tamamen yok edememesidir. Birçok kişi ve toplum İslam inanç yapısıyla çatışmayan eski inanç ya da dini gelenek, görenek ve törenlerini yaşatmaya devam etmişlerdir.

Dolayısıyla Anadolu’da yaşayan hurafelerin kaynaklarını anlamak için Türk tarihine özellikle bakmak gerekecektir. Türklerin birçok din ve kültürle münasebet kurmaları, her din ve kültür değişikliği sırasında, eskinin izleri ve kalıntıları bir sonrakinin içinde, onun kalıplarına uyarak belli ölçüde yaşamaya devam etmiştir. Türklerin İslam’ı kabul etmelerinden sonra da bu eski inanışlar sosyo-ekonomik ve kültürel seviye ile orantılı olarak sürüp gitmiş ve İslami kalıplar içinde yeniden yaşama imkânı bulmuş/bulabilmiştir.²⁵²

Manevi halk inanışları ve batıl inançlar açısından Yalılıyık ve köylerini incelediğimizde, bu inanışların burada da var olduğunu görmekteyiz. Biz de bu açıdan yöre halkı arasında bu tür inanışlarının ne ölçüde kabul gördüğünü tespit etmeye çalıştık.

Bunlar arasında fal, büyü, sihir, nazar, göz değmesi, muska, çarpılma, cinli olma, türbe ziyareti ve kurşun dökme gibi inanışlar gelmektedir. Yöre halkı içerisinde bu inanışların hiçbirine inanmadığını belirtenlerin oranı oldukça yüksek olup %34,2’dir. Tamamına inandığını belirten denek çıkmamıştır.

Örneklemimiz arasında en çok inanıldığı belirtilen inanç %37,5’lik bir oranda nazar (göz değmesi) inancıdır. Bu inanca göre nazar yahut göz değmesi isabet eden kimsenin, kendisine malına ve eşyasına bir zarar geleceğine inanılır. Bu nedenle nazarın isabetinden ve etkisinden korunmak üzere bazı tedbirlere başvurulmaktadır. Bunlar koruma ve kurtulma tedbirleri olmak üzere iki kısma ayrılır.

Koruma tedbirleri olarak çocuklara, hayvanlara (at, inek, dana vb.) ev, dükkân, otomobil gibi eşyaya nazar boncuğu, at nalı, üzeyrik otundan yapılan

²⁵¹ Ünver Günay, "Dinin Bireysel ve Toplumsal Boyutu", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, 1999, (Bireysel ve Toplumsal Boyut), ss. 113-114.

²⁵² Kıyasettin Koçoğlu, **21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008, s. 13-14.

kolyeler takılmakta, bunlarla nazarın isabetinden korunulacağına inanılmaktadır.²⁵³ Ayrıca nazar muskalarının da kullanıldığı görülmektedir.²⁵⁴

Nazar isabetinden kurtulmak için kurşun veya mum dökülmekte nefesi keskin (izinli denilen) hocalara okutulmaktadır. Bazen de “üzeyrik otu” yakılarak dumanı ile tütünlenilmektedir.²⁵⁵

Yöre halkımıza baktığımızda ise nazardan korunmak için genellikle nazar isabet etmemesi istenilen kişiye ya da eşyaya mavi boncuk, at nalı, ölü hayvan kafatası veya iğne dalı yahut mavi boncuk ve iğde dalından yapılmış süs eşyaları takılmaktadır. Yine yaptığımız mülakatlarda özellikle çocukların omuzlarına nazar değmemesi için nazar boncuğu, iğde dalı ve nazar muskaları taktıklarını örneklemimiz belirtmiştir.

Nazardan korunmak için bu yollara başvurulurken, nazar isabet etmiş olan kimse için dualar (Fatiha, ayetel kürsi, vb.) okumakta ya da kurşun dökülmektedir. Yurdumuzun birçok yerinde tatbik edilen bu adet yöremizde de vardır. Kurşunu herkes dökemez, kurşun dökme olayı izinli veya ocak olan kadınlar tarafından icra edilir. Bu inanışlar daha çok kadınlar arasında yaygındır, beklide onların sayesinde daha sonraki nesillere aktarılmaktadır.

İlgili soruda örneklemimiz %8,6 oranında, türbe ziyaretini işaretlemişlerdir. Bölgemizde büyük âlimler olmasına rağmen bir türbe yoktur. Çevre ilçeler ve Konya’da bulunan türbeler vardır. Yalılıyük ilçesine 31 km. uzaklıkta bulunan “Seyit Harun Veli” türbesi yöremizde gidilen yerlerdendir. Tabii ki bunların içinde en önemlisi kuşkusuz sadece Konya için değil, Türkiye genelinden ve hatta dünyanın bir çok yerinden ziyaretçi çeken Mevlana Türbesidir. Entelektüel anlamda olmasa bile, türbe ziyareti yönüyle Konya ve çevresinde yaşayan halk dindarlığı içinde Mevlana Türbesinin önemli bir yeri vardır. Bu tür türbeleri ziyaret etmek ve burada yatanlardan bir takım şeyler istemek veya buralarda yatan kişilere dua ederek sevap kazanma düşüncesi toplumumuzun çok büyük bölümünde var olan bir olgudur.²⁵⁶ Yaptığımız mülakatlarımızda da bu düşüncayı tespit ettik.

²⁵³ Erdil, s.58

²⁵⁴ Arık, s.138

²⁵⁵ Erdil, a.y

²⁵⁶ Çelik, Şehirleşme, s.214

Muska inanışına örneklemimizin %6,6'sı inanmaktadır. Muska çoğunlukla insanlar tarafından taşınan bazen de belli mekânlara yerleştirilerek kötü güçlerin etkisinden koruma sağladığına inanılır.²⁵⁷ Bunu belli hocalara yazdırmaktadırlar. Yöremizde özellikle kadınlar muskayı “korku gidermek”, “kısmet açmak”, “karı koca arasını düzeltmek” ve “nazardan korunmak” için yaptırdıklarını ifade etmişlerdir.

Büyü sihir inancına baktığımızda ise örneklemimizin %7,2'si büyüye inandıklarını belirtmektedirler. “Gerçekte büyü, bir takım gizli yöntemlerle tabiatüstü güçlere başvurmak suretiyle insanlara ve toplumsal yaşamın akışına etki edebileceği, olayların istenilen yönde değiştirileceğine inanmaktan ibaret olup, büyü olaylarına en eski çağlardan bilim ve tekniğin, rasyonel düşüncenin gelişimlerinin oldukça büyük boyutlara ulaştıkları günümüzün modern dünyasına kadar, hemen her toplumda rastlanmaktadır.

Üstelik tarih boyunca din ve büyüün konuları arasında o denli bir yakınlık ve iç içelik görülmüştür ki, bu durum büyüün mü dinden yoksa dinin mi büyüden çıktığı konusunda pek çok teorilerin ortaya atılmasına neden olmuştur.²⁵⁸ Ancak “dini, büyüün veya büyüü, dinin kaynağı saymaktan daha yanlış bir şey olamaz. Birbirlerine taban tabana zıt iki ayrı tabiatüstü (içkin mana, aşkın mukaddes) kuvvete dayanan büyü ve din birbirlerini doğurmayacakları gibi, bir ve aynı kökten çıkmış olamazlar. Hareket noktalarında paralel olmakla beraber evrimleri boyunca birbirleriyle karşılaşmaları mümkündür.”²⁵⁹

İslam dini, sihri ve büyüü inkâr etmemiş, fakat onu yasaklamıştır.²⁶⁰ Bu yüzden İslam, büyü veya sihre inanmayı da, bunları uygulama alanına sokmayı da büyük günahlar arasında sayarak Müslümanları bu yanlış fiilden uzaklaştırmıştır. Bizde yaptığımız gözlem ve mülakatlar sonucunda büyüye inandığını belirten örneklemimiz, büyüye inandıklarını belirtmekle birlikte, büyüü İslam'ın yasakladığını vurgulamışlardır. Ancak şunu da ifade etmişlerdir ki, büyü yaptıranların genellikle kötü amaçlar için (haset ettiği veya zarar vermek istediği

²⁵⁷ Kürşat Demirci, “Muska” **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:31, İstanbul, 2006, s.265

²⁵⁸ Günay, Dini Hayat, s.231

²⁵⁹ N. Şazi, Kösemihal, Büyü ve Din Probleminin Bugünkü Durumu, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı:7, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1952, s.145.

²⁶⁰ Maide, 5/90, 110; Taha, 20/55,56,71; Araf, 7/115,116, Felak, 113.

kişiyi) yapıldığını belirtmektedirler. Kendilerinin büyü yaptırıp yatırmadıklarını sorduğumuzda buna cevap vermek istememişlerdir.

Yöre halkı içerisinde cin çarpması ve cinli olmaya inananların oranı %3,3'tür. Cinlerle ilgili inançlar, bu tür varlıkların muhtemel etkilerine ilişkin bazı anlayış ve uygulamalara dayanmaktadır. Mesela bir insanı cin çarparsa; bir tarafı kurur, dili tutulur, ağzı eğrilir ve dengesini kaybeder.²⁶¹ Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi araştırma bölgemizde de, bu tür varlıkların kapı eşikleri gibi bazı mekânsal unsurları barınak edindiklerine dair genel bir inanış bulunduğu ve yerlerle ilgili bazı sakınma tutumlarının (mesela eşige oturmamak, eşikten geçerken besmele çekmek vb.) genelleştiği gözlenmiştir. Son olarak fala inananların oranı %2,6'dır.

Bu konudaki bulgularımızı Çelik'in çalışmasıyla karşılaştırdığımızda sonuçlarının farklılaştığı görülmektedir. Yöremizde %37,5 ile en yüksek oranda kabul gören nazar inancı Çelik'in çalışmasında %46,6 oranında çıkmıştır. Çalışmamızda örneklemimizin %34,2'si bu inançlara inanmadığını belirtirken, adı geçen çalışmada bu oran %33,7'dir. Yine çalışmamızda türbe ziyaretine inananların oranı %8,6 iken, ilgili çalışmada %52,5'lik oranda bu inanış en yüksek kabul gören inançtır. Yine çalışmamızda Muska'ya inananların oranı %6,6 iken, Çelik'in çalışmasında %26,1 olarak çıkmıştır.

Bu çalışmada büyü-sihir %7,2 çarpılma, cinli olma %3,3'lü oranlarında iken, ilgili çalışmada büyü %17,7, cin çarpması %4,7'lik oranlarda çıkmıştır.²⁶²

Manevi halk inançlarını genel bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda, yukarıda saydığımız inançlar yanında daha birçok inancın olduğunu söyleyebiliriz.²⁶³ Bunların kadınlar arasında çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

3.2. İBADET BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Dini tecrübenin ifade şekillerinden bir diğeri ibadetlerdir. Arapça bir kelime olan 'ibadet' 'abd' kökünden türetilmiştir. Sözlükte 'boyun eğmek, alçak gönüllülük, itaat, tapma, tapınma' gibi anlamlara gelen ibadet, dini bir terim olarak insanın

²⁶¹ Kazım Öztürk, **Konya'da Dini Hayat**, NKM Yay, Konya, 2008, s.46.

²⁶² Çelik, Şehirleşme, s.213

²⁶³ Öztürk, Kitabın Tamamı

Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, onun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar için kullanıldığı gibi daha genel olarak aynı mahiyetteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade eder.²⁶⁴

İbadet, insan için evrensel bir özellik taşır, dolayısıyla “farklı şekil ve muhtevalarda olmakla birlikte her din de ibadet vardır; ibadetsiz bir din düşünülemez. Çünkü ibadet dinin semantik tahlilinin zorunlu bir neticesidir. Nitekim, insanlık tarihi boyunca bir yaratıcıya inanıp da ona ibadette (kült-tapınma) bulunmayan bir topluluk görülüyor.”²⁶⁵

Her ne kadar dinin esası iman ise de, inanan bir birey inancının peşine düşer ve inancını davranışlarına da yansıtır. Böylece inandığı varlığa olan bağlılığını söz ve hareketlerle göstermeye çalışır. İnsanın inanç, duygu ve düşünce âleminde yaşanan subjektif olgular, diğer bir ifadeyle kalplerin derinliklerinde ki, dini yaşayış ve tecrübeler, davranışlar halinde akseder ki, biz genel anlam itibarıyla bunlara ‘ibadet’ diyoruz.²⁶⁶ Diğer bir ifadeyle, ibadet dinin sadece kalpte imani bir boyutta kalmayıp objektifleşmesinin bir ifadesidir. Bu bakımdan her inanç ya da iman durumu, tezahürlerini, ibadette gösterir diyebiliriz.

“Tüm bu ibadet ve ayinler, insanın Yüce varlık (her inanış bunu nasıl adlandırıyorsa) ile özel ilişkisi neticesinde hissettiklerinin formlarıdır.” Bu yüzden “şuurlu bir ibadet, imanın varlığından doğarak onun, benliğimizden fışkırıp dış dünyada gerçekleşen bir ifadesidir.” Ancak bu ilişki şuurlu olmalıdır, aksi takdirde anlam ve önemini yitirir. Buna göre ibadet, kişiden ‘yüce varlığa’ doğru uzanır.²⁶⁷

İslam’da ibadet, hayatın tamamını içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır.²⁶⁸ İslam dini, mensuplarından belirli zamanlar da belirli ibadetleri yapmalarını ve bu ibadetler de devamlı olmalarını ister.²⁶⁹ İşte bu devamlılık dindar kişinin dini bir disiplin içerisinde hayatına çekidüzen vermesini, güçlü bir görev duygusu ve şuuru içerisinde yaşamasını temin eder.²⁷⁰

²⁶⁴ Mustafa Sinanoğlu, “İbadet” **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 19, İstanbul, 1999, s. 233.

²⁶⁵ Bayyığıt, s. 108.

²⁶⁶ Peker, s. 67

²⁶⁷ Mustafa Tekin, **Kutsalın Serüveni**, Açılım Kitap, İstanbul, 2003, s. 240.

²⁶⁸ Bakara, 2/177, En'am, 6/162; Zümer, 39/11.

²⁶⁹ Meâric, 70/23

²⁷⁰ Ali Murat Daryal, **Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 67.

İbadetlerin en önemli gayesi, insan ile Mabudu arasında sürekli bir ilişkinin kurulmasını sağlamak, başka bir ifadeyle inanan insanı Rabbinin huzuruna götürmek, onunla yüz yüze getirmektir.

Buna göre hayatın gayesi, özellikle Allah'ın farkında olmaktır. Söz konusu farkındalık, insanın aşkın ile bağlarını sağlam tutarken, ona tüm hayatını bir ibadet kuşatıcılığı içerisinde geçmesi şuurunu verir.²⁷¹ Ayrıca ibadet neticesinde ortaya çıkan farkındalık inananların sağlam ruh, sağlam bir şahsiyet yapısına malik olmalarını sağlamaktadır.²⁷²

Burada değinmemiz gereken diğer bir konuda iman amel ilişkisidir. İslam'da iman ile amel arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Zaten İslam'ın neredeyse büyük bir kısmı iman ve amel üzerine inşa edilmiştir.²⁷³ Sadece düşünce alanında kalınan ya da kalp alanından eylem ve hareket alanına çıkamamış olan iman meyvesiz bir ağaca benzer. Kalpte mevcut olan iman ışığının hiç sönmeden parlaması, giderek gücünü artırması amellerle mümkün olabilir.²⁷⁴

Biz de bu açıdan öncelikle araştırma alanımızda iman-amel bütünlüğünün ilişkiselliğini tespit etmek için 'ibadet etmektense kalbinizdeki iman bize yeter görüşüne katılıyor musunuz?' sorusunu sorduk. Bu soru ile yöre halkının iman-amel ilişkisi hakkında ne düşündüklerini belirli bir seviyede de olsa ortaya koyabileceğimizi düşünmekteyiz.

Tablo 35 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu

	Frekans	Yüzde
Katılıyorum	24	15.8
Katılmıyorum	52	34.2
Kesinlikle katılıyorum	2	1.3
Kesinlikle katılmıyorum	70	46.1
Fikrim yok	4	2.6
Toplam	152	100,0

²⁷¹ Tekin, ss. 240-241.

²⁷² Daryal, s. 112.

²⁷³ Bakara, 2/25; Nahl, 16/97; Meryem, 19/96.

²⁷⁴ İlmihal, s. 73.

Tablo 35’e baktığımızda, bu yargıya karşı değişik tutumlarda olanlar bulunmaktadır. Örneklemimizin %46,1’i bu yargıya kesinlikle katılmadığını, %34,2’si katılmadığını belirtmektedir. Bu yargıya kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %1,3 iken, katılıyorum diyenlerin oranı ise %15,8’dir. Bu konuda hiçbir fikri olmadığını belirtenlerin oranı da %2,6’dır. Örneklemimizin %80,3’ü amel ve imanı birbirinden ayırmamak eğiliminde olup, yalnızca iman etmenin yeterli olmadığını, imanın yanında amelinde gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Konuyu cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde erkeklerin %82,1’i iman ile amelin ayrılmayacağını kanaatindedir. Bu oran kadınlarda %78’dir. Bu konuda erkeklerin kadınlardan daha fazla dini pratiklere önem verdiği görülmektedir.

Dini pratiklere bağlılık derecesinde önemli bir değişkenin yaş olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden tablo 36’da bunu ele alacağız.

Tablo 36 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu / Yaş

P00,897			soru39					Toplam
			Katılıyo rum	Katılmıy orum	K. katılıyor um	K. katılmıy orum	Fikrim yok	
Yaş	15-25	F	8	12	1	11	1	33
		% Yaş	24.2%	36,4%	3.0%	33.3%	3.0%	100.0%
		% soru39	33.3%	23.1%	50.0%	15.7%	25.0%	21.7%
	26-40	F	5	11	0	18	1	35
		% Yaş	14.3%	31.4%	0.0%	51.4%	2.9%	100.0%
		% soru39	20.8%	21.2%	0.0%	25.7%	25.0%	23.0%
	41-60	F	5	16	1	25	1	48
		% Yaş	10.4%	33.3%	2.1%	52.1%	2.1%	100.0%
		% soru39	20.8%	30.8%	50.0%	35.7%	25.0%	31.6%
	61 ve +	F	6	13	0	16	1	36
		% Yaş	16.7%	36.1%	0.0%	44.4%	2.8%	100.0%
		% soru39	25.0%	25.0%	0.0%	22.9%	25.0%	23.7%
Toplam		F	24	52	2	70	4	152
		% Yaş	15.8%	34.2%	1.3%	46.1%	2.6%	100.0%
		% soru39	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 36’ya baktığımızda bu yargıyı yanlış bulanların oranı 15-25 yaş grubunda %69,7 iken; 26-40 yaş grubunda %82,8, 41-60 yaş grubunda %85,4, 61 ve yukarısında %80,5’e yükselmektedir. Buda bize yaş ilerledikçe dini pratiklere bağlılığın arttığını göstermektedir.

Konuyu tablo 37 da eğitim açısından değerlendirmekteyiz.

Tablo 37 : “İbadet Etmektense Kalbimizdeki İman Bize Yeter” Görüşüne Katılma Durumu / Eğitim

P=0,088			soru39					Topla m
			Katılıyo rum	Katılmıyoru m	K. katılıyoru m	K. katılmıyoru m	Fikrim yok	
Eğiti m	Okuma yazma yok	F	1	3	1	5	0	10
		% Eğitim	10.0%	30.0%	10.0%	50.0%	0.0%	100.0 %
		% soru39	4.2%	5.8%	50.0%	7.1%	0.0%	6.6%
	Okuma yazma var	F	3	6	0	5	0	14
		% Eğitim	21.4%	42.9%	0.0%	35.7%	0.0%	100.0 %
		% soru39	12.5%	11.5%	0.0%	7.1%	0.0%	9.2%
	İlkokul	F	12	26	0	28	4	70
		% Eğitim	17.1%	37.1%	0.0%	40.0%	5.7%	100.0 %
		% soru39	50.0%	50.0%	0.0%	40.0%	100.0 %	46.1%
	İlköğreti m	F	3	2	0	2	0	7
		% Eğitim	42.9%	28.6%	0.0%	28.6%	0.0%	100.0 %
		% soru39	12.5%	3.8%	0.0%	2.9%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	F	0	7	0	4	0	11
		% Eğitim	0.0%	63.6%	0.0%	36.4%	0.0%	100.0 %
		% soru39	0.0%	13.5%	0.0%	5.7%	0.0%	7.2%
	Lise	F	4	7	1	13	0	25
		% Eğitim	16.0%	28.0%	4.0%	52.0%	0.0%	100.0 %
		% soru39	16.7%	13.5%	50.0%	18.6%	0.0%	16.4%
	Fakülte	F	1	1	0	13	0	15
		% Eğitim	6.7%	6.7%	0.0%	86.7%	0.0%	100.0 %
		% soru39	4.2%	1.9%	0.0%	18.6%	0.0%	9.9%
Toplam		F	24	52	2	70	4	152
		% Eğitim	15.8%	34.2%	1.3%	46.1%	2.6%	100.0 %
		% soru39	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0 %	100.0 %

Tabloya göre eğitim seviyesi yükseldikçe bu yargıya katılmama oranı da artmaktadır. Nitekim okuma yazma bilmeyenler ile okuma yazma bilenlerde %80’lerde iken bu oran fakülte mezunlarında %94’ler civarındadır. Bu yüzden eğitim arttıkça iman-amelin ayrılmaz bir parça bütün olduğu görüşünün arttığını görmekteyiz.

3.2.1 Namaz Kılma Durumu

İslam, Müslümanların hayatında rol oynayan temel bazı ibadetler getirmiştir. 'Namaz' bunlardan biri ve belki de en önemlisidir. Yüce Allah, ilk insan ve ilk Peygamber Adem (a.s)'dan itibaren bütün insanları namaz ibadeti ile sorumlu tutmuş ve bütün peygamberler, kavimlerine namaz kılmalarını emretmiştir.²⁷⁵

İnsanın üzerine farz olan ilk görev iman etmek, iman eden Müslüman'ın yapması gereken ilk dini görev ya da ibadet ise namazdır. Namaz ruh ve beden bütünlüğü içerisinde yapılan maddi-manevi dünyamızı harekete geçiren bir ibadettir. Namaz esnasında Allah'ın huzurunda, onunla baş başa olmanın derin tecrübesi yaşanılır. Yüce Allah'la baş başa kalarak kendi eksikliğini ve yetersizliğini fark eden mümin Allah'a olan bağlılığını hatırlar, Allah'ın yüceliğini ve verdiği sayısız nimetler karşısından şükran minnettarlığını dile getirir. Namazdaki beden hareketleri hem bireysel benliğin tasdikini hem de Allah karşısındaki teslimiyet ve boyun eğişini simgeler.²⁷⁶ Bu özelliklerden dolayı namaz, ibadetlerin özü ve özetidir. Hz. Peygamber de namazı 'dinin direği', 'imanın alameti', 'amellerin en faziletlisi' ve 'Allaha en sevimli olanı' olarak ifade etmiştir.²⁷⁷

Bilindiği gibi namaz, günlük ve belli yaş sınırını aşmış tüm insanların sorumlu olduğu bir ibadettir. Nitekim namaz ibadeti konusunda deneklerimiz içerisinde pek çok farklı tutumlar mevcuttur. Örneklemimizin Namaz Kılma durumu tablo 38'de görmemiz mümkündür.

Tablo 38 : Namaz Kılma Durumu

	Frekans	Yüzde
Her gün beş vakit namaz kılarım	99	65.1
Günlük namazları ara sıra kılarım	40	26.3
Ramazanda kılarım	2	1.3
Cuma ve bayram namazlarını kılıyorum	8	5.3
Hiç namaz kılmam	3	2.0
Diğer	-	
Toplam	152	100,0

²⁷⁵ Bakara, 2/83; Yunus, 10/87; Hud, 11/87.

²⁷⁶ Y. Vehbi Yavuz-İsmail Karagöz, "Allah'a Karşı Görevler", **İslam'a Giriş**, (Ed. Hayati Hökelekli), 3. Baskı Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 295.

²⁷⁷ İsmail Karagöz - Halil Altuntaş, **Namaz İlmihali**, 3. Baskı Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 26.

Örnekleminin namaz kılma ile ilgili durumu tablo 38’de görülmektedir. Örnekleminin %65,1’i devamlı günlük beş vakit namaz kılmaktadır. Bazı nedenlerden dolayı her gün beş vakit olmasa da, yine de namazlarını kılmaya çalıştıklarını belirtenlerin oranı %26,3, diğer zamanlarda kılmayıp ramazanda günlük namaz kılma oranı %1,3 tür. Örnekleminin %5,3’ü sadece Cuma ve bayram namazlarını kılmakta, %2’si ise hiç namaz kılmadığını belirtmiştir.

Namaz kılma durum ile sosyal değişkenler arasında önemli ilişkilerin olduğu kuşkusuzdur. Bu açıdan bizde konuyu sosyal değişkenlere göre ele alacağız. Tablo 39’da namaz kılma durumu ile cinsiyet ilişkisini ele alacağız.

Tablo 39 : Namaz Kılma Durumu / Cinsiyet

P=0,004			soru33					Toplam
			5 vakit	Arasıra	Ramaza nda	Cuma	Hiç	
Cinsiyet	Erkek	F	47	28	0	8	1	84
		% Cinsiyet	56.0%	33.3%	0.0%	9.5%	1.2%	100.0%
		% soru33	47.5%	70.0%	0.0%	100.0%	33.3%	55.3%
	Kadın	F	52	12	2	0	2	68
		% Cinsiyet	76.5%	17.6%	2.9%	0.0%	2.9%	100.0%
		% soru33	52.5%	30.0%	100.0%	0.0%	66.7%	44.7%
Toplam		F	99	40	2	8	3	152
		% Cinsiyet	65.1%	26.3%	1.3%	5.3%	2.0%	100.0%
		% soru33	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 39’da görüldüğü gibi günlük namazları kılma oranı erkeklerde %56 iken, kadınlarda %76,5’dir. Yine günlük namazları ara sıra kılanların oranı erkeklerde %33,3 iken, kadınlarda %17,6’dır. Hiç kılmadığını belirtenlerin oranı erkeklerde %1,2 iken, kadınlarda %2,9’dur. Cuma ve bayram namazlarını kıldığını söyleyen erkeklerin oranı ise %9,5dir. Buna göre günlük namazları kadınlar erkeklere göre daha fazla dikkat etmektedirler.

Namaz kılma durumu ile yaş arasındaki ilişkiyi tablo 40’da ele alacağız.

Tablo 40 : Namaz Kılma Durumu / Yaş

P=0,000			soru33					Toplam
			5 vakit	Arasıra	Ramaza nda	Cuma	Hiç	
Yaş	15-25	F	8	15	0	7	3	33
		% Yaş	24.2%	45.5%	0.0%	21.2%	9.1%	100.0%
		% soru33	8.1%	37.5%	0.0%	87.5%	100.0%	21.7%
	26-40	F	18	14	2	1	0	35
		% Yaş	51.4%	40.0%	5.7%	2.9%	0.0%	100.0%
		% soru33	18.2%	35.0%	100.0%	12.5%	0.0%	23.0%
	41-60	F	39	9	0	0	0	48
		% Yaş	81.2%	18.8%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru33	39.4%	22.5%	0.0%	0.0%	0.0%	31.6%
	61 ve +	F	34	2	0	0	0	36
		% Yaş	94.4%	5.6%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru33	34.3%	5.0%	0.0%	0.0%	0.0%	23.7%
Toplam		F	99	40	2	8	3	152
		% Yaş	65.1%	26.3%	1.3%	5.3%	2.0%	100.0%
		% soru33	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo incelendiğinde yaş ilerledikçe namaz kılmaya karşı ilginin arttığı görülecektir. Hiç namaz kılmayanların oranı 15-25 yaş grubunda %9,1dir. Yine günlük namazlara %94,4 oranında en fazla devam eden yaş grubunun 61 ve yukarısı olduğunu görüyoruz. Bu yüzden yaş ile günlük namazlara devamlılık arasında düzenli bir ilişki vardır.

Eğitim düzeyi ile namaz kılma arasındaki ilişki tablo 41’de görülmektedir.

Tablo 41 : Namaz Kılma Durumu / Eğitim

P=0,000			soru33					Toplam
			5 vakit	Arasıra	Ramazanda	Cuma	Hiç	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	10	0	0	0	0	10
		% Eğitim	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru33	10.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	6.6%
	Okuma yazma var	F	13	1	0	0	0	14
		% Eğitim	92.9%	7.1%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru33	13.1%	2.5%	0.0%	0.0%	0.0%	9.2%
	İlkokul	F	49	19	0	1	1	70
		% Eğitim	70.0%	27.1%	0.0%	1.4%	1.4%	100.0%
		% soru33	49.5%	47.5%	0.0%	12.5%	33.3%	46.1%
	İlköğretim	F	2	5	0	0	0	7
		% Eğitim	28.6%	71.4%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru33	2.0%	12.5%	0.0%	0.0%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	F	2	4	1	4	0	11
		% Eğitim	18.2%	36.4%	9.1%	36.4%	0.0%	100.0%
		% soru33	2.0%	10.0%	50.0%	50.0%	0.0%	7.2%
	Lise	F	13	7	1	3	1	25
		% Eğitim	52.0%	28.0%	4.0%	12.0%	4.0%	100.0%
		% soru33	13.1%	17.5%	50.0%	37.5%	33.3%	16.4%
	Fakülte	F	10	4	0	0	1	15
		% Eğitim	66.7%	26.7%	0.0%	0.0%	6.7%	100.0%
		% soru33	10.1%	10.0%	0.0%	0.0%	33.3%	9.9%
Toplam		F	99	40	2	8	3	152
		% Eğitim	65.1%	26.3%	1.3%	5.3%	2.0%	100.0%
		% soru33	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Buna göre eğitim düzeyi yükseldikçe namaza karşı ilginin azaldığı görülmektedir. Hiç okula gitmeyenlerde hiç namaz kılmadığını ifade eden bulunmazken, üniversite mezunlarında bu oran %6,7'ye çıkmaktadır. Okuma yazma bilmeyenlerde günlük beş vakit namaz kılma oranı %100 iken, bu oran üniversite mezunlarında %66,7'ye düşmektedir.

Konuyu medeni duruma göre değerlendirdiğimizde evlilerin %75'i, dulların %83,3'ü günlük namazlarını kılarken, bu oran bekârlarda %25'e kadar düşmektedir. Yine bekârlarda hiç namaz kılmayanların oranı %9,4 iken, evli ve dullarda hiç namaz kılmayan yoktur. Tabloya göre evlilerin bekârlara oranla namaza daha fazla bağlı olduğu görülmektedir.

Gelir grupları açısından konuya baktığımızda, günlük namazlara devamlılık en fazla %91,7'lik oranla alt gelir grubunda görülmektedir. Bu oran 1501 ve yukarısı gelir grubuna sahip olanlarda %61,1 e düşmektedir. Yine hiç namaz kılmayanların oranı 1501 ve yukarısında %56 iken, diğer gelir gruplarında hiç namaz kılmayan yoktur. Bu da gelir düzeyi yükseldikçe namaza olan devamlılık azalmakta olduğunu söylememiz mümkündür.

Mesleki statü ile namaz kılma durumuna baktığımızda, günlük namaza devamlılık %95,2 ile en yüksek olan meslek grubu emekliler olarak görülmektedir. Bu sırayı %84,6 ile ev hanımları, %70,6 ile memurlar, %60 ile çiftçiler takip etmektedir. Günlük namazlara katılanların %25,9 ile en düşük oranda diğer şikkını işaretleyen serbest meslek sahipleri ve öğrencilerden gelmiştir. Hiç namaz kılmayanların oranı %11,1 ile öğrenci ve serbest meslek sahiplerinde görülmektedir. Diğer meslek gruplarında namaz kılmayan yoktur.

İslam'da farz olan beş vakit namazlar ve Cuma namazı dışında nafîle namazlarda vardır. Bizde örneklemimizin nafîle namaz kılma durumunu inceledik.

Tablo 42 : Nafîle Namaz Kılma Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	79	52.7
Hayır	71	47.3
Toplam	152	100,0

Tablo 42'de anketimize katılanların %52,7'si nafîle namaz kılmaktadır. Muhtemelen günlük namazlara devam edenler aynı zamanda nafîle namaz da kılmaktadır. Hayır cevabı verenlerin oranı ise %47,3'tür. Buna göre nafîle namaz kılanların oranı kılmayanlardan daha yüksektir.

Nafîle namaz kılma durumu yaş faktörlerine göre değişmektedir. Yaş ilerledikçe nafîle namaz kılma oranı artmaktadır. Buna göre 15-25 yaş grubunda nafîle namaz kılma durumu %18,2 ile en düşük iken, 61 ve üstü yaş grubunda nafîle namaz kılma durumu %77,8 ile en yüksektir. Yine 15-25 yaş grubunda nafîle namaz kılmayanların oranı %81,8 ile en yüksek iken, 61 ve üstü yaş grubunda %22,2 ile en düşüktür.

Namaz konusunda değinmemiz gereken diğer bir konu Teravih namazıdır. Teravih namazına katılım, vakit namazları ile mukayese edilmeyecek kadar yoğun

katılımın olduğu bir namazdır. Örneklemimizin Teravih namazı ile ilgili tutum ve davranışlarını tablo 43'te görmekteyiz.

Tablo 43 : Teravih Namazı Kılma Durumu

	Frekans	Yüzde
Her ramazan düzenli olarak kılarım	101	66.9
Her ramazan bazı akşamlar kılarım	36	23.8
Bazı yıllar kılarım	2	1.3
Hiç kılmam	12	7.9
Toplam	151	100,0

Tabloya göre her akşam düzenli olarak teravi namazı kılanların oranı %66,9 dur. Bunun yanında her Ramazan bazı akşamlar kılanların oranı %23,8 iken, bazı yıllar kılarım diyenlerin oranı ise %1,3'tür. Hiç teravih namazı kılmayanların oranı ise %7,9'dur. Bu namaza katılım günlük namaza katılımdan daha yüksektir. Yöre halkı bir aylık süre devam eden bu namaza katılımı oldukça yüksektir.

Cinsiyetin teravih namazı kılmada önemli etken olduğunu vurgulamamız gerekir. Erkeklerde her ramazan düzenli olarak teravih namazı kıldığını belirtenlerin oranı %71,4 iken, kadınlarda bu oran %61,2'dir. Her ramazan bazı akşamlar kıldığını belirtenlerin oranı erkeklerde %26,2 iken kadınlarda %20,9'dur. Hiç teravih namazı kılmayanların oranı ise erkeklerde %1,2 iken kadınlarda %16,4'dür. Bazı yıllar kılarım diyenlerin oranı erkeklerde %1,2 iken, kadınlarda ise %1,5'dir. Erkeklerin teravih namazına katılımları daha fazladır.

Teravih namazına katılım oranı yaş ile de değişmektedir. Yaş yükseldikçe teravih namazına katılım oranı da artmaktadır. Buna göre en yüksek katılım %88,8 ile 61 ve yukarı yaş grubun iken, en düşük katılım %27,3 ile 15-25 yaş grubundadır. Hiç teravih namazı kılmayanların oranı 61 ve yukarısı yaş grubunda %2,87 ile en düşük, 15-25 yaş grubunda %21,2 ile en yüksektir.

3.2.2. Ramazan Ayı Ve Oruç Tutma

Dini pratikler boyutunda ele alacağımız ibadetlerden bir diğeri, İslam dininin Ramazan ayında tutulmasını emrettiği oruç ibadettir. Oruç ilahi dinlerin hepsinde yer alan çok eski bir kulluk şeklidir.²⁷⁸

Oruç ibadeti ile özdeşleştirilen Ramazan ayı, şüphesiz toplumda diğer aylardan çok daha farklı bir konumda algılanmaktadır. Çünkü insanlar bu ayla birlikte günah işlememeye, düzgün ve kontrollü davranışlara sahip olmaya ve hayır işler işlemeye büyük bir özen göstermektedirler. Dolayısıyla Ramazan ayı yeni bir başlangıç, bir bilinç yenilenmesi ve bunun sürekliliğini ima eder tarzda algılanmaktadır. Sözgelimi, namaz kılmayan veya aksatanın namaza başlaması, kötü alışkanlıkları olanların (içki, sigara gibi) Ramazanla birlikte bırakması, halk nezdinde bu başlangıçların sürekliliğini ancak Ramazanla sağlanmaktadır.²⁷⁹

Ramazan ayı ve beraberindeki oruç ibadeti günlük yaşayış düzenimizde önemli değişiklikler getirmekte; bütün yıl boyu sürdürülen ve adeta otomatikleşmiş olan hayatımızda yeni bir uyanış ve bilinçlenme için bir fırsat oluşturmaktadır. Nitekim dini hayatımızda ramazanla birlikte bir canlanma ve yoğunluk meydana gelir. Bu bir aylık ibadet ve Allaha yöneliş, Müslüman'ı adeta bir nur, rahmet ve mağfiret havuzunda yıkayıp manevi kirlerden arındırır. Bu ayda toplumsal bütünleşme, sevgi ve barış ortamı her tarafı kuşatır. Sayısız yardımlaşma ve dayanışma örnekleri ise toplumun bütünleşmesine vesileler sunar.²⁸⁰

Araştırma sahamızda da Ramazan ayının gelmesiyle hem dini hayatta hem de sosyal hayatta bir canlanma görülmektedir. Dini hayatta ibadetlere katılım üst seviyeye ulaşmakta, yaşlısı, genci, zengini, fakiri, eğitilmiş, eğitimsizi, hiçbir fark olmaksızın toplumun bütün sınıf ve katmanları bu ay boyunca yoğun bir ibadet hayatına girmektedirler.

Sosyal hayatta ise Ramazan girmeden, Ramazan alış-verişi yapılır, evlerde kadınlar erişte keserler ve yufka ekmek yaparlar. Bu da sosyal hayatta gözle görülür bir canlanmanın ortaya çıktığının sadece bazı örnekleridir.

²⁷⁸ Bakara, 2/183

²⁷⁹ Tekin, s. 112.

²⁸⁰ Yavuz-Karagöz, s. 305-306.

Ramazan ayının başlamasıyla birlikte insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde değişimler olmakta, eş, dost ve akraba ziyaretlerine önem verilmekte, erkekler günlük ibadetleri camide yapmaya özen göstererek, camilerde okunan mukabeleleri dinler, kadınlar ise kuran hatimleri, dini sohbet ve toplantılara katılma ve ailenin iftar hazırlıklarını yaparlar. Ayrıca yöremizde bu ay yardımlaşma ayıdır. Toplumumuzda yoksul, güçsüz ve kimsesiz kişiler tespit edilerek, onları incitmeden ihtiyaçları giderilmeye çalışılır, bu kişilerin de Ramazanı huzur içinde geçirip, bayrama coşku içerisinde ulaşmalarını temin etmek için gayret sarf edilir.

Bizde araştırma sahamızda Oruç ibadetine karşı tutumları belirleyecek sosyal değişkenlere göre söz konusu tutumları değerlendirmeye çalışacağız. Tablo 44’de genel olarak oruç ibadetine katılma durumunu görmekteyiz.

Tablo 44: Oruç İbadetine Katılım Durumu

	Frekans	Yüzde
Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde oruç tutarım.	79	52.0
Sadece ramazanda da tutarım	68	44.7
Ramazanda ara sıra tutarım	4	2.6
Hiç oruç tutmam	1	0.7

Ramazan orucuna katılım oranı tablo 47’de gördüğümüz gibi çok yüksektir. Örneklememiz %52 si ramazan orucunun tamamına ilaveten bazı mübarek günlerde oruç da tuttuklarını görmekteyiz. Örneklemimizin % 44.7 si sadece ramazan orucunun tamamını tuttuklarını belirtmişlerdir. Ramazan orucunu ara sıra tutanların oranı % 2.6, hiç oruç tutmadığını belirtenlerin oranı ise % 0.7’dir.

Oruç tutma ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiye bakmak istiyoruz. Tablo 45’de oruç ibadetine katılım ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi görüyoruz.

Tablo 45: Oruç İbadetine Katılım Durumu / Cinsiyet

P=0,015			soru36				Toplam
			Ramazan ve mübarek	Ramazan	Arasıra	Hiç	
Cinsiyet	Erkek	f	35	47	2	0	84
		% Cinsiyet	41.7%	56.0%	2.4%	0.0%	100.0%
		% soru36	44.3%	69.1%	50.0%	0.0%	55.3%
	Kadın	f	44	21	2	1	68
		% Cinsiyet	64.7%	30.9%	2.9%	1.5%	100.0%
		% soru36	55.7%	30.9%	50.0%	100.0%	44.7%
Toplam		f	79	68	4	1	152
		% Cinsiyet	52.0%	44.7%	2.6%	0.7%	100.0%
		% soru36	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre erkeklerin % 41.7 si Ramazan orucuyla birlikte bazı mübarek günlerde oruç tuttuğunu belirtirken, kadınların % 64.7 si ramazan orucunun tamamı ve bazı mübarek günlerde de oruç tuttuğunu belirtmiştir. Sadece ramazanda tuttuğunu belirtenlerin oranı erkeklerde %56 iken, kadınlarda %30.9 dur. Ramazan orucunu ara sıra tutanların oranı erkeklerde %2,4 iken, kadınlarda % 2.9 dur. Hiç oruç tutmadığını belirtenlerin oranı erkeklerde yok iken, kadınlarda % 1,5’dir. Buna göre kadınların erkeklere göre oruç ibadetine daha bağlı olduğunu söylememiz mümkündür.

Oruç ibadetine bağlılığın yaş ile de değiştiği kanaatindeyiz. Yaş gruplarına göre dağılım tablo 46’da görülmektedir.

Tablo 46: Oruç İbadetine Katılım Durumu / Yaş

P=0,000			soru36				Toplam
			Ramazan ve mübarek	Ramazan	Arasıra	Hiç	
Yaş	15-25	F	7	22	4	0	33
		% Yaş	21.2%	66.7%	12.1%	0.0%	100.0%
		% soru36	8.9%	32.4%	100.0%	0.0%	21.7%
	26-40	F	10	24	0	1	35
		% Yaş	28.6%	68.6%	0.0%	2.9%	100.0%
		% soru36	12.7%	35.3%	0.0%	100.0%	23.0%
	41-60	F	29	19	0	0	48
		% Yaş	60.4%	39.6%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	36.7%	27.9%	0.0%	0.0%	31.6%
	61 ve +	F	33	3	0	0	36
		% Yaş	91.7%	8.3%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	41.8%	4.4%	0.0%	0.0%	23.7%
Toplam		F	79	68	4	1	152
		% Yaş	52.0%	44.7%	2.6%	0.7%	100.0%
		% soru36	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 46’ya baktığımızda, 61 ve üstü yaş grubunda ramazan orucuyla birlikte nafiye oruç tuttuğunu belirtenlerin oranı % 91.7 ile en yüksek iken, 15-25 yaş grubunda bu oran % 21.2 ile en düşüktür. Sadece ramazanda oruç tuttuğunu

belirtenlerin oranı 15-25 yaş grubunda % 66.7, 26-40 yaş grubunda % 68.6, 41-60 yaş grubunda ise % 39,6 ve 61 ve üstü yaş grubunda % 8.3 dür. Bu verilere göre Ramazan orucuna katılım genel olarak, tüm yaş gruplarında çok yüksektir.

Oruç ibadeti ile eğitim düzeyi ilişkisi tablo 47’de inceliyoruz.

Tablo 47: Oruç İbadetine Katılım Durumu/Eğitim

P=0,001			soru36				Toplam
			Ramazan ve mübarek	Ramazan	Arasıra	Hiç	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	9	1	0	0	10
		% Eğitim	90.0%	10.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	11.4%	1.5%	0.0%	0.0%	6.6%
	Okuma yazma var	f	13	1	0	0	14
		% Eğitim	92.9%	7.1%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	16.5%	1.5%	0.0%	0.0%	9.2%
	İlkokul	f	40	29	1	0	70
		% Eğitim	57.1%	41.4%	1.4%	0.0%	100.0%
		% soru36	50.6%	42.6%	25.0%	0.0%	46.1%
	İlköğretim	f	2	5	0	0	7
		% Eğitim	28.6%	71.4%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	2.5%	7.4%	0.0%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	f	1	10	0	0	11
		% Eğitim	9.1%	90.9%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	1.3%	14.7%	0.0%	0.0%	7.2%
	Lise	f	9	14	2	0	25
		% Eğitim	36.0%	56.0%	8.0%	0.0%	100.0%
		% soru36	11.4%	20.6%	50.0%	0.0%	16.4%
	Fakülte	f	5	8	1	1	15
		% Eğitim	33.3%	53.3%	6.7%	6.7%	100.0%
		% soru36	6.3%	11.8%	25.0%	100.0%	9.9%
Toplam		f	79	68	4	1	152
		% Eğitim	52.0%	44.7%	2.6%	0.7%	100.0%
		% soru36	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre hiç okula gitmeyenlerin tümü ramazan orucuyla birlikte nafil e oruçta tutmaktadır. Bu oran eğitim seviyesinin yükselmesiyle biraz düşmektedir. Hiç oruç tutmayanlar fakülte mezunlarında % 6.7’dir. Bu bulgulardan da eğitimle birlikte oruç ibadetine karşı ilginin azaldığı anlaşılmaktadır.

Medeni durum ile oruç ibadetine katılım arasında ilişki olduğu kanaatindeyiz. Dul ve evlilerin ramazan orucu ile birlikte nafîle oruç tutma oranı % 100 iken, bekârlarda bu oran % 87.5’dir. Hiç oruç tutmadığını belirtenlerin oranı ise evlilerde % 0,9 dur. Buna göre evli ve dul olanlar bekârlara göre oruç ibadetine daha bağlıdır.

Gelir grupları ile oruç ibadeti arasındaki ilişkiye baktığımızda ramazan orucunun ve bazı mübarek günlerde oruç tutma 1501 ve yukarısı hariç diğer gelir gruplarında en yüksektir. 1501 ve yukarısı gelir grubunda bu oran % 90,8’e düşmektedir.

3.2.3. Hac

İslam’ın beş temel emrinden biri de hac’dır. Sözlükte “kastetmek, yönelmek ve ziyaret etmek” anlamlarına gelen hac, 'Mekke şehrindeki Kabe’yi ve civarındaki Kutsal sayılan özel yerleri, belirli vakitler içerisinde, usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer menasiki yerine getirmek” demektir.²⁸¹

Hac, “bütün unsurları ile Allaha teslim olmayı, Peygamberin sünnetine bağlı kalmayı, Müslümanların birlik, beraberlik, kardeşlik ve eşitliğini sağlamayı hedefler. Hac, Allah rızası ve sevgisinin her şeyin üstünde tutulduğu, nefis, sabır ve irade eğitiminin yapıldığı, tövbelerin, niyazların ve isteklerin kabul gördüğü, manevi kirlilerden ve kötü duygu ve düşüncelerden arınmanın gerçekleştiği bir ibadettir.”²⁸²

İslam’ın şartlarından olan hac ibadeti ile ilgili olarak yöremizde yaptığımız gözlem ve mülakatlar da; insanların hac ibadetini yerine getirmeye karşı büyük bir iştihak için de olduğu, daha önce gitmiş olan hacılardan orayla ilgili pratikleri dinlerken bir özlem duyduklarını orayla ilgili görüntüleri seyrederken bu özlemlerinin daha da arttığını gözlemledik. Ancak haccın yerine getirme zamanı olarak belirli bir yaşı geçip, çocukları evlendirdikten ve dünyevi beklentileri tamamladıktan sonraki zaman diliminde seçildiği tespit edildi.

Kişiler hacca gitmeden önce hac atmosferine girmekte bu niyetlerini eş dostuna duyurmakta, gideceğinde herkesle helalleşmekte, ayrıca özellikle Cuma günü bütün cemaatin katılımıyla hac duası yapılmakta, cemaatin hayır duaları

²⁸¹ İlmihal, s. 514.

²⁸² Yavuz-Karagöz, s. 313

alınmaktadır. Hac sonrası adetler, hacca gidip gelenler için özel bir anlam ifade etmekte, yakın çevrelerinde bu insanlar isimlerinin önüne koyulan “hacı” unvanı ile anılmaktadırlar. Hac dönüşü herkes hacıyı ziyarete gitmekte ve onun anlattığı hatıraları aşkla dinlemektedir.

Kişilerin kazanmış oldukları yeni hacı kimliği onların davranış ve dünya görüşü düzeyinde bazı değişikliklerinde kapısını aralayabilmekte, bu kimlik ve yeni duruma ters düşebilecek davranış ve hareketlerden kaçınılmaktadır. Hacıların, hac sonrası dini hüküm ve ibadetleri uygulamadaki artışlarda, dini daha yoğun ve içten yaşama arzularını kamçulamaktadır.²⁸³

Örneklemimizde hacca gitme konusundaki tutum ve davranışlarını sorduk, bununla ilgili olarak verilen cevapları tablo 48’de görebiliriz.

Tablo 48: Hacla İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Bir defa hacca gittim	28	18.4
Birden fazla hacca gittim	10	6.6
Hacca gitmedim ancak imkanım olsa ileride gitmeyi isterim	110	72.4
Hacca gitmek ülkemizi maddi açıdan zarara uğratmak demektir	-	-
Hacca gitmek yerine fakirlere yardım etmek daha iyidir	4	2.6
Hacca gitmem	-	-
Toplam	152	100,0

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, örneklemimizin % 18.4’ü bir defa hacca gittiğini belirtmişlerdir. Birden fazla hacca gidenler % 6.6 iken, ekonomik imkansızlıkları nedeniyle hacca gidemeyip ancak imkanı olduğu takdirde gitmeyi isteyenlerin oranı ise % 72.4 tür. Yine bu tabloya göre, hacca gitmek yerine fakirlere yardım etmek daha iyidir, diyenlerin oranı % 2.6 dır.

Hacca gitme olayı büyük oranda ekonomik durumla bağlantılı olduğundan, sosyo-ekonomik durumla ilişkisini tablo 49’da görmek mümkündür.

²⁸³ Çelik, Şehirleşme, s.240

Tablo 49: Haccla İlgili Tutumlar/ Gelir Grupları

P=0,581			soru40				Toplam
			1 defa	1 den çok	İmkan olursa	Fakirlere yardım	
gelir	< 500	f	2	0	10	0	12
		% gelir	16.7%	0.0%	83.3%	0.0%	100.0%
		% soru40	7.1%	0.0%	9.1%	0.0%	7.9%
	501-750	f	4	2	12	0	18
		% gelir	22.2%	11.1%	66.7%	0.0%	100.0%
		% soru40	14.3%	20.0%	10.9%	0.0%	11.8%
	751-1000	f	7	1	24	0	32
		% gelir	21.9%	3.1%	75.0%	0.0%	100.0%
		% soru40	25.0%	10.0%	21.8%	0.0%	21.1%
	1001-1250	f	3	2	20	0	25
		% gelir	12.0%	8.0%	80.0%	0.0%	100.0%
		% soru40	10.7%	20.0%	18.2%	0.0%	16.4%
	1251-1500	f	2	2	7	0	11
		% gelir	18.2%	18.2%	63.6%	0.0%	100.0%
		% soru40	7.1%	20.0%	6.4%	0.0%	7.2%
	1501 ve +	f	10	3	37	4	54
		% gelir	18.5%	5.6%	68.5%	7.4%	100.0%
		% soru40	35.7%	30.0%	33.6%	100.0%	35.5%
Toplam		f	28	10	110	4	152
		% gelir	18.4%	6.6%	72.4%	2.6%	100.0%
		% soru40	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 49'a göre örneklemimizin bir defa hacca gittiğini ifade edenlerin her gelir grubuna dağıldığını görmekteyiz. Buna göre 500 tl ve aşağı gelire sahip olanların % 16.7 si, 501 ve 750 tl gelire sahip olanların % 22.2 si, 751 ve 1000 tl gelire sahip olanların % 21.9'u, 1001-1250 tl gelire sahip olanların % 12 si, 1251-1500 tl gelire sahip olanların %18.2 si, 1501 ve üstü gelire sahip olanların % 18.5'i bir defa hacca gitmiştir. Birden çok hacca gidenler en çok % 18.2 ile 1251 ve 1500 tl arası gelire sahip olanlarda, hacca gitmediğini ama imkan olsa gitmek istediklerini ifade edenlerin oranı % 83 ile 500 tl ve aşağısı gelire sahip olanlarda iken, 1251-1500 tl gelire sahip olanlarda % 63.6 ile en düşüktür. Ancak tüm sosyal değişkenler göz önüne alındığında hac ile ilgili tutumların olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim Çelik'in çalışmasında bir defa hacca gidenlerin oranı % 12.3, birden fazla hacca gidenlerin oranı % 4.9 iken, hacca gitmediğini ancak maddi durumu el verdiğinde gitmek isteyenlerin oranı % 74.1, hacca gitmek istemeyenlerin oranı % 8.6 dır.²⁸⁴

Çalışmamızda gelir gruplarına göre hacca gitmek yerine fakirlere yardım etmek isteyenlerin oranı 1501 tl ve üstü gelir grubunda % 7.4 tür. Diğer seçeneklerde böyle bir durum söz konusu değildir.

²⁸⁴ Çelik, Şehirleşme, s.241

3.2.4. Zekat Ve Kurban

Zekat ve kurban mali ibadetler olduğu için aynı başlık altında almayı uygun bulduk. Sözlükte “temizlemek, çoğalmak, büyümek ve bereketlenmek” anlamlarına gelen Zekat; “dince zengin sayılan ve yükümlülük şartlarını taşıyan bir Müslüman’ın mal varlığının belli bir bölümünü Allahın verilmesini istediği harcama alanlarına sarf etmesidir.”²⁸⁵

İslam dini insanın sadece Allah’a kul olmasını, Allah’tan başka her şeyin esaretinden kurtulmasını, yaratılmışların efendisi olma özelliğini korumasını arzu etmektedir. Bunun bir yolu da zenginin her sene malının zekatını vererek hem Allahın emrine boyun eğmesi hem de dünya malının kendisine geçici bir süre için verilmiş bir emanet olduğunun bilincine varmasıyla olur. Zekat yükümlülüğünü yerine getiren kişi, bir bakıma Allah’ın verdiği nimetlere karşı şükrünü yerine getirmektedir. Sosyal dayanışma sisteminin temelini oluşturan zekatın, bir ibadet anlayışıyla ele alınması ve fakir, kimsesiz, muhtaç, yetim, yolda kalmış ve borçlu gibi yardıma muhtaç bütün sınıfları kapsayacak kadar geniş olması, İslam dininin toplumsal bütünleşme, kaynaşma ve dayanışmaya büyük bir önem atfettiğini gösterir.²⁸⁶

Örneklemimizin zekat verme ile ilgili tutum ve davranışlarını tablo 50’de görmek mümkündür.

Tablo 50: Zekat Verme İle İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Her yıl yerine getiririm	117	78.5
Bazı yıllar yerine getiririm	1	0.7
Hiç yerine getirmem	19	12.8
Yapmam gereken bir ibadet olduğumu biliyorum ancak fakir olduğum için yerin getiremiyorum	12	8.1
Toplam	149	100,0

Tablodan anlaşıldığına göre, örneklemimizin % 78,5’i her yıl zekat verdiğini, % 0.7’si bazı yıllarda zekat verdiğini, % 8.1’i ekonomik nedenlerden dolayı yerine

²⁸⁵ Yavuz-Karagöz, s. 313-314

²⁸⁶ İlmihal, s. 425-426

getiremediğini, ancak imkanı olsa yerine getireceğini, % 12.8'i ise zekat vermediğini ifade etmektedir. Sorumuza cevap vermeyenler tabloya dâhil edilmemiştir.

Bu verilerden genel olarak örneklemimizin % 93,6'sı zekât konusunda olumlu bir tutum içinde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yapmış olduğumuz mülakatlarda zekâta konu olan malın değerinin tespiti ve bu değer üzerinden zekatını verenlerin yanında; belli bir miktar verip bu kadar yeter düşüncesinde olan ve bu şekilde zekatını veren kişilerin de bulunduğunu gördük.

Zekâtın en çok ilişkisi olduğunu düşündüğümüz değişken ekonomik durumdur. Tablo 51'te gelir gruplarına göre dağılımı görmek mümkündür.

Tablo 51: Zekât Verme İle İlgili Tutumlar/ Gelir Grupları

P=0,368			soru37				Toplam
			Her yıl	Bazen	Hiç	Fakir	
gelir	< 500	f	7	0	2	2	11
		% gelir	63.6%	0.0%	18.2%	18.2%	100.0%
		% soru37	6.0%	0.0%	10.5%	16.7%	7.4%
	501-750	f	13	0	2	3	18
		% gelir	72.2%	0.0%	11.1%	16.7%	100.0%
		% soru37	11.1%	0.0%	10.5%	25.0%	12.1%
	751-1000	f	28	0	1	2	31
		% gelir	90.3%	0.0%	3.2%	6.5%	100.0%
		% soru37	23.9%	0.0%	5.3%	16.7%	20.8%
	1001-1250	f	23	0	2	0	25
		% gelir	92.0%	0.0%	8.0%	0.0%	100.0%
		% soru37	19.7%	0.0%	10.5%	0.0%	16.8%
	1251-1500	f	10	0	1	0	11
		% gelir	90.9%	0.0%	9.1%	0.0%	100.0%
		% soru37	8.5%	0.0%	5.3%	0.0%	7.4%
	1501 ve +	f	36	1	11	5	53
		% gelir	67.9%	1.9%	20.8%	9.4%	100.0%
		% soru37	30.8%	100.0%	57.9%	41.7%	35.6%
Toplam		f	117	1	19	12	149
		% gelir	78.5%	0.7%	12.8%	8.1%	100.0%
		% soru37	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre anketimize katılanların, 1251-1500 tl arası gelire sahip olanlarda her yıl zekât verme oranı % 90,9, 751-1000 tl gelire sahip olanlarda bu oran % 90,3'tür. Burada dikkat çeken husus 1501 üstü gelire sahip olanların her yıl zekâtın verileri sıralamasında sondan bir önceki olmasıdır. Hiç yerine getirmedeğini ifade edenler en yüksek oranda (%20,8) 1501 ve yukarısı gelir grubunda olanlardır. Fakir olduğu için yerine getirmeme oranı en yüksek % 18,2 ile 500 tl ve aşağısı gelir grubuna sahip olanlardır. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe zekât vermede yükselmektedir.

Kurban, insanın Allah’a yaklaşmasına vesile olan ve ibadet maksadıyla belirli vakitte ve belirli şartları taşıyan hayvanları kesmek demektir. Kişi kurban kesmekle Allah’a olan bağlılığını ve O’nun emrine boyun eğip, kulluk bilincini koruduğunu canlı bir biçimde ortaya koyar. Gerek fert, gerekse toplum açısından son derece yarar taşıyan kurban ibadeti, toplumda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutarak, sosyal adaletin gerçekleşmesine katkı sağlar.

İlahi buyruğa uyarak kesmiş olduğumuz kurbanlar, bir taraftan bize Hz. İbrahim ve oğlu İsmail’in teslimiyetlerini ve her ikisinin de Allaha itaat konusunda verdikleri zorlu imtihanı hatırlatmakta, diğer taraftan da yoksullara yardımda bulunma zevkini kazandırmaktadır.²⁸⁷

Kurban ibadetinin ekonomik özelliğinin dışında, toplumsal olarak da yakın akraba, komşu ve muhtaç durumda olanlara yönelik işlevleri bulunmaktadır. Örneklemimizin kurban kesme ile ilgili tutumları tablo 52’te görülmektedir.

Tablo 52: Kurban Kesme İle İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Kurban Allah’ın emrettiği imkanı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadettir.	134	88.7
Kurban aslında bir ibadet değil fakirlere yardım için kesilmeli	3	2.0
Kurban kesmek yerine fakirlere para yardımı yapılmalıdır	3	2.0
Kurban kesmek hayvanları katletmektir	-	
Diğer	11	7.3
Toplam	151	100,0

Araştırmamıza katılanların % 88,7’si kurban ibadetinin Allahın emrettiği, imkanı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadet olduğunu; % 2’si ise kurban kesmek yerine fakirlere para yardımı yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Diğer şikkını işaretleyenlerin oranı ise % 7,3’tür. Bu şikkı işaretleyenler daha çok öğrenci olanlardır. Aileleri kestiği için diğer şikkını işaretlemişlerdir. Bu sonuçlar kurbanın örneklemimizin büyük çoğunluğu tarafından bir ibadet olarak algılandığını göstermektedir.

Konuyu sosyal değişkenlerden ekonomik durum ile değerlendireceğiz. Anketimize katılanların bütün gelir gruplarında % 80’in üzerinde olup, kurban

²⁸⁷ Faruk Görgülü, “Kurban; Tüm Dinlerde Ortak İbadet”, Kur’an’dan Öğütler 2., 3. Baskı Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010., ss.153-154

Allah'ın emrettiği ve imkânı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadettir görüşüne katılmaktadır. 1501 ve üstü gelire sahip olanlardan % 5,6'sı kurban kesmek yerine fakirlere para yatırmayı uygun görürken, diğer sikkında öğrenciler % 5,3'ü aileleri kestiği için kesmediklerini ifade etmektedir.

Yöremizde yapmış olduğumuz gözlemlerde kurban ibadeti konusunda yaygın inancın pratiğe geçirilme boyutunda da çok geniş bir katılımın olduğunu gördük. Bu ibadet normal şartlarda belirli bir mal gerektiren bir ibadet olmasına rağmen, ekonomik bakımdan kurban kesmeye gücü yetmeyenlerinde, gerektiğinde borç para bularak bu ibadeti yerine getirdiklerini gözlemledik. Bu konuda dinin belirlediği ekonomik ölçüleri devre dışı bırakan bir toplumsal baskının, kişileri kurban kesmeye zorladığını söylemek mümkündür.²⁸⁸

3.2.5. Dualar, Kuran Okuma Ve Kabir Ziyareti

Arapça bir kelime olup 'çağırarak, davet etmek' gibi anlamlara gelen dua, inanan kişinin Allah'a yalvarışıdır. Dua, hürmetlerini sunmak, dileklerini bildirmek ve lütfunu istemek için insanın Allah'a yönelmesi ve O'nunla konuşma halidir.²⁸⁹ Dua gücü sınırlı olan insanın, her şeye gücü yeten Allah'ı yardıma çağırışıdır.²⁹⁰ Bu yüzden “dindarlığın en sübjektif yönlerinden biri olan dua etme, insanın duygu yönüyle yakından ilişkili olarak yaşadığı bir tecrübedir. Dua belli bir kurala, yer ve zamana bağlı olmaksızın insanın ihtiyaç duyduğu anda Allah ile kurmaya çalıştığı iletişimi ifade eder. Bu nedenle içten olma özelliği gösterir ve dinler açısından büyük önem taşır.”²⁹¹

Örneklemimizin duaya karşı tutumlarını ve dua ile ilgili uygulamalarının ne olduğunu öğrenmek istedik. Bu yüzden örneklemimize öncelikle “Allaha dua eder misiniz?” sorusunu sorduk. Örneklemimizin %98,7'si Allaha dua ettiğini, %1,3'ü ise kısmen dua ettiğini söylemiştir.

Bu konu ile ilgili kullandığımız ikinci gösterge “Allaha ne zaman dua edersiniz?” şeklindedir. Verilen cevapları tablo 53'de görmek mümkündür.

²⁸⁸ Çelik, Şehirleşme, s.238

²⁸⁹ Peker, s. 69

²⁹⁰ Bakara, 2/186; Araf, 7/55,56

²⁹¹ M. Emin Köktaş, **Din ve Siyaset**, Vadi Yayınları., Ank, 1997, (Siyaset) s. 237.

Tablo 53: Allaha Ne Zaman Dua Edersiniz İle İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Namazda ve namaz haricinde de sık sık dua ederim	129	85.4
Özellikle çaresiz kaldığım durumlarda dua ederim	20	13.2
Özel durumlarda (cenaze, mevlüt) dua ederim.	2	1.3
Hiç dua etmem.	0	0

Bu verilere baktığımızda örneklemimizin tamamına yakını yoğunluğu ve şekilleri değişse de dua ettiklerini belirtmektedir. Araştırmamıza katılanların % 85,4'ü namazda ve namaz dışında da dua etmektedir. Özellikle çaresiz durumlarda dua edenlerin oranı % 13,2'si; cenaze, mevlit gibi özel durumlarda dua edenlerin oranı % 1,3 iken, hiç dua etmediğini belirten denek tespit edilmemiştir.

Konuyu sosyal değişkenlerden cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir gruplarına bağlı olarak değerlendirdiğimizde, erkeklerin % 84,5'i namazda ve namaz haricinde dua ettiğini söylerken, kadınların %86,6'sı namazda ve namazın haricinde de dua ettiğini ifade etmektedir. Özellikle çaresiz kaldığında dua ettiğini ifade edenler erkeklerde % 14,3, kadınlarda %11,9'dur. Cinsiyete göre kadın erkek her zaman dua etmektedir.

Yaş ile dua arasındaki ilişkiye baktığımızda, 15–25 yaş grubunda en düşük oranda % 57,6 ile namazda ve namaz haricinde dua ettiğini söylerken, bu oran 61 yaş ve üstünde en üst seviyeye ulaşmaktadır. Yaş arttıkça Allaha dua etmek de arttığını söylememiz mümkündür.

Eğitim düzeyi ile dua ilişkisine baktığımızda okuma-yazma bilmeyenlerde her zaman dua etme oranı % 100 ile en yüksek iken, % 63,6 ile ortaokul mezunlarında en düşüktür.

Bu da bize göstermektedir ki, yöremizde dua eyleminin kişilerin hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Yöremizde birçok insan diğer ibadetleri yerine getirmeseler bile dua ettiklerini ifade etmektedir. Yine duanın ibadetin özü olduğunu, insanın yaratıcısına sığınması ve ondan yardım dilemesi anlamına geldiğini, dolayısıyla ria ve gösterişin karışmadığı bir ibadet olduğunu söylemektedir. Ayrıca kişilerin sadece başları sıkıştığında ya da bir dilekleri olduğunda değil, her zaman Allah'a dua etmek gerektiğini de eklemektedirler.

“İslam inancına göre Kuran, belirli bir süre içerisinde Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilen Allah kelamı ilahi bir kitaptır.”²⁹² İnananlar için Kuran sadece inanç ve ibadetlerle ilgi hükümleri değil, aynı zamanda insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ve dolayısıyla ferdi ve toplumsal hayatı düzenleyen dini, ahlaki, hukuki, mali ve sosyal olmak üzere çeşitli hükümleri de içeren bir kitaptır. Kuran dili ile tüm insanlık için en mükemmel bir hidayet kitabı, insanlara her şeyi açıklayan, yol gösteren ve Allah tarafından indirilen bir rehberdir.²⁹³ Bu yüzden Müslümanlara göre, Kuran okumasını öğrenmek, öğretmek, ('Sizin en hayırlınız Kurani öğrenen ve onu başkalarına öğretendir.' hadisi gereği)²⁹⁴ okumak ve dinlemek²⁹⁵, düşünüp anlamaya çalışmak hem dini bir vazife hem de bir ibadettir.²⁹⁶

İslam’ın temel kaynağı olarak Kurani indirildiği dil olan Arapça aslında okumayı bilmek önemlidir. Bu açıdan örneklemimizin % 49,3’ü Kurani Kerimi aslından okumasını bilmekte, % 50,7’si ise Kurani Kerimi aslından okumasını bilmemektedir. Erkeklerin % 51,2’si Kurani aslından okumasını bilmekte iken, kadınların % 47,7’si Kurani okumasını bilmemektedir. Erkeklerin % 48,8’i Kurani aslından okumasını bilmezken, kadınlarda bu oran % 52,9’dur. Buna göre erkeklerin daha fazlası kadınlara göre Kurani aslından okumasını bilmemektedir.

Kurani aslında okuma ile yaş gruplarının ilişkisi olduğu kanaatindeyiz. 26-40 yaş grubu % 65,7 ile en yüksek oranda Kurani aslından okumasını bilmekte, % 27,8 ile ise en düşük oranda, 61 ve üstü yaş grubu Kurani okumasını bilmemektedir. Kurani aslından okumasını bilmeyenlerin oranı % 72,2 ile 61 ve üstü yaş grubunda en yüksek iken, en düşük oran 26-40 yaş grubunda % 34,3’tür. Yine 15-25 yaş grubunda Kurani aslında okuma oranı %48,5’dir. Bu bize göstermektedir ki, genç nesil Kurani aslından okumaya ilgi göstermektedir.

Eğitim düzeyi ile Kurani aslından okuma ilişkisine baktığımızda, Kurani okumasını bilmeyenler, hiç okula gitmemişlerde yüksek, eğitim seviyesi arttıkça Kurani aslından okumada artmaktadır. Buna göre okuma yazma bilmeyenlerde Kurani aslından okuma %20 oranında iken, fakülte mezunlarında %66,7

²⁹² Hamdi A. Akseki, **İslam Dini**, 26. Baskı Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1974, s. 80.

²⁹³ Bakara, 2/297, 185; Enam, 6/114, Yunus, 10/57.

²⁹⁴ İman Nevevi, **Riyazu’s Sâlihîn, Muhtasar**, (Ed: Ali Budak, Ömer Çetinkaya), 8. Baskı., Işık Yayınları, İstanbul, 2011, s.312

²⁹⁵ Araf 7/204.

²⁹⁶ Nevevi, s.314

oranındadır. Okuma yazma bilenlerin %35,7'si ilkokul mezunlarının %44,3'ü ilköğretim mezunlarının %57,1'i ortaokul mezunlarının %63,6'sı lise mezunlarının %64'ü Kuran-ı aslından okumasını bilmektedir.

Bu konuyla ilgili kullandığımız ikinci göstergemiz “Kuranı hangi sıklıkla okursunuz?” sorusunu bir önceki soruya evet cevabı veren (% 49,3) katılımcılara yönelttik. Cevapları tablo 54’de görmek mümkündür.

Tablo 54: Kuran Okuma Sıklığı İle İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Her gün okurum	30	39.5
Ara sıra okurum	26	34.2
Mübarek gecelerde okurum	9	11.8
Cuma güneleri okurum	4	5.3
Özel toplantılarda okurum	6	7.9
Hiç okumam	-	
Diğer	1	1.3

Bu verilere baktığımızda örneklemimizin % 39,5'i her gün düzenli olarak kuran okuduklarını belirtirken, % 34,2'si ara sıra okuduğunu; % 11,8'i mübarek gün ve gecelerde okuduğunu; % 5,3'ü cuma günleri okuduğunu; % 7,9'u özel toplantılarda okuduğunu söylemiştir. % 1,3'ü ise başıma bir felaket geldiğinde, anne babamın ölüm yıl dönümünde ve fırsat buldukça okumaktadır. Hiç okumayan denek çıkmamıştır.

Cinsiyet açısından Kuran okuma sıklığına baktığımızda erkeklerin % 36,4'ü ile kadınların % 43'ü her gün Kuranı okumaktadır. Ara sıra okuduğunu belirten erkeklerin oranı % 36,4 iken kadınların oranı % 31,2'dir. Kuran okumasını bilip de hiç okumadığını söyleyenlerin oranı kadınlarda % 3,1, erkeklerde yoktur. Her gün okuma sıklığına göre erkeklere göre kadınlar daha sık okumaktadır.

Yaş ile kuran okuma sıklığı arasında ilişki olduğunu düşünmekteyiz. Yaş ilerledikçe Kuranı okuma sıklığı da artmaktadır. Buna göre 61 ve üstü yaş grubunda Kuranı her gün okuma oranı % 80 iken, bu 15-25 yaş grubunda % 0'dır. Ancak 15-25 yaş grubunda % 76,5 ile ara sıra okuma en yüksek iken, mübarek gün ve gecelerde okuma ise %17,6, özel toplantılarda okuma %5,9'dur.

Kuran okuma sıklığı ile Eğitim faktörü arasındaki ilişkiye baktığımızda, fakülte mezunlarında her gün okuma %60 oranıyla en yüksek iken, ilköğretim

mezunlarında bu oran en düşüktür. Ara sıra okuma, okuma yazma bilenlerde %20 iken, ilkokul mezunlarında %12,9, ilköğretim mezunlarında %75’le en yüksek ortaokul mezunlarında %57,1, lise mezunlarında %58,8, fakülte mezunlarında %40’dır. Mübarek günlerde okuma durumuna baktığımızda en yüksek oranda %50 okuma yazma bilmeyenlerde görülmektedir. Hiç okumadığını ifade edenlerin oranı ise ilkokul mezunlarında %3,2’dir.

Kuranı aslından okuma ve bunun yoğunluğunu öğrendikten sonra Kuranın Türkçesini okuma durumunu incelemeye çalıştık. Çünkü İslam’ın temel kaynağı olarak Kuranı kişilerin kendi diliyle okuyarak anlamaya çalışma ve bazı kuralları aracısız olarak Kuran’dan öğrenme isteğinin var olup olmadığını ortaya koyma açısından örneklemimizin Kuran’ın Türkçesini okuma durumlarını araştırmamız gerektiğini düşündük.

Tablo 55: Kuranın Türkçesini Okuma Durumu

	Frekans	Yüzde
Sık sık okurum	15	10.0
Bazen okurum	61	40.7
Çok nadir okurum	32	21.3
Hiç okumam	42	28.0
Toplam	150	100,0

Örneklemimizin bu konudaki soruya verdiği cevapları incelediğimizde, % 10’u Kuranın Türkçesini sık sık okuduğunu, % 40,7’si Kuranın Türkçesini bazen okuduğunu, % 21,3’ü Kuranın Türkçesini çok nadir okuduğunu görüyoruz. % 28’i ise Kuranın Türkçesini hiç okumadığını ifade etmektedir. Cevapsızlar tabloya dahil edilmemiştir.

Cinsiyet değişkenine bağlı olarak Kuran’ın Türkçesini okuma durumu değişmektedir. Tablo 56’da bu ilişkiyi görmek mümkündür.

Tablo 56: Kuranın Türkçesini Okuma Durumu/ Cinsiyet

P=0,183			soru28				Toplam
			Sık	Bazen	Nadir	Hiç	
Cinsiyet	Erkek	F	11	31	21	20	83
		% Cinsiyet	13.3%	37.3%	25.3%	24.1%	100.0%
		% soru28	73.3%	50.8%	65.6%	47.6%	55.3%
	Kadın	F	4	30	11	22	67
		% Cinsiyet	6.0%	44.8%	16.4%	32.8%	100.0%
		% soru28	26.7%	49.2%	34.4%	52.4%	44.7%
Toplam		F	15	61	32	42	150
		% Cinsiyet	10.0%	40.7%	21.3%	28.0%	100.0%
		% soru28	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 56’da görüldüğü gibi, Kuranın Türkçesini sık sık okuduğunu ifade edenlerin oranı erkeklerde % 13,3 iken, kadınlarda bu oran % 6’dır. Erkeklerin % 37,3’ü Kuranın Türkçesini bazen okurken, bu oran kadınlarda % 44,8’dir. Yine erkeklerin % 25,3’ü Kuranın Türkçesini nadir okurken, bu oran kadınlarda % 34,4’dür. Erkeklerin % 24,1 Kuranın Türkçesini hiç okumadığını ifade ederken, bu oran kadınlarda % 32,8’dir.

Kuranın Türkçesini okuma ile yaş ilişkisine tablo 57’da inceliyoruz.

Tablo 57: Kuranın Türkçesini Okuma / Yaş

P=0,026			soru28				Toplam
			Sık	Bazen	Nadir	Hiç	
Yaş	15-25	F	0	14	10	9	33
		% Yaş	0.0%	42.4%	30.3%	27.3%	100.0%
		% soru28	0.0%	23.0%	31.2%	21.4%	22.0%
	26-40	F	4	17	9	5	35
		% Yaş	11.4%	48.6%	25.7%	14.3%	100.0%
		% soru28	26.7%	27.9%	28.1%	11.9%	23.3%
	41-60	F	8	16	11	12	47
		% Yaş	17.0%	34.0%	23.4%	25.5%	100.0%
		% soru28	53.3%	26.2%	34.4%	28.6%	31.3%
	61 ve +	F	3	14	2	16	35
		% Yaş	8.6%	40.0%	5.7%	45.7%	100.0%
		% soru28	20.0%	23.0%	6.2%	38.1%	23.3%
Toplam		F	15	61	32	42	150
		% Yaş	10.0%	40.7%	21.3%	28.0%	100.0%
		% soru28	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre Kuranın Türkçesini sık sık okuma durumu 41-60 yaş grubunda % 17’lik oranla en yüksektir. Kuranın Türkçesini bazen okuma oranı 61 ve üstünde % 40, 41-60 yaş grubunda % 34, 26-40 yaş grubunda % 48,6, 15-25 yaş grubunda ise % 42,4’dür. Kuranın Türkçesini nadir okuma durumu ise 15-25 yaş grubunda %25,7, 41-60 yaş grubunda % 30,3, 26-40 yaş grubunda % 5,7’dir. Kuranın Türkçesini hiç

okumadığını ifade eden yaş grubu en yüksek oranda % 45,7 ile 61 ve üstü yaş grubundadır.

Eğitim düzeyi ile Kuran'ın Türkçesini okuma durumu, arasında ilişki olduğunu düşünüyoruz. Buna göre en yüksek oranda fakülte mezunları (% 33,3) sık sık okumakta iken, okuma yazma bilmeyenler ile ortaokul mezunlarında bu oran en düşüktür. Hiç okumadığını ifade edenlerin oranı okuma yazma bilmeyenler de %88,9 ile en yüksek iken, ilkokul mezunlarında bu oran en düşüktür. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe Kuran'ın Türkçesini okuma durumu artmaktadır. Eğitim seviyesi düşükçe Kuran'ın Türkçesini okumama artmaktadır.

Kabir Ziyareti; Araştırma sahamızda uygulanan önemli pratiklerden birisi de kabir ziyaretidir. Peygamberimiz Müslümanların, kabirleri ziyaret etmelerini istemiştir, zira kabir ziyaretleri, bize ahireti hatırlatır²⁹⁷, buyurmuşlar ve kabir ziyaretinin usulüne uygun olarak yapılmasını istemişlerdir.

Örnekleminizin bu konudaki tutumları oldukça farklıdır. Örnekleminizin % 56,6'sı kabir ziyaretini fırsat buldukça yaptığını, % 17,8'i her gün ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kabirleri arefe ve bayram günleri ziyaret ettiğini belirtenlerin oranı % 5,3'tür. Hiç ziyaret etmediğini belirtenlerin oranı ise % 4,6'dır.

Konuya sosyal değişkenlere göre değerlendirdiğimizde, erkeklerin % 20,2'si kabirleri her gün ziyaret ettiğini, % 16,7'si arefe ve bayramda ziyaret ettiğini ifade ederken, kadınların % 14,7'si her gün ve arefe ve bayram günleri ziyaret ettiğini, % 7,4'ü, yılda bir kez ziyaret ettiğini, % 55,9'u ise fırsat buldukça ziyaret ettiğini, % 7,4'ü ise kabirleri hiç ziyaret etmediğini vurgulamıştır. Bu oran erkeklerde % 2,4'tür. Buna göre yöremizde kabir ziyareti oldukça yaygındır.

Kabirleri ziyaret etme ile eğitim arasındaki ilişkiye baktığımızda, okuma yazma bilmeyenlerin % 60'ı fırsat buldukça ziyaret ederken, bu oran okuma yazma bilenlerde % 78,6, ilkokul mezunlarında % 61,4, ilköğretimde % 57,1, ortaokul mezunlarında %45,5, lise mezunlarında % 40, fakülte mezunlarında % 46,7'dir. Buna göre fırsat buldukça kabirleri ziyaret etme eğitim seviyesi yükseldikçe düşmektedir. Yine her gün ziyaret etme eğitime göre düşmektedir. Buna göre okuma yazma bilmeyenlerin her gün ziyaret etme oranı %30 iken fakülte mezunlarında bu oran %6,7'dir. Hiç ziyaret etmemede eğitime bağlı olarak artmaktadır. İlköğretim

²⁹⁷ Nevevi, s.210-211

mezunlarında %14,3 iken, lise mezunlarında %12, fakülte mezunlarında ise %6,7'dir.

Sonuçlardan anlaşılabacağı gibi yöre halkı kabir ziyaretlerine büyük bir önem vermektedir. Yapmış olduğumuz gözlem ve görüşmelerimizde, yöre halkı kabir ziyaretinin mutlaka yapılması gerek bir pratik olduğunun, çünkü insanlara ölümü hatırlattığını dile getirmişlerdir. Yine mezarlıkların ilçe merkezinde bulunmasından dolayı, özellikle erkekler fırsat buldukça yakınların ve akrabaların kabirleri ziyaret etmekte, kuran okumasını bilenler kuran okumakta, bilmeyenler “üç ihlâs bir fatiha” okuyup yakınlarına ve bütün ölümlere sevabını bağışlamaktadırlar. Yine arefe günü kadın-erkek herkes ikindi namazını camilerde kılar, namaz sonrası camide Kuran okunur. Sevap bütün ölümlere bağışlanır. Daha sonra herkes yakınlarının ve akrabalarının kabirlerini ziyaret eder. Bu ziyaretler de, sükûnet içinde olmaya, kabirleri çiğnememeye özen gösterilir. Diğer bir dikkatimizi çeken husus, özellikle orta yaşın üstündeki kişiler, ailelerinden öteki dünyaya göçmüş bulunanların mezarlarını fırsat buldukça ziyaret âdetini (her gün, cuma, mübarek gün ve gecelerde, bayramlarda) ihmal etmemektedirler. Buna karşın, bu dünya işlerine kendilerini kaptırmış bulunan gençlerin, öbür dünyayı düşünmek için çok zamanları olmadığı gibi, bu tür dini pratikler ve âdetlere pek rağbet etmedikleri görülmektedir.

3.3. DİNİ BİLGİ BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Glock'un entellektüel boyut diye adlandırdığı bu alanda, dindar insanın inandığı dinle ilgili bazı temel bilgilere sahip olunmasının gerekliliği kastedilmektedir. Bunun için deneklerimizin dini bilgi düzeylerini öğrenmek için, yeteri derecede dini bilgiye sahip olup olmamalarını, dini bir konuda başvurma çevresini, evlerde bulunan dini kitapları ve dini bilgiyi elde ettikleri kaynakları ortaya koymaya çalıştık.

3.3.1. Dini Bilgi Düzeyi

Dini bilgi yönünden üzerinde durulabilecek olan bir husus da, dini bilgi yönünden insanların kendilerini nasıl algıladıklarıdır. Şüphesiz dini bilgi düzeyinin

alınan eğitim, özellikle de din eğitimi ile yakından ilişkisi vardır. Aslında kişilerin sahip oldukları dini bilgi düzeyi göreceli bir durumdur, kimine göre yeterli olan bilgi düzeyi bir başkası için hiç de yeterli olmayabilir. Bu yüzden bizde kişilerin kendilerinin yeterli derecede dini bilgiye sahip olup olmadıklarını öğrenmeye çalıştık. Bununla ilgili verilen cevapları tablo 58’de görmemiz mümkündür.

Tablo 58: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	26	17.1
Hayır	48	31.6
Kısmen	78	51.3
Fikrim yok		
Toplam	152	100,0

Tablo 58’den anlaşıldığı üzere, örneklemimizin % 17,1’i dini bilgilerinin yeterli olduğu kanaatine varmıştır. Yeterli derecede dini bilgiye sahip olmadığını belirtenlerin oranı ise % 31,6’dır. Sahip olunan dini bilginin kısmen yeterli olduğu yönündeki cevap ise % 51,3’tür.

Dini bilgi düzeyi cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır. Tablo 59’da cinsiyet ile dini bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi görmek mümkündür.

Tablo 59: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu/ Cinsiyet

P=0,395			soru50			Toplam
			Evet	Hayır	Kısmen	
Cinsiyet	Erkek	f	14	23	47	84
		% Cinsiyet	16.7%	27.4%	56.0%	100.0%
		% soru50	53.8%	47.9%	60.3%	55.3%
	Kadın	f	12	25	31	68
		% Cinsiyet	17.6%	36.8%	45.6%	100.0%
		% soru50	46.2%	52.1%	39.7%	44.7%
Toplam		f	26	48	78	152
		% Cinsiyet	17.1%	31.6%	51.3%	100.0%
		% soru50	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre erkeklerin % 16,7’si dini bilgi düzeyi bakımından kendini yeterli görürken bu oran kadınlarda % 17,6’dır. Yine erkeklerde % 27,4 oranında dini bilgi düzeyinin yetersiz olduğunu söylerken, bu oran kadınlarda % 36,8’dir. Kadınların % 45,6’sı dini bilgi düzeyinin kısmen yeterli olduğu kanaatinde iken, erkeklerin % 56’sı aynı görüştedir. Buna göre kadınların kendilerini dini bilgi düzeyi bakımından yeterli görme erkeklere göre daha fazladır.

Dini bilgi düzeyi yaşa bağlı olarak değişmektedir. Tablo 60’da bu konuyu yaş grupları açısından ele alıyoruz.

Tablo 60: Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olma Durumu/ Yaş

p=0,168			soru50			Toplam
			Evete	Hayır	Kısmen	
Yaş	15-25	f	4	14	15	33
		% Yaş	12.1%	42.4%	45.5%	100.0%
		% soru50	15.4%	29.2%	19.2%	21.7%
	26-40	f	4	14	17	35
		% Yaş	11.4%	40.0%	48.6%	100.0%
		% soru50	15.4%	29.2%	21.8%	23.0%
	41-60	f	13	9	26	48
		% Yaş	27.1%	18.8%	54.2%	100.0%
		% soru50	50.0%	18.8%	33.3%	31.6%
	61 ve +	f	5	11	20	36
		% Yaş	13.9%	30.6%	55.6%	100.0%
		% soru50	19.2%	22.9%	25.6%	23.7%
Toplam		f	26	48	78	152
		% Yaş	17.1%	31.6%	51.3%	100.0%
		% soru50	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 60’a göre anketimize katılan 15-25 yaş grubunun % 12,1’i, 26-40 yaş grubunun % 11,4’ü, 41-60 yaş grubunun % 27,1’i ve 61 ve üstü yaş grubunun % 13’ü yeterli derecede dini bilgiye sahip olduğu düşüncesindedir. 15-25 yaş grubunun % 42,4’ü, 26-40 yaş grubunun % 40’ı, 41-60 yaş grubunun % 18,8’i, 61 ve üstü yaş grubunun % 30,6’sı dini bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ifa etmiştir. Yine dini bilgilerinin kısmen yeterli olduğunu söyleyenlerin % 45,5’i 15-25 yaş grubunda, % 48,6’sı 26-40 yaş grubunda, % 54,2’si 41-60 yaş grubunda, % 55,6’sı 61 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Buna göre genç nesil kendini dini bilgi düzeyi bakımından yeterli görme oranı diğer yaş gruplarına göre daha fazladır.

3.3.2. Dini Bilgi Kaynakları

Örnekleminizin, dini bilgilerini nereden öğrendiklerini de araştırdık. Bu bize onlar için dini bilgileri edinmede hangi kaynakların önem taşıdığını göstermektedir. Çünkü dini bilgi kaynakları geleneksel çevrede yakın özellikler gösterirken toplumsal değişme, kitle iletişim araçları ve eğitim durumu vb. faktörlerin etkisiyle bu kaynakların da belirli ölçüde de olsa farklılaşması beklenmektedir.

Bununla ilgili sorduğumuz soruya verilen cevapları tablo 61’de görebiliriz.

Tablo 61: Dini Bilgilerin Nereden Öğrenildiğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Ailemden	65	42.8
Kendi kendime okuyup araştırarak	7	4.6
Din görevlilerden	65	42.8
Okuldan	13	8.6
Diğer	2	1.3
Toplam	152	100,0

Tablodan da görüleceği gibi örneklemimizin dini bilgi kaynakları sıralamasında din görevlilerinin daha ağırlıklı bir konumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim örneklemenin % 42,8'i dini bilgilerini din görevlilerinden öğrendiğini belirtmektedir. Burada din görevlilerinde elde edilen dini bilgi, tahmin edileceği gibi çoğunlukla yaz tatillerinde açılan Kuran Kursları yoluyla sağlanmaktadır. Bu kısa dönemli Kuran kurslarında inanç, ibadet ve ahlakla ilgili bilgiler verilmekle birlikte daha çok Kur'anı yüzünden okumayı öğrenmekle sınırlıdır. Bu da din görevlilerinin yöremizde önemli bir etkinliği bulunduğunu göstermektedir.

Örneklemimizin %42,8'i ise dini bilgileri aileden öğrendiğini söylemektedir. Okullardan öğrendiğini ifade edenlerin oranı %8,6' iken, kendi kendine okuyup araştırarak öğrendiğini söyleyenlerin oranı %4,6'dır. Burada ilk akla gelen nedenlerden biri, erken yaşlarda din eğitimi almamış kişilerin daha sonraki yaşlarda bu eksikliği telafi yoluna gitmeleri olabilir. Buradan da yöremizde dini bilgileri öğrenme kaynağı olarak aile ve din görevlileri diyenlerin oranı daha yüksektir.

3.3.3. Dini Bir Konuda Danışma Çevresi

Örneklemimizin dini bir sorun ya da problemle karşılaştığında kişilerin, hangi kuruluş ya da kaynaklara başvurduklarını öğrenmeye çalıştık. Çünkü kişiden kişiye başvuru kaynağı değişmektedir. Biz de örneklemimizin dini problemlerinin çözümünde nerelere başvurdıkları ile ilgili bir soru sorduk.

Bununla ilgili olarak verilen cevapları tablo 62'de görmemiz mümkündür.

Tablo 62: Dini Bir Problemle Karşılaştığınızda Öncelikle Kime Sorarsınız?

	Frekans	Yüzde
Aileme	15	9.9
Din görevlilerine	102	67.1
Dini bilgisine güvendiğim insanlara	17	11.2
Din Kültürü ve Ahlak bilgisi öğretmenime	4	2.6
Dini kitaplara	14	9.2
Diğer	-	-
Toplam	152	100,0

Tabloya göre dini problemlerin çözümü konusunda öncelikli başvuru mercii % 67,1 oranla din görevlileridir. Örnekleminizin din görevlileri dışında, dini bir problem karşısında başvurduğu diğer kaynaklar % 9,9 oranla aile, % 11,2 oranla dini bilgisine güvenilen insanlara, % 9,2 oranla kitaplara ve % 2,6 oranla din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine başvurduğunu ifade etmektedir.

Bu verilere göre yöremizde din görevlilerinin itibarının yüksek olduğu ve yörede kazanmış oldukları güveni göstermektedir.

Dini bir problemle karşılaşınca öncelikle kime sorarsınız/ cinsiyet ilişkisine baktığımızda erkeklerin % 69'u din görevlilerine sorarken, bu kadınlarda % 64,7'ye düşmektedir. Aileme sorarım diyenlerin oranı erkeklerde % 9,5 iken, kadınlarda % 5,9'dur. Güvendiğim insanlara sorarım diyenlerin oranı ise erkeklerde % 6 iken, bu oran kadınlarda % 17,6'dır. Kitaplara müracaat ederim diyenlerin oranı erkeklerde %11,9 iken, kadınlarda %5,9'dur.

Dini bir problemle karşılaşınca öncelikle kime sorarsınız/ yaş ilişkisine baktığımızda, yine bütün yaş gruplarında din görevlileri yüksek çıkmaktadır. Bu oran 15-25 yaşta % 42,4, 25-40 yaşta % 54,3, 41-60 yaşta % 71,1, 61 ve üstünde %88,9'dur. Buna göre yaş ilerledikçe din görevlilerine sorma durumu da artmaktadır. Aileme sorarım diyenlerin oranı ise yaş ilerledikçe düşmektedir. Buna göre 15-25 yaş grubunda %15,2 oranında iken, 61 ve üstü yaş grubunda bu oran %2,8'e düşmektedir. Güvendiğim insanlara sorarım diyenlerin oranı ise 26-40 yaş grubunda %20 ile en yüksektir. Kitaplara müracaat edenlerin oranı ise 41-60 yaş grubunda %12,5, 26-40 yaş grubunda %11,4, 15-25 yaş grubunda 12,1'dir. Öğretmenlere sorarım diyenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %12,1'dir. Diğer yaş gruplarına baktığımızda bu şık tercih edilmemiştir.

3.3.4. Evlerde Bulunan Dini Kitaplar

Dini bilgi boyutunda değinmemiz gereken önemli konulardan birisi de evlerde bulunan dini kitaplardır. Çünkü evlerde bulunan dini kitaplar kişilerin bilgi seviyelerini, onların dini anlayış ve algılayış seviyelerini ve bilgi edinmek için başvurdukları kaynakları göstermesi açısından önemli bir konudur. Biz de örneklemimizin evlerinde ne tür kitapların bulunduğunu tespit etmek amacıyla 'evinizde hangi tür dini kitap bulunur?' sorusunu sorduk örneklemimizin tek şıkla sınırlandırmadık. Bununla ilgili olarak verilen cevapları aşağıda görmemiz mümkündür.

Tablo 63 Evlerde Bulunan Dini Kitaplara Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Kur'anı Kerim ve Meali	120	78.9
Tefsir Kitapları	32	21.1
Hadis Kitapları	32	21.1
Namaz Hocası ve Dua Kitapları	99	65.1
İslam İlmihali	72	47.4
Dini Hikaye ve Romanlar	15	9.9
Hiz. Peygamberin Hayatı	78	51.3
Hepsi	32	21.1
Hiçbiri	1	0.7

Tablo 63'e baktığımızda araştırmamıza katılanların evlerinde en fazla bulunan dini kitabın Kuran-ı Kerim olduğunu tespit ettik. Buna göre örneklemimizin %78,9'u evlerinde Kuran-ı Kerim bulunduğunu belirtmiştir.

Araştırmamıza katılanların %21,1'inde "Tefsir Kitapları", %21,1'inde "Hadis Kitapları", %65,1'inde "Namaz Hocası ve Dua Kitapları", %47,4'ünde "İslam İlmihali", %9,9'unda "Dini Hikâye ve Romanlar" %51,3'ünde "Hiz. Peygamberin Hayatı" bulunmaktadır. Evlerinde sıraladığımız kitapların hepsinin bulunduğunu belirtenler %21,1 iken, bunların hiç birinin bulunmadığını ifade edenlerin oranı %0,7'dir.

Köktaş'ın çalışmasında evlerinde Kuran ve mealı bulunanların oranı %79,5 iken, namaz hocası, dua kitapları vb. %69,5'le en çok bulunan kitaplardır. Diğer dini kitapları bulundurma oranı %34,5'in altına düşmemektedir.²⁹⁸

Çelik'in çalışmasında ise evlerinde en çok bulunan kitaplar Kuran ve mealı %90,1, namaz hocası ve dua kitapları %81,5 olmuştur.²⁹⁹

Bu verileri değerlendirdiğimizde, yöremizde günlük dini ibadetlerle ilgili kitaplar olan namaz hocası ve İslam İlmihali yanında Hz. Peygamberin Hayatıyla ilgili kitapları bulundurduklarını görmekteyiz. Bunun yanında tefsir kitapları, hadis kitapları, dini hikâye ve romanlar ise evlerde daha sınırlı oranda bulunduğunu görmekteyiz. Ancak yöremizde bu kitaplara sahip olma ve dini bu kaynaklardan öğrenme geleneği yaygın değildir.

3.4. DİNİ TECRÜBE BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Dini tecrübe boyutunun dindarlığın en sübjektif yönünü oluşturduğu söylenebilir. Dini tecrübe insanın duygu dünyasıyla ilgili olduğu için, bu boyutu tam anlamıyla sınırlandırabilmek ve tespit etmek oldukça zordur. Bu tecrübe veya sübjektif yaşayış ihtiyaç, idrak, güven, korku veya endişe şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Dini tecrübe, insanın, hayatın güçlüklerine karşı koymasında ona yardımcı olan ve dış olumsuzluklara karşı insana derin bir güven duygusu veren Allah'a inanç şeklinde de olabilir.³⁰⁰

İslam kültüründe özellikle tasavvuf ekollerinde dinin spiritüel yorumu ve dini tecrübeye ilgili zengin bir gelenek vardır. Vecd, fena, hal vb. kavramlar çeşitli şekillerde yaşanan dini tecrübenin kavramsal düzlemdeki ifadeleridir. Ancak İslam tasavvuf geleneğinde farklı şekillerde yaşanan bu tür dini tecrübelerin aktarılamayacağı, sadece yaşanabileceği şeklinde ağırlıklı görüş vardır.

Dindarlığın en sübjektif yönü olarak dini tecrübe onu yaşayan bireyler açısından da farklıdır. Bu yüzden biz de yöremizde dinin tecrübe boyutunu tespit etmek amacıyla iki sorudan hareket ettik. “İbadet esasında veya günlük işlerinizi

²⁹⁸ Köktaş, Dini Hayat, s. 139

²⁹⁹ Çelik, Şehirleşme, s. 264

³⁰⁰ Koştaş, s.67

yaparken, Allaha yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyduğunuz oluyor mu? sorusunu sorduk. Verilen cevapları tablo 64’de görmek mümkündür.

Tablo 64: İbadet Esasına Veya Günlük İşleri Yaparken Allah’a Yakınlık Durumu

	Frekans	Yüzde
Sık sık oluyor	53	34.9
Ara sıra oluyor	75	49.3
Nadir oluyor	17	11.2
Hiç olmuyor	7	4.6
Toplam	152	100,0

Tabloda görüldüğü gibi örneklemimizin % 34,9’u dini tecrübeyi sık sık yaşadığını, % 49,3’ü ara sıra duyduğunu, % 11,2’si nadiren böyle bir duyguyu yaşadığını ifade ederken, % 4,6’sı böyle bir tecrübeyi hiç yaşamadığını belirtmektedir.

Allaha yakınlık durumu ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi tablo 66’da görmek mümkündür.

Tablo 65: Allah Yakınlık/ Cinsiyet

P=0,813			soru66				Toplam
Cinsiyet	Erkek	f	Sık	Arasıra	Nadir	Hiç	
		% Cinsiyet					
		% soru66	28	44	9	3	84
			33.3%	52.4%	10.7%	3.6%	100.0%
			52.8%	58.7%	52.9%	42.9%	55.3%
	Kadın	f	25	31	8	4	68
		% Cinsiyet	36.8%	45.6%	11.8%	5.9%	100.0%
		% soru66	47.2%	41.3%	47.1%	57.1%	44.7%
Toplam		f	53	75	17	7	152
		% Cinsiyet	34.9%	49.3%	11.2%	4.6%	100.0%
		% soru66	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda erkeklerin % 33,3’ü, kadınların % 36,8’i bu duyguyu sık sık yaşadığını, yine kadınların % 45,6’sı, erkeklerin % 52,4’ü bu duyguyu ara sıra yaşadığını görüyoruz. Erkeklerde bu duyguyu nadiren yaşayanların oranı % 10,7 iken bu oran kadınlarda % 11,8’dir. Bu duyguyu hiç yaşamayanların oranı erkeklerde % 3,6, kadınlarda ise bu oran % 5.9’dur. Buna göre bu duyguyu kadınlar biraz daha çok yaşıyorlar.

Allaha yakınlık ile yaş arasında ilişki olduğunu düşünüyoruz. Tablo 66’da bunu inceliyoruz.

Tablo 66: Allah’a Yakınlık/ Yaş

P=0,000			soru66				Toplam
			Sık	Arasıra	Nadir	Hiç	
Yaş	15-25	f	4	19	6	4	33
		% Yaş	12.1%	57.6%	18.2%	12.1%	100.0%
		% soru66	7.5%	25.3%	35.3%	57.1%	21.7%
	26-40	f	4	22	7	2	35
		% Yaş	11.4%	62.9%	20.0%	5.7%	100.0%
		% soru66	7.5%	29.3%	41.2%	28.6%	23.0%
	41-60	f	22	21	4	1	48
		% Yaş	45.8%	43.8%	8.3%	2.1%	100.0%
		% soru66	41.5%	28.0%	23.5%	14.3%	31.6%
	61 ve +	f	23	13	0	0	36
		% Yaş	63.9%	36.1%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru66	43.4%	17.3%	0.0%	0.0%	23.7%
Toplam		f	53	75	17	7	152
		% Yaş	34.9%	49.3%	11.2%	4.6%	100.0%
		% soru66	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 66’ye göre Allah yakınlık duygusunu sık sık yaşayanlar 15-25 yaşta % 12,1, 26-40 yaşta % 11,4, 41-60 yaşta % 45,8, 61 ve yukarısında % 63,9 ile en yüksektir. Buna göre yaşa paralel olarak bu duygu daha fazla yaşanmaktadır. Bu duyguyu ara sıra yaşayanların % 57,6 ile en yüksek oranı oluşturduğu grup 15-25 yaş grubu iken, en düşük oranı oluşturan grup, % 36,1 ile 61 ve üstü gruptur. Bu duyguyu hiç yaşamayan grupların oranı, % 12,1 ile 15-25 yaş grubu, % 5,7 ile 26-40 yaş grubu, % 2,1 ile 41-60 yaş grubudur.

Allaha yakınlık ile eğitim arasında bir ilişki olduğunu düşünmekteyiz. Tablo 67’de Allaha yakınlık/ eğitim konusunu inceliyoruz.

Tablo 67: Allaha Yakınlık/ Eğitim

P=0,148			soru66				Toplam
			Sık	Arasira	Nadir	Hiç	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	5	4	1	0	10
		% Eğitim	50.0%	40.0%	10.0%	0.0%	100.0%
		% soru66	9.4%	5.3%	5.9%	0.0%	6.6%
	Okuma yazma var	F	10	4	0	0	14
		% Eğitim	71.4%	28.6%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru66	18.9%	5.3%	0.0%	0.0%	9.2%
	İlkokul	F	26	34	9	1	70
		% Eğitim	37.1%	48.6%	12.9%	1.4%	100.0%
		% soru66	49.1%	45.3%	52.9%	14.3%	46.1%
	İlköğretim	F	1	5	1	0	7
		% Eğitim	14.3%	71.4%	14.3%	0.0%	100.0%
		% soru66	1.9%	6.7%	5.9%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	F	2	6	2	1	11
		% Eğitim	18.2%	54.5%	18.2%	9.1%	100.0%
		% soru66	3.8%	8.0%	11.8%	14.3%	7.2%
	Lise	F	7	13	2	3	25
		% Eğitim	28.0%	52.0%	8.0%	12.0%	100.0%
		% soru66	13.2%	17.3%	11.8%	42.9%	16.4%
	Fakülte	F	2	9	2	2	15
		% Eğitim	13.3%	60.0%	13.3%	13.3%	100.0%
		% soru66	3.8%	12.0%	11.8%	28.6%	9.9%
Toplam		F	53	75	17	7	152
		% Eğitim	34.9%	49.3%	11.2%	4.6%	100.0%
		% soru66	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre Allaha yakınlık duygusunu sık sık yaşayanlar okuma-yazma bilmeyenlerde % 50 ile en yüksek oranda çıkarken, bu duyguyu sık sık yaşayanlar fakülte mezunlarında % 13,3 ile en düşük oranda çıkmıştır. Buna göre eğitim düzeyi yükseldikçe bu duyguyu sık sık yaşama azalmaktadır. Bu duyguyu ara sıra yaşayanlar okuma-yazma bilmeyenlerde % 40, okuma-yazma bilenlerde % 28,6, ilkokul mezunlarında % 54,5, lise mezunlarında % 52, fakülte mezunlarında % 60'dır. Bu duyguyu ara sıra yaşayanların eğitim düzeyi yükseldikçe bu duyguyu yaşama yoğunluğu artmaktadır. Bu duyguyu hiç yaşamayanlar eğitim seviyesiyle birlikte artmaktadır. Bu durum fakülte mezunlarında %13,3 oranında en yüksek iken, %0 ile okuma yazma bilmeyen ve okuma yazma bilenlerde en düşüktür.

Dini tecrübeyi tespit amacıyla sorduğumuz diğer bir soru da “dine bağlılık insanın hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir anlam ve amaç (gaye) kazandırır” görüşüne katılıyor musunuz? sorusudur. Bu soruya verilen cevapları tablo 68’de görülmektedir.

Tablo 68: “Dine Bağlılık İnsanın Hayatında Başka Türlü Sahip Olamayacağı Bir Anlam Ve Amaç (Gaye) Kazandırır” Görüşüne Katılıyor musunuz?

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	106	69.7
Katılıyorum	36	23.7
Emin değilim	9	5.9
Katılmıyorum	1	0.7
Kesinlikle katılmıyorum	-	-
Toplam	152	100,0

Tablo 68’de gördüğümüz gibi anketimize katılanların %69,7’si dinin insan hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir anlam ve amaç (gaye) kazandırır görüşüne kesinlikle katılmaktadır. Yine %23,7’lik bir oran bu düşünceye katılırken, %5,9’u emin değildir. Bu düşünceye katılmayanların oranı %0,7’dir.

3.5. ETKİLEME BOYUTU İLE İLGİLİ BULGULAR

Dinin etkileme boyutu olarak adlandırılan bu kategoriye dini inanç, pratik, tecrübe ve bilgi boyutlarının sosyal alandaki sonucu olarak görebiliriz. Dini inanç, bağlılık ve tutumların toplumsal davranışlara yansıyan bir takım sonuçları

bulunmaktadır. Bir insanın dini bağılılığının sonucu ve etkisi olarak onun ne yapması gerektiğine ilişkin beklentileri, yani onun belli davranış tarzlarından kaçınması ve söz konusu tutumun diğer bütün davranış tarzları üzerindeki etkisini de kapsar. Bu durumun doğal sonucu ise kişilerin gündelik hayattaki tutumlarında, dinin etkilerini göstermek ve yaşamak durumunda olmalarıdır.³⁰¹ Bu bölümde dini etkileme boyutunu, dinin insanın sosyal davranışının şekillenmesi konusunda etkili olan diğer sosyal kurumlarla ilişkisi çerçevesinde ele alıyoruz.

3.5.1. Din-Aile İlişkileri

“Bütün insan toplulukları ve her kültür safhasında, aile müessesine, yani ana-baba ve çocuklar ve bazen kan hısımlarında bulunan diğer bir takım şahısların sıkı bir hayat birliği vücuda getirecek surette birlikte yaşamaları vakasına rastlıyoruz.”³⁰² Dolayısıyla toplumsal bir kurum olarak “aile” evrensel bir olgudur.³⁰³ Bu olgunun tanımlarına baktığımız zaman, ortak bir tanım üzerinde birleşmek oldukça güçtür. Çünkü her tanım aileyi ayrı bir kategoride ele alıp incelemektedir. “Bu tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle birlikte, onu sosyal bir kurum, sosyal bir grup, sosyal bir örgüt, sosyal bir topluluk vb. farklı kalıplar içerisinde değerlendirmektedir.”³⁰⁴

“Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar (aile biçime göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan düzene göre ekonomik faaliyetlerin az ya da çok belirli ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur.”³⁰⁵

Diğer bir tanımda ise aile, toplum içindeki yerine getirdiği fonksiyonlara göre de tanımlanabilmektedir. Bu açıdan aile genellikle karı koca ve çocukların

³⁰¹ Glock, ss.270,272

³⁰² Freyer, Din Sosyolojisi, s.40

³⁰³ Kehrer, s.90

³⁰⁴ Feridun Merter, **Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler**, Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ank, 1990, s.2

³⁰⁵ Ozankaya, s.281

oluşturduğu biyolojik, ekonomik, psikolojik, hukuki, ahlaki, kültürel ve dini bağlara dayalı temel sosyal bir ünedir.³⁰⁶

Aileyi şöyle de tanımlayabiliriz: Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, sosyal mirası nakletme, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik fonksiyonu yerine getirdiği bir müessesedir.³⁰⁷ Bu yüzden Freyer, aileyi bütün toplumsal hayatın “nüvesi” olarak vasıflandırmış ve onun için “tabiat tarafından yaratılmayan, fakat tabiattan ilham alarak bütün büyük sosyal yapıların örneğini teşkil eden en küçük gruptur.”³⁰⁸ demiştir.

Toplunun sürekliliğini sağlayan, vazgeçilmeyen temel bir unsur olan aile, yapı olarak zamanla değişmeye uğramasına rağmen ondan vazgeçilememektedir.³⁰⁹ Ancak bir bütün olarak toplum düzeni nasıl köklü nitelik değişmelerinden geçmiş ise aile sistemi de ona bağlı olarak köklü nitelik değişmelerinden geçmiştir.³¹⁰ Bu değişme toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi, aynı toplum içindeki aileler arasında da farklılık göstermektedir. Böylece toplum içinde önemli fonksiyonlara sahip olan ailenin toplum içindeki yerini kolayca belirlemek için aile çeşitlerini belirlemek gerekir.³¹¹

Başlıca aile çeşitleri şunlardır:

1- Aile grubu boyutlarına yani büyüklük veya küçüklüğüne göre “geniş aile” ve “çekirdek aile” tiplerine ayrılmaktadır. Geniş aile, içerisinde büyükanne ve büyükbabanın, evlenmiş çocuklar ve bunların eşlerinin, torunlarının ve yerine göre bazı yakın akrabalarının yer aldıkları bir topluluktur ve özellikle tarım ekonomisine dayalı toplumlarda rastlanmaktadır. Buna karşılık, daha çok sanayileşmiş şehir toplumlarının aile tipi olarak bilinen “çekirdek aile” anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşur.”³¹² Bununla beraber çekirdek aile tipinin örneklerine her devirde ve her kültür kademesinde rastlamak mümkündür.³¹³

³⁰⁶ Günay, Din Sosyolojisi, s.239

³⁰⁷ Mustafa Erkal, **Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme**, Mayaş Yayınları, Ankara, 1984, s.96

³⁰⁸ Hans Freyer, **Sosyolojiye Giriş**, çev. Nermin Abadan, 2. Baskı, A.Ü.S.B.F., Yayınları, Ankara, 1963, (S. Giriş) s.220

³⁰⁹ Erkal, ay.

³¹⁰ Ozankaya, s.359

³¹¹ Merter, s.8

³¹² Günay, Din Sosyolojisi, s.240

³¹³ Freyer, S. Giriş, s.224

2- Aile tipleri arasında “baba ailesi” ve “ana ailesi” olmak üzere iki temel tipe de ayrılabilir. Ana ailesi özellikle ilkel toplumlarda rastlanmaktadır. Ana ailesinde; ananın kız ve erkek kardeşleri, çocukları ve ananın diğer akrabaları aynı evde birlikte yaşarlar. Böylece çocuk ana evinde oturmakta ve akrabalarla ilişkileri de ana soyundan gelmektedir. Evin reisi kadının erkek kardeşi yani çocukların dayısıdır. Ana ailesinde kadına özgü bir takım ayrıcalıklar vardır. Çocuklar analarının çocuğudur. Babayla hukuki ve sosyal ilişkileri yoktur.

Baba ailesi: Ailenin şekillenmesinde baba faktörünün rol oynadığı üç değişik model üzerinde durulacaktır.

1- Baba Ailesi: Bu ailede ana-baba beraber oturur. Kadının belli bir statüsü vardır. Çocuklar üzerinde ana ve babanın eşit hakları vardır. Akrabalık hem ana hem de baba tarafından gelmektedir.

2- Bölünmez Asaba: Baba tarafı akraba olarak tanınır. Ailede bütün fertler eşittir. Bölünmez asaba da erkek tarafının akrabaları ile dışarıdan alınan gelinler bulunur. Baba ve ananın kendi çocukları üzerinde özel hakları ve görevleri yoktur. Asaba da özel mal ve mülk fikri yoktur. Miras bölünmez. Aile reisi, en yaşlı babadır, kadın reisi de yine en yaşlı annedir. Aile sorumluluğu erkek ve kadın reislere aittir.

3 Ataerkil aile: Ataerkil ailede sonsuz ve mutlak baba otoritesi hakimdir. Baba ve aile üyeleri babasının atasının dinine bağlıdırlar. İnanışlara göre her evde yakılmış olan ateşin devamını sağlanmak için ailenin birinci görevi bu ateşin yanmasını sürdürecektir bir erkek çocuğa sahip olmaktır. Baba ailenin bütün mallarına sahiptir, mülk bölünmez ve onları dilediği gibi kullanır. Bu yüzden erkek otoritesinin tam manasıyla hüküm sürdüğü bir aile şeklidir. Bu ailenin diğer özellikleri ise üretime katkı da bulunacak çok sayıda çocuğa sahip olmaktır.³¹⁴

Türk toplumu açısından aile tiplerine baktığımızda ise birbirinden değişik ve farklı yapı ve fonksiyonlara sahip dört aile tipi tespit edilebilir. Buna göre a) Çekirdek aile: Karı koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşur. b) Ataerkil (geniş) aile: Aile başkanı ve karısıyla evli oğulları, gelinleri veya bir evli ve diğer bekar çocukları, torunlarıyla birlikte olan ailedir. e) Geçici geniş aile: Aile başkanının kendisi, ana-babası (veya bunlardan biri) bekar kardeşleri, karısının bu tür yakınları

³¹⁴ Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" Aile Yazıları I. Der: Beylül Dileçliğil, Ahmet Çiğdem, Başbakanlık.Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ank, 1990, ss. 214-217.

ya da ikisinin diğer akrabalarının bulunduğu ailedir. d) Parçalanmış aile: Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle karı veya kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı ailedir.³¹⁵

Bir başka tipleştirmede ise üç değişik aile modeli görüyoruz. Köy ailesi, Kasaba ailesi, Kent ailesi. Bunların esas olarak ailelerin iş-güç biçimini ve yaşadığı doğal toplumsal çevreyi izleyen özellikler olduğunu görüyoruz.

1- Köy ailesi: Tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa, kendi tüketimi için yapan bir ailedir. Türkiye nüfusunun çoğunluğu köylerde yaşayan bir köylü toplumdur. Köy ailelerinde yeni evlenen çiftin oturma yeri genellikle erkeğin baba evidir.

2- Kasaba ailesi: Esas olarak küçük esnaf ve zanaatkar, küçük tüccar, toprağını kendisi işleyen çiftçi, küçük memur ve işçi ailelerinden oluşur. Çoğunluğunun kökeni kasaba ve köylerdir.

3- Kent ailesi: Tarımdan tümünden kopmuş, işçi, bürokrat ya da küçük ve büyük serbest meslek aileleridir. Kent ailesi genellikle çekirdek aileleridir.³¹⁶

Araştırma yöremize baktığımızda, aile yapısında büyük değişim yaşandığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak geleneksel aileler olmakla birlikte, daha çok çekirdek aileler çoğunluktadır.

Aile ile ilgili bu açıklamalardan sonra din ve aile ilişkilerine baktığımızda, aile, din ve birey arasındaki en önemli iletişim kanallarından biridir. Bu kanal büyük dini organizasyonların nesiller boyu üye temininin devamlılığını sağlamıştır.³¹⁷ Nitekim aile, çocukların sosyo-kültürel kişiliğini etkileyen birincil sosyal çevre grubu olduğundan onların sevgi, saygı, itaat, fedakârlık, paylaşma gibi değerlerle birlikte din de, aile de aynı anda kazanılır. Aile kimliğin şekillenmesinde başlıca etken olması sebebiyle, kuşaklararası aktarım ve inançların şekillenmesinde temel faktördür. Bu yüzden aile, çocukların dini inanç, pratik ve bağlılıklarını sosyalleşme yoluyla etkilediği gibi, çocukların dini sosyalleşmelerinin yanı sıra genel sosyalitelerini de etkilemektedir.³¹⁸

³¹⁵ Tütengil, s.112

³¹⁶ Ozankaya, s.291

³¹⁷ Kehrer, s.93

³¹⁸ Kurt, ss.3-4

İslam dini insan hayatında önemli bir yeri olan aile müessesine çok büyük bir önem vermiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim³¹⁹ ve Hadisler'de³²⁰ aile ve aile kurmanın önemi devamlı olarak vurgulanmıştır.

3.5.1.1. Aile ve Evlilikle İlgili Kanaatler

Din, aile hayatının her safhasında büyük bir önem taşımaktadır. İslam, aileye çok önem vermiş onu bütün sosyal müesseselerin üstünde tutmuş ve ona “güven ve istikrarın kaynağı” olarak bakmıştır. Ailenin başlangıcı ise evlenmedir. Evlenme biyolojik, psikolojik ve sosyal yani çok yönlü bir işlemdir.³²¹

Böylesine önemli ve ciddi bir durumda doğaldır ki, evlenmeye karar veren kişilerin gerek kişilik yapıları bakımından gerekse sosyal ve ekonomik koşulları yönünden kendilerini değişik bir ortama ve yaşantıya hazırlandıkları bir süreçte, her yönüyle birbirine yabancı iki insanın birarada yaşabilmeleri için birbirini görmeleri, tanımaları ve müşterek yaşama kararlarını sürdürebilecekleri sevgi bağının kurulmasını isteyeceklerdir.³²² Ancak Türkiye’de evlenecek olan kız ve erkek adaylarının birbirlerini görerek, tanıyarak evlenmeleri kent ekseninden köy eksenine doğru gidildikçe azalmaktadır. Çünkü kırsal yöre halkı mutaassıp ahlaki standartlara sahip olduğu için evlilik öncesi ilişkileri uygunsuz bulmaktadır. Bu yüzden kırsal yörede evlilik öncesi açık olarak arkadaşlık etmek mümkün değildir. Ancak gençler çeşitli yollarla birbirlerini görebilmektedirler.³²³ Zaten İslam dini evlenecek kişilerin birbirlerini belirli ölçüler içerisinde görüp tanımlarını istemiştir.

Bu açıdan biz de yöremiz de öncelikle kadın-erkek ilişkilerine (flört) kabul görüp görmediğini tespit etmeye çalıştık. Daha sonra onların eş seçimi, dini nikâh ve mirasla ilgili tutum ve davranışları hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalıştık.

³¹⁹ Nur, 24/32, Nisa, 4/36, Rum 30/21

³²⁰ Ebu Abdillâh Muhammed Bin İsmail El Buhari, **Sahih-i Buhari Muhtasar-ı Tecrid-i Sarih**, Nikah Bölümü, çev. Abdullah Fevzi Kocaer, Yeni Şafak Gazetesinin Kültür Armağanı, Cilt: 2, İstanbul, 2004, s. 671.

³²¹ Yümni Sezen, **İslam’ın Sosyolojik Yorumu**, İz Yayınları, İstanbul, 2004, s.260

³²² Gökçe, s.209

³²³ Merter, s.41

3.5.1.1.1. Flört

"Kadınla erkeğin fazla ileri gitmeyen aşk alakaları"³²⁴ olarak tanımlanan flört kelimesinin değişik pek çok tanımı bulunmakla birlikte, günümüzde daha çok evli olmayan kız ve erkeklerin bir arada özel hayat yaşamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. İlçemizde bu gibi ilişkiler hoş karşılanmamaktadır. Zaten toplumsal normlar buna izin vermemektedir. Ancak günümüzde iletişimin ilerlemesiyle gençlerin telefonla ve internette bu tür ilişkilerini sürdürdüklerini gözlemledik.

Biz de bu açıdan, araştırma alanımızda örneklemimizin düşüncelerini öğrenmek için "evli olmayan kız ve erkeklerin görüşüp ve bir arada bulunup özel ilişkiler geliştirmeleri hakkındaki görüşünüz nedir?" diye sorduk. Konuyla ilgili bilgiler tablo 69'da görmemiz mümkündür.

Tablo 69 : Flört Hakkındaki Düşünceler

	Frekans	Yüzde
Çağımızın gereğidir	21	13.9
Günahtır	78	51.7
Ahlaksızlıktır	27	17.9
Ayıptır	24	15.9
Diğer	1	0.7
Toplam	151	100,0

Tabloya baktığımızda, örneklemimizin %13,9'u flörtün çağımızın gereği olduğunu, %51,7 günah olduğunu, %17,9'u ahlaksızlık olduğunu, %15,9'u ise ayıp olduğunu söylemektedir. Bu konuda örneklemimizin %0,7'si birden fazla seçenek işaretlediği görülmektedir. Bu soruda işaretlenen iki seçenek "günah" ve "ahlaksızlıktır" seçenekleridir. Bu da tabloda "diğer" seçeneğiyle belirtilmektedir. Tabloya göre yöre halkının flört hakkındaki düşüncelerinde din faktörünün etkisinin çok fazla olduğu görülmektedir. Nitekim örneklemimizin %51,7'si flörtün günah olduğunu söylerken, yine dini bir tavırla %17,9'da ahlaksızlık olduğunu belirtmektedir. Cevapsızlar tabloya dâhil edilmemiştir.

³²⁴ Büyük Türk Sözlüğü, Hayat Yayınları, s.392.

Tekin'in çalışmasında evlilik öncesi kız erkek ilişkilerini normal karşılayanların oranı %12,5 normal karşılamayanların oranı ise %78'dir.³²⁵ Çelik'in çalışmasında %22,2'si evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini normal karşıladığını belirtirken, normal karşılamayanların oranı %69,2'dir.³²⁶

Köktaş ise çalışmasında konuyu daha spesifik olarak değerlendirmiş ve cinsel açıdan evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerinin normal karşılanıp karşılanmadığını sormuştur. Cinsel açıdan evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini normal karşılayanların oranı %21,2 iken %70,9'unun buna karşı çıktığı anlaşılmaktadır.³²⁷

Sosyal değişkenlere bağlı olarak kız erkek ilişkilerine bakış açısı biraz değişmektedir. Tablo 70'de evlilik öncesi ilişkilere bakış açısı ve cinsiyet ilişkisini görüyoruz.

Tablo 70: Flört Hakkındaki Düşünceler / Cinsiyet

P=0,809			soru44					Toplam
			Gerekli	Günah	Ahlaksızlık	Ayıp	Diğer	
Cinsiyet	Erkek	f	11	42	17	13	1	84
		% Cinsiyet	13.1%	50.0%	20.2%	15.5%	1.2%	100.0%
		% soru44	52.4%	53.8%	63.0%	54.2%	100.0%	55.6%
	Kadın	f	10	36	10	11	0	67
		% Cinsiyet	14.9%	53.7%	14.9%	16.4%	0.0%	100.0%
		% soru44	47.6%	46.2%	37.0%	45.8%	0.0%	44.4%
Toplam		f	21	78	27	24	1	151
		% Cinsiyet	13.9%	51.7%	17.9%	15.9%	0.7%	100.0%
		% soru44	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerine bakış açısında erkekler göre kadınlar biraz daha bu tür ilişkilere hoşgörüyle bakmaktadırlar. Buna göre kadınların %14,9'u bu tür ilişkilerin çağımızın gereği olduğunu düşünürken, bu oran erkeklerde %13,1'dir. Erkeklerin %50'si kadınların %53,7'si evlilik öncesi ilişkilerin günah olduğunu düşüncesindedir. Yine erkeklerin %20,2'si, kadınların %14,9'u böyle ilişkilerin ahlaksızlık olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin %15,5'i, kadınların %16,4'ü bunun ayıp olduğu kanaatindedir. Hem ahlaksızlık hem de günah diyenler erkeklerde %1,2, kadınlar da yoktur. Buna göre flört hakkındaki düşünceleri geleneksel muhafazakâr bir dindarlıkla değerlendirmekteyiz. Buna göre yöremizde flört

³²⁵ Tekin, s.75.

³²⁶ Çelik, Şehirleşme, s.272.

³²⁷ Köktaş, Dini Hayat, s.149.

hakkındaki kanaatler dinin etkisiyle oluştuğu görülmektedir. Cinsiyet açısından flörtteki ağırlıklı görüş, bu ilişkilerin günah olduğu yönündedir.

Yaş grupları açısından bu konudaki tutumları; Tablo 71’de inceliyoruz

Tablo 71: Flört/Yaş

P=0,000			soru44					Toplam
			Gerekli	Günah	Ahlaksızlık	Ayıp	Diğer	
Yaş	15-25	F	14	9	6	3	1	33
		% Yaş	42.4%	27.3%	18.2%	9.1%	3.0%	100.0%
		% soru44	66.7%	11.5%	22.2%	12.5%	100.0%	21.9%
	26-40	F	4	16	7	8	0	35
		% Yaş	11.4%	45.7%	20.0%	22.9%	0.0%	100.0%
		% soru44	19.0%	20.5%	25.9%	33.3%	0.0%	23.2%
	41-60	f	3	30	6	8	0	47
		% Yaş	6.4%	63.8%	12.8%	17.0%	0.0%	100.0%
		% soru44	14.3%	38.5%	22.2%	33.3%	0.0%	31.1%
	61 ve +	f	0	23	8	5	0	36
		% Yaş	0.0%	63.9%	22.2%	13.9%	0.0%	100.0%
		% soru44	0.0%	29.5%	29.6%	20.8%	0.0%	23.8%
Toplam		f	21	78	27	24	1	151
		% Yaş	13.9%	51.7%	17.9%	15.9%	0.7%	100.0%
		% soru44	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda yaş sınırı düştükçe bu tür ilişkileri çağımızın gereği olduğunu görme eğilim artmaktadır. Nitekim 15-25 yaş grubunda evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini çağımızın gereği olduğu kanaatinde olanların oranı %42,4’e en yüksek, 61 ve yukarı grupta ise bu oran sıfırdır. Ancak yaş yükseldikçe bu tür ilişkileri dini açıdan değerlendirme artmaktadır. Buna göre 15-25 yaş grubunda olanlar bu tür ilişkileri “günah” olduğunu belirtenlerin oranı %27,3 iken, 26-40 yaş grubunda %45,7, 41-60 yaş grubunda %63,8, 61 ve üstü %63,9 ile en yüksektir. Yine evlilik öncesi ilişkileri ahlaksızlık olarak görenlerin oranı, 15-25 yaş grubunda %18,2 iken, 26-40 yaş grubunda %20, 41-60 yaş grubunda %12,8 ve 61 ve yukarısında %22,2’dir. Bu tür ilişkileri ayıp olarak görenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %9,1, 26-40 yaş grubunda %22,9, 41-60 yaş grubunda %17, 61 ve üstünde ise %13,9’dur. Günah ve ahlaksızlık diyenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %3’tür. Tablodan da anlaşılacağı gibi, evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerine taraftar olma tutumu daha çok, gençlik dönemi olan 15-25 yaş grubunda yaygın olduğu görülmektedir.

Medeni duruma göre de flört hakkındaki kanaatler değişmektedir. Buna göre evlilerin %6,3’ü, bu tür ilişkileri çağımızın gereği olarak görürken bekârların %43,8’i bu tür ilişkileri çağımızın gereği olduğu kanaatindedir. Evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini “günah” olarak görenlerin oranı evlilerde, %56,8, bekârlarda %28,1,

dullarda %83,3'tür. Yine evlilerin %18,9'u bu tür ilişkileri "ahlaksızlık" olarak görürken, bekârların %18,8'de aynı görüştedir. Kız-erkek ilişkilerini "ayıp" olarak görenlerin oranı ise evlilerde %18, bekârlarda %9,3, dullarda %16,7'dir.

Buna göre bekârlar bu tür ilişkilere sıcak bakmakta iken, evli ve dullar ise tam aksine buna sıcak bakmamaktadır. Evlilikle birlikte evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini din faktörünün etkisiyle günah, ayıp ve ahlaksızlık olarak görme eğilimi artmaktadır.

Eğitim açısından flörtü değerlendirdiğimizde, eğitim arttıkça evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerine taraftar olma eğilimi artmaktadır. Buna göre evlilik öncesi kız-erkek ilişkilerini çağımızın gereği olarak görme eğilimi artmaktadır. Nitekim okulla gitmeyenlerde bu tür ilişkileri çağımızın gereği olduğu kanaati yokken, fakülte mezunlarında bunun oranı %26,7, lise mezunlarında %36, ilköğretim mezunlarında ise, %57,1 ile en yüksektir. Görüleceği gibi eğitim arttıkça düzenli olmayan bir artış vardır. Bu tür ilişkileri günah olarak görenlerin oranı eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır. Buna göre fakülte mezunlarında günah olarak görme oranı %40 iken okuma yazma bilmeyenlerde ise %70'dir. Evlilik öncesi ilişkileri ahlaksızlık olarak görenlerin oranı okuma-yazma bilmeyenler ile fakülte mezunlarında %20 iken, ilkokul ve ilköğretim mezunlarında %14,5 ile %14,3 okuma yazma bilenlerde %21,4 ortaokul mezunlarında %18,2 lise mezunlarında ise %24'dür. Ayıptır diyenlerin oranı ise %23,2 ile ilkokul mezunlarında en yüksek, lise mezunlarında %4 iken, ilköğretim mezunlarında %0 ile en düşüktür. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe bu tür ilişkilere hoşgörüyle bakma eğilimi artmaktadır.

Buna göre evlilik öncesi kız-erkek ilişkileri (flört) hakkındaki düşüncelerinde Konya ili, Çumra ve yöremizde daha çok dini nedenlerden kaynaklanan muhafazakârlık yaygın iken, İzmir'de cinsellik açısından değerlendirilmesine rağmen bu ilişkileri onaylayanların oranı oldukça yüksek görülmektedir. Bu da dini değerlerin geleneksel muhafazakâr toplumlardan değişimin hızlı olduğu toplumlara doğru zayıflamakta olduğunu göstermektedir.

3.5.1.1.2. Eş Seçimi

“Evlilik, bütün toplumlarda en azından rölâtif bir devamlılık gösteren köklü toplumsal bir ilişki olarak yerleşmiştir.”³²⁸ Bu yüzden evliliğin ilk aşaması, eş seçimidir. Eş seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken ilk hususta “küfûv” dır. Küfûv, denk, eş demektir. Kefâet terimiyle ifade edilen denklik, evlenecek eşler arasında dini, iktisadi ve sosyal bakımdan bir denkliğin olması kastedilir.³²⁹ Burada esas itibariyle erkeğin kadına denk olması kastedilir.

Evlilikle ilgili karar verilirken dikkat edilmesi gereken durumlardan birisi de evlenilecek kişinin şahsi özellikleridir. Bu açıdan din faktörünün, eş seçiminde etkisinin ne derce önemli olduğunu tesbit etmek üzere örneklemimize “sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?” diye sorduk. Konu ile ilgili bulgular tablo 72’de görmemiz mümkündür.

Tablo 72 Eş seçiminde En Çok Önem Verilen Özellik

	Frekans	Yüzde
Dindar olması	59	39.1
Zengin olması	2	1.3
Güzel olması	5	3.3
Soylu olması	9	5.0
Ahlaklı olması	23	15.2
Hepsi	25	16.6

Tablo 72’de baktığımızda, örneklemimizin eş seçiminde en çok önemsedikleri özellik %39,1 ile kişinin dindar olması %15,2 ile ahlaklı olması gelmekte, %3,3’ü güzel olması, %5 ile soylu olması ve %1,3 ile zengin olması örneklemde izlenmiştir. Örneklemimizin %16,6’sı evleneceği kişide bütün özelliklerin olması gerektiğini ifade etmektedir.

Yöremizde eş seçimi konusunda, adayda maddi özelliklerden çok manevi değerlere önem verildiği görülmektedir. Yörede dindar olmak birinci derecede önemli olup, ikinci sırada ahlaklı olmaya yer verilmektedir.

³²⁸ Kehr, s.94

³²⁹ İlmihal, 214; Osman Kesioğlu, **Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku**, 5. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 256.

Konuyu eğitim açısından değerlendirdiğimizde eş seçiminde dikkat edilen özelliklere baktığımızda, dindar olması okuma yazma bilmeyenlerde %50, okuma yazma bilenlerde %57,1 ilkokul mezunlarında %34,3, ilköğretim mezunlarında %71,4 ile en yüksek, orta okul mezunlarında %40'dır. Eşinin zengin olmasına dikkat edenlerin oranı lise mezunlarında %4,2, fakülte mezunlarında %6,7'dir. Eş seçiminde en çok önemsenen özelliklerden diğeri de, ahlaklı olmasıdır. Bu şıkkı ilkokul mezunlarının %12,9'u, ilköğretim mezunlarının %28,6'sı, ortaokul mezunlarının %27,3'ü, lise mezunlarını %29,2'si, fakülte mezunlarının %13,3'ü işaretlemiştir. Soylu olmasını isteyenlerin oranı, okuma yazma bilmeyenlerde %50, ile en çok tercih edilen şıklardandır. Eş seçiminde sıraladığımız bütün özellikleri önemseyenlerin oranı, fakülte mezunlarında %40, lise mezunlarında %20,8, ilkokul mezunlarında %15,7; okuma yazma bilenlerde %21,4'dür. Eğitim açısından eş seçiminde dikkat edilen en önemli özellik dindar olması tercih edilmektedir.

Eş seçiminde en çok önem verilen özellik ile yaş faktörü arasındaki ilişkiye baktığımızda; 15-25 yaş grubunun en çok önem verilen özelliğin %33,3 ile dindar olması, en çok tercih edilirken, soylu ve hepsi şıkları %9,1 oranında, ahlaklı olması %30,3 ile tercih edilmiştir. 26-40 yaş grubunda en çok önem verilen özellik %52,9 oranında dindarlıktır. 41-60 yaş grubunda ise yine %19,6 ile dindarlıktır. 61 ve üstü yaş grubunda %30,6 ile yine dindar olması en çok tercih edilen özelliktir.

Cinsiyet ile eş seçiminde en çok önem verilen özellik arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerin %39,3'ü dindar olması, %3,6'sı güzel olması, %23,8'i ahlaklı olması, %16,7'si soylu olması gerektiğini düşünmektedir. Kadınların en çok önem verdikleri özellik %38,8 ile dindar olması, %3 ile zengin ve güzel olması, %25,4 ile ahlaklı olması, %13,4 ile soylu olması tercih edilmektedir.

Buna göre erkeklerin en çok tercih ettikleri özellik, dindar, ahlaklı, soylu, güzel olması seçenekleri iken, kadınlar dindar olması, ahlaklı olması, zengin, güzel, soylu olması seçeneklerini tercih etmişlerdir. Erkeklerin %16,7'si ile kadınların %16,4'ü evleneceği kimsede bu özelliklerin hepsini olması gerektiğini düşünmektedir.

Araştırma alanımızda aile yuvası her şeyden önce "kutsal" bir yuva olarak bilinmekte ve evliliğin herkes için dini bir ödev, "Allah'ın emri" olduğu kabul

edilmektedir. Yöremizde görücü usulü evlilik yaygın olmakla birlikte, gençlerin istekleri ön planda tutularak, tercih hakkı onlara bırakılmaktadır.

Yöremizde, İslam'ın erkeğin evlenirken kadına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya sair mal anlamına gelen mehir, daha çok kadına takılan takıların mehir olarak takıldığı veya bir tarla, arsa gibi mal da mehir olarak verildiği görülmektedir.

Burada değinmemiz gereken diğer bir hususta kişilerin eşlerinin giyim tarzları hakkındaki fikirleri ve beklentileridir. Biz de bunu değerlendirmek için örneklemimize “eşinizin (bekârlar için evlendiğinizde) nasıl giyinmesini istersiniz?” sorusunu sorduk. Bu konudaki cevaplar ise şöyledir.

Tablo 73 : Eşinizin Nasıl Giyinmesini İstersiniz? İle İlgili Görüşler

	Frekans	Yüzde
Dilediği gibi giyinebilir	10	6.8
Ortama uygun giyinmelidir	23	15.6
Dini ölçülere göre giyinmelidir	112	76.2
Diğer	2	1.4
Toplam	147	100,0

Örneklemimizin %6,8'i “ dilediği gibi giyinebilir”, %15,6'sı “ortama uygun giyinmelidir.”, %76,2'si “dini ölçülere göre giyinmelidir” cevabını vermiştir. %1,4'ü ise eşinin yaşadığı çevreye uygun giyinmesini istemektedir. Buradan da kişilerin eş seçiminde tercih ettikleri özelliklere ek olarak, aynı kategoride düşünebileceğimiz kılık kıyafet konusunda da yöremizde dinin ne kadar etkili olduğunu ve pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da kişilerin tutumlarını belirlediğini söylemek mümkündür. Cevap vermeyenler tabloya dahil edilmemiştir.

Eşlerinin giyimi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda, erkeklerin %78,8'i ile kadınların %73,1'i dini ölçülere göre giyinmesini istemekte, erkeklerin %15,2'si ile kadınların %14,9'u ortama uygun giyinmesini istemekte, erkeklerin %2,5'i kadınların %11,9'u eşinin dilediği gibi giyinebileceğini ifade etmektedir. Buna göre en çok tercih edilen seçenek dini ölçülere göre uygun giyinmesi seçeneğidir.

Eşlerinin giyinmesini ile yaş arasındaki ilişkiyi değerlendirdiğimizde, 15-25 yaş grubunda olanlar %12,1 ile “dilediği gibi giyinebileceğini” %30 “ortama uygun

giyinebileceğini” %57,6’sı “dini ölçülere göre giyinebileceğini” söylemektedir. 26-40 yaş grubunda olanların %54,3’ü “dini ölçülere göre giyinebileceğini”, %31,4 “ortama uygun giyinmesi gerektiğini”, %11,4’ü “ dilediği gibi giyinmesi gerektiğini” ifade etmektedir. 41-60 yaş grubundakiler ise, 4,4’ü “dilediği gibi giyinebileceğini”, %2,9’si “dilediği gibi giyinebileceğini”, %93,3’ü “dini ölçülere göre giyinmesi gerektiğini” vurgularken, 61 ve üstü yaş grubundakiler, %94,1 ile “dini ölçülere göre giyinebileceğini”, %2,9’u ise “ortama uygun giyinebileceğini” vurgulamaktadır. Buna göre yöremizde eşlerin çoğunlukla dini ölçülere göre giyinmesi gerektiği görüşündedirler.

Medeni durum ile eşinin giyinmesi hususunda görüş ifade etme arasındaki ilişkiye baktığımızda, evlilerin %79,4’ü bekârların %59,4’ü dulların %100’ü eşlerini “dini ölçülere göre giyinmesini” istemektedir. Yine evlilerin %5,6’sı bekârların %12,5’i “eşinin dilediği gibi giyinebileceğini” görüşündedir. Ortama uygun giyinmesini ise evlilerin %13,1’i bekârların %28,1’i oranında istemektedir.

Eşinin giyinmesini isteme durumu ile eğitim ilişkisine baktığımızda, eşinin dilediği gibi giyinebileceğini ifade edenler eğitim yükseldikçe düzensiz bir artış söz konusudur. Yine eşinin dinin emrettiği gibi giyinmesini isteyenler, hiç okula gitmemişlerde en yüksek (%100) iken, eğitim arttıkça bu görüşü benimseme azalmaktadır. Nitekim eşinin istediği gibi giyinebileceğini ifade edenler, ilkökul mezunlarında %3, lise mezunlarında %24 ile en yüksek iken, fakülte mezunlarında %14,3’tür. Bu oranlar hiç okula gitmemişlerde %0’dır. Yine eşinin dini ölçülere göre giyinmesini isteyenler, fakülte mezunlarında %50 iken, okuma yazma bilmeyenlerde %100’dür. Buna göre eğitilmişlere göre hiç okula gitmemişlerde eşlerin giyimi konusunda dini kriterler daha ağır basmaktadır. Yine eğitime bağlı olarak, eğitim arttıkça eşinin istediği gibi giyinebileceği görüşü de artmaktadır.

3.5.1.1.3. Dini Nikah

Ailenin kuruluşunun önemli unsurlarından biri de nikâhtır. Çünkü eşler arasında evlenme birliği nikâh (izdivaç) ile kurulur. Ülkemizde hukuki bir geçerliliği olmamasına rağmen dini nikâh yaygındır. Biz de araştırma sahamızda dini nikâhın ne oranda yaygın olduğunu öğrenmek için örneklemimize “dini nikâh konusunda

düşünceniz aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilir? Sorusunu sorduk. Tablo 74’de konu ile ilgili cevapları görmeniz mümkündür.

Tablo 74 : Dini Nikah Konusundaki Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Dini nikâh mutlaka gereklidir	58	38.4
Resmi nikâh önceliklidir, fakat dini nikah olmazsa olmaz	75	49.7
Dini nikâh günümüzde gereksizdir	18	11.9
Diğer	-	
Toplam	151	100,0

Tablo 74’e göre örneklemimizin dini nikâha büyük önem verdiği görülmektedir. Nitekim örneklemimizin %38,4’ü dini nikâhın mutlaka gerekli olduğunu belirtirken, %49,7’si resmi nikâh önceliklidir, ancak dini nikâh olmazsa olmaz özellikte olduğunu ifade etmekte, dini nikâhı gereksiz bulanların oranı %11,9’dur. Cevap vermeyenlerin sayısı tabloya dâhil edilmemiştir.

Dini nikâh yaptırma ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda, erkeklerin %50’si ile kadınların %49,3’ü resmi nikâhın gerekli olduğunu fakat dini nikâhında olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun yanında dini nikâhın mutlaka gerekli olduğunu ifade eden erkeklerde %34,5 iken, kadınlarda bu oran %43,3’e çıkmaktadır. Dini nikâhın gereksiz olduğunu ifade edenlerin oranı ise, erkeklerde %15,5, kadınlarda %7,5’dir. Araştırmada yöremizde erkek ve kadınların %50’si resmi nikâhın yanında dini nikâhı da gerekli olduğunu belirtirken, dini nikahın mutlaka gerekli olduğunu ifade edenlerin oranı ise %35,5 ile %43,3 oranlarındadır. Gereksiz görenler ise azınlıktadır.

Eğitim düzeyi ise dini nikâh ile ilgili tutumlar arasındaki ilişkiye baktığımızda, eğitim düzeyi yükseldikçe dini nikâhı gereksiz görenlerin oranı artmaktadır. Nitekim okuma yazma bilmeyenlerde dini nikâhı gereksiz görenlerin oranı %10 iken, fakülte mezunlarında bu oran %26,7’dir. Dini nikâhın mutlaka gerekli olduğunu düşünenlerde, eğitim yükseldikçe düzensiz bir azalma söz konusudur. Buna göre okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %40 iken fakülte mezunlarında ise %26,7’dir. Resmi nikâhın öncelikli olduğunu fakat dini nikâhında olmazsa olmaz olduğunu ifade edenlerin oranı, okuma yazma bilmeyenlerde %50, okuma yazma bilenlerde %35’7, ilkokul mezunlarında %59,4 ilköğretim

mezunlarında %28,6, ortaokul mezunlarında %36,4, lise mezunlarında %44, fakülte mezunlarında ise %46,7'dir. Buna göre resmi nikâhın öncelikli olduğun ifade edenlerin oranı %45 ile %50'ler civarındadır. Buradan da anlaşılabacağı gibi dini nikâhın herhangi bir boşanma durumunda geçerliliğinin olmamasından kaynaklanmaktadır.

Yaş grupları ile dini nikâh ile ilgili tutumlar arasındaki ilişkiyi değerlendirdiğimizde, yaş ilerledikçe dini nikâhı gereksiz görenlerde bir azalma görülmektedir. Buna göre dini nikâhı gereksiz görme eğilimi, 15-25 yaş grubunda %24,2 iken, 61 ve yukarısında %11,9'dur. 15-25 yaş grubunda da dini nikâh mutlaka gerekli görenlerin oranı %36,4, 26-40 yaş grubunda %35,3, 41-60 yaş grubunda %43,8, 61 ve üstü yaş grubunda %36,1'dir. Yine resmi nikâhın öncelikli olduğunu fakat dini nikâhında olmazsa olmaz diyenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %39,4, 26-40 yaş grubunda %52,9, 41-60 yaş grubunda %50, 61 ve yukarısında %55,6'dır.

Bu sonuçlar bize göstermektedir ki, dini nikâh konusunda örneklemin çok büyük bir kısmı mutlaka gerekli olarak görmektedir. Ancak bu kişilerin %49,7'si dini nikâhı gerekli olarak görmenin yanında resmi nikâhın öncelikli olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumu değerlendirdiğimizde geleneksel düşüncenin toplum üzerinde büyük bir etkisi vardır. Nitekim yörede yaptığımız mülakatlarda, dini nikâh, resmi nikâhın yanı sıra yapılmaktadır. Dini inancın yanı sıra geleneklere bağlılığında bunu gerektirdiği belirtilmektedir. Öyle ki dini nikâh kıyılmadan gerçekleştirilecek bir evlilik sıhhatli görülmemekte çünkü evliliğin ancak dini nikâhla meşrulaşacağı ve karı ile kocanın birbirlerine helal olabilecekleri kabul edilmektedir.

3.5.1.1.4. Mirasla İlgili Düşünceler

Din ve aile ilişkileri incelenirken üzerinde durulması gereken diğer bir konuda ailede vuku bulan bir miras meselesinde kız ve erkek kardeşler arasında mirasın nasıl taksim edileceği hususudur. İslam hukukunda kız ve erkek kardeşler farklı durumlarda farklı paylar almakta ve mirastan eşit olarak yararlanmamaktadırlar. Medeni hukukta ise miras: taraflara eşit olarak paylaştırılmaktadır. Biz de bu farklılığı dikkate alarak, araştırma sahamızda kişilerin miras taksimi konusundaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla “sizce vuku bulan bir

miras taksiminde biri kız diğeri erkek iki kardeşin arasında miras nasıl taksim edilmelidir? sorusunu sorarak kişilerin uygulamalarını tespit etmek istedik. Sonuçları tablo 75’de görmeniz mümkündür.

Tablo 75: Miras Taksimiyle İlgili Düşünceler

	Frekans	Yüzde
İki eşit parçaya bölerek	57	37.5
İslamın emrettiği şekilde	76	50.0
Medeni kanunun belirlediği şekilde	8	5.3
Aralarında anlaşarak	11	7.2
Diğer	-	-
Toplam	152	100,0

Tablo 75’e baktığımızda örneklemimizin %37,5’i bir miras takiminde kadınla erkeğin paylarının eşit olması gerektiğini görürüz. Miras taksiminin İslam’ın emrettiği şekilde olmasının gerektiğini belirtenlerin oranı ise %50’dir. Aslında birinci ifade ile aynı anlama gelen, medeni kanunun belirlediği şekilde miras taksimi yapılması gerektiğini ifade edenlerin oranı ise %5,3’tür. Miras taksiminde anlaşarak diyenlerin oranı da %7,2’dir.

Bu verilere baktığımızda örneklemimizin en fazla İslam’ın emrettiği ve iki eşit parçaya bölerek şıkları işaretlenmiş bulunmakta, medeni kanunun emrettiği şekilde ve aralarında anlaşarak şıklarını daha sonra gelmektedir. Bu da her ne kadar geleneksel bir yapıya sahip olsa da, yöre de bu konuda eşitlikçi bir tavrın sergilendiğini göstermektedir.

Yöremizde yapmış olduğumuz gözlemlerde miras paylaşımının pratik uygulanışına baktığımızda ise genel olarak medeni kanunun öngördüğü hükümlerin yanı sıra dini prensipler, gelenek ve görenekler taraflar arasında sağlanan uzlaşmalar da duruma göre rol oynamaktadır. Mirasın dini ve geleneksel usullerle paylaşıldığı durumlarda müftü veya dini bilgisine güvenilir bir kişinin yardımıyla aralarında miras taksimi yapılmakta, ancak böyle taksimler oldukça nadirdir. Büyük çoğunluk ise kadınla erkek arasında eşit olarak miras taksim etmektedir.

Miras taksimiyle ilgili düşünceler ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerin %53,6’sı İslam’ın emrettiği şekilde mirasın taksim edilmesi gerektiğini düşünürken, kadınların %45,6’sı aynı görüştedir. Yine erkeklerin %36’sı mirasın eşit olarak paylaşılması gerektiğini düşünürken, bu oran kadınlarda %38,2’dir. Buna göre

erkekler daha çok İslam'ın emrettiği şekilde mirası taksim edilmesi taraftarı iken kadınlarda bu oran biraz düşmektedir.

Gelir grupları ile miras taksimi arasındaki ilişkiye baktığımızda, iki eşit parçaya bölme gelir düzeyi yükseldikçe artmakta iken, İslam'ın emrettiği şekilde taksim yapılmalı diyenler, gelir düzeyi düştükçe artmaktadır. Bu bağlamda 500 tl ve aşağısı gelire sahip olanlar, %16,7 ile iki eşit parçaya bölünmesi gerektiğini düşünürken, bu oran 1501 ve yukarısında %33,3 oranındadır. Yine İslam'ın emrettiği şekilde pay edilmeli diyenlerin oranının 1501 ve yukarısında %51,9 iken, bu oran 500 tl ve altında %75'e çıkmaktadır. Görüleceği gibi yöremizde daha çok dinin öngördüğü şekilde diyenlerin oranı yüksek çıkmaktadır. Fakat yaptığımız mülakatlarda yöre halkı dinin mirası iki eşit parçaya göre taksim edilmesini emrettiğini söylemektedirler.

3.5.2. Din -Eğitim İlişkisi

3.5.2.1. Din Eğitimi

Eğitim, aileden sonra birey üzerinde kalıcı etkilere sahip toplumsal kurumlardan biridir. Bu yüzden eğitim kavramı amaç ve işlevleri açısından toplumdan topluma çağdan çağa değişebilmektedir. Bundan dolayı Rousseau eğitimi, “doğuştan sahip olmadığımız ve yetişkin olarak kullandığımız her şeyi bize eğitim kazandırıyor” diye tanımlarken, Kant ise “insan yalnızca eğitimle insan olabilir. O, eğitimin onda yaptığından başka bir şey değildir” şeklinde tanımlamaktadır. Onların eğitimden kastettikleri “eğitilenlere her tür dışsal etkiyi” yükleyen bir yapıdır. E. Durkheim'a göre ise eğitim, “yetişkinlerin sosyal hayat için henüz olgunlaşmamış olan gençler üzerinde yaptıkları etkilerdir.” Bu yüzden o, eğitimin amacını, çocukta kendi birliği içinde hem politik toplumun hem de sosyal çevrenin kendisinden bekledikleri belirli fiziki, zihinsel ve ahlaki durumları ortaya çıkarmak ve geliştirmektir diye tarif etmektedir.³³⁰ Diğer bir ifadeyle eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak değişme meydana getirme

³³⁰ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A. Yayınları, 3.Baskı, Ankara, 2005, ss. 25-27

sürecidir.”³³¹ Sonuç olarak eğitim, insan davranışlarında istenilen bir değişiklik meydana getirmek veya davranışı şekillendirmek demektir. Bu anlamda eğitim aile de başlar, sokakta, okulda ve camide devam eden bir süreçtir.³³²

Bütün bir kültürün muhtevasını bir nesilden ötekine aktaran, en basitinden en karmaşık ve gelişmişine kadar her toplumda, hatta en ilkel kavimler de bile rastlanan eğitim-öğretim (terbiye) sistemi sayesinde, genç nesillerimiz toplumun değerlerine, düzenine, örf ve adetlerine alıştırılmakta/alıştılabilmektedir.³³³

Nitekim her toplum eğitim, telkin ve taklit gibi çeşitli yollarla kendi kültürünü, değerlerini, sembollerini, gelenek ve göreneklerini ve kurumlarına uygun düşen davranış modellerini üyelerine aktarmak suretiyle, toplum içerisinde yaygın bir şahsiyet tipini oluşturur. Kişinin içinde yaşadığı topluma katılmasını sağlayan bu sürece “sosyalleşme” (socialisation) denmektedir. Ferdin sosyalleşmesi demek, onun topluma, kültüre, medeniye özgü düşünüş, duyuş, yapış ve inanış biçimlerini alması ve bunları kendi içinde “özdeşleştirmesi” ve kişiliğinin bir parçası haline getirmesidir.³³⁴

Bu açıdan, “kişiler arası karşılıklı ilişki biçimleri ve faaliyet şekillerinden ibaret bir sosyal sistem olarak din, sosyo-kültürel sistem içerisinde önemli bir yer tuttuğuna göre, toplumun dini inançları, değerleri, normları, duyguları, düşünceleri ve davranışlarının teşkil ettikleri ve toplum kültürünün önemli bir vechesini oluşturan manevi-dini kültür unsuları ancak eğitim ve öğretim sayesinde ki, yaşlı kuşaklardan genç kuşaklara aktarıldıkları gibi, aynı zamanda yeni yetişmekte olan kuşakların şahsiyetlerinin teşekkülünde önemli bir rol oynarlar”. Esasen kişinin toplumda dini kişiliğinin kazanması ve bu tür bir eğitim öğretim sürecinden ibaret bulunan sosyalleşmesine bağlı bulunmaktadır ki, bu noktada gerçekten dinin de her şeyden önce bir eğitim öğretim meselesi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.³³⁵

³³¹ Selahattin Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme**, 9. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997, s. 12.

³³² Selahattin Parlador, "Din Eğitiminde Hedefler", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: IX, İzmir, 1995, s. 79.

³³³ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri**, 3. Basım, , Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 43.

³³⁴ Ünver Günay, **Türkiye'de Dini Sosyalleşme**, Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (Tebliğler), Gelişim Matbaası, Ankara, 1981,(Sosyalleşme) s. 193.

³³⁵ Günay, Sosyalleşme, s.194.

İslam açısından konuya baktığımızda, İslam eğitim ve öğretime büyük bir önem vermiştir. Nitekim Kur'an'ı Kerim ve hadislerde bilmeyi, öğrenmeyi ve ilim yapmayı öven, teşvik eden birçok ayet ve hadis vardır.³³⁶ Ayrıca Kur'an'ı Kerim'de peygamberlerin halkını eğitmekten başka bir vazife ile yükümlü olmadığı belirtilmiştir. Kur'an'da peygamberlerin görevinin bir eğitim-öğretim işi olduğunu anlatan birçok ayet vardır.³³⁷ Nitekim peygamberimiz de bir hadisinde: "Allah beni bir muallim (öğretici) olarak gönderdi."³³⁸ buyurarak vazifesinin bir eğitim öğretim işi olduğunu belirtmiştir. Zaten peygamberimiz Mekke'de başlattığı eğitim-öğretim faaliyetlerini, Medine'de mescit merkezli bir eğitime dönüştürmüştür. Mescidi Nebevideki suffenin eğitim sistemi bu konuda örneklik teşkil eder. Eskiden olduğu gibi günümüzde de yaygın olarak camilerde vaazlar, hutbeler, Kuran'ı Kerim ve dini bilgilerin öğretimi yapılmaktadır. Ayrıca örgün eğitim veren okullarda da "din kültürü" eğitimi verildiğini görmekteyiz. Ancak ülkemizde din eğitiminin verilip-verilmemesi hala tartışma konusudur. Çünkü 1931-1949 yılları arasında din öğretimi okullarımızda yapılmamıştır. 1948-1949 eğitim-öğretim yılından itibaren din dersi yeniden konulmuştur. 1950 seçimlerinden sonra, din eğitim ve öğretiminin bütün alanlarında bir takım olumlu gelişmeler görülmeye başlamıştır. 1951 yılında İmam-Hatip okulları 7 ilde öğretime başlamıştır. 1959-1960 yılında Yüksek İslam Enstitüleri açılmış, 1982 yılına ise İlahiyat fakültelerine dönüştürülmüştür.³³⁹ 1961'deki düzenlemeye kadar anayasalarda din dersi ve din öğretimi ile ilgili bir madde bulunmuyordu. Ancak 1982-1983 öğretim yılından itibaren "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersi, zorunlu dersler arasına konmuştur.³⁴⁰ Ancak bu konudaki tartışmalar bitmemiştir. Çünkü bu tartışmalar dinden ve din eğitiminden ne anlaşıldığı ve çocuklara din eğitimi verilmesinin gerekli görülüp görülmediğiyle alakalıdır.

Biz de bu açıdan inceleme alanımız olan Yalılıyık ve köylerinde din eğitimi ve öğretimi hakkındaki kanaatlerin çalışmamız açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

³³⁶ Bakara, 2/73,75, Zümer, 39/9, Mücadele 58/11, Fatir 35/128, Taha 20/114, Alak 96/1-5; İmam Nevevi, ss. 412-415

³³⁷ Ali-İmran 3/64, Cuma 62/2, Bakara, 2/129.

³³⁸ İbn-i Mace, **Mukaddime**, paragraf, 17.

³³⁹ Halis Ayhan, **Türkiye'de Din Eğitimi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 84-180.

³⁴⁰ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988, s. 75-77, Ayhan, s. 21.

Bu bağlamda, özellikle örneklemimize “okullarda (ilköğretim ve lise) Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Verilmeli mi?” sorusunu sorduk. Verilen cevapları aşağıda görmemiz mümkündür.

Buna göre örneklemimizin % 100’ü okullar da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi verilmeli düşüncesindedir. Buradan hareketle örneklemimize sorduğumuz diğer bir soru ise “okullarda (ilköğretim ve lise) verilen dini bilgiler yeterli mi?” sorusudur. Örneklemimizin vermiş olduğu cevapları tablo 76’da görmemiz mümkündür.

Tablo 76: Okullarda (İlköğretim ve Lise) Verilen Dini Bilgileri Yeterli Bulma

	Frekans	Yüzde
Evet	22	14.5
Hayır	81	53.3
Kısmen	46	30
Fikrim yok	3	2.0
Toplam	152	100,0

Tablo 76’ya baktığımızda örneklemimizin %14,5’i okullarda verilen dini bilgileri yeterli bulurken, %53,3’si okullarda verilen dini bilgilerin yeterli olmadığı kanaatinde, %30’u okullarda verilen dini bilgilerin tamamıyla olmasa da kısmen yeterli olduğunu, %2’si ise fikri olmadığını ifade etmiştir. Örneklemimizin yarıdan fazlasının okullarda verilen dini bilgilerin yeterli bulmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda okullarda verilen dini bilgileri yeterli bulma ile cinsiyet ilişkisine baktığımızda, erkeklerin %13,1’i ile kadınların %16,2’si okullarda verilen dini bilgileri yeterli bulurken, erkeklerin %57,1’i ile kadınların %48,5’i ise okullarda verilen dini bilgileri yeterli bulmamaktadır. Kısmen yeterli bulma erkeklerde %28,6 iken kadınlarda %32.4’tür. Fikri olmadığını belirtenlerin oranı ise erkeklerde %1.2 iken, kadınlarda bu oran %2.9’dur. Buna göre erkek ve kadınların okullarımızda verilen dini bilgileri yetersiz olarak bulmanın genel toplamı %105,6’dır.

Konuyu eğitim açısından değerlendirdiğimizde, eğitim düzeyi arttıkça, okullarda verilen dini bilgileri yetersiz bulma oranı da artmaktadır. Buna göre, okuma yazma bilmeyenlerde okullarda verilen dini bilgileri yetersiz bulanların oranı %30 iken, bu oran fakülte mezunlarında %60’tır. Yeteli bulanların oranı ise eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır. Nitekim fakülte mezunlarında okulda verilen dini

bilgileri yeterli bulanların oranı %6,7 iken, okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %20’dir.

Bu konuyla alakalı olarak anketimize katılanlara sorduğumuz diğer bir soru “size göre çocuklar dini bilgileri en iyi nereden öğrenebilirler” sorusudur. Örneklemimizin vermiş olduğu cevapları tablo 77’de görmemiz mümkündür.

Tablo 77 : Dini Bilgileri En İyi Nereden Öğrenilebileceği ile İlgili Görüşler

	Frekans	Yüzde
Aileden	17	11.2
Okuldan	11	7.2
Kuran kurslarından	77	50.7
Camilerde açılan yaz kuran kurslarından	19	12.5
İmam hatip lisesinden	27	17.8
Diğer	1	0.7
Toplam	152	100,0

Tabloya baktığımızda katılımcıların %50,7’si gibi büyük bir çoğunluğu çocukların dini bilgilerini öğrenebileceği en önemli kaynak olarak din eğitimi veren Kuran Kurslarından öğrenebileceğini ifade ederken, %17,8’i ise din eğitiminin yanında müspet bilimleri de öğreten İmam Hatip liselerinden öğrenebileceğini belirtmiştir. Örneklemimizin %12,5’i camilerde açılan yaz Kuran Kurslarından öğrenilebileceğini ifade ederken, %11,2’si ise aile kurumunu en önemli dini bilgi öğrenme kaynağı olarak görmektedir. Katılımcıların %7,2’si ise en iyi dini bilgi öğrenme yeri olarak okulları gösterirken, %0,7’si özel eğitim kurumları, tarikatlar ve cemaatlerden öğrenilebileceğini belirtmiştir.

Bu verilere baktığımızda, çocukların dini bilgileri en iyi öğrenebileceği yer olarak genellikle din eğitim veren kurumlarda yoğunlaştığını görüyoruz. En yüksek oranda tercih edilen şık sırf din eğitimi veren Kuran Kursu iken, ikinci sırayı yine din eğitiminin yanında müspet bilimleri de öğreten İmam Hatip Liseleri gelmektedir. Camide açılan yaz Kur’an Kursları ise belirli bir oran oluşturmaya rağmen bu iki kurumun biraz gerisinde kalmaktadır. Çelik’in çalışmasında %49,8 oranında dini bilgilerin en iyi öğrenilebileceği yer olarak “aile” ilk sırada gelirken, çalışmamızda ise yukarıdaki kurumlardan sonra gelmektedir.

Konuyu cinsiyet açısından değerlendirildiğinde Kur’an Kursları ve İmam-Hatip liseleri din bilgileri en iyi verebilecek kurumlar arasında en yüksek oranda

tercih edilmiştir. Buna göre erkeklerin %51,2'si ile kadınların %50'si yer olarak ifade ederken, erkeklerin %23,8 ile kadınların %10,3'ü İmam-Hatip Lisesi cevabını vermiştir. Dini bilgileri en iyi öğrenilecek yer olarak aileyi görenlerin oranı erkeklerde %11,9 iken, kadınlarda bu oran %10,3'tür. Yine camilerde açılan yaz kuran kursları en iyi dini bilgi öğrenilecek yer olarak görenlerin oranı erkeklerde %10,7 iken, kadınlarda %14,7'dir. Özel eğitim kurumları, cemaatler ve tarikatlar en iyi dini bilgi öğrenilecek yer olarak görenlerin oranı kadınlarda %1,5'tir. Sonuç olarak erkek ve kadınların en yüksek oranda Kuran Kursları ve imam Hatip Liselerini dini bilgilerini öğrenilecek yerler olarak ilk tercih ettikleri kurumlardır.

Dini bilginin en iyi öğrenileceği kaynak ile / eğitim ilişkisine baktığımızda, dini bilgi en iyi Kuran Kursundan öğrenilir diyenlerin en yüksek oranı okuma yazma bilmeyenlerde %70 en düşük oran %26,7 ile fakülte mezunlarındadır. Dini bilgi en iyi İmam Hatip Lisesinden öğrenilir diyenlerin oranı fakülte mezunlarında %40 iken, lise mezunlarında %4, ortaokul mezunlarında %9,1, ilköğretim mezunlarında %14,3, ilkokul mezunlarında %18,6, okuma yazma bilenlerde %35,7'dir. Okuma yazma bilmeyenlerde ise bu şık işaretlenmemiştir. Dini bilgileri en iyi aileden öğrenilir diyenlerin en yüksek oranı lise mezunlarında %28 iken, okuma yazma bilenlerde ise bu şıkkı işaretleyen çıkmamıştır. En iyi camilerde açılan yaz kuran kurslarından öğrenilir diyenlerde en yüksek oran %18,2 ile ortaokul mezunlarında, en düşük oranı ise fakülte ve okuma yazma bilmeyenler oluşturmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, dini bilgileri en iyi nereden öğrenilebileceği ile eğitim ilişkisi arasında farklı yönlerde ilişkiler mevcut olup, eğitim durumuna göre dini bilgileri en iyi öğrenilebilecek kaynakta değişmektedir.

Dini bilgileri en iyi nereden öğrenilebileceği ile mesleki statüler arasındaki ilişkiye baktığımızda, en yüksek oranda tercih edilen yerler yine din eğitimi veren kurumlardır. Çiftçilerin %53,3'ü Kuran Kursları derken, %20'si İmam Hatip Liseleri ve Camilerde açılan yaz kurslarından dini bilgilerin öğrenileceğini ifade ederken; işçilerin %81,8'i Kuran Kursları derken, %9,1'i ise İmam Hatip Liseleri ve camilerde açılan yaz kurslarından öğrenilir demektedir. Esnaf ve zanaatkârlar dini bilgilerin en iyi öğrenilebilecek kaynak %14,3 ile aileyi, %42,3 ile kuran kursları, %28,6 ile imam Hatip Liselerinden %14,3 ile camilerde açılan yaz kuran kurslarını göstermektedir. Memurların en yüksek oranda tercih ettikleri kurum %35,3 ile kuran kursları ve

imam hatip liseleri iken, en düşük oranda tercih edilen kurumun camilerde açılan yaz kuran kurslarıdır. İşsizlerde ise %50'lik oranda imam hatip liseleri derken, %50 ile de camilerde açılan kuran kursları cevabını vermiştir. Emeklilerin dini bilgileri en iyi öğrenilecek yer olarak %4,8 ile aile, %52,4 ile kuran kursu, %9,5 ile camilerde açılan yaz kursları, %33,3 ile İmam Hatip lisesi demektir. Ev hanımlarının dini bilgileri en iyi öğrenilecek kaynak olarak %53,8 ile Kuran Kursları, %13,5 ile İmam Hatip Lisesi, %11,5 ile okuldan ve camilerde açılan kursları, %7,7 ile aileyi göstermektedir. Serbest meslek sahipleri ile öğrencilerin dini bilgileri en iyi öğrenilecek yer olarak %44,4 ile Kuran Kursları, %25,9 ile aile, %18,5 ile camilerde açılan yaz kursları, %11,1 ile okuldan öğrenilebileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki mesleki statülere göre dini bilgi öğrenilecek yerler farklılaşmakla birlikte en çok tercih edilen kurumlar yine din eğitimi veren yerlerdir.

3.5.2.2 Din Görevlilerine Olan İhtiyaç

Din ve eğitim ilişkileri çerçevesinde değinmemiz gereken diğer bir konuda yaygın eğitim veren din görevlileridir. Çünkü Türkiye'de din eğitiminin kültürel fonksiyonu yalnız örgün eğitim içinde düşünülemez. Camilerimizde vaaz, hitabet gibi uygulamalar yanında Kur'an Kurslarının yaygınlığı din eğitiminin alanının kapsamını çeşitlendirmiştir.³⁴¹

Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'de din işlerini yürütmekle görevli olan ve din hizmeti veren bir kurumdur. Diyanet İşleri Başkanlığı, "İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmekte, din konusunda toplumu aydınlatmakta ve ibadet yerlerini yönetmektedir."

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaygın din hizmetleri ve eğitimi faaliyetleri, müftü, vaiz, imam, hatip, Kur'an kursu öğreticisi ve müezzin kayyımlar tarafından genellikle cami merkezli olmakla birlikte, cezaevi, çocuk esirgeme kurumu ve hastaneler gibi yerlerde de yaygın din eğitimi vermektedir.

Eskiden olduğu gibi günümüzde de camiler ibadet yeri olma özelliğinin yanında din eğitiminin temel bahisleri olan iman, ibadet ve ahlak gibi konularda

³⁴¹ Nida Armağan, "Çağdaş Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi", 1. Din Eğitimi Semineri, (Sempozyum) Gelişim Matbaası, Ankara, 1981, s. 204.

eğitim yapılan birer yaygın eğitim kurumudur. Camilerde okunan hutbeler ve yapılan vaazlarda her yaşta ve seviyedeki insanımıza dini konularda bilgilendirmekte, aydınlatmakta ve okullarda öğrendikleri bilgileri pekiştirmektedir. Yanı sıra yaz aylarında açılan Kur'an Kursları yaygın din eğitimi etkinlikleri arasındadır. Din görevlilerimiz insanlarımızla iç içe yaşayarak onların dini ihtiyaç, istek ve problemlerinde ilk başvuru mercii konumunda olup, bu ihtiyaçların giderilmesi ve problemlerin çözülmesi ile onların hayata tam olarak katılımlarını sağlamaktadırlar.³⁴²

Bu faktörleri göz önünde bulundurarak bu çalışmamızda biz de yörede din görevlilerinin dini hayat içerisindeki yerlerini tespit etmek ve dini eğitim konusundaki yöredeki etki derecelerini saptamak üzere deneklerimize iki soru sorduk. Öncelikle örneklemimize "dini inanç, tutum ve davranışlarınızın şekillenmesinde din görevlilerinin etkisi oldu mu?" sorusunu sorduk. Verilen cevapları tablo 78'de görmemiz mümkündür.

Tablo 78: Dini İnanç Tutum ve Davranışların Şekillenmesinde Din Görevlilerinin Etkileri

	Frekans	Yüzde
Evet	121	79.6
Hayır	11	7.2
Kısmen	18	11.8
Hiç olmadı	2	1.3
Toplam	152	100,0

Tabloya göre örneklemimizin %79,6'sı dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin etkisi olduğunu belirtirken, din görevlilerinin etkili olmadığını belirtenlerin oranı %7,2'dir. Din görevlilerinin dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde tamamen olmasa da kısmen etkisinin olduğunu belirtenlerin oranı %11,8 iken %1,3 ise sorumuza daha kesin bir dille hiç olmadığını belirtmiştir.

Konuyu cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde erkeklerin %85,7'si dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin etkili olduğunu söylerken, bu oran kadınlarda %72,1'dir. Bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı

³⁴² Şuayip Özdemir, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Cami Dışı Hizmet Alanlarında Din Görevliliği", **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt: 41, Sayı: 3, Ankara, 2005, ss. 8-9.

ise erkeklerde %4,8 iken, kadınlarda %10,3'e çıkmaktadır. Buna göre erkeklerde dini inanç, tutum ve davranışların şekillenmesinde din görevlilerinin daha etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Konuyu yaş faktörüne göre ele alırsak, yaş ilerledikçe din görevlilerinin etkisi daha da artmaktadır. Buna göre 15-25 yaş grubunda din görevlilerinin etkisi %75,8 iken, bu oran 61 ve yukarısında %91,7'ye yükselmektedir.

Sosyal etkenlerden eğitim açısından konuyu ele alırsak, dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin etkisi eğitim seviyesi yükseldikçe azalmaktadır. Bu bağlamda fakülte mezunlarında din görevlilerinin etkisi %53,3 oranında iken, okuma-yazma bilmeyenler de ise bu oran %80'e çıkmaktadır.

Mesleki statülere göre konuyu ele aldığımızda, din görevlilerinin etki oranı işsiz ve işçilerde %100 ile en yüksek seviyededir. Diğer meslek gruplarının oranı ise çiftçilerde %86,7, esnaf ve zanaatkarlarda %85,7, memurlarda %64,7, emeklilerde %95,2, ev hanımlarında %73,1 ve serbest meslek sahipleri ile öğrencilerde bu oran %74,1'dir. Dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin etkisinin kısmen olduğunu ifade edenlerin oranı %18,5 ile serbest meslek sahiplerinde en yüksektir. Bu oran ev hanımlarında %13,5, çiftçilerde %13,3, memurlarda %17,6, emeklilerde %4,8'dir.

Bu verilere göre yöremizde din görevlilerinin kişilerin dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde çok etkili bir role sahiptir.

Bu bağlamda sorduğumuz ikinci soru ise "dini inanç, tutum ve davranışların şekillenmesinde din görevlileri ne derece etkili oldu?" sorusudur. Bu soruyu önceki sorumuza evet cevabı veren örneklemimiz cevaplandırmıştır. Verilen cevapları tablo 79'da görmemiz mümkündür.

Tablo 79 Dini İnanç, Tutum ve Davranışların Şekillenmesinde Din Görevlilerinin Etki Derecesi

	Frekans	Yüzde
Oldukça	27	19.9
Çok fazla	31	22.8
Çok	47	34.6
Orta ölçüde	23	16.9
Az	7	5.1
Çok az	1	0.7
Toplam	136	100,0

Tabloya göre, örneklemimizin dini inanç, tutum ve davranışların şekillenmesinde din görevlilerinin etki derecesi, %19,9'u oldukça, %22,8'i çok fazla, %34,6'sı çok, %16,9'u orta, %5,1'i az, %0,7'si ise çok az olduğunu ifade etmektedir. Buna göre örneklemimizin dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin etki derecesi farklı yoğunlukta olmakla birlikte %91,4 oranındadır.

Dini inanç, tutum ve davranışların oluşmasında din görevlilerinin etki derecesi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda, erkeklerin %17,7'si oldukça, %25,3'ü çok fazla, %38'i çok, %13,9'u orta, %5,1'i az oranında olduğunu ifade ederken. Kadınların %22,8'i oldukça, %19,3'ü çok fazla, %29,8'i çok, %21,1'i orta, %5,3'ü az, %1,8'i çok az etkisinin olduğunu belirtmektedir.

Konuya yaş grupları açısından baktığımızda, din görevlilerinin etkisinin yoğunluğu farklı olmakla birlikte “çok” seçeneği ağırlıklı olarak tercih edilen seçenektir. 15-25 yaş grubunda %30 ile “çok” seçeneği en fazla tercih edilirken, 26-40 yaş grubunda %35,1 ile “çok fazla” seçeneği daha fazla tercih edilmiş, 41-60 yaş grubunda en fazla tercih edilen seçenek %34,1 ile “çok” seçeneği iken, 61 ve üstü yaş gruplarında en fazla tercih edilen seçenek %50'lik bir oranda “çok” seçeneğidir.

Bu sonuçlara göre yöremizde din görevlilerinin kişilerin dini inanç, tutum ve davranışlarının oluşmasında yoğunluğu farklı olmakla birlikte çok fazla olduğu görülmektedir.

3.5.3. Din ve Ekonomi İlişkisi

Dinin, toplumsal yapıyı oluşturan kurumlarla olan karşılıklı ilişkisi bağlamında değinilmesi gereken önemli bir konu da, dinin ekonomiyle olan

bağıntısıdır. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren insanların dine ve ekonomiye ilgilerinin hiç bir zaman azalmadığı bilinmektedir.³⁴³ Bu yüzden, ekonomik davranışlar daima toplumsal bir davranıştır ve diğer insanların davranışlarıyla anlamlı bir ilişki içindedir.³⁴⁴

"Dini olaylarla ekonomik olaylar ve hatta tüm sosyal strüktür karşılıklı olarak birbirlerine bağımlıdır." Bu demektir ki, dinin sosyal veya sosyo-ekonomik yapı üzerinde etkileri olabildiği gibi, bu yapılarında din üzerinde etkileri vardır.³⁴⁵ Bunu sistematik olarak ilk araştırma konusu yapan kişi Weber olmuştur. O, din faktörünü metodolojik bir değişken olarak almak suretiyle dinin ekonomik olaylar üzerindeki etkisini araştırmış, endüstriyel kapitalizmin psiko-sosyal sebebi olarak Protestanlık üzerine olan analizleri, değer sistemi olarak kalvinizmin bazı sosyal ajanların faaliyetini düzenlediği ve böylece modern kapitalizmin doğmasına sebep olduğunu ve netice olarak da din ve ekonomik faaliyetler arasındaki korelasyonun gerçekliğini göstermek istemiştir.

Ona göre, Avrupa'da Kapitalist zihniyetin ortaya çıkmasının temel faktörü Protestan mezheplerinin yaşayışında beliren Püritanizm şeklindeki bir "asketizm" (zahidlik) anlayışıdır.³⁴⁶ Çünkü, Weber'e göre, çağdaş kapitalist ruhun kökü ortaçağ Avrupa'sına kadar uzanır, fakat en önemli ahlaki temellerini asketik Protestan ahlakında bulur.³⁴⁷ Dolayısıyla ekonomik faaliyeti anlayabilmek için onu, yakından ilişkili bulunduğu değerler sisteminin oluşturduğu ve sosyologların "ahlaki değerler sistemi", "zihniyet" veya daha sık olarak "dünya görüşü" ya da "hayat anlayışı" adını verdikleri alt sistemle münasebetinde bilinmesi gerekmektedir.³⁴⁸ Çünkü her din bir inanç ve ibadetler bütünü olmasının yanı sıra, bir dünya görüşü ve hayat anlayışını da inanlarına vermektedir. Böylece o din mensuplarının çeşitli hayat faaliyetleri arasında ekonomik faaliyetlere karşı da, kaynağını dinden alan bir tavır ve tutum söz

³⁴³ Mehmet Ali Kırman, "Dinin Ekonomik Modeli Küreselleşme Sürecinde Dine Yeni Bir Yaklaşım," **Öndokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 16-17, Samsun, 2004, (Ekonomik Model),s. 147

³⁴⁴ Kehrer, s.80

³⁴⁵ Günay, Max Weber, s.3-4

³⁴⁶ Günay, Ahlak, s.115

³⁴⁷ Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, çev: Zeynep Gürata, Ayraç Yayınları, Ank, 1999, s. 146.

³⁴⁸ Günay, Ahlak, s.113

konusu olmaktadır.³⁴⁹ Nitekim iktisadi sistemler de içinde geliştikleri toplumların kültürel değerlerini ve inanç sistemlerinin izlerini taşırlar.³⁵⁰

Weber, Batının Ortaçağ geri kalmışlığından kurtularak ilerlemesinin temel itici gücünün "Protestan ahlakı" ve onun kapitalizme kazandırdığı ruh olduğunu söylüyor, çünkü ortaçağın dünyayı dışlayan tutumuna karşın Protestan anlayış, dünyayı kutsallaştırıyor ve dünyevi eylemlerin yerine getirilmesini Tanrı'nın dileğiyle özdeşleştiriyor.³⁵¹

Nitekim insan, sadece Tanrı'nın şanıyla ona lütfedilen malların mütemedidir. Kendisine emanet edilen her kuruluşun hesabını vermek zorundadır. Dünyevi asketik Protestanlık, mal kazancını, psikolojik olarak geleneksel ahlakın yasaklarından kurtarmış ve bunu Tanrı'nın insandan bir isteği olarak görmüştür.³⁵²

Sonuç olarak, kişinin ödevinin dünya nimetlerinden faydalanmak, zenginliğini artırmak düşüncesine imkân vermiştir. Dahası başarının Tanrı'nın kulunu sevmesinin bir belirtisi olduğu inancı, kişileri devamlı çalışmaya iterek elde edilen zenginliklerin şahsi çıkarlar için kullanılması gerektiği düşüncesini artırmıştır. Ancak meslek ahlakı öğretisinin bir neticesi olarak, iş çevrelerinde Tanrı'nın seçkin kulları arasına girmenin ve kurtuluşun dünya nimetlerinden yüz çevirmeye değil, bizzat dünya hayatında başarıya ulaşarak mümkün olacağı inancının doğmasına sebep olmuştur.³⁵³

Weber, Protestanlığı bir toplumsal gelişme modeli olarak kullanırken, İslam toplumlarının yapılarıyla da ilgilenmiş ve özellikle bu toplumların neden kapitalizmi üretemediklerini anlamaya çalışmıştır.³⁵⁴ Weber'in İslam'la ilgili çalışmasının tüm dayanağı şudur: İslam toplumu politik, ekonomik ve yasal ilişkileri istikrarsız ve keyfi ya da, Weberci anlamıyla, irrasyonel kılan patrimonyal hâkimiyetle karakterize edilen bir toplumdur. Patrimonyal hâkimiyet nedeniyle, rasyonel kapitalizmin ön koşullarının oluşturmadığını gösterir. Weber, rasyonel, biçimsel (formal) hukukun, özerk şehirlerin, bağımsız bir şehirli sınıfın ve politik istikrarın İslamda bütünüyle eksik olduğunu söyler. Ayrıca hukuk, bilim ve sanayi alanında olmak üzere Batı

³⁴⁹ Günay, Max Weber, s.4

³⁵⁰ Erkal, s.112

³⁵¹ Ergun Yıldırım, **Türkiye'nin Modernleşmesi ve İslam**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 44.

³⁵² Weber, s. 146-147

³⁵³ Günay, Max Weber, s.5

³⁵⁴ Yıldırım, s.45

toplumunun rasyonel ve sistematik karakteri ile Doğu uygarlığının, özellikle İslam uygarlığının, keyfi istikrarsız siyasi ve ekonomik koşulları arasındaki bir karşıtlık söz konusudur. Bu yüzden, İslam toplumunun askeri ve ekonomik koşulları kapitalizmin gelişmesine elverişli değildir.³⁵⁵

Weber, İslami şarkiyatçılığın en belirgin özelliklerinden olan polemiğe tutum ve gayretlere dört elle sarılarak, İslam'ın temel ve öz kaynaklarına inmekten çok protestanlığın Kalvinci kanadına tezat olacak şekilde, kulaktan dolma bilgiler toplayarak İslam'la ilgili tek yanlı açıklamalara girişip, batının eşsizliğini ispatlamaya çalışmıştır.³⁵⁶

Din-ekonomi ilişkilerini bu şekilde açıkladıktan sonra konuyu iki açıdan değerlendirmeye çalışacağız. Bu konuda birinci amacımız "zenginlik ve zenginliğe nasıl bakıldığı", ikinci olarak İslam'ın meşru olarak kabul etmediği kazanç yolları ile ilgili yöremizin genel davranış yapısının değerlendirilmesi.

3.5.3.1. Din ve Zenginlik

İslam dini dünya hayatını şartlı olarak kabul ve tasdik etmektedir. Zira İslamiyet'e göre asıl olan ahiret saadetidir ve bu dünya hayatı bu saadeti elde etmek için bir imtihandır. Ancak bu durum, bu dünya hayatı ve nimetlerinin inkârı manasına gelmemektedir/gelmemelidir. Müslüman'ın dünya ve ahirete karşı tutumlarında ölçülü olması, orta yolu tutması ve hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için yarın ölecekmiş gibi de dünyadan ve onun nimetlerinden faydalanmayı emreden birçok ayetin var olduğunun da burada hatırlatılması gerekir.³⁵⁷ Ancak Kuran'da serveti, altını ve gümüşü yığanların uğrayacakları azaptan da söz edilmektedir.³⁵⁸ Bu ayetlerden İslam'ın servet ve zenginliğin aleyhinde bulunduğu manasını çıkarmamak gerekir. Ayetlerde kastedilen, malını Allah yolunda, hayır işlerinde harcamaya teşviktir, yani cimrilik edilmemesi ve servetin belirli ellerde toplanmamasıdır.³⁵⁹

³⁵⁵ Bryan S. Turner, **Max Weber ve İslam**, çev: Yasin Aktay, 2. Baskı Vadi Yayınları, Ankara, 1999, s.37-40

³⁵⁶ Hüsni, E. Bodur, "Max Weber'in İslam'a Bakışı", **Türk Yurdu**, Cilt: 10, Sayı: 33, Mayıs, 1990, s.41

³⁵⁷ Nahl, 16/14,15,18; Bakara 2/29; Neml, 27/86, Kasas, 28/77,78, Araf, 7/31, Cuma, 62/10.

³⁵⁸ Tevbe 9/37-35, Kehf, 18/49

³⁵⁹ Sebe, 34/39, Bakara, 2/271, Ali İmran, 3/92, Leyl, 92/5,7,17,21

Ayrıca "veren el alan elden üstün"dür hadisi zenginliği fakirlikten üstün tutmakla bahsedilen düşünceyi destekler mahiyettedir.³⁶⁰

Bundan dolayı biz de yöremizde dinin ekonomi üzerindeki etkisini incelerken, yaklaşık olarak herkesin zengin olmayı istediğini varsayarak, zenginliğe hangi yollarla ulaşılacak istenen bir hedef olduğunu belirlemeye çalıştık. Bu açıdan örneklemimize "şayet mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?" sorusunu yönelttik. Verilen cevapları tablo 80'de görmemiz mümkündür.

Tablo 80: Zengin Olma Yolları ile İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Miras yoluyla	1	0.7
Çalışarak	70	46.1
Define bularak	2	1.3
Piyango loto, toto, at yarışı gibi şans oyunlarından	2	1.3
Kumar oynayarak	-	-
Helal yoldan	68	44.7
Diğer	9	5.9

Bu tabloya baktığımızda örneklemimizin %46,1'i çalışarak kendi alın teriyle, %44,7'si ise helal yoldan zengin olmayı istediğini ifade etmiştir. Bu durum, dinin ekonomik faaliyetlerde önemli ölçüde etkili olduğunun bir göstergesidir. Miras define gibi zengin olma yolları örneklemimiz tarafından %1,3 oranda tercih edilirken, şans oyunları da %1,3 oranda tercih edilen zengin olma yoludur.

Örneklemimizin %5,9'u bu sorumuzda iki seçeneğimizi tek seçenek olarak düşünerek, birden fazla seçeneği işaretlemiştir. Bu örneklemimizin zengin olma yöntemi olarak helal yoldan çalışarak zengin olmayı istediğini belirtmektedir.

Bu bulgulardan hareketle yöremizde, ekonomik hayatta dinin oldukça etkin olduğunu ve dinin yasakladığı kazanç yollarının tercih edilmediğini söyleyebiliriz.

Yöremizde kişilerin geçimlerini temininde olduğu gibi hayatlarının her evresinde yapılan her işin helalinden olmasına önem verilmektedir. Bunun yanı sıra yöremizde İslam'ın yasakladığı içkiye de hoş bakılmamaktadır. Bu bağlamda örneklemimize "bira ve alkollü içki kullanır mısınız?" diye sorduğumuzda, örneklemimizin %2,6'sı evet derken, %97,4'ü hayır cevabını vermiştir. Buradan da

³⁶⁰ Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih, Zekat Bölümü, Cilt:1, s.254

yöremizde dinin etkisinin ve sosyal kontrolünün büyük ölçüde etkili olduğunun sonucunu çıkarmamız mümkündür.

Konuyu sosyal değişkenlerden cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde, erkeklerin %51,2'si ile kadınların %39,7'si çalışarak zengin olmayı istemektedir. Erkeklerin %39,3 ile kadınların %51,5'i helal yoldan zengin olmak isterken, miras yoluyla zengin olmak isteyenlerin oranı kadınlarda %1,5'dir. Yöremizde daha çok çalışarak ve helal yoldan zengin olmak istenmektedir. Konuyu yaş faktörüne göre değerlendirdiğimizde, yaş ilerledikçe çalışarak zengin olmak düşmekte, ancak yaşa paralel olarak helal yoldan zengin olma isteği daha artmaktadır. Bu bağlamda 15-25 yaş grubunda çalışarak zengin olmayı isteyenlerin oranı %54,5 iken, bu oran 61 ve üstünde %25'e düşmektedir. Helal yoldan zengin olmayı isteme ise 15-25 yaş grubunda %33,3 iken, 61 ve üstü yaş grubunda bu oran %66,7'ye çıkmaktadır. Diğer şıklar pek tercih edilen zengin olma yollarından değildir.

Yöremizde kişilerin geçimlerini temininde olduğu gibi hayatlarının her evresinde yapılan her işin çalışarak, alın teri helalinden olmasına büyük bir önem verilmektedir.

3.5.3.2. Faiz İle İlgili Düşünceler

Din ile ekonomi ilişkisini incelerken, üzerinde durmamız gereken önemli bir konu da modern hayat içerisinde oldukça yaygın ve kişilerin ekonomik durumlarında büyük ölçüde etkili olan "faiz" konusudur. Bizde bu açıdan örneklemimizin faiz hakkındaki düşüncelerinin, dinin ekonomik ilişkileri üzerindeki etkisini tespit açısından önemli olduğu kanaatindeyiz. Bundan dolayı örneklemimizin faiz hakkındaki kanaatlerini sorduk, verilen cevapları tablo 81'de görmemiz mümkündür.

Tablo 81: Faizle İlgili Düşünceler

	Frekans	Yüzde
Haramdır	128	84.2
Enflasyon oranında faiz helaldir	3	2.0
Gayri ahlaki bir davranıştır	-	-
Kolay kazanç yoludur	8	5.2
Diğer	13	8.6
Toplam	152	100.0

Tablo 81’de görüldüğü gibi anketimize katılanların %84.2’si bu konuyu tamamıyla dini bir bakış açısından değerlendirmiş, iktisadi sistemde, özellikle modern bankacılıkta önemli bir yeri olan faiz sisteminin dinen haram olduğu düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Örnekleminizin %5,2 faizin, kolay kazanç yolu olduğunu belirtirken, %2’si ise enflasyon oranında faizin helal olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer seçeneği de %8,6 oranında işaretlenmiştir. Bunu işaretleyenler daha çok İslami bankaya para yatıranlar ile çok üyeli holdingler de hissesi olanlar bu şikkı işaretlemişlerdir.

Cevapları toplu olarak değerlendirdiğimizde yukarıda ifade ettiğimiz gibi faiz ile ilgili düşüncelerde de dinin belirleyici bir işlevinin olduğunu görüyoruz. Ancak günümüzde özellikle 1980’li yıllarla birlikte yaygınlaşan ve kâr-zarar ortaklığı temelinde faaliyet gösteren faizsiz finans kurumlarına yönelik ilginin örnekleminiz bağlamında küçümsenmeyecek bir oranı teşkil ettiği görülmektedir. Yine faizsiz finans kurumları yanında çok ortaklı holdingler aracılığı ile yatırıma yönelik olarak bir sermaye birikimi sağlamaya çalışılmaktadır.

Dini endişe ve kaygılardan dolayı banka sistemine dâhil olmayan yastık altı birikimin, kâr-zarar ortaklığı anlayışıyla meşrulaştıran bu sürece dahil olmada kişilerin zorlanmadığı söylenebilir. Yöremizde yapmış olduğumuz gözlem ve mülakatlarımızda da bazı güven problemleri olmakla birlikte birikimlerini bu tür çok ortaklı holdingler ve faizsiz finans kurumlarına yatırma eğiliminin belli bir yaygınlık düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak kişilerin zor durumda kaldıklarında tutum ve davranışlarında bir değişiklik de olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bundan dolayı biz de deneklerimize ikinci bir soru sorarak onların tutum ve davranışlarını ölçmeye çalıştık. Konuyla ilgili sonuçlar tablo 82’de görmemiz mümkündür.

Tablo 82: Faiz Almakla İlgili Tutumlar

	Frekans	Yüzde
Hayır kesinlikle doğru değildir	110	72.4
Evet kesinlikle doğrudur	3	2.0
Hayır doğru değildir ama zor durumda kaldığı için faiz alabilir	32	21.1
Fikrim yok	7	4.6
Toplam	152	100,0

Tablo 82'ye baktığımızda örneklemimizin tutumlarında farklılık olduğunu görmekteyiz. Nitekim örneklemimizin %72,4'ü bunun kesinlikle doğru olmadığını belirtirken, %2'si bunu kesinlikle doğru bulmaktadır. %21,1'i bu yargının doğru olmadığını ancak kişilerin zor durumda kaldıkları için faiz alabileceklerini söylemektedir. %4,6'sı ise fikrinin olmadığını dile getirmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, bir önceki soruya daha kesin bir tavırla cevap veren örneklemimizin büyük çoğunluğu, pratik bir durum söz konusu olduğunda kanaatleri değişmektedir. Tablo 81 de faizin haram olduğunu belirtenlerin oranı %84.2 iken, tablo 82'de bu örneklemin bir kısmının kanaatlerinin üçüncü şıkta belirtilen ifadeye kaydığı görülmektedir.

Faiz almakla ilgili kanaatlerin şekillenmesinde sosyal değişkenlerden cinsiyet, eğitim ve gelir gruplarının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bu yüzden konuyu sosyal değişkenlere göre değerlendireceğiz.

Tablo 83: Faiz Almakla İlgili Tutumlar / Cinsiyet

P=0,515			soru63				Toplam
			Hayır	Evet	Zor durum	Fikrim yok	
Cinsiyet	Erkek	f	58	1	20	5	84
		% Cinsiyet	69.0%	1.2%	23.8%	6.0%	100.0%
		% soru63	52.7%	33.3%	62.5%	71.4%	55.3%
	Kadın	f	52	2	12	2	68
		% Cinsiyet	76.5%	2.9%	17.6%	2.9%	100.0%
		% soru63	47.3%	66.7%	37.5%	28.6%	44.7%
Toplam		f	110	3	32	7	152
		% Cinsiyet	72.4%	2.0%	21.1%	4.6%	100.0%
		% soru63	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda, faiz almakla ilgili tutumlar cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Buna göre, erkeklerin %69'u bunun kesinlikle doğru olmadığını ifade ederken, kadınların %76,5'i bu kanaattedir. Yine erkeklerin %23,8'i faiz almanın doğru olmadığını, ama kişilerin zor durumda kaldıkları için faiz alabileceklerini söylerken, kadınların ise %17,6'sı bu kanaattedir.

Faiz almakla ilgili tutumlar ile eğitim arasındaki ilişkiye Tablo 84’de değineceğiz

Tablo 84 : Faiz Almakla İlgili Tutumlar / Eğitim

P=0,017			soru63				Toplam
			Hayır	Evet	Zor durum	Fikrim yok	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	8	0	1	1	10
		% Eğitim	80.0%	0.0%	10.0%	10.0%	100.0%
		% soru63	7.3%	0.0%	3.1%	14.3%	6.6%
	Okuma yazma var	F	14	0	0	0	14
		% Eğitim	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
		% soru63	12.7%	0.0%	0.0%	0.0%	9.2%
	İlkokul	F	56	0	12	2	70
		% Eğitim	80.0%	0.0%	17.1%	2.9%	100.0%
		% soru63	50.9%	0.0%	37.5%	28.6%	46.1%
	İlköğretim	F	5	1	1	0	7
		% Eğitim	71.4%	14.3%	14.3%	0.0%	100.0%
		% soru63	4.5%	33.3%	3.1%	0.0%	4.6%
	Ortaokul	F	5	0	6	0	11
		% Eğitim	45.5%	0.0%	54.5%	0.0%	100.0%
		% soru63	4.5%	0.0%	18.8%	0.0%	7.2%
	Lise	F	13	1	9	2	25
		% Eğitim	52.0%	4.0%	36.0%	8.0%	100.0%
		% soru63	11.8%	33.3%	28.1%	28.6%	16.4%
Fakülte	F	9	1	3	2	15	
	% Eğitim	60.0%	6.7%	20.0%	13.3%	100.0%	
	% soru63	8.2%	33.3%	9.4%	28.6%	9.9%	
Toplam		F	110	3	32	7	152
		% Eğitim	72.4%	2.0%	21.1%	4.6%	100.0%
		% soru63	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 84’e göre faiz almakla ilgili tutumlar eğitim düzeyine göre değişmektedir. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe bunun doğru olmadığını ifade edenlerin oranı azalmaktadır. Okuma-yazma bilmeyenlerin bu konudaki oranları %80 iken, fakülte mezunlarının oranı %60’lara düşmektedir. Yine faiz almanın doğru olmadığını ama kişilerin zor durumda kaldığı için alabileceğini ifade edenlerin oranı okuma yazma bilmeyenlerde %10 iken, fakülte mezunlarında bu oran %20’ye çıkmaktadır. Buna göre hiç okula gitmemişlerde bu soruya hayır diyenlerin oranı daha yüksektir.

Faiz almakla ilgili tutumlar ile gelir grupları arasındaki ilişkiye baktığımızda, 500 tl ve aşağı gelir seviyesinde olanların %100’ü belirtilen ifadeye göre de faiz almanın kesinlikle doğru olmadığını ifade ederken, bu oran 1501 tl ve yukarı gelir seviyesinde olanlarda %61,1’e düşmektedir. Yine faiz almanın doğru olmadığını ama kişilerin zor durumda kaldıklarında faiz alabileceklerini ifade edenlerin oranı 1501 tl

ve üstü gelir gruplarında %29,6 iken, 1251-1500 tl gelir seviyesinde olanlar %18,2, 1001-1250 tl arasında gelir seviyesinde olanlarda ise %24 ile en yüksektir.

3.5.4. Dindarlık Durumu Ve Dindarlığa Verilen Önem

3.5.4.1. Dindarlık Durumu

Dinin toplumsal etkileşimle alakalı olarak değinmemiz gereken diğer bir konuda kişilerin dindarlık durumları ya da onların kendilerini bu bağlamda nasıl gördükleridir. Ancak bu konuda objektif tespit yapmak son derece güç olduğundan, biz kişilerin şahsi kanaatlerini dikkate alacağız. Bunun için örneklemimize "kendinizi dindarlık açısından nasıl ifade edersiniz? sorusunu sorarak, dindarlık durumlarıyla ilgili kanaatlerini öğrenmeye çalışacağız. Ayrıca konuyu sosyal değişkenlere göre değerlendirmeyi de uygun buluyoruz.

Tablo 85 : Dindarlık Düzeyi Bakımından Kişinin Kendisini Algılama Durumu

	Frekans	Yüzde
Çok dindarım	16	10.5
Orta derece dindarım	117	77.0
Az dindarım	19	12.5
Dinle hiç alakam yok		
Diğer		
Toplam	152	100.0

Yukarıdaki tabloya baktığımızda örneklemimizin %77 gibi büyük bölümü kendini orta derecede dindar olarak görmektedir. Bunu %10,5 oranla çok dindarım, %12,5 oranla az dindarım cevabını vermiştir.

Köktaş'ın İzmir'de yaptığı çalışmasında ise kendini çok dindar olarak tanımlayanların oranı %14,3, orta derecede dindar olarak görenlerin oranı %58,8 ,dinle az ilgili olanların oranı %21,8, dinle hiç ilgili olmadığını belirtenlerin oranı ise %4,4'tedir.³⁶¹

Çelik'in çalışmasına baktığımızda ise kendilerini çok dindar olarak görenlerin oranı %15,5, orta derecede dindar olarak görenlerin oranı %70,2, düzeyine

³⁶¹ Köktaş, Dini Hayat, s.154

ulaşmaktadır. Dine az ilgi duyduğunu söyleyenler %8,6, ilgisiz olanlar ise %5,7, oranlarındadır.³⁶² Tekin'in çalışmasında ise kendini çok dindar olarak görenlerin oranı %16,5 orta derecede dindar olarak tanımlayanların oranı %73'tür. Pek dindar olmadığını söyleyenlerin oranı %8,5 iken, dinle ilgisiz olanların oranı ise %2'dir.³⁶³

Köktaş'ın çalışmasıyla, Konya ili ve İlçeleri üzerine yapılan çalışmalarda dindarlık düzeyi farklılaşmaktadır.

Özellikle dinle az ilgili olan ve hiç ilgisi olmayanlarda bu bariz olarak görülmektedir. Kanaatimize göre bu bölgesel farklılıktan kaynaklanmakla birlikte, dindarlık algısındaki görecelikten de kaynaklanmaktadır. Bölgemiz kendisiyle özdeşleşen muhafazakar dindar bir yapıya sahip olduğundan, kişiler ibadetlere hiç katılmadığı halde kendisini “orta derecede dindar” ibadetlerin büyük bir çoğunluğuna katıldığı halde kendisini dindarlık açısından “az dindar” olarak ifade eden çok katılımcıyla karşılaştık.

Dindarlık düzeyi açısından önemli olan sosyal değişkenlerden birisi cinsiyettir. Tablo 86'da bu ilişkiyi görmemiz mümkündür.

Tablo 86 : Dindarlık Düzeyi / Cinsiyet

P=0,863			soru49			Toplam
			Çok	Orta	Az	
Cinsiyet	Erkek	F	8	66	10	84
		% Cinsiyet	9.5%	78.6%	11.9%	100.0%
		% soru49	50.0%	56.4%	52.6%	55.3%
	Kadın	F	8	51	9	68
		% Cinsiyet	11.8%	75.0%	13.2%	100.0%
		% soru49	50.0%	43.6%	47.4%	44.7%
Toplam		F	16	117	19	152
		% Cinsiyet	10.5%	77.0%	12.5%	100.0%
		% soru49	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo'da gördüğümüz gibi kendilerini çok dindar olarak ifade edenlerin oranı erkeklerde %9,5, kadınlarda %11,8'dir. Yine erkeklerin %78,6'sı kendilerini orta seviyede dindar olarak ifade ederken, kadınların %75'i aynı kanaattedir. Kendini az dindar olarak ifade edenlerin oranı erkeklerde %11,9 iken, kadınlarda %13,2'dir. Tabloya göre kendilerini çok dindar olarak ifade edenler kadınlarda daha yüksek iken, orta derece dindar olarak ifade edenler erkeklerde daha yüksektir.

³⁶² Çelik, Şehirleşme, s.280

³⁶³ Tekin, s.111

Dindarlık düzeyini etkileyen sosyal değişkenlerden birinin de yaş grupları olduğunu düşünmekteyiz. Tablo 87’de yaş grupları ile dindarlık düzeyi ilişkisini görmekteyiz.

Tablo 87: Dindarlık Düzeyi / Yaş

P=0,07			soru49			Toplam
			Çok	Orta	Az	
Yaş	15-25	F	1	23	9	33
		% Yaş	3.0%	69.7%	27.3%	100.0%
		% soru49	6.2%	19.7%	47.4%	21.7%
	26-40	F	1	30	4	35
		% Yaş	2.9%	85.7%	11.4%	100.0%
		% soru49	6.2%	25.6%	21.1%	23.0%
	41-60	F	8	39	1	48
		% Yaş	16.7%	81.2%	2.1%	100.0%
		% soru49	50.0%	33.3%	5.3%	31.6%
	61 ve +	F	6	25	5	36
		% Yaş	16.7%	69.4%	13.9%	100.0%
		% soru49	37.5%	21.4%	26.3%	23.7%
Toplam		F	16	117	19	152
		% Yaş	10.5%	77.0%	12.5%	100.0%
		% soru49	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya baktığımızda kendini çok dindar olarak ifade edenlerin yaş ilerledikçe artmaktadır. 15-25 yaş grubundan %3’ü, 26-40 yaş grubunun %2,9’u, 41-60 yaş grubunun %16,7’si, 61 ve üstü yaş grubunun %16,7’si kendilerini çok dindar olarak ifade etmektedir. Kendilerini orta derecede dindar olarak görenlerin oranı 15-25 yaş grubunda %69,7, 26-40 yaş grubunda %85,7, 41-60 yaş grubunda %81,2, 61 ve yukarısı yaş grubunda %69,4 ile en düşüktür. Kendilerini az dindar olarak görenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %27,3 iken, 61 ve üstü yaş grubunda %13,9’dur. Tablodan da görülebileceği gibi dindarlık düzeyi yaşa göre değişmektedir. Tüm yaş gruplarında kendini orta derecede dindar olarak görme eğilimi daha belirgindir.

Dindarlık düzeyini etkileyen diğer önemli değişkenin eğitim olduğu kanaatindeyiz. Eğitim ve dindarlık düzeyi ilişkisini tablo 88’de inceliyoruz.

Tablo 88: Dindarlık Düzeyi / Eğitim

P=0,595			soru49			Toplam
			Çok	Orta	Az	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	1	8	1	10
		% Eğitim	10.0%	80.0%	10.0%	100.0%
		% soru49	6.2%	6.8%	5.3%	6.6%
	Okuma yazma var	F	3	10	1	14
		% Eğitim	21.4%	71.4%	7.1%	100.0%
		% soru49	18.8%	8.5%	5.3%	9.2%
	İlkokul	F	8	57	5	70
		% Eğitim	11.4%	81.4%	7.1%	100.0%
		% soru49	50.0%	48.7%	26.3%	46.1%
	İlköğretim	F	0	6	1	7
		% Eğitim	0.0%	85.7%	14.3%	100.0%
		% soru49	0.0%	5.1%	5.3%	4.6%
	Ortaokul	F	1	8	2	11
		% Eğitim	9.1%	72.7%	18.2%	100.0%
		% soru49	6.2%	6.8%	10.5%	7.2%
	Lise	F	1	19	5	25
		% Eğitim	4.0%	76.0%	20.0%	100.0%
		% soru49	6.2%	16.2%	26.3%	16.4%
	Fakülte	F	2	9	4	15
		% Eğitim	13.3%	60.0%	26.7%	100.0%
		% soru49	12.5%	7.7%	21.1%	9.9%
Toplam		F	16	117	19	152
		% Eğitim	10.5%	77.0%	12.5%	100.0%
		% soru49	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 88’de gördüğümüz gibi kendini çok dindar olarak görenlerin en yüksek olduğu eğitim düzeyi %21,4 ile okuma yazma bilenlerdir. Bu oran okuma-yazma bilmeyenlerde %10, ilkokul mezunlarında %11,4; ortaokul mezunlarında %9,1, lise mezunlarında %4, fakülte mezunlarında %13,3’tür. Kendini orta derecede ifade edenlerin oranı %85,7 ile en yüksek olduğu eğitim düzeyi ilköğretim mezunlarıdır. Bu oran fakülte mezunlarında %60 ile en düşüktür. Kendini az dindar olarak görenlerin en yüksek olduğu eğitim düzeyi %26,7 ile fakülte mezunları iken, en düşük olan eğitim düzeyi ise %7,1 oranında okuma yazma bilenler ile ilkokul mezunlarıdır.

Tablodan da görülebileceği gibi, eğitim düzeyine bağlı olarak dindarlık algısı da değişmektedir. Ancak düzenli bir karakter taşımaktadır.

Örnekleminizin dindarlık durumlarını tespit ettikten sonra, yaşadığı yerde ve ülkemizde dindarlık durumlarıyla ilgili kanaatlerini öğrenmeye çalıştık. Bunun için örnekleminize "sizce ilçemizde ve ülkemizde dindarlıkta bir artış var mıdır? sorusunu sorduk. Verilen cevapları aşağıda görmemiz mümkündür.

Tablo 89 : İlçemizde ve Ülkemizde Dindarlıkta Artışla İlgili Düşünceler

	Frekans	Yüzde
Artış vardır	107	70.4
Pek değişme yoktur	29	19.1
Aksine gerileme vardır	15	9.9
Diğer	1	0.7
Toplam	152	100,0

Örnekleminizin ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkla artışla ilgili sorumuza %70,4 oranla ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkta bir artış olduğu kanaatindedir. %19,1'i dindarlıkta pek değişme olmadığını, %9,9'u ise ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkta gerileme olduğunu düşünmektedir. Diğer şıkkını işaretleyenlerin oranı ise %0.7'dir. Tablodan da anlaşılabacağı gibi yöremizde son siyasi gelişmelerden dolayı dindarlıkta bir artış olduğu vurgulanmaktadır.

Konuyu cinsiyet açısından ele alırsak, erkeklerin %67,9'u, kadınların %73,5'i ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkta artış olduğunu ifade etmiştir. Herhangi bir değişme olmadığını ifade edenlerin oranı ise erkeklerde %22,6 iken, kadınlarda %14,7'dir. Ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkta bir gerileme olduğunu söyleyenlerin oranı erkeklerde %9,5 iken, kadınlarda %10,3'tür. Buna göre artış olduğunu ifade edenler kadınlarda daha yüksek iken, aynı olduğunu söyleyenlerin oranı erkeklerde daha yüksektir.

Dindarlıktaki artış ile yaş grupları ilişkisine baktığımızda, ülkemizde ve ilçemizde dindarlıkta artış olduğunu ifade edenlerin oranı 61 ve üstü yaş grubunda %91,7 ile en yüksek, 15-25 yaş grubunda ise %36,4 ile en düşüktür. Yine dindarlıkta bir değişme olmadığını belirtenlerin oranı 15-25 yaş grubunda %27,3 ile en yüksek iken, 61 ve yukarısı yaş grubunda %8,3 ile en düşüktür. Dindarlıkta gerileme olduğunu belirtenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %33,3'dür. Gördüğümüz gibi yaş grubuna bağlı olarak dindarlıkta bir artış görülmekte ancak, gerileme olduğunu ifade edenler yaş düştükçe artmaktadır. Buna göre 61 ve üstü yaşta dindarlıkta bir artış var diyenler çoğunlukta iken, 15-25 yaş grubunda ise gerileme olduğunu söyleyenler daha fazladır.

3.5.4.2. Dindarlığa Verilen Önem

Kişilerin dindarlık durumunu öğrendikten sonra, ikinci olarak dindarlığa ne kadar önem verdiklerinin tespit edilmesidir. Çünkü dindarlığa verilen önem aynı zamanda kişilerin dini algılayışları ve dindarların toplumdaki konumunu anlamak bakımından da önem taşımaktadır. Bu açıdan biz de araştırma sahamızda dindarlığa ne oranda önem verildiğini tespit etmek amacıyla örneklemimize "çocuklarınızın arkadaşlık ettikleri kimselerin aynı zamanda dindar olmalarını ister misiniz?" sorusunu sorduk. Konuyla ilgili sonuçları tablo 90'da görmemiz mümkündür.

Tablo 90 : Arkadaş Seçimi / Dindarlık İlişkisi

	Frekans	Yüzde
Evet	138	91.4
Hayır	-	
Fark etmez	13	8.6
Toplam	151	100,0

Tablo 90'da görüldüğü gibi araştırma alanımızda dindarlığa büyük önem verilmektedir. Nitekim örneklemimizin %91,4'ü çocuklarının arkadaşlık ettikleri kimselerin aynı zamanda dindar olmalarını istediklerini belirtirken, %8,6'sı çocuklarının arkadaşlık ettikleri kimselerin dindar olup olmamasının önemli olmadığını belirterek "fark etmez" cevabını vermişlerdir. Cevapsızlar tabloya dahil edilmemiştir.

Köktaş'ın çalışmasında arkadaşlarının dindar olmasına önem verenlerin oranı %50,8; %36,3'ü buna önem vermediğini, %11,9'u ise bu konuda fikrinin bulunmadığını ifade etmiştir.³⁶⁴ Çelik'in çalışmasında ise soru biraz daha geniş tutulmuştur. Arkadaşlarla birlikte komşular gibi yakın çevrelerinin de dindarlığa önem verip vermedikleri sorulmuş, katılanların %58,1 yakın çevrelerinde bulunan arkadaş ve komşularının dindar olup olmadıklarına baktıklarını ve bunu önemsediklerini belirtirken, %35,2'si bu tutuma katılmadıklarını, %6,7'si de bu konuda bir fikir sahibi olmadıklarını belirtmiştir.³⁶⁵

³⁶⁴ Köktaş, Dini Hayat, s.171

³⁶⁵ Çelik, Şehirleşme, s.300

Yöremizdeki bulgularla, Köktaş ve Çelik'in bulgularını karşılaştırdığımızda yöremizde dindarlığa büyük bir önem verilmekte, arkadaşlarında dindar olmasına dikkat ettiklerini belirtmektedirler. Yine yöremizde dindar olup olmadığına bakmadıklarını söyleyen örneklem çıkmamıştır.

Ancak yaptığımız mülakatlarda örneklemimizin çoğunluğu arkadaşlık ettikleri kişilerin de dindar olması önemli olduğunu ifade etmişler, bazıları da dindarlığın bir insanın değerlendirmesinde yegane ölçü olmaması gerektiğini, dindarlıktan ziyade insani özelliklere değer verilmesi gerektiğini söylemektedirler.

Tablo 91'de arkadaş seçimi ile eğitim ilişkisi görülmektedir.

Tablo 91 : Arkadaş Seçimi / Eğitim

P=0,000			soru59		Toplam
			Evet	Farketmez	
Eğitim	Okuma yazma yok	F	10	0	10
		% Eğitim	100.0%	0.0%	100.0%
		% soru59	7.2%	0.0%	6.6%
	Okuma yazma var	F	14	0	14
		% Eğitim	100.0%	0.0%	100.0%
		% soru59	10.1%	0.0%	9.3%
	İlkokul	F	69	0	69
		% Eğitim	100.0%	0.0%	100.0%
		% soru59	50.0%	0.0%	45.7%
	İlköğretim	F	5	2	7
		% Eğitim	71.4%	28.6%	100.0%
		% soru59	3.6%	15.4%	4.6%
	Ortaokul	F	8	3	11
		% Eğitim	72.7%	27.3%	100.0%
		% soru59	5.8%	23.1%	7.3%
	Lise	F	21	4	25
		% Eğitim	84.0%	16.0%	100.0%
		% soru59	15.2%	30.8%	16.6%
	Fakülte	F	11	4	15
		% Eğitim	73.3%	26.7%	100.0%
		% soru59	8.0%	30.8%	9.9%
Toplam	F	138	13	151	
	% Eğitim	91.4%	8.6%	100.0%	
	% soru59	100.0%	100.0%	100.0%	

Tabloya göre eğitim düzeyi yükseldikçe buna önem vermenin azaldığı, fark etmez diyenlerin oranı ise eğitime göre düzensiz olarak artmaktadır. Buna göre hiç okula gitmeyenlerde çocuklarının arkadaşlık ettikleri kimselerin aynı zamanda dindar olmasını isteme oranı %100 iken, fakülte mezunlarında bu oran %73,3'e düşmektedir. Çocuklarının arkadaşlık ettikleri kimselerin dindar olup olmadığına bakmayanların oranı ise %28,6 ile ilköğretim mezunlarında en yüksektir.

Arkadaş seçimi ile cinsiyet ilişkisine baktığımızda erkeklerin %89,3'ü ile kadınların %94'ü buna dikkat ettiklerini ifade etmiştir. Fark etmez diyenlerin oranı

ise erkeklerde %10,7, kadınlarda %6'dır. Gördüğümüz gibi cinsiyete göre çocuklarının arkadaşlık ettikleri kimselerin aynı zamanda dindar olmasını isteme durumu kadınlarda daha yüksektir. Fark etmez diyenlerin oranı ise erkeklerde daha yüksek görülmektedir.

Arkadaş seçimi ile yaş grupları arasındaki ilişkiye baktığımızda yaş arttıkça bu yargıya önem vermede artmaktadır. Buna göre çocuklarının arkadaşlarının aynı zamanda dindar olmasına önem verenlerin oranı 61 ve üstü yaş grubu ile 41-60 yaş grubunda %100 ile en yüksek iken, bu oran 15-25 yaşta %72,7'ye düşmektedir. Arkadaşların dindar olup olmamasına bakmayanların oranı ise 15-25 yaş grubunda %27,3 ile en yüksektir.

3.5.5. Din ve Siyasi Tercihler

İktidarı elde etme, kullanma ve iktidarı kullanmaya katılma uğraşısı olarak siyaset, bu anlamda insanların yaşayışlarını etkileyen bir faaliyettir.³⁶⁶ Toplumsal yapı ile siyasal yapı arasındaki güçlü bağ, siyaset ve din arasındaki ilişkiyi de tarihsel olarak çok eski dönemlere kadar götürmektedir. Tarihsel gelişimi içerisinde dinin siyasetle ya da siyasal bir kurum olarak devletin din ile ilişkisi çeşitli eksenlerde ve toplumların özelliklerine göre değişiklikler göstererek süregelmiş ve halende çok dinamik tartışmalara konu olmaya devam etmektedir.³⁶⁷

Türkiye'de din ve siyaset ilişkileri bakımından gerilimli ve çözülmesi gereken önemli sorunun din ve laiklik konusuna atfedilen önemden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak siyasal davranış ile dindarlık arasındaki ilişki devletin din konusundaki tavrına doğrudan bağlı değildir. Çünkü siyasal sistemin veya devletin laik olması ülkede yaşayan insanların siyasal tercihlerinde din faktörüne önem vermelerini veya inanç ve tutumlarını siyasal tercihlerine yansıtma olma engelleyemez.³⁶⁸

³⁶⁶ M. Ali, Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004; (Terimler Sözlüğü),s.204; Marshall, s. 663.

³⁶⁷ Çelik, Şehirleşme, s. 314; Köktaş, Din ve Siyaset, s. 37.

³⁶⁸ Köktaş, Din ve Siyaset, s. 211, 252.

Biz de çalışmamızda dindarlık ile siyasal davranış ve katılımın değişik boyutlarında söz konusu olan ilişkilerden özellikle din ile oy verme davranışı üzerinde duracağız.

Örneklememizin din-siyaset ilişkileri bağlamında seçim zamanlarında herhangi bir partiye oy verirken, oy verdikleri partinin dinle ilgili tutumunu göz önünde bulundurup bulundurmadıklarını sorduk. Konuyla ilgili bulguları aşağıda görmemiz mümkündür.

Tablo 92 : Oy Verilen Partinin Dinle İlgili Tutumu

	Frekans	Yüzde
Her zaman	93	61.2
Çoğu zaman	23	15.1
Ara-sıra	13	8.6
Hiçbir zaman	21	13.8
Diğer	2	1.3
Toplam	152	100,0

Araştırmamıza katılanların %61,2'si oy verdikleri partinin dine önem vermesine her zaman dikkat ettiklerini, %15,1'i çoğu zaman göz önünde bulundurduğunu, %8,6'sı da oy verdiği partinin dine önem vermesine ara-sıra dikkat ettiğini belirtmektedir. %13,8'i ise oy vereceği partinin dinle ilgili tutumlarına hiçbir zaman bakmadığını ifade ederken, %1,3'ü de diğer şıkkını işaretlemiştir.

Köktaş'ın çalışmasında oy verdiği partinin dine önem vermesine dikkat edenlerin oranı %38,1 iken, dikkat etmeyenlerin oranı %49,6, fikrinin olmadığını ifade edenlerin oranı %11'dir.³⁶⁹

Köktaş'ın çalışmasında dikkat çeken husus olumlu cevap verenlerin oranının olumsuz karşılayanlardan düşük çıkması, çalışmamızda elde ettiğimiz oranların yüksekliği, örneklememizin oy verme davranışı ile dini yaşayış arasında bir bağ kurmaya çalıştığını göstermektedir. Çünkü oy verilen partinin dine önem vermesine dikkat etme eğilimindeki yüksekliği, gerek yaşanan mekân gerekse de yaşanan süreçle alakalandırmak mümkündür. Bu durum öncelikle yöremizin siyasi tercihlerde yansıyan geleneksel muhafazakâr kültür yapısına sahip olmasıyla ilgili olduğunu düşünüyoruz.

³⁶⁹ Köktaş, Dini Hayat, s. 185

Cinsiyet ile oy verilen partinin dinle ilgili tutumu arasındaki ilişkiyi tablo 93’de inceliyoruz.

Tablo 93 : Oy Verilen Partinin Dinle İlgili Tutumu / Cinsiyet

P=0,177			soru69					Toplam
			Her zaman	Çoğu zaman	Arasıra	Hiç	Diğer	
Cinsiyet	Erkek	F	50	16	8	8	2	84
		% Cinsiyet	59.5%	19.0%	9.5%	9.5%	2.4%	100.0%
		% soru69	53.8%	69.6%	61.5%	38.1%	100.0%	55.3%
	Kadın	F	43	7	5	13	0	68
		% Cinsiyet	63.2%	10.3%	7.4%	19.1%	0.0%	100.0%
		% soru69	46.2%	30.4%	38.5%	61.9%	0.0%	44.7%
Toplam		F	93	23	13	21	2	152
		% Cinsiyet	61.2%	15.1%	8.6%	13.8%	1.3%	100.0%
		% soru69	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre oy verilen patinin dinle ilgili tutumunu her zaman dikkat ettiğini belirtenlerin oranı erkeklerde %59,5 iken, bu oran %63,2’dir. Partinin dinle ilgili tutumunu çoğu zaman göz önünde bulundurduğunu belirtenlerin oranı erkeklerde %19 iken, kadınlarda %10,3’tür. Bu duruma ara sıra dikkat ettiklerini belirtenlerin oranı erkeklerde %9,5 iken, kadınlarda %7,4’tür. Oy verilen partinin dinle ilgili tutumuna hiçbir zaman dikkat etmediğini söyleyenlerin oranı ise erkeklerde %9,5 iken, kadınlarda %19,1’dir. Buna göre, kadınların oy verdikleri partinin dinle ilgili tutumunu hiçbir zaman göz önünde bulundurmama oranı erkeklerden yüksektir. Yine her zaman bulundurduğunu ifade edenlerin oranı kadınlarda daha yüksek iken, çoğu zaman diyenlerin oranı ereklere daha yüksektir.

Oy verilen partinin dinle ilgili tutumu ile yaş grupları arasındaki ilişkiyi tablo 94’te inceliyoruz.

Tablo 94: Oy Verenlerin Partinin Dinle İlgili Durumu / Yaş

P=0,001			soru69					Toplam
			Her zaman	Çoğu zaman	Arasıra	Hiç	Diğer	
Yaş	15-25	F	12	7	8	6	0	33
		% Yaş	36.4%	21.2%	24.2%	18.2%	0.0%	100.0%
		% soru69	12.9%	30.4%	61.5%	28.6%	0.0%	21.7%
	26-40	F	18	6	1	10	0	35
		% Yaş	51.4%	17.1%	2.9%	28.6%	0.0%	100.0%
		% soru69	19.4%	26.1%	7.7%	47.6%	0.0%	23.0%
	41-60	F	35	5	3	4	1	48
		% Yaş	72.9%	10.4%	6.2%	8.3%	2.1%	100.0%
		% soru69	37.6%	21.7%	23.1%	19.0%	50.0%	31.6%
	61 ve +	F	28	5	1	1	1	36
		% Yaş	77.8%	13.9%	2.8%	2.8%	2.8%	100.0%
		% soru69	30.1%	21.7%	7.7%	4.8%	50.0%	23.7%
Toplam		F	93	23	13	21	2	152
		% Yaş	61.2%	15.1%	8.6%	13.8%	1.3%	100.0%
		% soru69	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabloya göre yaşa bağlı olarak oy verilen partinin dinle ilgili tutumunda her zaman diyenlerin oranı artmaktadır. Buna göre oy verdiği partinin dinle ilgili tutumunu her zaman göz önünün de bulundurduğunu ifade edenlerin oranı 61 ve üstü yaş grubunda %77,8 ile en yüksektir. Oy verdiği partinin dinle ilgili tutumunu çoğu zaman dikkat ettiklerini belirtenlerin oranı ise 15-25 yaş grubunda %21,2 ile en yüksektir. Bu durumu hiç göz önünde bulundurmamayanların oranı ise yaş düştükçe düzensiz bir artış söz konusudur. Buna göre 26-40 yaş grubunda bu oran %28,6 ile en yüksek iken, 61 ve üstü yaş grubunda %2,8 ile en düşüktür.

Eğitimle oy verilen partinin dinle ilgili tutumu arasındaki ilişkiye baktığımızda eğitim seviyesi yükseldikçe oy verilen partinin dinle ilgili tutumunu her zaman göz önünde bulundurma düzensiz olarak artmaktadır. Buna göre okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %50 iken, fakülte mezunlarında %73,3'dür. Oy verilen partinin dinle ilgili tutumunu hiçbir zaman göz önünde bulundurmamayanların oranı ise düzensiz olarak eğitime göre değişmektedir. Buna göre okuma yazma bilmeyenlerde %20 iken, ilkokul mezunlarında %10, ilköğretim mezunlarında %28,6, ortaokul mezunlarında %28,2, lise mezunlarında %28 fakülte mezunlarında ise %6,7'dir.

SONUÇ

Bir alan araştırması olan bu çalışma, Konya iline bağlı Yalılıüyük İlçesi ve iki köyünde tesadüfî örnekleme tekniğıyle seçilen bir örnekleme grubuyla sınırlandırılmıştır.

Dini hayatın sosyolojik araştırması, bir anlamda dini yaşayışın bir fotoğrafını çekmektedir. Bu fotoğrafa derinliğine bakıldığında bu hayatın içinde pek çok toplumsal güçlerin etkili oldukları görülecektir. Gerçekte, sosyal hayat karşılıklı etki ve tepkilerin yaşandığı bir bütün olup, toplumun dini yaşayışla bu bütünüün dışında düşünölememektedir. Her toplumun dini yaşantısı da tarihi ve toplumsal koşullar, gelişmeler ve değışmelere bağılı olarak alçalıp yükselmelere sahne olmaktadır. Üstelik batı ölkelerinde ortaya çıkıp etkileri bütün dünyayı saran sanayileşme, modernleşme ve kentleşme süreçleri pek çok sosyal ve kültürel değışiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu değışiklikler özellikle geleneksel yapıdan modern yapıya yönelen toplumların dini hayatlarında büyük değışiklikler meydana getirmiştir.

Ölkemizde son yüzyıl içerisinde özellikle de Cumhuriyetle birilikte köklü yapısal değışiklikler yaşanmaktadır. 1950’li yıllardan sonra artan sanayileşme, modernleşme ve şehirleşme süreçlerine bağılı olarak ciddi bir değışim ve gelişim meydana gelmiş bu durum kişilerin sosyal yaşantılarında, dini yaşayış ve anlayışlarında, dini pratikleri uygulama alanında etkilerini göstermektedir. Yalılıüyük halkı özelinde yapmış olduğumuz bu çalışma ile dini yaşam üzerinde olan toplumsal değışmeleri araştırdık. Araştırmamızda elde edilen sonuçlar, dindarlığın farklı boyutları ve kullanılan sosyal değışkenler açısından sosyal ve dini hayatta ortaya çıkan değışmeleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nitekim Yalılıüyük bölgesinde kişilerin sosyal ve dini hayatlarının, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, gelir grupları ve mesleki statüler gibi çeşitli sosyal etkenlerin etkisinde kaldıkları görölmektedir. Bu durumun bir neticesi olarak din, sosyal hayatın önemli bir parçası olmaya hala devam etmektedir. Kişilerin tutum ve davranışlarında din hâkim bir konumdadır.

Çalışmamızın yan varsayımlarına baktığımızda, araştırma yaptığımız yörede erkeklerin kadınlara göre daha fazla öğrenim görme imkânına sahip olduklarını görüyoruz. Nitekim bu durum “kadınlara göre erkeklerin eğitim düzeyi daha yüksek

olduğu yönündeki varsayımımızı doğrulamaktadır. Bu durum yöre halkının sosyal yaşamlarında, dini inanç ve pratiklere karşı tutum ve davranışlarında farklılıkları da beraberinde getirmektedir.

Yine araştırmamızda örneklemimizin büyük bir çoğunluğunun akraba ve komşularıyla birincil ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum “kişilerin akraba ve komşularıyla sıkı bir ilişki içindedirler.” yönündeki varsayımını doğrulamaktadır.

Yalılıyük ilçesinde sosyal ve dini hayatın araştırılması neticesinde araştırma sahasında değişim ve gelişmenin etkisiyle toplumun her katmanında bir değişim ve gelişmenin ortaya çıktığı, fakat bu değişim ve gelişmenin toplumun her katmanında aynı hız ve şekilde olmayıp farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim inanç ve diğer boyutlarda da çok yavaş olsa da eskiye göre bir değişim olduğu görülmektedir.

İnanç boyutuyla ilgili bulguları topluca değerlendirdiğimizde, örneklemimizin amentüde formüle edilen bütün iman esaslarının tamamına inandıkları görülmüştür. Ancak azda olsa inanmayanların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden değişikliklerinin yöremizde inanıp inanmama açısından etkisin çok fazla etkili olmadığı gözlemlenmiştir. Allah inancına ulaştıran etkenlerden en önemlisi aile olarak görülmüştür. Aile kurumu dini bilgilerin ilk alındığı kaynak olarak görülmektedir. Ancak eğitim düzeyinin değişmesiyle bu kaynağın yerini başka şeyler (din görevlileri) almaktadır. Nitekim dini bilgiler en iyi nereden öğrenilebilir sorumuza örneklemimizin çoğunluğu aile kurumundan cevabını vermesi onun dini hayatın oluşmasında etkisini göstermektedir.

İnanç boyutu içerisinde incelediğimiz partikülerizm yöremizde çok fazla yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre örneklemimiz arasında başka dinler hakkında oldukça fazla bir hoşgörünün olmadığını söyleyebiliriz. Yine manevi halk inançları konusunda yöremiz nazar hariç diğer batıl inançlara fazla bir ilgi göstermemektedir. Ancak bu inanışlara kadınların daha fazla ilgi gösterdiği gözlenmiştir.

İbadet boyutuyla ilgili bulguları değerlendirdiğimizde farz ibadetler içinde en fazla yerine getirilen ibadetin oruç ibadeti olduğu anlaşılmaktadır. Hac ve zekât ekonomik boyutlu olduğu için bunların yerine getirme oranı biraz düşüktür. Ancak

özellikle hac için ekonomik imkânı olması halinde hem ibadeti yapmak isteyenlerin oranı %73'lerdedir. Kadınların günlük beş vakit namaz kılma, oruç tutma, dua etme gibi dini pratikleri yerine getirme hususunda erkeklerden daha hassas oldukları gözlenmiştir. Bu da “kadınların erkeklere göre ibadetleri yerine getirmesi daha yüksektir” varsayımımızı doğrulamaktadır.

Dini tecrübenin örneklemimiz arasında farklı düzeyde yaşadığı anlaşılmaktadır. Allah'a yakınlık durumu farklı yoğunluklarda da olsa %>96 oranında yaşanırken, dinin insanın hayatına bir anlam kazandığı görüşüne katılanların da %90'lar civarında olduğu görülmektedir.

Dini bilgi boyutu değerlendirildiğinde, örneklemimizin dini bilgi açısından çok yetersiz olduğu görülmektedir. Din eğitimi veren bir kurumun olmaması dini bilgilerin doğru öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak ilçemizde çalışmamızı yaptığımız senede kız kuran kursu açılması bu bilgilerin doğru olarak öğrenilmesinde büyük bir etki sağlamıştır. Din eğitiminin genellikle din görevlileri ve aileleri tarafından yürütüldüğü, yöremizde, dini öğrenmede din kitaplarının etkisi oldukça azdır.

Dini etkileme boyutunu tahlil ettiğimizde, flört, eş seçimi dini nikâh ve miras konusunda dinin çok etkili olduğu görülmüştür. Buna göre yöremizde flörte hoş görüyle bakılmamaktadır. Eş seçiminde dikkat edilen en önemli özelliğin dindar, ahlaklı olması seçeneklerinin daha fazla işaretlenmiştir. Yine dini nikâhın örneklemimizin büyük çoğunluğu tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Miras konusunda ise yöremizde bir değişim konusudur. Büyük çoğunluğu mirasın eşit olarak paylaşılması gerektiğini düşünmektedir. Sonuç olarak yöremizde aile kurumuna büyük bir önem verilmektedir. Eğitim konusunda da dinin etkisi olduğu görülmüştür. Okullarda din eğitimi verilmesini örneklemimizin tamamı isterken, verilen dini bilgilerin yetersiz olduğunu da vurgulanmaktadır. Yine dini bilgilerin en iyi öğrenilecek yer olarak Kuran Kursları, İmam-Hatip Liseleri ve Camilerde açılan yaz kurslarında olduğunu söylemektedir.

Dinin etkisinin söz konusu olduğu diğer bir alanda ekonomidir. Zengin olma yolları olarak çalışarak ve helal yoldan kazanma isteği göze çarpmaktadır. Faize karşı tutumların olumsuz görülmesine rağmen, zor durumda kalındığında alınabileceği yönündeki tutum artmaktadır.

Yine din-siyasal davranış ilişkisine baktığımızda dinin siyasal davranışlarda da etkili olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, yöremizde din ve dindarlık farklı boyutlarda ve farklı değişkenlere göre bir takım değişiklikler göstermesine rağmen, din yaşamın bütün alanlarında etkisini sürdürmekte ve kişilerin kimliğinin kazanımında ya da devamında etkin bir işlev görmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Nilüfer V., İbrahim Yıldırım, Tuncay Ergene. “Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı, Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 12, 1996.

Akan, Naci. “Türk Milli Tarihinde Bozkır ve Çevresindeki Türk Boylarının Etkinlik ve Özellikleri”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006.

Akdoğan, Ali. **Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama**, Dem Yayınları, İstanbul, 2008.

Aköz, Alaaddin. “XVI. Yüzyılın Başlarında Bozkır Nahiyesinde Yerleşme, Nüfus ve Üretim”, **Bozkırın Dünü Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, ss. 67-86.

Akseki, Hamdi. **İslam Dini**, 26. Basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1974.

Aksoy, Mustafa. “Türk Sosyolojisinde ve Sosyal Bilimlerde Metodoloji Anlayışına İlişkin Bir Kritik”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 35, Temmuz-Ağustos, 1995.

Alston, William P. “Din”, çev: Günay Tümer, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:18 Ankara, 1970, ss.163-176.

Aramaner, Neda. “Çağdaş Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi”, **Türkiye 1.Din Eğitimi Semineri**, (tebliğler), Gelişim Matbaası, Ankara, 1981, ss. 200-205.

Arık, M.Selim. “Hurafe ve Batıl İnançlar Üzerine Bazı Düşünceler”, **Diyanet İlmi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı, 2, 2006, ss.125-143.

Arslantürk, Zeki. **Araştırma ve Teknikleri**, 6. Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2004.

Aydın, Mehmet S. **Din Felsefesi**, 8. Basım, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 1999.

Ayhan, Halis. **Türkiye’de Din Eğitimi**, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

Bahar, Hasan. “Erken Dönemlerde Bozkır ve Çevresinin Tarihi”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006, ss. 2-18.

Bahar, Hasan. “İsaura Bölgesinin Antik Çağdaki Yerleşim Merkezleri”, **Anadolu Araştırmaları**, XIV, Prof. Dr. Afif Erzane Armağan, İstanbul, 1996, ss. 51-80.

Bayyığıt, Mehmet. **Gençlik ve Din**, 2. Baskı Yediveren Kitap, Konya, 2011.

Bell, Daniel. **Kutsalın Dönüşü**, çev: Ali Köse, **Laik Ama Kutsal**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

Berger, Peter. **Kutsal Şemsiye**, çev: Ali Coşkun, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2000.

Bergson, Henri. **Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı**, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2004.

Bilgin, Beyza. **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988.

Bilgiseven, Amiran K. **Sosyal Bilimler Metodolojisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982.

Birand, Kamuran. “Din Kavramının İncelenmesi Hakkında”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: VIII, Ankara, 1961, ss.15-18.

Birand, Kamuran. “Dinin Mahiyeti Üzerine”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: IV Sayı-IV, Ankara, 1957, ss.120-134.

Bodur, Hüsnü E. “Max Weberin İslama Bakışı”, **Türk Yurdu**, Cilt: 10 Sayı: 33, 1990, ss.32-41.

Chalfant, H.Paul, Robert E.Beckley, C.Eddie Palmer. **Religion İn Contemporary Society**, 2. basım, Mayfield Publishin Company, California, 1987.

Chevalier, Jean. “Din Fenomeni”, çev: Mehmet Aydın, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVIII, Ankara, 1986, ss.79-125.

Cole, Stephan. **Sosyolojik Düşünme Yöntemi**, çev: Bekir Demirkol, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.

Çelik, Celalettin. “Dindarlık Tipolojilerine Metodolojik Bir Bakış”, **İslamiyet**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, ss.71-90.

Çelik, Celalettin. **Şehirleşme ve Din**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

Çiftçi, Adil. **Nasıl Bir Sosyal Bilim**, Kitabiyat, Ankara, 2003.

Daryal, Ali Murat. **Dini Hayatın Psiko-Sosyo Temelleri**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999.

Dejroche, Henri. “Morfolojik Sosyolojiden Tipolojik Sosyolojiye”, **Din Sosyolojisi**, çev: ve Der.: İzzet Er, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, ss.72-92

Demirci Kürşat. “Muska”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 31, İstanbul, 2006.

Durkheim, Emile. **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, çev: Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

Duverger, Maurice. **Sosyal Bilimlere Giriş**, çev: Günsal Oskay, 2. basım, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1980.

D.İ.E. 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Konya, <http://www.tuik.gov.tr> (13.06.2012)

El Mevdudi. **Kuran-ı Kerime Göre Dört Terim**, çev: Osman Cilacı, İ.Kaya, İstanbul, 1982.

Er, İzzet. **Din Sosyolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

Erdil, Kemalettin. **Yaşayan Hurafeler**, 4. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

Erdoğan, Mustafa. “Sekülerleşme, Laiklik ve Din”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 3-4, Yaz-Güz 1995, ss.179-194.

Erkal, Mustafa. **Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme**, Mayaş Yayınları, Ankara, 1984.

Erşahin, Seyfettin. “Hurafe ile Mücadelenin Niceliği ve Niteliği Üzerine”, **Diyanet İlmi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı:1, 2006, ss.7-20.

Ertürk, Selahattin. **Eğitimde Program Geliştirme**, 9 Baskı, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997.

Fırat, Erdoğan. “**Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu**” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1977

Freyer, Hans. **Din Sosyolojisi**, çev: Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları/ 54, Ankara, 1964.

Freyer, Hans. **Sosyolojiye Giriş**, çev: Nermin Abadan, 2. baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963.

Geertz, Clifford. “Kültürel Bir Sistem olarak Din”, çev: Yasin Aktay, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay-M. Emin Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, ss.177-190.

Giddens, Antoni. **Sosyoloji**, Haz: H. Özel-C.Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara, 2000.

Glock, Chailes Y. “Dindarlığın Boyutları”, çev: M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, ss.252-274.

Gökçe, Birsen. “Aile ve Aile Tipleri üzerine Bir İnceleme”, **Aile Yazıları**, Der: Beylü Dikeçligil. Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları 5/1, Ankara, 1990, ss.205-223.

Gökçe, Birsen. **Toplum Bilimlerde Araştırma**, 2. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1992.

Görgülü, Faruk. “Kurban: Tüm Dinlerde Ortak İbadet”, **Kur’an’dan Öğütler 2**, 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, ss.153-154.

Günay, Ünver. “Dinin Bireysel ve Toplumsal Boyutu”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**,(özel sayı) 1999, ss 91-117.

Günay, Ünver. “İktisadi Ahlak ve Din”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, Erzurum, 1986 ss.109-128.

Günay, Ünver. “Max Webber’in Din Sosyolojisindeki Yeri ve Önemi”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 5, Kayseri, 1988, ss.1-10.

Günay, Ünver. “Türkiyede Dini Sosyalleşme”, **Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (Tebliğler)**, Gelişim Matbaası, Ankara, 1981, ss. 192-199.

Günay, Ünver. **Din Sosyolojisi**, 4. baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.

Günay, Ünver. **Erzurum ve Çevre Köylerde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1999.

Günay, Ünver. “Le Bras’a Göre Din Sosyolojisinin Araştırma Alanı ve Yöntemleri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Kayseri, 1988, ss. 10-29.

Hamidullah, Muhammed. **İslam Peygamberi**, çev: Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesinin Kültür Armağanı, Ankara, 2003.

Heysemi, İbn Haceril. **Menakıb-ı İmam-ı Azam**, çev:Ahmet Karadut, Akçağ Yayınları, Ankara, 1988.

Hökelekli, Hayati. **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/ 116, Ankara, 1998.

Idinopulos, Thomas A. “Din Nedir?”, çev: Temel Yeşilyurt, **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, V, Şanlıurfa, 1999, ss.151-168.

İbni Mace. **Sünen**, Der El Mearif Yayınları, Beyrut, 1997.

İmam Nevevi. **Riyazu’s Sâlihın Muhtasarı**, Ed. Ali Budak, Ömer Çetinkaya, 8.bsk, Işık Yayınları, İstanbul, 2011.

Sezen, Yumni. **İslam’ın Sosyolojik Yorumu**, İz Yayınları, İstanbul, 2004.

Jonstone, Ronald L. **Religion in Society**, New Jersey, 1992.

Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma Teknikleri**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.

Karagöz, İsmail ve Halil Altuntaş. **Namaz İlmihali**, 3, Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 16. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.

Karşahin, Hakkı. “Din Sosyolojisinde Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 49, Sayı: 1, Ankara, 2008, ss. 191-200.

Karşahin, Hakkı. **Gördes ve Çevresinde Dini Hayat**, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Kehrer, Günter. “Din Sosyolojisi”, çev: M.Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay ve M.Emin Köktaş, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1998,ss.17-118.

Keskin, Mustafa. “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Cilt:IV, Sayı:2,2004,ss 7-21.

Keskioğlu, Osman. **Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku**, 5.baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,1999.

Kirman, M. Ali. “Dinin Ekonomik Modeli, Küreselleşme Sürecinde Dine Yeni Bir Yaklaşım”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:16-17, 2004, ss. 147-161.

Kirman, M. Ali. **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul,2004

Koçoğlu, Kıyasettin. **21.Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**, 23.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Koştas, Münir. **Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

Köktaş, M.Emin. **Din ve Siyaset**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

Köktaş, M.Emin. **Türkiye’de Dini Hayat** (İzmir örneği), İşaret Yayınları, İstanbul,1993.

Kösemihal, N.Şazi. **Sosyoloji Tarihi**, 7. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.

Kösemihal, N. Şazi. “Sosyolojide Yöntem”, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 21-22, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1967-1968.

Kur’anı Kerim

Kurt, Abdurrahman. “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:2, Bursa, 2009.

Luckmann, Thomas. “Modern Toplumda Din ve İnsan”, çev: M.Emin Köktaş, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:5, İzmir, 1999.

Mardin, Şerif. **Din ve İdeoloji**, 17. Baskı, İletişim Yayınları İstanbul, 2008.

Marshall, Gordon. **Sosyoloji Sözlüğü**, çev: Osman Akınhay- Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Mehmedoğlu, A.Ulvi. **Kişilik ve Din**, Dem Yayınları, İstanbul, 2004.

Mensching, Gustav. **Dini Sosyoloji**, çev: Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya, 1994.

Merter, Feridun. **Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler**, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Muşmal, Hüseyin. “XIX. Yüzyılın Ortalarında Bozkır Kazasının İdari Durumu, Nüfus Özellikleri ve Nüfusun Mesleki Yapılanması”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006.

Müslim, **el Cami’us Sahih**, neşreden: M.Fuad Abdulbaki, Kahire, 1955.

Okumuş, Ejder. “Boş Zamanlar ve Din I”, **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:2, Diyarbakır, 2001.

Okumuş, Ejder. **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

Okumuş, Ejder. **Gösterişçi Dindarlık**, Ark Kitapları, İstanbul, 2002.

Onat, Hasan. **Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2003.

Ozankaya, Özer. **Toplumbilimine Giriş**, 5.Basım, “S” Yayınları, Ankara, 1984.

Özbağdar, Selma. **Din ve Tanrı İnancının Gelişimi**, Baha Matbaası, İstanbul, 1970.

Özcan, Hanifi. **Epistemolojik Açıdan İman**. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

Özdalga, Elizabet. “Din Din midir? Yoksa Başka Bir Şey midir?” Dinsel Fenomenleri İndirgemeci (Redüksiyonist) Yaklaşımların Bir Ön Eleştirisi”, **İslami Araştırmalar**, Cilt: III, Sayı: 2, Nisan 1989.

Özdemir, Şuayp. “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Cami Dışı Hizmet Alanlarında Din Görevliliği”, **Diyanet İlmi Dergisi**, Cilt:41, Sayı: 3, 2005.

Özlem, Doğan. **Max Weberde Bilim ve Sosyoloji**, 2.Basım., Küreyl Yayınları, İstanbul, 1999.

Parladır, Selahattin. “Din Eğitiminde Hedefler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:IX, İzmir, 1995.

Pazarlı, Osman. **Din Psikolojisi**, 2.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972.

Peker, Hüseyin. **Din Psikolojisi**, Sönmez Yayınları, Samsun, 1993.

Perşembe, Erkan. “Modernlik, Post Modernlikte Din Problemi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 144, Samsun, 2003.

Peter, Berger. “Dini Kurumlar”, çev: Adil Çiftçi, **Toplum Bilimi Yazıları**, Der: A. Çiftçi Anadolu, Yayınları, İzmir, 1999.

El Buhari, Ebu Abdillan Muhammed Bin İsmail, **Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih**, çev: Abdullah F. Kocaer, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Armağanı, Cilt: 1-2, İstanbul, 2004.

Sencer, Muzaffer ve Yakut Irmak. **Toplumbilimlerde Yöntem**, 2.basım, Say Yayınları, İstanbul, 1984.

Sezen, Yümni. **Sosyolojik Açidan Din**, 3.basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Sezen, Yümni. **İslam’ın Sosyolojik Yorumu**, İz. Yayınları, İstanbul, 2004.

Sezer, Baykan. **Toplum Farklılaşmaları ve Din**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Sinanoğlu, Mustafa. “İbadet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:19, İstanbul, 1999.

Smith, W. Cantwel. **The Meaning and End of Religion**, Londra, 1964.

Solmaz, Bünyamin. “Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri”, **Selçuklu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:6, Konya, 1995.

Subaşı, Necdet. **Gündelik Hayat ve Dinsellik**, İz Yayınları, İstanbul, 2004.

Sunar, Cavit. “Din Nedir?”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Ankara, 1963.

Şentürk, Recep. **Yeni Din Sosyolojileri**, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2003.

Taplamacıoğlu, Mehmet. “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: IX, Ankara, 1962.

Taplamacıoğlu, Mehmet. **Din Sosyolojisi**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.

Tekin, Mustafa. **Kutsalın Serüveni**, Açılım Kitap, İstanbul, 2003.

Tekin, Hatice Vildan. **Çumra’da Sosyal ve Dini Hayat**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1997.

Thompson, Ian. **Odaktaki Sosyoloji**, Din Sosyolojisine Giriş, çev: B. Zakir Çoban, Birey Yayınları, İstanbul, 2004.

Tosun, Cemal. **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A. Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2005.

Turhan, Mümtaz. **Kültür Değişmeleri**, 3.basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

Turner, Bryan S. **Max Weber ve İslam**, çev: Yasin Aktay, 2.bsk, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.

Tuş, Muhittin. “Bozkır-Osmanlı Dönemi”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006.

Tümer, Günay. “Çeşitli Yönleriyle Din”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVIII, Ankara, 1986,ss.213-267

Tümer, Günay. “Din”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:9, İstanbul, 1999.ss.312-320

Türkdoğan, Orhan. **Çağdaş Türk Sosyolojisi**, 2. basım, Turan Yayınları, İstanbul 1995.

Türkdoğan, Orhan. **Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, 2. basım, Dede Korkut Yayınları, İstanbul,1977

Tütengil, Orhan. **100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı**, 4.bsk, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1983.

Wach, Joachim. **Din Sosyolojisi**, çev: Ünver Günay, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995.

Wach, Joachim. **Din Sosyolojisine Giriş**, çev: Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

Watt, W. **Modern Dünyada İslam Vahyi**, çev: Mehmet S.Aydın, Hülbe Yayınları. Ankara, 1982.

Weber, Max. **Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu**, çev: Zeynep Gürata, Ayraç Yayınları, Ankara, 1999.

Yaparel, Recep. “Dinin Tarifi Mümkün Müdür?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:IV, İzmir, 1987.

Yavuz, Kerim. “Dini İnancın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, Aksisede Matbaası, İstanbul, 1986.

Yazıcı, Asım. “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Doğmatik Dindarlık”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Adana, 2002.

Yazır, Hamdi. **Hak Dini Kuran Dili**, Cilt:1. Eser Neşriyat, byy., 1979.

Yel, Ali Murat. “Hurafe”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt: 18, İstanbul, 1998.

Yıldırım, Ergun. **Türkiye’nin Modernleşmesi ve İslam**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Yıldız, Murat. “Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma” **Tabula Rasa**, Sayı: 1, 2001,ss.19- 42.

Yılmaz, Hüseyin. “Türk Müslümanlığı, Dindarlık, Modernlik”, **İslamiyat**, Cilt: V, Sayı: 4, Ankara, 2002, ss.57- 66.

Yılmaz, Mustafa. “Bozkır Çevresinde Tahrip Olan Kültür Varlıkları”, **Bozkırın Dünü ve Bugünü Sempozyumu**, Konya, 2006.

Yinger. **The Scietific Study of Religion**, Newyork, 1970.

Yücedoğru, Tefik. “ Varlığı Bilmek”, **İslama Giriş**, Ed. Hayati Hökelekli, 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.

EK

EK 1: ANKET FORMU

Bu anket formu Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalına bağlı olarak gerçekleştirilmekte olan yüksek lisans çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı Yalılıyık ilçesinde sosyal ve dini hayat hakkında bilgi elde etmektir.

Bu araştırma, bilimsel bir çalışma olup elde edilecek sonuçların güvenilirlik ve geçerliliğinin sizin anket sorularımıza vereceğiniz cevapların samimiyet ve doğruluğuna bağılıdır. Bunun için sorularımıza içten ve samimi cevaplar vereceğinizi ümit ediyoruz.

Soru kâğıdındaki cevaplar, hiç kimse veya kuruma verilmeyecek başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Anket formuna isim yazılmayacağı için de hangi cevapların kime ait olduğı belli olmayacaktır.

Anket formundaki soruları okuduktan sonra size en uygun seçeneğı (ya da bazı sorularda birden fazla seçeneğı) (x) şeklinde işaretleyiniz.

Göstereceğiniz ilgi ve alakadan dolayı anketimize katılanlara şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa TOKÖZ

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz?

A) Erkek () B) Kadın ()

2. Yaşınız?

A) () 15-25 B) () 26-40 C) () 41-60 D) () 61 ve yukarısı

3. Medeni Durumunuz?

A) () Evli B) () Bekar C) () Dul

4. Eğitim durumunuz?

A) () Okuma-yazma bilmiyorum. B) () Okuma-yazma biliyorum. C) () İlkokul mezunu.

D) () İlköğretim mezunu. E) () Orta ve dengi okul mezunu. F) () Lise ve dengi okul mezunu.

G) () Fakülte veya yüksekokul mezunu. H) () Diğer (belirtiniz)

5. Mesleğiniz?

A) () Çiftçi B) () İşçi C) () Esnaf ve Zanaatkar D) () Memur E) () İşsiz

F) () Emekli G) () Ev Hanımı H) () Diğer (belirtiniz)

6. Aileniz kaç kişiden oluşuyor?

A) () 2 B) () 3 C) () 4 D) () 5 E) () 6 F) () 7 ve yukarısı G) () Diğer

7. Evinizde kimlerle birlikte oturuyorsunuz?

A) () Anne babamla B) () Anne babam ve eşimle C) () Eşim ve çocuklarımla

D) () Eşimle

E) () Eşim, çocuklarım ve aile büyükleriyle (anne, baba, kayınvalide, kayınpeder, dede, nine vb.)

F) () Yalnız G) () Diğer (belirtiniz)

8. Sizce aile nedir?

A) () Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir gruptur.

B) () Anne, baba, çocuklar ve aile büyüklerinden (dede, nine) oluşan bir gruptur. C) () Diğer (belirtiniz).....

9. Ailenizin aylık gelir durumu?

A) () 500 TL ve aşağısı B) () 501 ve 750 TL arası C) () 751 ve 1000 TL arası

D) () 1001 ve 1250 TL arası E) () 1251 ve 1500 TL arası F) () 1501 ve yukarısı

10. Sizce ikamet ettiğiniz evin konfor durumu nedir?

A) () Oldukça lüks B) () Lüks C) () Orta D) () Ortanın altında

E) () Konforsuz

11. Kitle iletişim araçlarından hangilerini kullanma imkanına sahipsiniz?

(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

A) () Radyo-Televizyon B) () Bilgisayar C) () Cep telefonu D) () Uydu

E) () Gazete ve Dergi F) () Diğer (belirtiniz)

12. Tüketim araçlarından hangilerine sahipsiniz? (Birden fazla şık

işaretleyebilirsiniz)

A) () Televizyon B) () Buzdolabı C) () Fırın D) () Çamaşır makinesi

E) () Bulaşık makinesi

F) () Koltuk takımı G) () Otomobil veya traktör H) () Sabit telefon I) Diğer

(belirtiniz)

13. TV izler misin?

- A) () Çok izlerim, izlemeye düşkünüm B) () Az izlerim C) () Orta seviyede izlerim
D) () Hiç izlemem

(13. soruya hiç izlemem cevabını verenler 14-15 sorularını cevaplamayacaktır)

14. En çok hangi TV programlarını izlersiniz? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

- A) () Haberleri B) () Siyasi nitelikli programları C) () Dini ve Ahlâki programları
D) () Sinema ve Dizileri E) () Müzik eğlence ve yarışma programları F) ()
Belgeselleri
G) () Spor programlarını H) () Diğer (belirtiniz)

15. En çok hangi TV kanallarını izlersiniz?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- A) () Show TV B) () Kanal D C) () ATV D) () Star TV
E) () STV
F) () TRT G) () Mesaj TV, Hilal TV H) () TGRT I) () Yerel kanallar İ)
() Kanal 7
J) () Diğerler (belirtiniz).....

16. Gazete ve Dergi okur musunuz?

- A) () Evet B) () Hayır

(16.soruya evet cevabını verenler işaretleyecekler)

17.Okuduğunuz gazete ve dergiyi tercih etme sebebiniz nedir?

- A) () Fiyatı uygun olduğu için B) () Siyasi düşünceme uygun olduğu için
C) () Dini düşünceme uygun olduğu için D) () Bulmacası için
E) () Entelektüel boyuta önem verdiği için F) () Magazine ağırlık verdiği için
G) () Spora ağırlık verdiği için

18.Komşularınızla ilişkileriniz ne düzeydedir?

- A) () Komşularımızla ziyaretleşir, yardımlaşırız. B) () Komşularımızla sadece
tanışıyoruz.
C) () Komşularımı hiç tanımam. D) () Komşularım ailem kadar yakındır. E) ()
Diğer (belirtiniz)

19.Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

- A) () Tarlada, bağda, bahçede çalışarak B) () TV video seyrederek yada teyp, radyo
dinleyerek
C) () Hayvan otlatarak D) () El işi yaparak E) () Kahveye giderek F) () Spor
yaparak
G) () Kitap, dergi ve gazete okuyarak H) () Nafile ibadet yaparak(ederek)
I) () Dini sohbet veya toplantılara katılarak İ) () Ailemle birlikte olarak
J) () Komşuları yada akrabaları ziyaret ederek K) () Gezerek

20.Dini inanç ve değerlere karşı tutumunuz nedir?

- A) () İlgisizim B) () Din bana çağdışı gereksiz gibi geliyor C) () Şüphe ve
tereddüt içindeyim D) () Genellikle benimsiyorum E) () Arzu ve istekle
benimsiyorum. F) () Diğer (belirtiniz)

21.Allah hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir biçimde dile getirmektedir?(Tek madde işaretlenecektir)

A) () Her şeyi yaratan, bilen, her şeye gücü yeten bir “Allahın” varlığına kesinlikle inanıyorum.

B) () Kainatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum, fakat daha sonra onlara müdahale ettiğine inanmıyorum. C) () Allahın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var.

D) () Bazen inanıyorum. E) () Allahın varlığıyla ve yokluğuyla ilgilenmiyorum

F) () Neye inandığımdan emin değilim. G) () Allahın varlığına inanmıyorum.

22. (Allahın varlığına inananlar için) Allah inancına nasıl ulaştınız?

A) () Aldığım eğitim sayesinde inandım. B) () Ailem sayesinde inandım

C) () Çevrenin etkisiyle inandım D) () Düşünüp yargılayarak inandım. E) () Diğer (belirtiniz)

23. Kuran-ı Kerimin Allah’ın kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve bir tek harfinin bize değişmeden günümüze ulaştığına inanıyor musunuz?

A) () Kesin olduğuna inanıyorum. B) () Şüphe içindeyim C) () Hayır inanmıyorum

D) () Fikrim yok

24.Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun bir biçimde dile getirmektedir?(Tek madde işaretlenecektir)

A) () Hz. Muhammed (s.a.v.)in Allahın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum..

B) () Farklı özellikleri olmakla birlikte Hz.Muhammedin sadece bir insan olduğuna inanıyorum.

C) () Hz.Muhammedin sadece çok yetenekli, bir devlet adamı ve bir komutan olduğuna inanıyorum.

D) () Hz.Muhammedin peygamber olduğuna inanmıyorum E) () Diğer (belirtiniz).....

25.Kuranda anlatılanlar her çağda yaşayan insanlara doğruyu gösterirler ve her devirde geçerlidirler görüşü hakkında ne düşünüyorsunuz?

A) () Kesinlikle katılıyorum B) () Katılıyorum C) () Şüpheliyim D) ()

Katılmıyorum

E) () Kesinlikle katılmıyorum

26.Kuranı Arapça olarak okumayı biliyor musunuz?

A) () Evet B) () Hayır

(26.soruya evet cevabını verenler cevaplayacak)

27. Kuranı hangi sıklıkla okursunuz?

A) () Her gün okurum B) () Ara sıra okurum C) () Mübarek gecelerde okurum

D) () Cuma günleri okurum E) () Özel toplantılarda okurum F) () Hiç okumam

G) () Diğer (belirtiniz).....

28. Kuranın Türkçesini okuma durumumuz aşağıdaki maddelerden hangisine uygundur?

A) () Sık sık okurum B) () Bazen okurum C) () Çok nadir okurum D) () Hiç okumam

29.Meleklerle İnançla İlgili tutumunuz nedir?

A) ()Meleklerin varlığına inanıyorum B) ()Gözle göremediğim için şüphelerim var

C) () İnanmıyorum

30.Mutlak bir adaletin gerçekleşeceği sonsuz bir ahiret hayatına inanırmısınız?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen D) () Fikrim yok

31.Günlük yaşantınızda kişilerin başına gelen felaketlerden dolayı (kahpe kader, felek vurdu bizi vb.) sözlerle sızlanmalarına karşı tutumunuz nedir?

- A) () Allaha isyandır B) () Sıkıntılı bir zamanda söylendiği için mazur görülebilir.
C) () Bu yaratıcısına karşı, kişinin bir sitemidir. D) () Bu kişinin kendini rahatlatma yoludur.
E) () Bu, kişinin sorumluluklarından kaçış yoludur.

32.”İnsan doğumundan ölene kadar, alınına yazılanı görür” görüşü hakkındaki düşünceniz nedir?

- A) () Doğru B) () Yanlış C) () Kısmen doğru D) () Kısmen yanlış E) () Fikrim yok,

33.Namaz ibadetini yerine getirme şekliniz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- A) () Her gün beş vakit namaz kılarım B) () Günlük namazları ara sıra kılarım
C) () Ramazanda kılarım D) () (Erkekler için) Cuma ve bayram namazlarını kılıyorum.
E) () Hiç namaz kılmam F) () Diğer (belirtiniz)

34.Hangisi Teravih namazı ile ilgili tutumunuzu açıklıyor?

- A) () Her ramazan düzenli olarak kılarım B) () Her ramazan bazı akşamlar kılarım
C) () Bazı yıllar kılarım D) () Hiç kılmam

35.Nafile namazı kılar mısınız?

- A) () Evet B) () Hayır

36.Hangi ifade oruç tutma durumunuzu açıklıyor?

- A) () Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde oruç tutarım.
B) () Sadece ramazan da tutarım C) () Ramazanda ara sıra tutarım. D) () Hiç oruç tutmam.

37. Zekat vermekle ilgili tutumunuz aşağıdaki ifadelerden hangisine uygundur?

- A) () Her yıl yerine getiririm B) () Bazı yıllar yerine getiririm C) () Hiç yerine getirmem...
D) ()Yapmam gereken bir ibadet olduğunu biliyorum ancak fakir olduğum için yerine getiremiyorum.

38. Kurban konusundaki düşünceniz hangisine uygundur?

- A) () Kurban Allahın emrettiği, imkanı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadettir
B) () Kurban, aslında bir ibadet değil, fakirlere yardım için kesilmeli
C) () Kurban kesmek yerine fakirlere para yardımı yapılmalıdır
D) () Kurban kesmek hayvanları katletmektir. E) () Diğer (belirtiniz)

39.İbadet etmektense kalbimizdeki iman bize yeterlidir görüşüne katılıyormusunuz?

- A) () Katılıyorum. B) () Katılmıyorum. C) () Kesinlikle katılıyorum. D) () Kesinlikle katılmıyorum.
E) () Fikrim yok

40.Hac ile ilgili tutum ve davranışınız hangisine uygundur?

- A) () Bir defa hacca gittim B) () Birden fazla hacca gittim
C) () Hacca gitmedim ancak imkanım olursa ilerde gitmeyi isterim
D) () Hacca gitmek ülkemizi maddi açıdan zarara uğratmak demektir
E) () Hacca gitmek yerine fakirlere yardım etmek daha iyidir F) () Hacca gitmem

41.Allaha dua eder misiniz?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen

(41. Soruya hayır cevabı verenler cevaplandırmayacaktır.)

42.Allah’a ne zaman dua edersiniz?

A) () Namazda ve namaz haricinde de sık sık dua ederim.

B) () Özellikle çaresiz kaldığım durumlarda dua ederim.

C) () Özel durumlarda (cenaze, mevlüt) dua ederim. D) () Hiç dua etmem.

43. Kabir ziyareti hakkındaki davranışınız aşağıdaki ifadelerden hangisine uygundur.?

A) () Her gün ziyaret ederim. B) () Arefe ve bayram günleri ziyaret ederim.

C) () Ayda bir kez ziyaret ederim. D) () Yılda bir kez ziyaret ederim.

E) () Fırsat buldukça ziyaret ederim. F) () Hiç ziyaret etmem.

44. Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmelerini ve bir arada bulunup özel ilişkiler geliştirmeleri (flört) hakkındaki görüşünüz nedir?

A) () Çağımızın gereğidir. B) () Günahtır. C) () Ahlaksızlıktır D) () Ayıptır.

E) () Diğer (belirtiniz).....

45. Sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?

A) () Dindar olması B) () Zengin olması C) () Güzel Olması D) () Soylu olması E) Ahlaklı olması F) () Hepsini

46. Eşinizin (bekarlar için, evlendiğinizde) nasıl giyinmesini istersiniz?

A) () Dilediği gibi giyinebilir. B) () Ortama uygun giyinmelidir.

C) () Dini ölçülere göre giyinmelidir. D) () Diğer (belirtiniz).....

47. Dini nikâh konusunda düşünceniz aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilebilir.?

A) () Dini nikah mutlaka gereklidir. B) () Resmi nikah önceliklidir, fakat dini nikah olmazsa olmaz

C) () Dini nikah günümüzde gereksizdir. D) () Diğer (belirtiniz).....

48. Aşağıdakilerden hangisine inanırsınız?

A) () Fal B) () Büyü-Sihir C) () Nazar-Göz değmesi D) () Muska E) () Çarpılma-Cinli olma

F) () Türbe ziyareti G) () Hepsini Ğ) () Hiçbiri

49. Kendinizi dindarlık açısından nasıl ifade edersiniz?

A) () Çok dindarım B) () Orta derece dindarım C) () Az dindarım

D) () Dinle hiç alakam yok E) () Diğer (belirtiniz)....

50. Yeterli derecede dini bilgiye sahip olduğunuz kanaatinde misiniz?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen D) () Fikrim yok

51. Dini bir problemle karşılaştığınızda öncelikle kime sorarsınız?

A) () Aileme B) () Din görevlilerine C) () Dini bilgisine güvendiğim insanlara

D) () Din Kültürü ve Ahlak bilgisi öğretmenime E) () Dini kitaplara müracaat ederim

F) () Diğer (belirtiniz)....

52.Sizce okullarda (ilköğretim ve lise) ‘din kültürü ve ahlâk bilgisi’ dersi verilmelidir?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen D) () Fikrim yok

(52. Soruya evet cevabı verenler cevaplandıracaklardır.)

53.Sizce okullardaki (ilköğretim ve lise) verilen dini bilgiler yeterlidir.?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen D) () Fikrim yok

54. Size göre çocuklar dini bilgileri en iyi nereden öğrenebilirler?

A) () Aileden B) () Okuldan C) () Kuran Kurslarından D) () Camilerde açılan yaz kuran kurslarından

E) () İmam hatip lisesinden F) () Diğer (belirtiniz..)

55. Dini inanç tutum ve davranışlarınızın şekillenmesinde din görevlilerinin etkisi oldu mu?

A) () Evet B) () Hayır C) () Kısmen D) () Hiç olmadı

56. (55. Soruya evet cevabı verenler cevaplandırarak.)

Dini inanç ve tutum davranışlarınızın şekillenmesinde din görevlileri ne derece etkili oldu?

A) () Oldukça B) () Çok fazla C) () Çok D) () Orta ölçüde E) () Az F) () Çok az

57. Evinizde hangi dini kitaplar bulunur? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

A) () Kur-an'ı Kerim ve meali B) () Tefsir kitapları C) () Hadis Kitapları D) () İslam ilmihi

E) () Namaz hocası ve dua kitapları F) () Dini hikaye ve romanlar G) () Hz.

Peygamberin hayatı

H) () Hepsi I) () Hiç biri

58. Dini bilgilerinizi nereden öğrendiniz?

A) () Ailemden B) () Kendi kendime okuyup araştırarak C) () Din görevlilerinden

D) () Okuldan E) () Diğer (belirtiniz).....

59. Çocuklarınızın arkadaşlık ettikleri kimselerin aynı zamanda dindar olmalarını ister misiniz?

A) () Evet

B) () Hayır

C) () Fark etmez

60. Şayet mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?

A) () Miras yoluyla B) () Çalışarak C) () Define bularak D) () Piyango loto, toto, at yarışı gibi şans oyunlarından E) () Kumar oynayarak F) () Helal yoldan G) () Diğer (belirtiniz....)

61. Sizce vuku bulan bir miras taksiminde biri kız diğeri erkek iki kardeşin arasında miras nasıl taksim edilecektir?

A) () iki eşit parçaya bölerek B) () İslam'ın emrettiği şekilde C) () Medeni kanunun belirlediği şekilde

D) () Aralarında anlaşarak E) () Diğer (belirtiniz....)

62. Faiz hakkındaki düşünceniz nedir?

A) () Haramdır. B) () Enflasyon oranında faiz helaldir. C) () Gayri ahlaki bir davranıştır.

D) () Kolay kazanç yoludur. E) () Diğer (belirtiniz....)

63. Bir kişi ev almak için yıllarca çalışır ve bir ev alır. Ancak ödemesinde güçlük çeker bu durumdaki bir kişinin faiz alması sizce doğrudur?

A) () Hayır kesinlikle doğru değildir. B) () Evet kesinlikle doğrudur.

C) () Hayır doğru değildir ama zor durumda kaldığı için faiz alabilir. D) () Fikrim yok.

64. Bira ve alkollü içki kullanır mısınız?

A) () Evet B) () Hayır

65. “Dine bağılılık insanın hayatında başka türlü sahip olamayacağı bir anlam ve amaç (gaye) kazandırır” görüşüne katılıyor musunuz?

- A) () Kesinlikle katılıyorum B) () Katılıyorum C) () Emin değilim
D) () Katılmıyorum E) () Kesinlikle katılmıyorum.

66.İbadet esnasında (namaz kılarken,dua ederken,oruç tutarken) veya günlük işlerinizi yaparken,Allaha yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyduğunuz oluyor mu?

- A) () Sık sık oluyor B) ()Ara sıra oluyor C) ()Nadir oluyor D) () Hiç olmuyor

67. Sizce ilçemizde ve ülkemizde dindarlıkta bir artış var mıdır?

- A) () Artış vardır. B) () Pek değişme yoktur. C) () Aksine gerileme vardır. D) ()Diğer (belirtiniz).....

68. Seçimlerde hangi siyasi tercihinizi kullanırken oy vereceğiniz siyasi partinin dinle ilgili tutumunu göz önünde bulundurur musunuz.?

- A) () Her zaman B) () Çoğu zaman C) () Ara-sıra D) ()Hiçbir zaman E) ()Diğer (belirtiniz).....

69. Cennete girmek için mutlaka Müslüman olmak gereklidir?

- A) () Evet B) () Hayır

70. Sizce bir kimsenin Allah’ın affına kavuşabilmesi için mutlaka Müslüman (İslam) olması gereklidir?

- A) () Kesinlikle gereklidir. B) ()Gerekli değildir. C) () Yardımcı olabilir D) () Diğer (belirtiniz).....

-ANKET BİTTİ KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDİYORUZ-